

NÉPESSÉG, KÖZEGÉSZSÉG

A fertőző betegségek elleni küzdelem utolsó 10 éve Magyarországon.¹⁾

La lutte contre les maladies infectieuses en Hongrie pendant les 10 dernières années.¹⁾

A heveny fertőző betegségek elleni küzdelem mindenkor a közegészségügyi hatóságok érdeklődésének gyújtópontjában állott. A civilizáció terjedésével, az általános kultúra emelkedésével, de különösen a fertőző betegségek okozóinak s a szervezet védekező mechanizmusának felismerésével a küzdelem mind alaposabb és eredményesebb lett.

Az elmúlt évszázad utolsó két évtizedében folyt bakteriológiai-serológiai kutatások eredményei azt a reményt ébresztették, hogy rövidesen sikerül az összes fertőző betegségek kórokozóját felfedezni és az ellenük folyó küzdelmet etiológiai alapon oly hatásossá tenni, hogy ennek a munkának a fertőző betegségek eltűnéséhez kell vezetnie.

Bár még igen távol vagyunk ettől, mégis egyes fertőző betegségeket sikerült kiirtani a civilizált országokból. Más fertőző betegségek pusztítását különösen az elmúlt 10 év alatt sikerült csökkenteni. Még mindig vannak azonban fertőző betegségek, amelyek különösen egyes években sok áldozatot szednek.

Fertőző betegségek elleni küzdelem hazánkban az 1876. XIV. és az 1908. XXXVIII. t.-c. értelmében a törvényhatóságok és a községek feladata. A küzdelem irányítását az 1925. XXXI. t.-c. az Országos Közegészségügyi Intézetre bízta, ami a fertőző betegségek elleni küzdelem egységességét biztosítja. Az egészségügyi kormányzat régi törekvésének és különösen Scholtz államtitkár ezirányú céltudatos munkájának volt az eredménye az Intézet felállítása, s így a fertőző betegségek elleni küzdelmünk központjának megeremtése. Az Intézet ezirányú munkájának megkezdése óta eltelt mintegy 10 év a fertőző betegségek elleni küzdelmünk új korszakát jelentette.

A fertőző betegségek elleni küzdelem eszközei részint *általános* (aspecifikus),

részben az egyes fertőző betegségek ellen irányuló *különleges* (specifikus) eljárások. Az elmúlt 10 év alatt törekedtünk ezeket kiépíteni. Úgy érzem, hogy e téren haladásról és bizonyos eredményekről számolhatunk be. Ezekről kívánok ma szólni, de reá kívánok mutatni a fennálló hiányokra és a további teendőkre is.

A fertőző betegségek elleni küzdelem kiindulópontja a *fertőző betegségben szenvedők felismerése, a diagnózis felállítása*. Ez az orvosok feladata lévén, a korai diagnózis felállítása — legalábbis falusi viszonylatban — az orvosi munka intenzitásától, ez viszont az orvosok számától függ. 1939-ig elég nagy számmal voltak olyan nagy orvosi (közegészségügyi) körök, ahol az orvos az egyes községekbe havonta csak kétszer jutott el. 1939-ben a községi és körorvosok számát a kormány mintegy 20%-kal emelte és így lehetővé tette, hogy a trianoni ország területén minden községbe legalább kétszer hetenkint — de ha kell természetesen többször is — eljuthatott a körorvos. Ezt az orvosszám szaporítást lehetővé tette az, hogy a trianoni területen az 1938. évi adatok szerint 100.000 lakosra 116,9 orvos volt. Meg kell azonban említenem, hogy az 1939. IV. t.-c. értelmében közalkalmazásba nem vehető orvosok leszámításával ez az arányszám 79-re csökken. Ezzel az orvosi létszámmal a trianoni területen még jól el lehetett látni a közegészségügyi szolgálatot. Az orvosoknak még ez a 79-es arányszáma is valamivel magasabb volt a tőlünk nyugatra fekvő több állam orvos-arányszámánál.

Svájc (1937)	109
Volt Ausztria (egykori területe, 1934)	99
Olaszország (1937)	83
Japán	81
Dánia (1936)	79
Magyarország (1939, közalkalmazásba vehető orvosok)	79
Belgium (1936)	77
Norvégia (1936)	76
Németország (1937)	73
Franciaország (1937)	65
Oroszország (1935)	50
Románia (1939)	44
Lengyelország (1935)	37
Jugoszlávia (1935)	35
Finnország	33

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaság 1941 június 20-án tartott ünnepi ülésén elhangzott székfoglaló előadás. — *Ce discours de réception, prononcé dans la séance solennelle du 20 juin 1941 de la Société Hongroise de Statistique, sera publié en une langue étrangère dans un prochain numéro du Journal de ladite Société.*

Erősen romlott az ország orvoselátottsága a terület-visszacsatolásokkal. A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 100.000 lakosra számítva a trianoni terület 116·9 arányszámával szemben a Felvidéken 65·5, a Kárpátalján 23·2, a keleti és erdélyi területeken 47·5 orvos jut 100.000 lakosra. Az orvosi kamarák, illetve kamarai felvételi bizottságok adatai szerint ezeknek az orvosoknak 50—60% -a az 1939. IV. t.-c. értelmében nem vehető közalkalmazásba. Tekintettel arra, hogy egyedül a hatósági orvosi állások betöltéséhez is 100.000 lakosra kb. 20 orvos kell, érthető, hogy bizonyos orvoshiány mutatkozik, amit egyelőre csak a trianoni terület orvoshálózatának megritkításával, elsősorban a városok orvoslétszámának csökkentésével tudunk — de csak bizonyos fokig — kielégíteni. Ugyanakkor az orvosképzés fokozására lesz szükség, hogy a visszacsatolt területen is, a trianoni területhez hasonlóvá fejlessük közegészségügyi szolgálatunkat.

A fertőző betegségek elleni küzdelmünket hatásosabbá tehetnők, ha az orvosaink *alaposabb gyakorlati képzést kapnának a fertőző betegségek tanában és a járványtanban*, mert a fertőző betegségek felismerése az orvosok ezirányú gyakorlati tudásától függ. A fertőző betegek körüli intézkedések is az orvos tudásán és lelkiismeretességén múlnak.

A *diagnózis felállításában* az orvosnak nagy segítséget jelent a *bakteriológiai és serológiai laboratórium* munkája. Közegészségügyi laboratóriumi szervezetünket 1927 óta fokozatosan kiépítettük. Jelenleg az ország területén az Országos Közegészségügyi Intézet mellett ennek 15 fiókállomása végzi a laboratóriumi diagnosztikai munkát.

A vizsgálatok elvégeztetését az orvosoknak megkönnyíti, hogy az összes gyógyszer-tárakat bőven ellátjuk a vizsgálati anyag beküldésére szolgáló, kívül megcímzett *tartályokkal*, amelyeket az orvosok receptre ingyen kapnak.

Sajnos nem minden fertőző betegségnél tud a laboratórium segítséget nyújtani a diagnózis felállításában, de viszont számos fertőző betegségnek nélkülözhetetlen. Ezeknél a 40.700/1930. N. M. M. sz. rendelet kötelezővé teszi a laboratóriumi vizsgálat elvégeztetését. Számításokat végeztünk annak kiderítésére vonatkozólag, hogy az orvosok elvégeztetik-e az előírt vizsgálatokat? E tekintetben a helyzetről a következő

számok adnak képet: A hastífusznál a diagnózis felállítása, illetve biztosítása céljából legalább egy, annak kimutatása céljából pedig, hogy a betegség lefolyása után nem marad-e a beteg bacillusgazda, további legalább két (tehát betegenként együttvéve három) vizsgálatot tesz a rendelet kötelezővé. A trianoni területen 1938-ban Budapest leszámításával 5.678 tífusz esetet jelentettek be. Az ezzel kapcsolatos diagnosztikai és reconvalescens vizsgálatok száma 21.250 volt, vagyis 1 betegre 3·7 laboratóriumi vizsgálat jutott. A vizsgálatok közt vannak természetesen a más betegségben szenvedőknél és az egy betegnél többször végzett diagnosztikus vizsgálatok is, amit ha leszámítanánk, úgy az egy betegre eső vizsgálatok száma csökkenne. Ha külön elemezzük a vizsgálatokat, úgy azt találjuk, hogy a bejelentett 5.678 tífuszbetegre 9.584 diagnosztikus vizsgálat jutott, vagyis 1 tífuszbetegre 1·7 vizsgálat, ami a fentebbemlített leszámításokkal is azt mutatja, hogy az orvosok a diagnózis felállítása céljából a laboratóriumot jól igénybe veszik. Reconvalescens-vizsgálatot az életben maradt 5.149 lábbadozónál 11.646-ot végeztek. Ez utóbbi szám csak látszólag mutat az előírtnál nagyobb számú vizsgálatot. Itt is le kellene számítanunk egyrészt az egy betegnél végzett nagyobb számú vizsgálatot, másrészt azt, hogy az 1937. év decemberében és részben novemberében megbetegedettek reconvalescens-vizsgálata 1938-ra esett. 1937-ben pedig általában (9.039 tífusz-megbetegedés) és a két említett hónapban is több (1.301) tífusz-megbetegedést jelentettek, mint az 1938. év megfelelő két hónapjában (656). Ha a különbséget jelentő 645 betegre kötelezőleg előírt fejenkénti két vizsgálatot (együttvéve 1.290 vizsgálatot) a fenti számból (11.646) levonjuk, úgy az életben maradt 5.149 tífuszbetegre 10.356, vagyis 1 betegre 2·0 vizsgálat jut. A fentebb mondottak alapján ebből arra következtetünk, hogy az orvosok a tífusz esetek nagyrésztében elvégeztetik a tífusz gyógyulása után a kötelező reconvalescens-vizsgálatot.

Diftéria-megbetegedést 1938-ban Budapest kivételével az ország területéről 4.531 esetben jelentettek be. Diagnosztikus célból 10.756 esetben (1 betegre 1·9 vizsgálatot), reconvalescens bacillusgazdák keresése céljából 9.533 esetben, vagyis az életben maradt 4.293 betegre számítva: 1 be-

tegre 2:2 reconvalescens-vizsgálatot végeztek. Az orvosok tehát a diftériánál is jól igénybe veszik a laboratórium munkáját.

A felismert betegséget (számszerint 25-öt) hazánkban 1931 óta (36.500/1930. N. M. M. sz. rendelet) — Budapest kivételével — két helyre kell *bejelenteni*: egyrészt a helyi hatóságokhoz, másrészt az Országos Közegészségügyi Intézethez. Eleinte erősen vitatták, hogy szükséges-e az utóbbi helyre a bejelentés. Az idézett rendelet életbelépte előtt a központ (a Népjóléti és Munkaügyi Minisztérium) csak a tisztí főorvosok felhavi jelentéseiből igen sokára, rendszeren 2—4 hét múlva értesült a fertőző megbetegedésekről. Természetesen szó sem lehetett arról, hogy ilyen későn beérkező jelentések alapján a központ (1927 óta az Országos Közegészségügyi Intézet) a fertőző betegségek elleni küzdelmet irányítsa. Amennyire indokolt, hogy a fertőző betegségek elleni küzdelem végzése az egészségügyi közigazgatási szervezet külső szerveire bízassék, éppoly fontos, hogy a fertőző betegségek szaporodásának, terjedésének megfigyelése és az intézkedések ellenőrzése egy összefogó, magasabb szerv részéről történjék.

Értéke a központba történő adatszolgáltatásnak csak akkor van, ha — lehetőleg — az összes esetek bejelentetnek, s ha a bejelentés *gyors*. A bejelentés *gyorsasága* biztosítva van azáltal, hogy a beteg orvosa által közvetlenül a központba történik. Az Intézet általában 24, legkésőbb 48 óra múlva tudomást szerez a megbetegedésekről. Ezeket az Intézet járványügyi osztálya térképeken tűkkel megfelelően jelzi, a bejelentéseket minden hét végén lezárja, törvényhatóságoknál kimutatásba foglalja s az összes érdekelt hatóságoknak minden hétfőn megküldi.

Nehezebb kérdés a bejelentés *pontoságának* kérdése. Vannak betegségek, amelyek bejelentése hiányos: így pl. a kanyaró bejelentése. A fontosabb betegségek bejelentése azonban hazánkban elég pontosnak mondható, — legalábbis annyira, hogy ennek alapján az Intézet a fertőző betegségek elleni küzdelmet irányítani tudja. Ennek igazolására bemutatom különböző országok 1937. évi tífusz-letalitási táblázatát. Ez azt mutatja, hogy Magyarországon a tífusz-letalitás a paratífusszal együtt 8:8; általában az a tapasztalat, hogy azokban az országokban aránylag megbízható a tífusz (és valószínűleg a többi fertőző betegség) bejelentése, ahol a tífusz-letalitási szá-

1. Tífusz letalitás különböző országokban. (1937.)

Létháti typhoïdique en divers pays (1937).

(Az egészségügyi hatóságokhoz érkezett megbetegedési és a M. kir. Közp. Statisztikai Hivatalhoz érkezett halálozási adatok alapján. — *D'après les chiffres concernant les cas de maladie dont les autorités sanitaires ont eu connaissance et les cas de décès enregistrés par la Statistique centrale officielle.*)

Ország — Pays	Letalitás % Létháti %
Anglia — Angleterre	12·9
Volt Ausztria — Ancienne Autriche	16·8
Belgium — Belgique	48·7
Bulgária — Bulgarie	7·9
Volt Cseh-Szlovákia — Ancienne Tchéco-Slovaquie	¹⁾ 12·8
Dánia — Danemark	1·9
Am. Egyesült Államok — Etats-Unis.	¹⁾ 16·8
Finnország — Finlande	17·2
Görögország — Grèce	¹⁾ 24·2
Hollandia — Hollande	15·6
Jugoszlávia — Yougoslavie	¹⁾ 67·6
Lengyelország — Pologne	6·7
Magyarország — Hongrie	¹⁾ 8·8
Németország — Allemagne (1936)	13·4
Olaszország — Italie	14·8
Románia — Roumanie	¹⁾ 10·7
Spanyolország — Espagne (1935)	18·7
Svájc — Suisse	¹⁾ 27·0
Svédország — Suède (1935)	¹⁾ 11·4
Törökország — Turquie	10·2

¹⁾ Paratífusz esetekkel együtt. — *Y compris les cas de paratyphoïde.*

zalék 10 körül, paratífusszal együtt ez alatt van.

Bemutatom továbbá néhány országra vonatkozólag az egészségügyi hatóságokhoz bejelentett halálesetek számát és az illető ország központi statisztikai hivatalához bejelentett fertőző betegségekben történt halálozások számát. Ez a táblázat azt mutatja, hogy hazánk azok közé az országok közé tartozik, ahol az új fertőző betegségi bejelentési rendszer bevezetése óta az orvosok a fertőző betegségben elhaltaknak aránylag elég nagy számát az egészségügyi hatóságoknak bejelentik.

A fertőző betegségek elleni küzdelemnek legrégebbi eszköze: a *fertőző beteg elkülönítése*. Nagyobb, megfelelő beosztású lakásban és intelligens embereknél ez ott-hon is keresztülvihető. Egyébként csak ún. fertőzőbeteg-osztályon vagy járványkórházban oldható meg. A régebbi rendszer, amely minden ezer lakosnál nagyobb lélekszámú községben járványkórház létesítését írta elő, nem vált be. Ma inkább nagyobb központokban — járási székhelyen,

2. Tífusz halálesetek bejelentése különböző országokban.

Décès par typhoïde, déclarés en divers pays.

Ország — Pays	N o m b r e					
	Tífusz halálesetek					
	<i>des cas de décès par typhoïde, d'après</i>					
	s z á m a					
	e-ügyi hatóságok — les autorités sanitaires	stat. hiv. — la Statistique officielle	e-ügyi hatóságok — les autorités sanitaires	stat. hiv. — la Statistique officielle	e-ügyi hatóságok — les autorités sanitaires	stat. hiv. — la Statistique officielle
	szerint 1935	szerint 1936	szerint 1937			
Németország — Allemagne	359	451	310	390	301	—
Volt Ausztria — Ancienne Autriche	76	121	34	105	34	111
Spanyolország — Espagne	1732	2771	—	—	—	—
Görögország — Grèce	102	1117	132	1327	157	—
Magyarország — Hongrie	1269	1280	886	881	944	901
Románia — Roumanie	855	1424	727	1295	831	1531
Volt Cseh-Szlovákia — Ancienne Tchéco-Slovaquie	458	739	480	907	523	958
Jugoszlavia — Yougoslavie	584	4474	667	4168	476	4231

vagy a megye székhelyén — törekszünk a körülötte lévő vidék fertőző betegeinek elhelyezésére kórházi ágyakat biztosítani.

Sajnos, Budapestet és egy-két nagyobb városunkat kivéve, a fertőző betegeknél csak egy részét tudjuk kórházban elhelyezni. Felesleges reámutatnom a fertőző betegek izolálásának nagy közegészségügyi fontosságára. Közismert, hogy falusi népünk sokfelé nem hisz abban, hogy ezek a betegségek fertőzőek. Példaképen ismét a hastífuszt említem meg. Munkatársaim az 1931—33. években a mezőkövesdi járásban a falusi hastífuszmegbetegedések okát kutatva azt találták, hogy a fertőzések 43%-a az otthon, a lakásukon ápolt tífuszbetegekkel való érintkezéstől származott. Ebben az időben — Budapestet leszámítva — az ország összes tífuszbetegeinek csak 27,9%-a került kórházba. Budapesten ugyanekkor a tífuszbetegek 90—95%-a került kórházba, s ennek tulajdonítható, hogy Budapesten a tífuszmegbetegedéseknek csak 6—10%-a volt contact-fertőzésre visszavezethető. Egy 1935-ben kiadott belügyminiszteri rendelet a kórházakat arra utasította, hogy a tífuszbetegeket minél na-

gyobb számban vegyék fel. Ennek hatására 1939-ben a tífuszbetegeknek már 61,4%-a került kórházba, az azelőtti 25—30%-kal szemben. A hastífuszmegbetegedéseknek 1939-ben és 1940-ben észlelt igen alacsony száma, — a védőoltásokon kívül — részben ezzel is összefüggésbe hozható.

A fertőző betegségek elleni küzdelemnek régi, de az idők folyamán különböző méretekben és különböző módon használt eszköze a *fertőtlenítés*. Nem akarok itt a folytatólagos (betegágy melletti) fertőtlenítés előnyeiről szólni a zárófertőtlenítés fellett. Reászeretnék azonban arra mutatni, hogy a fertőtlenítéshez a fertőtlenítő eszközökön és szerekén kívül megfelelően képzett fertőtlenítőkre van szükség. Jól képzett fertőtlenítő egyszerű eszközökkel és egyszerű eljárásokkal is hatásosan tud fertőtleníteni. Eddig községi fertőtlenítőket állítottunk be és a községekkel vétettünk fertőtlenítőgépeket. A fertőtlenítők nem kaptak rendszeres fizetést, hanem csak esetről-esetre díjazták őket az elvégzett fertőtlenítésekért. Az eredmény az volt, hogy a reájuk bízott gépeket elhanyagolták, azok tönkrementek. Már a Kárpátalján és Erdélyben járásonként az állam által havi bér mellett alkalmazott, hosszabb tanfolyamon képzett *fertőtlenítő-egészségőröket* állítottunk be és járásonként gondoskodunk fertőtlenítőgépekről. A zárófertőtlenítés helyett pedig fokozatosan az ágy melletti, folytatólagos fertőtlenítésre térünk át.

Nem kívánok most tovább foglalkozni a fertőző betegségek elleni küzdelemünk általános módszereivel, hanem reá szeretnék mutatni két fertőző betegséggel: a *hastífusszal* és a *distériával* szemben most már közel tíz éve folyó küzdelem módjaira, eszközeire és feleletet szeretnék adni arra a kérdésre, hogy a küzdelem eredményeképpen meglehet-e állapítani azt, hogy e két betegségben hazánkban kevesebb ember betegszik meg és kevesebb ember hal meg, mint azelőtt?

A fertőző betegségek bejelentési kérdését vizsgálva már reámutattam arra, hogy hazánk azok közé az országok közé tartozik, ahol a *hastífusz* évenként meglehetősen nagyszámú embert betegít meg. Míg az elmúlt évszázad közepén, sőt annak második felében is a *hastífusz* a külföldön és nálunk is a nagyvárosokban mutatkozott — gyakran súlyos járványok képében —, addig ma a *hastífusz* a mezőgazdasággal

foglalkozó államokban s ott elsősorban a falvakban szedi az áldozatait.

A hastífusz-megbetegedések nálunk háromféleképpen mutatkoznak: 1. az egész évben endemiásan elszórt (sporadicus) esetek alakjában. 2. az év legkülönbözőbb hónapjaiban kisebb-nagyobb kirobbanó járványok alakjában és 3. évenként szabályosan augusztusban kezdődő, a maximumot rendszeresen szeptember közepe—október vége közt elérő és az év végére megszűnő évszakos járványok képében.

E három megjelenési alak közül a váratlanul az év folyamán bármikor, akár télen, vagy tavasszal is *kirobbanó járványok* okát többnyire sikerül tífuszbacillusokkal fertőzött vízben, tejben, vagy más élelemiszerben megtalálni. Ilyen járványokról ismételtén beszámolt *Petrilla dr.*, aki ezeket részletesen tanulmányozta.

Ezek elleni küzdelem fegyverei: a tejnek, az élelmiszereknek, az ivóvíznek szennyeződéstől és fertőzéstől megvédése. Míg a nagy városaink vízvezetékai ebből a szempontból ma már szinte teljes biztonságot nyújtanak, addig a falusi vízellátásunk nyitott, sokszor elhanyagolt kútjaival állandóan ki van téve a fertőzés lehetőségének. Az Országos Közegészségügyi Intézet falusi közkútjainak ma már igen tekintélyes százalékát megvizsgálta. Az eredmény igen szomorú. Az Intézet ú. n. kútkataszterében az 1940. év végén nyilvántartott 42.557 kút 73%-ának vize szennyezett. Ha a szennyezettség nem is jelent fertőzöttséget, de mindenesetre azt jelenti, hogy fennáll a tífuszbacillus vagy egyéb kórokozó (pl. dysenteriabacillus) való fertőződés lehetősége. Ez az oka annak, hogy az intézet maga hozzáfogott, hogy a kormány által rendelkezésére bocsátott ösztöszetek segítségével a falvakban jó ivóvizet adó kutakat készítsen. Az 1940. év végéig az Intézet mérnökei legnagyobbbrészt államköltségen 835 községben 1.320 közkutat készítették.

Igen nehéz a küzdelem az egész év folyamán *endemiásan* mutatkozó, többnyire egyenként előforduló tífusz-megbetegedések ellen. Ezek egy része valószínűleg otthon ápolt tífusz-betegtől, egyrésze valószínűleg tífuszbacillusgazdától fertőződött. Az előbbi fertőző forrás ellen — mint már említettük — a tífusz-betegek kórházi felvételével küzdünk. A tífuszbacillusgazdák felismerését szolgálja a tífusz-reconvalescensek váladékainak kétszeri bakteriológiai vizsgálata. Ha valakinél tartós, illetve állandó bacillusürí-

tést állapítunk meg, úgy az illető belekerül a *tífuszbacillusgazdák kartotékjába*, az illetékes hatóságok az elővigyázati rendszabályokra kitanítják őt és eltiltják olyan foglalkozásoktól, amelyeknél élelmiszereket fertőzhet. Az Intézet jelenleg 1.078 tífuszbacillusgazdát tart nyitván. Értethető, hogy a tífuszbacillusgazdák törekszenek minél hamarabb kikerülni ebből a kartotékból s így előfordul, hogy a saját faecaliáik helyett más, nem bacillusgazda ürülékét küldik be az előírt időszakos vizsgálatra. Könnyű azonban identifikálni a bacillusgazda ürülékét oly módon, hogy az orvos az Intézet által kiküldött valamely finom, s a gyomorban és bélben meg nem emésztődő növényi magvat ad be a vizsgálandó egyének ostyacsapsuláiban. A következő napi, sőt a másodnapi faecaliákban is, mikroszkóppal jól lehet ismerni a beadott magvakat, s így meg lehet állapítani, hogy a vizsgálati anyag valóban attól származik-e, akinek az orvos a magvakat beadta.

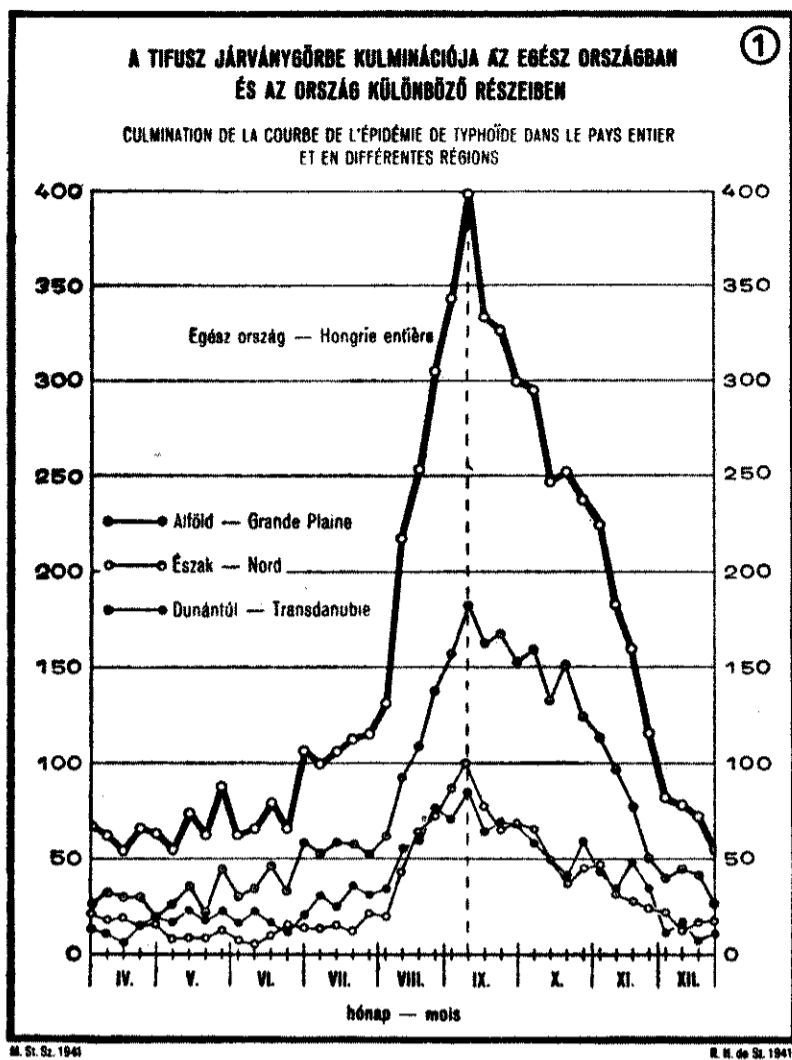
A sporadikusan előforduló eseteknél súlyosabb problémát jelentenek nálunk az *évről-évre, rendszeresen, a kora ősszel felszaporodó tífusz-megbetegedések*, amelyek az évi tífuszjárványgörbének jellegzetes lefutását adják. *Petrilla dr.* az 1933. év tífuszjárványgörbéjét vizsgálva reámutatott arra, hogy az egész ország és az ország egyes részeinek tífuszjárványgörbéi egyszerre, az év ugyanazon hetében kulminálnak (1. sz. ábra).¹⁾

Még továbbmenve, az 1931—33. évekre vonatkozólag kimutatható, hogy egy tífuszszal erősen fertőzött kb. 70.000 lakosú járás tífusz-megbetegedési görbéje mindig ugyanazon a héten éri el a csúcspontját, amikor az országos tífuszgörbe kulminált (2. sz. ábra).

Kétségtelennek látszik, hogy a tífuszjárványgörbének ismerttetett mozgása valamely, az egész országban nagyjából egyszerre ható okkal függ össze. Az Országos Közegészségügyi Intézet különböző osztályai fogtak össze, hogy a tífuszjárványgörbe kora ősszel állandóan észlelt emelkedésének okát megfejtse.

A *víznek* ebben szerepet tulajdonítani már csak azért sem lehet, mert az őszi tífuszjárvány szinte egyforma mértékben észlelhető oly községekben, ahol artézikutak

¹⁾ A grafikonok nagyobbik része *Petrilla dr.* különböző járványtani tárgyú dolgozataiból származik.

útján kifogástalan az ivóvízellátás, mint oly községekben, ahol a kutak nagy része szennyezett vizet ad.

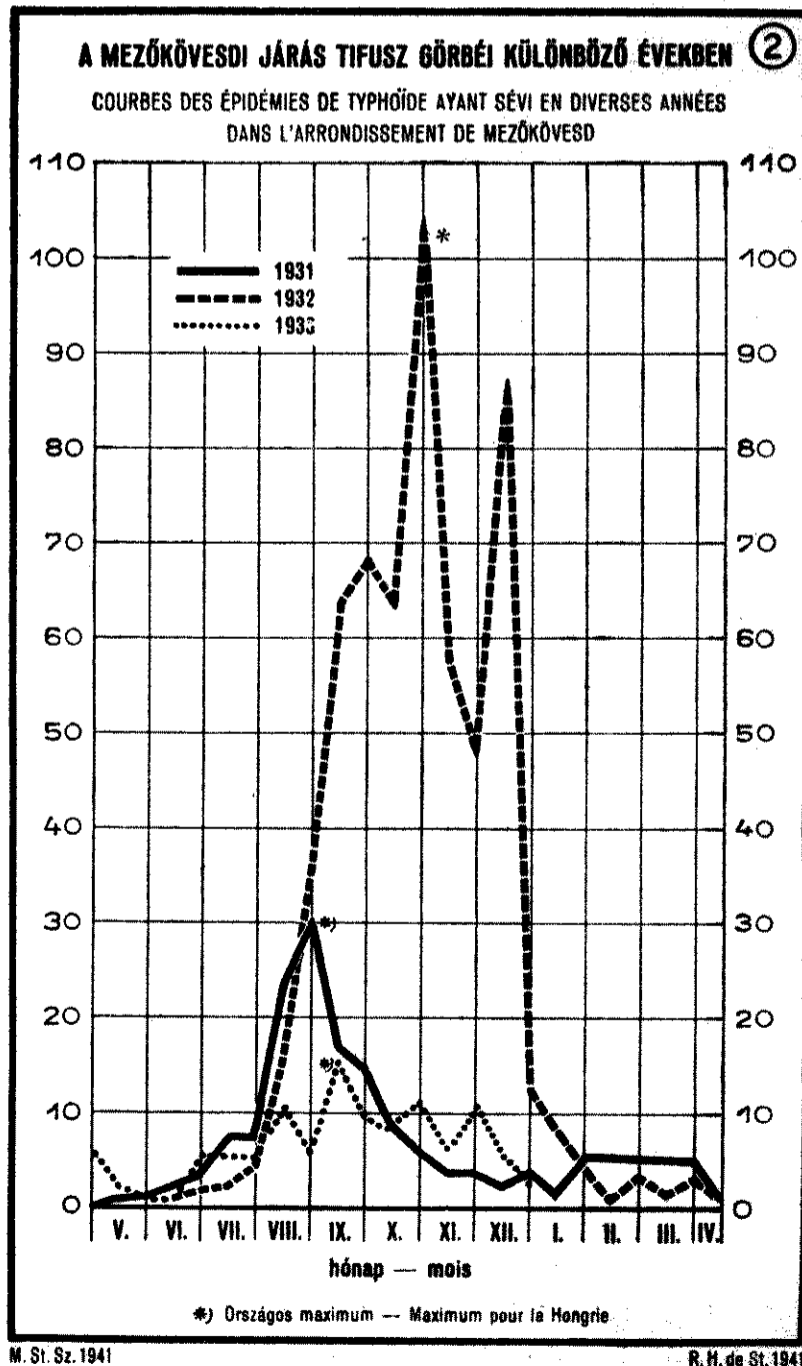
A *bacillusgazdák* jelenléte sem magyarázza a rendszeres őszi járványt, mert a *bacillusgazdák* egész éven át ott vannak. Vizsgálataink azt mutatták, hogy a *bacillusgazdák* *bacillusürítésében* sincs olyan hullámzás, amely megmagyarázhatná ezt a jelenséget.

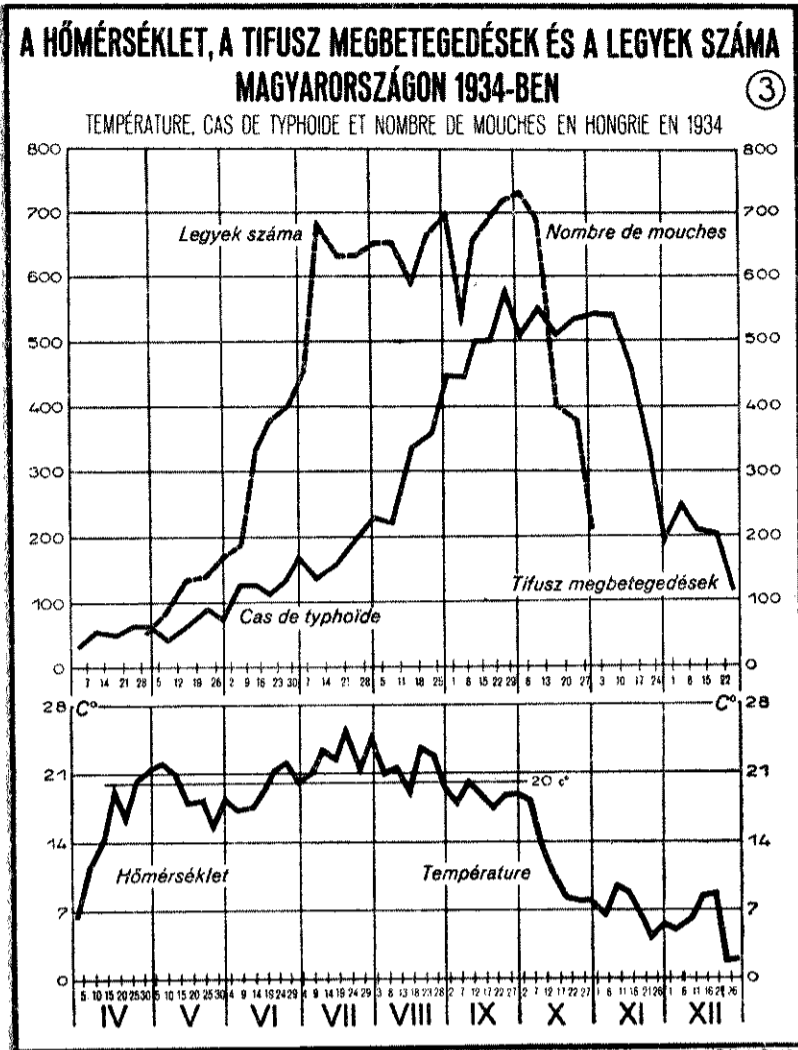
Petrilla dr. reámutatott arra, hogy a napi közép hőmérséklet változása és a tífuszgörbe hullámozása közt összefüggés áll fenn (3. sz. ábra). Szerinte a napi közép hőmérséklet $18-20^{\circ}\text{C}$ fölé emelkedését, illetőleg csökkenését mindenkor 4—5 hét múlva követi a tífuszgörbe emelkedése, illetőleg súlyyodása. Ennek okát kutatva arra gondolt, hogy talán a házilégynek jut itt valami szerep.

Az Intézet egy másik tagja, *Lőrincz dr.* 8 faluban, 29 helyen légyfogó állomásokat szervezett. Ezekben a helyeken egy éven át másodnaponként számolták a légyapír segítségével fogott legyeket. *Lőrincz dr.* azt találta, hogy egyrészt a légsűrűségi görbe és az évi átlaghőmérséklet görbéje, másfelől a tífusz megbetegedések görbéje közt kifejezett összefüggés van, amennyiben a hőmérséklet görbéjének emelkedését, ill. leszállását követi a légsűrűség emelkedése, illetőleg

csökkenése, viszont ezt követi a tífuszgörbe hasonló mozgása (3. sz. ábra). Ezek az észlelések alkalmasak lettek volna arra, hogy a házi légynek a tífusz keletkezésében már régóta gyanított szerepét bizonyítsák és a falusi tífuszelleni küzdelmünk sarokpontjává a légy elleni küzdelmet tegyék, — ha *Lőrincz és Makara* ezután végzett vizsgálatai nem mutatták volna azt, hogy a házi légy korántsem száll olyan gyakran az emberi faecaliákra, mint ahogy azt régebben hitték. Ezekre inkább másfajta legyek (a *Fannia*-csoportba tartozók) szállnak, amelyek egyszersmind az érett gyümölcsnek is a látogatói, ha tehát légyfajtának az őszi tífusz megbetegedések szaporodásában egyáltalán szerepe van, úgy ez nem a házilégy, hanem más légyfajtáknak tulajdonítható.

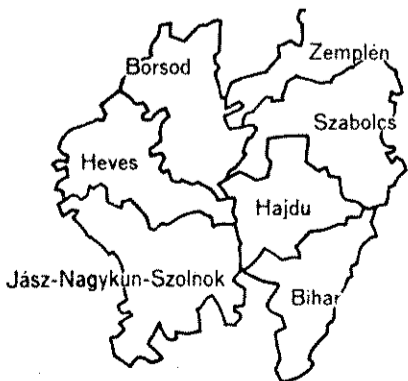
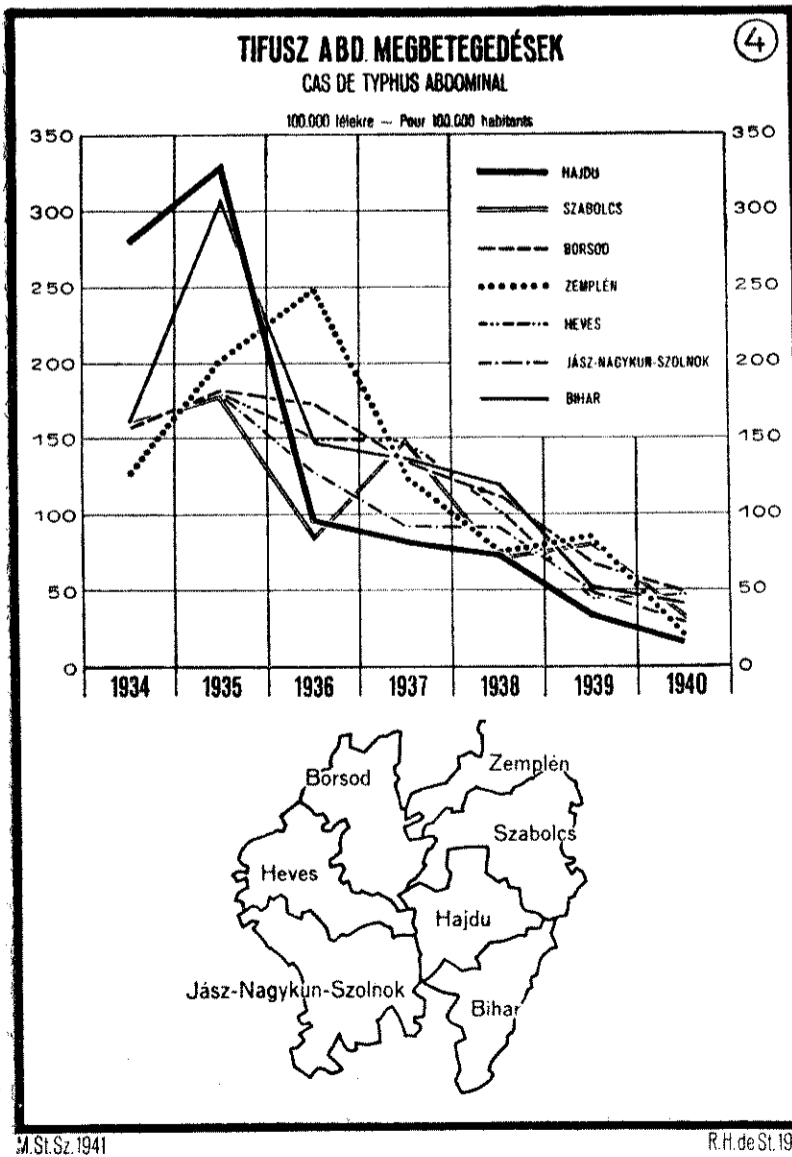
További vizsgálatokra van tehát szükség, hogy az ősszel mutatkozó tífuszjárványok okát megismerjük és az ellene irányuló küzdelmünket etiológiai alpra helyezhessük, addig pedig a tífusz elleni küzdelemnek egy

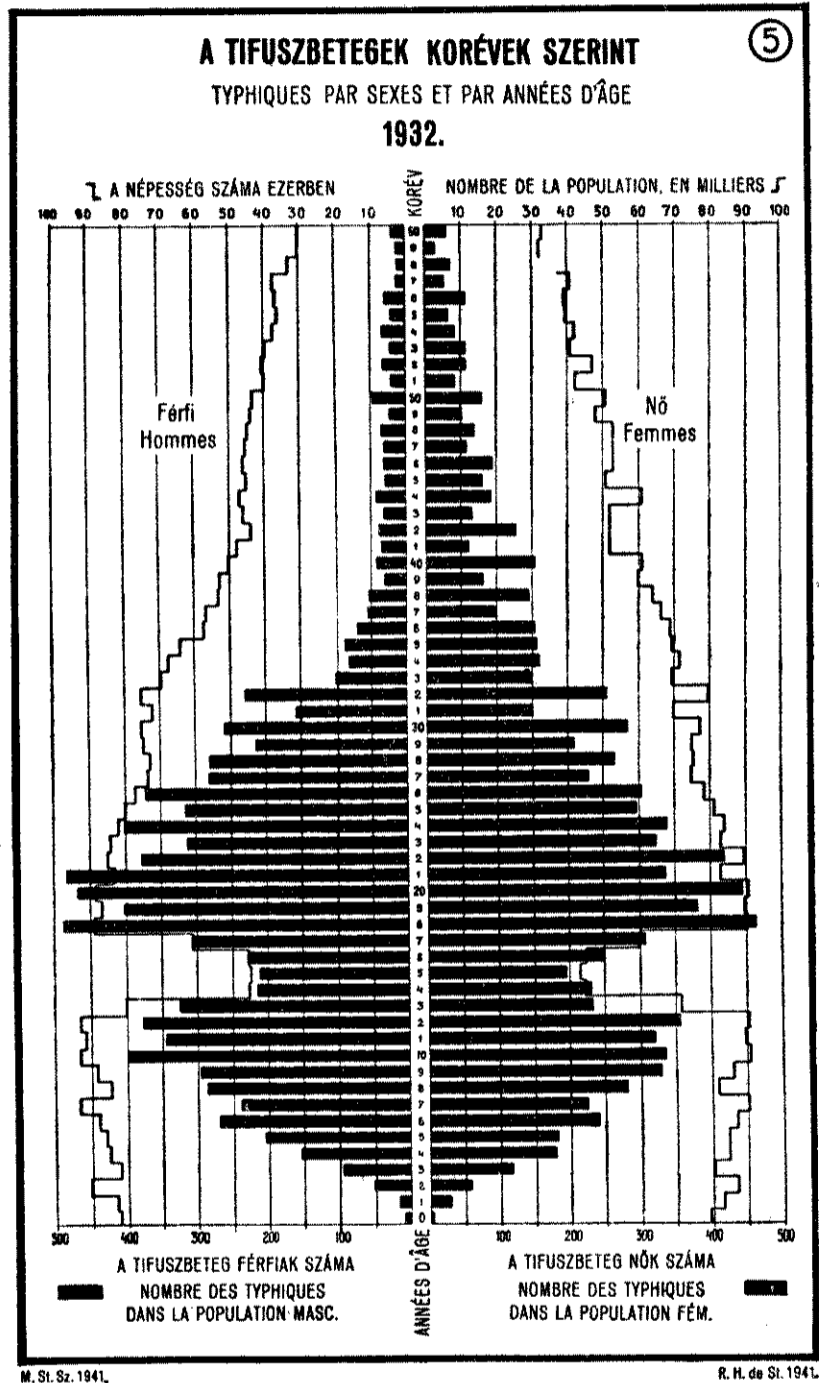

másik eszközével: a tífusz elleni védőoltással törekszünk eredményt elérni.

Nem akarom a most már közel 40 évre visszatekintő tífuszvédőoltás értéke mellett

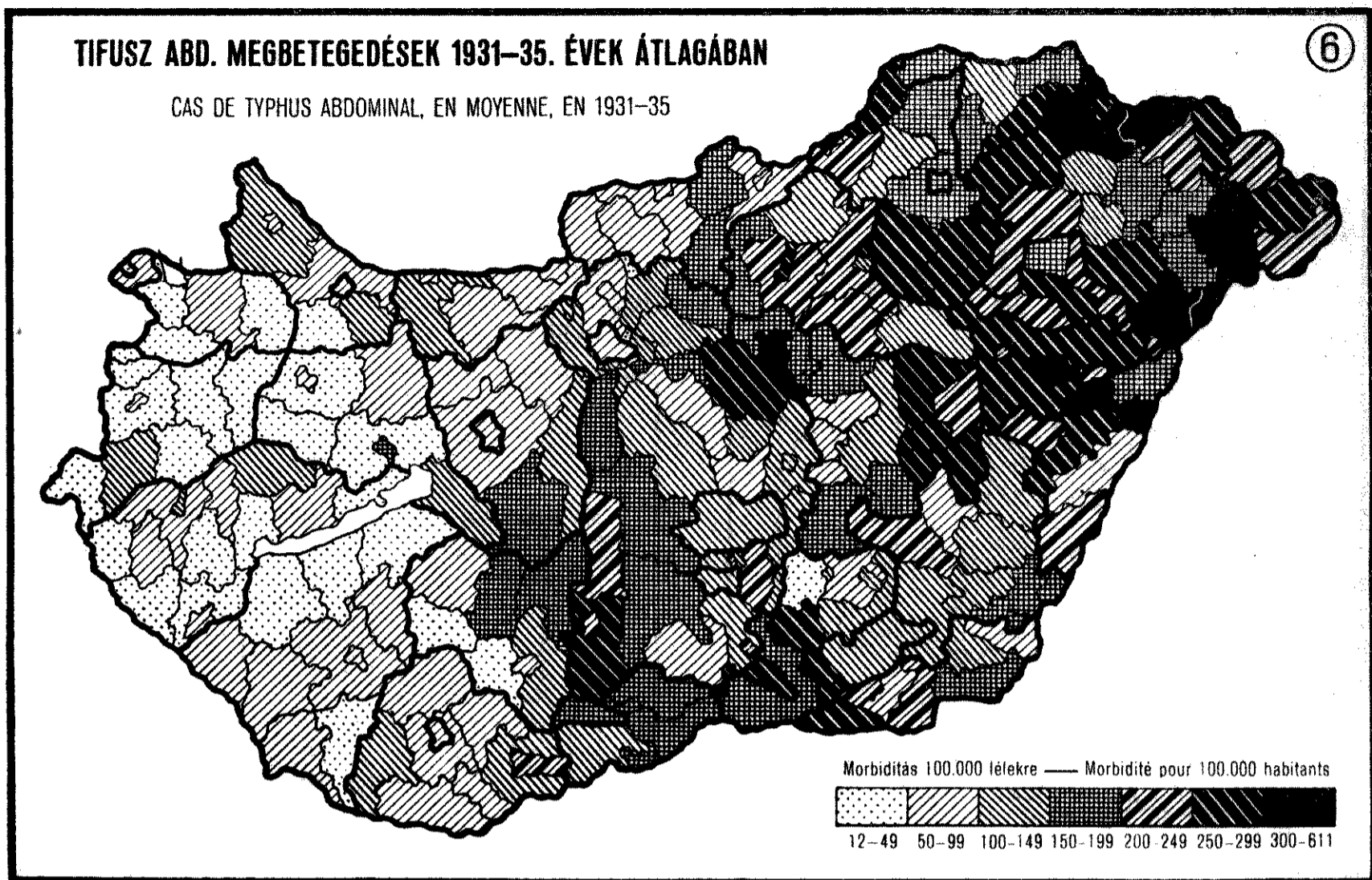

a már jól ismert bizonyítékokat felhozni, legfeljebb egy példán szeretném ezt bemutatni. A kb. 180.000 lélekszámú Hajdu vármegye közismerten mindig a tífusszal legerősebben fertőzött vármegyék közé tartozott. Az 1935/36. években a lakosság 57,9 %-át beoltották tífusz ellen. A 4. sz. ábra mutatja, hogy az oltást követően Hajdu megye tífusz megbetegedéseinek száma erősen csökkent. A vármegye tiszti főorvosá-

nak (Gärtner dr.) az érdeme ez, aki egyébként kimutatta, hogy az oltottak csoportjában 5—7-szer kevesebb a megbetegedés a kontroll-csoporttal szemben.

Reá kell arra is mutatnom — aminek nagy gyakorlati jelentősége van — hogy a mi megfigyeléseink szerint is a tífuszvédőoltás hatása — a régebbi felfogással ellentétben — nemcsak egy évig, hanem úgy látszik — ha fokozatosan csökkenő mértékben is — ennél hosszabb ideig tart. Egyéb megfigyelések mellett bizonyítja ezt az 5. sz. ábra, amely az 1932-ben észlelt tífusz esetek koreloszlását mutatja külön a fér-

M. St. Sz. 1941

R. H. de St. 1941

fiakra és külön a nőkre vonatkozólag. A külső vonal az egész lakosság — baloldalt a férfiak, jobboldalt a nők — koreloszlását tünteti fel. Jól látható, hogy 14 évvel a világháború után (1932-ben) a férfiak és nők tífusz megbetegedési gyakorisága kb. egyforma volt a 33—35 éves korig. Idősebb korban a férfiak kisebb számban betegszenek meg tífuszban, mint a hasonló korú nők. A különbség okát abban kell keresnünk, hogy a 33—35 évnél idősebb férfiak tekintélyes része annak idején mint katona átesett a tífuszvédőoltáson.

Reá kell mutatnom arra, hogy gyakorlati szempontból sok nehézséget okoz, hogy az eddigi oltóanyagokkal tífusz ellen csak háromszori oltással lehetett megfelelő védeltséget elérni. Különösen a falusi lakosságot — még erősebb propaganda mellett is — nehéz három ízben oltásra összegyűjteni. Ezért is értékesnek tartom azt a munkát, amelyet *Lovrekovich* és *Rauss* dr.-ok végeztek az Országos Közegészségügyi Intézetben olyan oltóanyag előállítására céljából, amelynek egy adagjával megfelelő immunitást lehetne elérni. Nagyjából *Grasset* eljárása szerint, de élő tífuszbacillusokból a tífuszbacillus suspensio fagyasztásával és felolvasztásával készítik az oltóanyagot. A baktériummentes antigenoldat specifikus

alkatrészeit *Rauss* dr. aluminiumhydroxid-csapadékhoz köti adsorptio útján. Az ilyen módon kapott oltóanyag tehát a tífuszbacillusokból kivont antigencomponenseket megfelelően tisztán az aluminiumcsapadékhoz kötve tartalmazza. Ez az oltóanyag a tífuszbacillusoknál kb. nyolcszor, a *Grasset*-féle kivonatnál négyszer kevesebb nitrogént tartalmaz. A szervezetbe fecskendezve a felszívódás igen lassan halad s így hosszú ideig szerepel mint antitestképzést kiváltó stimulus. Állatba oltva egy adagja jobb agglutininképzést vált ki, mint a *Kolle* vaccina 3 oltása.

Rauss dr. széleskörű vizsgálatai azt mutatják, hogy ezzel az oltóanyaggal egy oltással emberben legalább olyanfokú védeltség érhető el, mint a *Kolle-Wright* vaccina három adagjával. Sikeresül ezzel a tífusz megbetegedések számát a nem oltott kontrollcsoporthoz viszonyítva 81—97%-kal csökkenteni. *Rauss* újabb megfigyelései azt mutatják, hogy az oltás után a második évben a védeltség alig vagy egyáltalán nem csökken. Természetesen további megfigyelések szükségesek. De az eddigi eredmények alapján már most megengedhetőnek tartjuk azt, hogy a régi oltóanyag helyett az Országos Közegészségügyi Intézet mind nagyobb mennyiségben ezt az új, ú. n. csapadékos

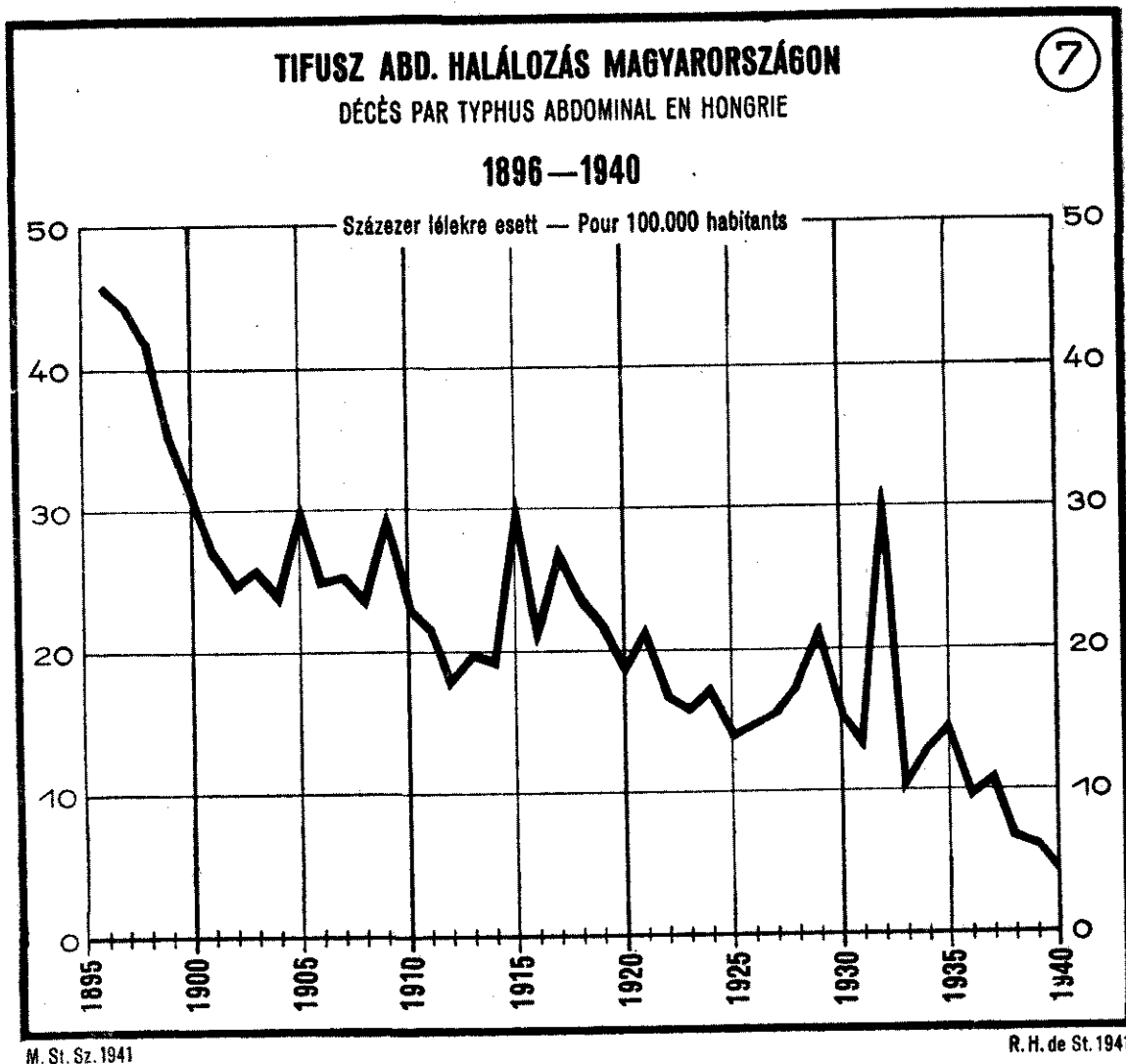
anyagot adja ki. A múlt év végéig körülbelül 700.000 cm³ oltóanyagot adott ki az Intézet, ami kb. 500.000 ember védőoltását jelenti.

Az eddigi jó eredmények alapján foglalkoznunk kell azzal, hogy az 1936. IX. t.-c.-ben foglalt felhatalmazással élve az ország tífusz-szal fertőzött területein (6. sz. ábra) elsősorban tehát a keleti és északkeleti vármegyékben, a lakosság, illetőleg ennek bizonyos korcsoportjai ezzel az oltóanyaggal tífusz ellen kötelezőleg beoltassanak. Tífusz-mortalitásunk 40 éves görbéjél vizsgálva kétségtelenül megállapítható, hogy ez csökkenő irányzatú (7. sz. ábra). Ezért felvetődik a kérdés, hogy most a tífusz-megbetegedések fokozatos csökkenése idején indítsunk-e meg szélesebb körben oltásokat. Sajnos azonban vannak évek, amelyekben a tífuszgörbe körülbelül ugyanolyan magasra ugrik fel, mint régebbi járványos években. Erre a tífusznál mindig el lehetünk készülvél. A tífusz elleni védekezésünkkel ezek veszélyét is csökkenthetjük, de azonkívül elérhetjük azt, hogy az új. n. járványmentes években csökkenthetjük a tífusz-megbetegedések és halálozások számát.

A diftéria a másik fertőző betegség, amely ellen az egészségügyi szolgálatunk különleges eljárásokkal folytatja a küzdelmet.

A körülöttünk lévő országok diftériamegbetegedési arányszámához viszonyítva, Magyarország diftéria-morbiditása a harmincas évek elején meglehetősen magas volt, viszont az évtized második felében, a megbetegedések arányszáma nálunk — s még egynéhány országban — szemben más országokkal, meglehetősen erős csökkenést mutat (8. sz. ábra). A diftériamegbetegedések bejelentése azonban több államban valószínűleg épp annyira bizonytalan, mint a tífusz-megbetegedéseké. Az egészségügyi hatóságokhoz történt megbetegedési bejelentésekből s az illető országok központi statisztikai hivatalainak halálozási adataiból számított igen különböző magasságú letalítási arányszám emellett szól (3. sz. táblázat).

A diftéria-mortalitásra vonatkozó adatok pontosabbak. Magyarország — a Népszö-

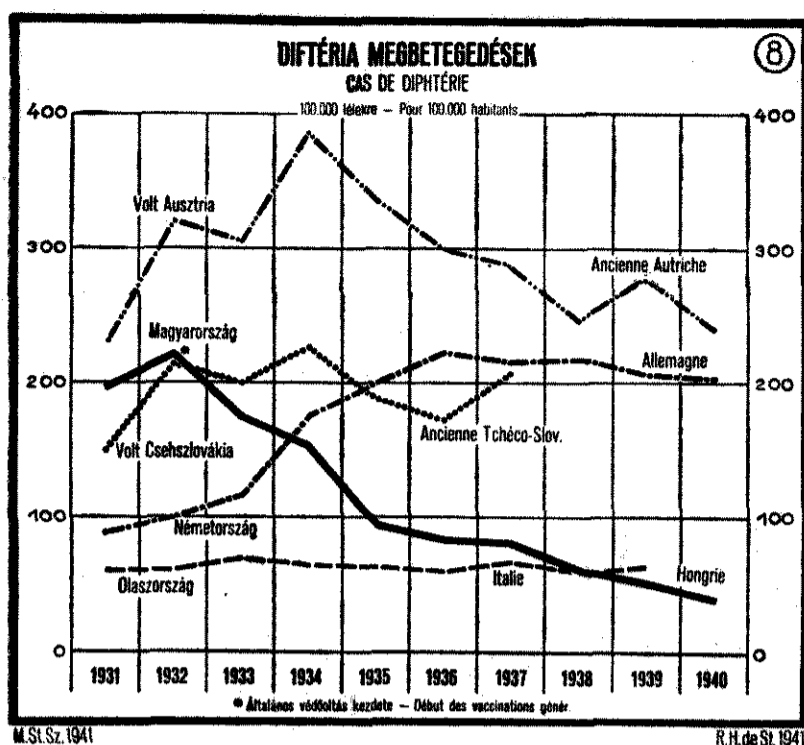
veiség járványügyi osztályának adatai szerint — azok közé az országok közé tartozik, ahol 1924—33 közt magas volt a diftéria

3. Diftéria letalítás különböző országokban. (1937.)

Léthabilité diphtérique en plusieurs pays. (1937.)

(Az egészségügyi hatóságokhoz érkezett megbetegedési és a M. kir. Központi Statisztikai Hivatalhoz érkezett halálozási adatok alapján. — *D'après les chiffres concernant les cas de maladie dont les autorités sanitaires ont eu connaissance et les cas de décès enregistrés par la Statistique centrale officielle.*)

Ország — Pays	Letalítás % Léthabilité %
Anglia — Angleterre	4·8
Volt Ausztria — Ancienne Autriche	3·7
Belgium — Belgique	22·7
Bulgária — Bulgarie	7·9
Volt Csehszlovákia — Ancienne Tchéco-Slovaquie	7·8
Dánia — Danemark	5·5
Am. Egyesült Államok — Etats-Unis	9·1
Finnország — Finlande	8·2
Görögország — Grèce (1936)	39·7
Hollandia — Hollande	4·4
Jugoszlávia — Yougoslavie	36·7
Lengyelország — Pologne	5·6
Magyarország — Hongrie	4·9
Németország — Allemagne (1936)	4·9
Olaszország — Italie	9·6
Románia — Roumanie	22·9
Spanyolország — Espagne (1935)	14·4
Svájc — Suisse	4·7
Svédország — Suède (1935)	2·6
Törökország — Turquie	11·8

halálozási arányszám (9. sz. ábra), viszont az évtized második felében a diftéria-mortalitás erős csökkenést mutat (10. sz. ábra).

Magyarország is, — mint a többi ország, ahol ilyen örvendetes javulás mutatkozik — ezt az eredményt a diftéria elleni védőoltás bevezetésével érte el. Mi 1928—38 közt kb. 2 millió gyermeket oltottunk be. Svájc 1929 óta, Románia 1932 óta, Franciaország 1925 óta, Anglia 1932 óta foglalkozott rendszeresen a diftéria elleni védőoltásokkal. Svájc 1939-ben, Románia 1935-ben, Franciaország 1938-ban, Olaszország 1939-ben, Magyarország 1938-ban tette kötelezővé a diftéria-védőoltások elvégzését, de többnyire már ezt megelőzően is nagy számmal végeztek védőoltásokat. Magyarországon az 1942. év végére minden 2—10 éves gyermek be lesz oltva.

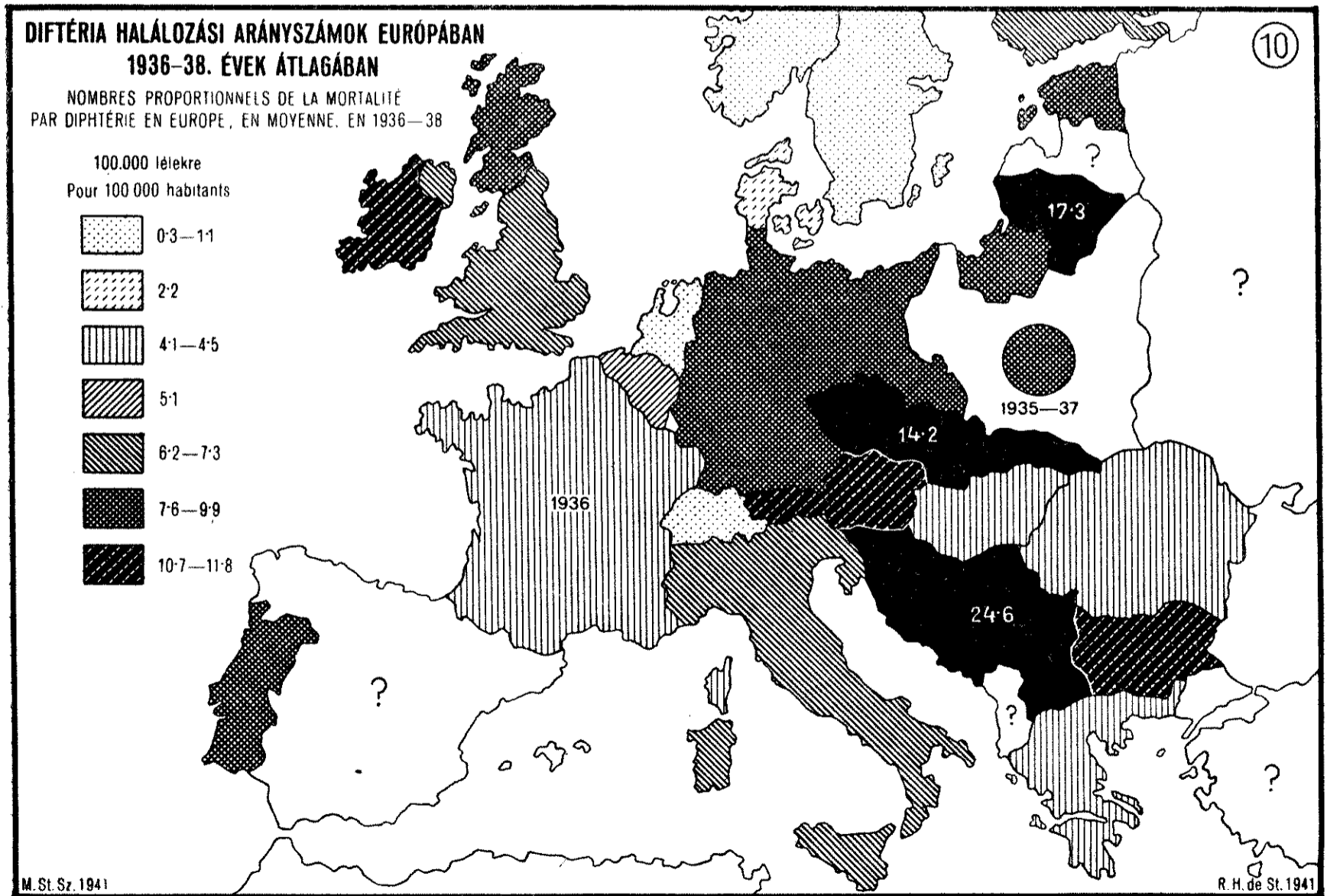
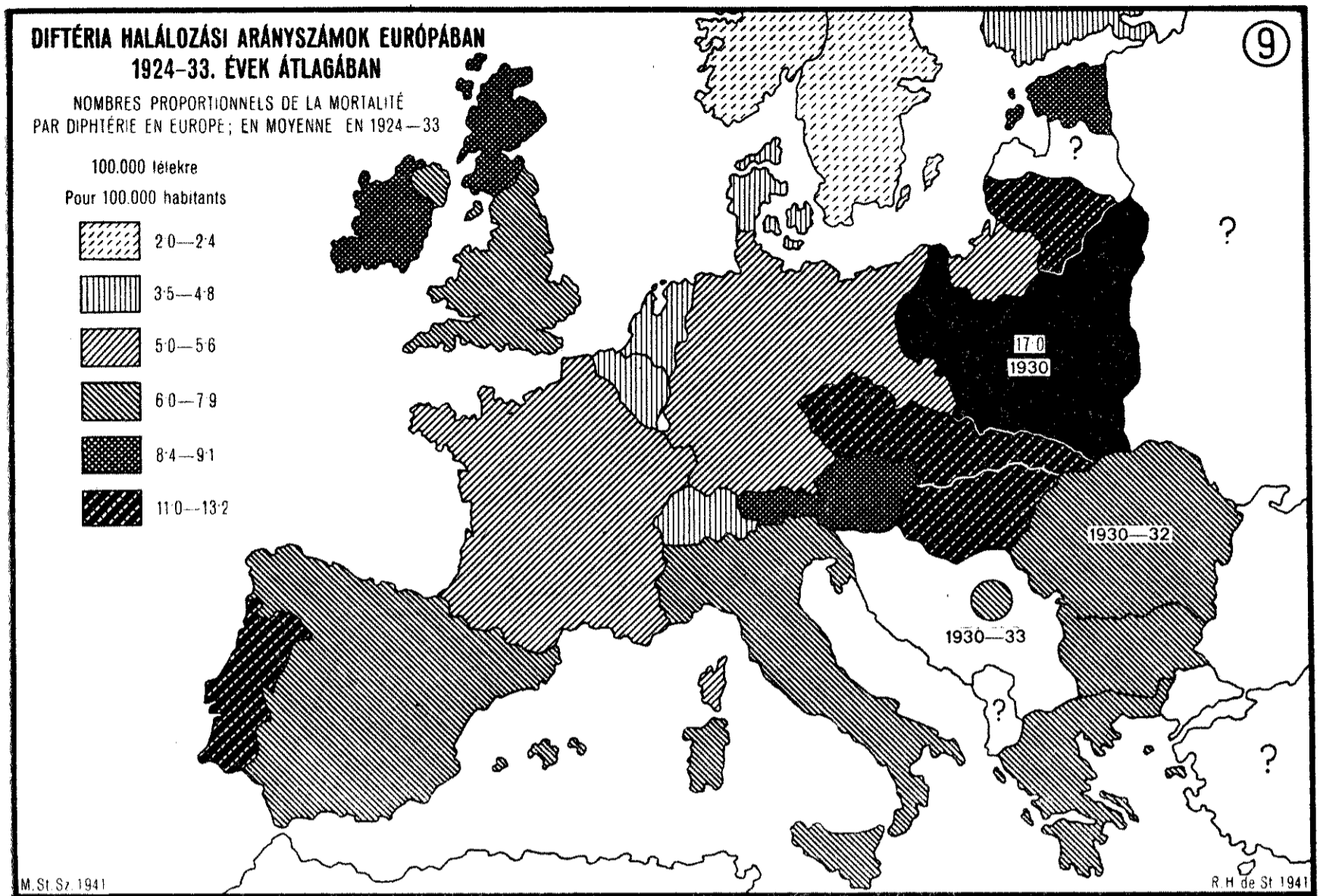
Amidőn a védőoltásokat hazánkban megkezdtek, a védőoltásokat egyes vármegyékben végeztük. Ezekben a megyékben — a szomszédos, nem oltott megyékhez viszonyítva — jól ki lehet mutatni (mint ezt a hazai oltások bevezetője, *Tomcsik* professzor tette) a védőoltás hatását azáltal, hogy a diftériamegbetegedések és halálozások száma az oltott megyékben szemben a többivel erős csökkenést mutatott.

Sokkal nehezebb, — mint erre *Petrilla* dr. mutatott reá — az országos diftériamorbidity és mortalitási görbéből következtetni a védőoltások hatására (11. sz. ábra). A diftéria védőoltások ugyanis szélesebb körben nálunk akkor kezdődtek, amikor a ciklusosan mozgó diftéria-járványgörbe csökkenő tendenciát mutatott. Ha azonban a következő pár évben a csökkenés tovább folytatódik, úgy ezt az oltások hatásának kell tulajdonítanunk.

Meggyőző bizonyítékot kapunk a védőoltások hatására vonatkozólag, ha a diftériamegbetegedések koreloszlását tesszük vizsgálat tárgyává. *Petrilla* 1932-től 1938-ig felrajzolta a diftériamegbetegedések kor szerinti megoszlását jelentő görbéket (12. sz. ábra). Az oltások szélesebbkörű bevezetése előtt a diftériamegbetegedések legnagyobb száma az iskoláskorú gyermekek közt mutatkozott. Ez a diftéria-koreloszlásnak típusos görbéje nem oltott népcsoportban. Az oltások megkezdésekor főleg iskolásgyermek kerültek beoltásra. Ennek hatására az iskolásgyermek diftériamegbetegedési aránya csökkent, s ezért a görbe maximuma a kisebb számmal oltott fiatalabbkorúak felé tolódott el. Ugyanakkor a nem oltott idősebbkorúaknak arányszáma a megbetegedettek közt relatíve emelkedett.

Ugyanezt mutatja korcsoportokba összefoglalva *Petrilla* idevágó tanulmányának egyik táblázata is (4. sz. tábla).

Hazánkban a védőoltásokat eleinte az eredeti Ramon-féle oltóanyaggal végeztük, amelyből 3 oltásra van szükség. Schick-próbával végzett ellenőrző vizsgálatok azt mutatták, hogy míg háromszori oltás után — Schick-próbával vizsgálva — kb. 90 és ennél magasabb %-ban volt immunitás elérhető, addig kétszeri oltás után 65—70%-ban, míg egyszeri oltás után csak kb. 35%-ban válik negatívvá a Schick-reactio. Míg a városokban a háromszori oltás keresztülvitele nem ütközik különösebb nehézségbe, addig falun, tanyákon nehéz a gyermekeket háromízben oltásra összegyűjteni. Ezért hamarosan megindultak a kísérletek a praecipitált oltóanyag bevezetésére, amely anyag az oltás helyéről lassan szívódván fel, tartósabb — antitest-képzést kiváltó — stimulust jelent s így kilátást nyújtott arra, hogy talán *egy* adagjával is sikerül megfelelő védettséget elérni. *Faraqó* dr. több mint hat éve ezzel folyó kísérletei és ellenőrző vizsgálatai után ma már bebizonyítottan vehetjük, hogy az anatoxin praecipitatumnak egyszeri oltása megfelelő fokú és eléggé tartós immunitást ad. Mégis, — nagyobb biztonság okából, — amidőn a diftériaoltások 1938 január 1-től kezdve kötelezővé tettek, rátértünk a kétszeri oltás rendszerére, oltás és újra-oltás formájában. Hazánkban minden gyermeket diftéria ellen 2-ik életévben kell oltani és 6-ik életévben kell újraoltani. Az oltás mindkét esetben praecipitált anatoxin egy-egy adagjával történik. A magyarországi oltási eljárás abban különbözik más országok kétszeri oltásos eljárásától,

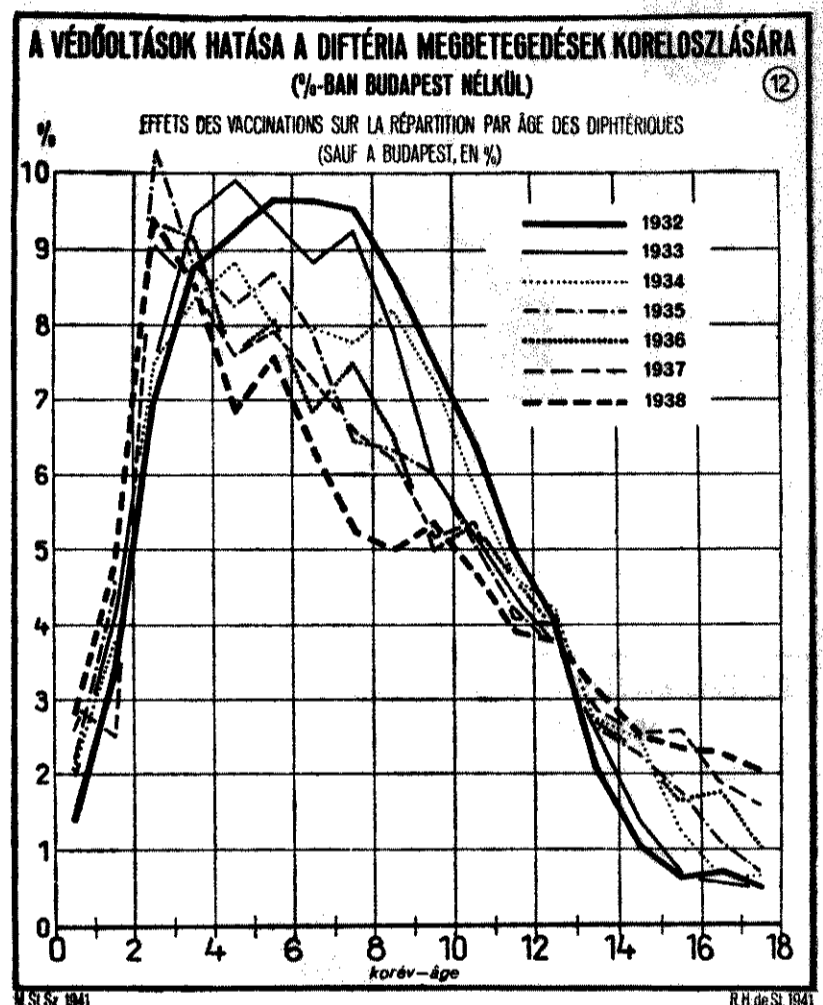
A rajzok a Népszövetség „Weekly Epidemiological Record“ 1939. évfolyamából vannak véve.

4. Diftéria-betegek kormegoszlása. Répartition par âge des malades atteints de diphtérie.

Korcsoport Groupes d'âge (évek — années)	A diftériában megbetegedettek %-ban Par rapport au nombre des personnes atteintes de diphtérie, %								
	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939
0—4 éves	31.6	29.5	32.8	30.4	33.9	32.8	30.5	32.2	31.1
5—9 éves	44.5	44.9	41.3	39.2	35.2	33.7	33.0	29.2	26.7
10—14 éves	14.8	18.2	17.2	19.8	17.8	18.3	19.1	17.8	21.2
15 éven felül — plus de 15 ans	9.1	7.4	8.7	10.6	13.1	15.2	17.4	20.8	21.0
Összesen — Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

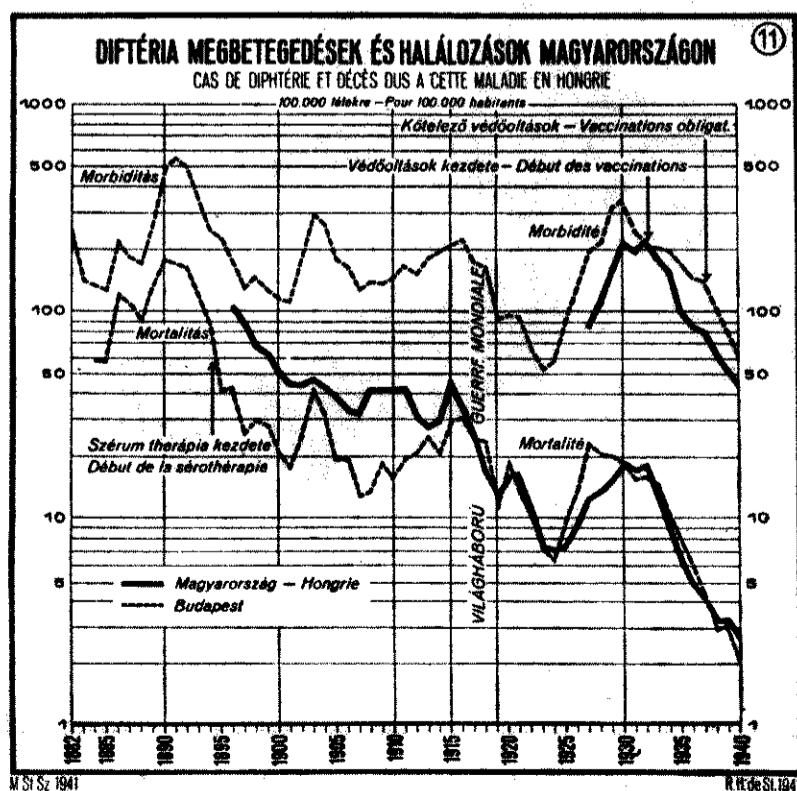
hogyan mi a második oltást (mint „injection de rappel“-t) nem közvetlenül az első oltás után, hanem kb. 4 év múlva, akkor adjuk, amikor a gyermek iskolába lép. Racionálisnak gondoljuk ezt az eljárást, mert ekkor kezdődik a gyermek életében az a kor, amikor a diftériafertőzés lehetőségének erősebben ki van téve. További vizsgálatok lesznek hivatottak annak eldöntésére, vajon szükség lesz-e 10—12 éves korban még egy oltás adására. Reméljük, hogy nem, mert a latens infekciók az oltottaknál valószínűleg betöltik az „injection de rappel“ szerepét.

A Magyarországon követett eljárás szerint végzett oltási eljárással külföldön nem mindenütt kaptak a miénkhez hasonló jó eredményeket. Ennek okát a használt oltóanyag különböző immunizáló értékében látjuk. Prigge mutatott rá az oltóanyag standardizálásának fontosságára, mert csak nagy antigen-értékű oltóanyagoktól várható, hogy egyszeri adagjuk is kellő védekezést vált ki. Azok a gyakorlati eredmények, amelyeket

hazánkban a diftéria elleni küzdelem terén már eddig elértünk, igazolják a követett eljárásnak helyességét.

Más fertőző betegségek ellen specifikus eljárásokkal folyó védekezés köréből különösen érdekesek Faragó dr.-nak az általa előállított tisztított és adsorbeált vörhenytoxinnal készült oltóanyaggal évek óta folyó vörheny elleni immunizálási kísérletei. Eddig 100.000-en felül van az ezzel oltott gyermekek száma. Vizsgálatai azt mutatják, hogy ezzel az eljárással sikerül a vörheny megbetegedések számát — a nem oltott kontrollcsoporttal összehasonlítva — sokszor egyhuzadára lecsökkenteni. Mégsem gondolunk még arra, hogy ezt a védőoltást általánosan bevezessük egyrészt, mert még további megfigyeléseket tartunk szükségeseknek, másrészt, mert a vörheny jelenleg nálunk nem súlyos probléma, végül, mert ki-

sérletek folynak a diftéria- és vörhenyoltás szimultán végzésére vonatkozólag.

Ezen a néhány példán törekedtem bemutatni egyes fertőző betegségek ellen *specifikus* eljárásokkal folyó küzdelmet. Bármilyen hatásosaknak látszanak is ezek, nem teszik feleslegessé a fertőző betegségek elleni védekezés *általános* módszereit sem. Ezek együtt alkotják a fertőző betegségek elleni küzdelem fegyvertárát, amelynek segítségével közegészségügyi szolgálatunk az

elmúlt tíz év alatt bizonyos fertőző betegségek elleni küzdelem terén eredményeket tudott felmutatni. Felhasználva a közegészségügyi szolgálat gyakorlati embereinek és a laboratóriumaink kutatóinak nálunk oly szépen kialakult együttműködését, törekszünk az eddig elért eredményeket továbbfejleszteni és népünket a többi fertőző betegség pusztításától is megvédeni.

Johan Béla dr.

SZOCIÁLIS VISZONYOK

Az órabérek alakulása Magyarországon és a külföldön 1929-től 1939-ig.

Les variations des salaires horaires en Hongrie et à l'étranger de 1929 à 1939.

Résumé. Entre 1929 et 1939, les salaires horaires réels des ouvriers d'industrie variaient fort d'un pays à l'autre. Aux Etats-Unis et en France, ils ont été augmentés dans de très grandes proportions, mais la vie économique s'y ressentit fort de ces augmentations. Ils ont été fort relevés en Pologne et en Bulgarie aussi; là, les augmentations tenaient au caractère agricole de ces pays. Dans la plupart des autres pays, ils ont été relevés de 5 à 10% seulement.

En Hongrie, d'après les statistiques industrielles, les salaires horaires réels moyens, en prenant ceux de 1929 comme égaux à 100, ont augmenté depuis 1929 jusqu'en 1931, où ils se sont élevés à 110,5. Puis, ils ont diminué presque continuellement, tombant le plus bas en 1937, où ils étaient inférieurs de 7,6% à ceux de l'année 1929; mais, à partir de 1937, ils augmentaient rapidement, dépassant en 1939 de 7,6% ceux de 1929.

On voit, par les chiffres de détail, que la situation réelle était plus favorable chez nous. D'après eux, c'est seulement pour les apprentis et les chefs d'équipe du sexe féminin que les salaires horaires réels sont tombés au-dessous de ceux de 1929. Encore, la différence en moins était insignifiante. Pour les chefs d'équipe du sexe masculin, ainsi que pour les journaliers et les ouvriers qualifiés des deux sexes, ces salaires ne sont jamais tombés au-dessous de ceux de 1929. C'est par suite d'un changement essentiel survenu pour la qualité de l'emploi dans le personnel ouvrier que les salaires horaires réels moyens ont diminué entre 1931 et 1937, et c'est pour la même raison qu'ils ont augmenté entre 1929 et 1939. En 1939, parmi les

travailleurs d'industrie, il y avait bien plus de femmes et d'ouvriers non qualifiés qu'en 1929. Cela tenait à deux causes: d'une part, l'industrie textile, qui progressait le plus, a embauché beaucoup de femmes, et d'autre part, à partir de 1936, les industries, ayant de moins en moins d'ouvriers qualifiés, ont été obligées de prendre un grand nombre d'ouvriers manquant d'instruction professionnelle. Si l'on tient compte de ces changements, survenus quant à la qualité de l'emploi des ouvriers, on voit qu'entre 1929 et 1939, les salaires horaires réels ont, pour nos ouvriers d'industrie, augmenté en moyenne de 22%, accusant une amélioration bien notable par rapport à beaucoup de pays étrangers.

*

A munkások szociális helyzete munkabérük nagyságától függ. De nem elégedhetünk meg azzal, hogy a pénzbérek, a nominálbérek nagyságát ismerjük, figyelemmel kell lennünk a pénz vásárló erejére is. Ez a legcélszerűbben oly módon történik, ha a pénzbéreket a megélhetési költségek indexével reálértékekre számítjuk át. Így azután meg tudjuk állapítani, hogy hosszabb időt tekintve a munkavállalók helyzete miként alakul. Még érdekesebbek ezek a számítások, ha nemcsak egy országra vonatkoznak, hanem különböző országok adatait felölelik, mert ez esetben azt is meg tudjuk mondani, hogy a reálbérek kialakulásában mily szerepet játszott a nemzetközi konjunktúra és mennyiben tekinthető az illető ország sajátos gazdasági viszonyai

sérletek folynak a diftéria- és vörhenyoltás szimultán végzésére vonatkozólag.

Ezen a néhány példán törekedtem bemutatni egyes fertőző betegségek ellen *specifikus* eljárásokkal folyó küzdelmet. Bármilyen hatásosaknak látszanak is ezek, nem teszik feleslegessé a fertőző betegségek elleni védekezés *általános* módszereit sem. Ezek együtt alkotják a fertőző betegségek elleni küzdelem fegyvertárát, amelynek segítségével közegészségügyi szolgálatunk az

elmúlt tíz év alatt bizonyos fertőző betegségek elleni küzdelem terén eredményeket tudott felmutatni. Felhasználva a közegészségügyi szolgálat gyakorlati embereinek és a laboratóriumaink kutatóinak nálunk oly szépen kialakult együttműködését, törekszünk az eddig elért eredményeket továbbfejleszteni és népünket a többi fertőző betegség pusztításától is megvédeni.

Johan Béla dr.

SZOCIÁLIS VISZONYOK

Az órabérek alakulása Magyarországon és a külföldön 1929-től 1939-ig.

Les variations des salaires horaires en Hongrie et à l'étranger de 1929 à 1939.

Résumé. Entre 1929 et 1939, les salaires horaires réels des ouvriers d'industrie variaient fort d'un pays à l'autre. Aux Etats-Unis et en France, ils ont été augmentés dans de très grandes proportions, mais la vie économique s'y ressentit fort de ces augmentations. Ils ont été fort relevés en Pologne et en Bulgarie aussi; là, les augmentations tenaient au caractère agricole de ces pays. Dans la plupart des autres pays, ils ont été relevés de 5 à 10% seulement.

En Hongrie, d'après les statistiques industrielles, les salaires horaires réels moyens, en prenant ceux de 1929 comme égaux à 100, ont augmenté depuis 1929 jusqu'en 1931, où ils se sont élevés à 110,5. Puis, ils ont diminué presque continuellement, tombant le plus bas en 1937, où ils étaient inférieurs de 7,6% à ceux de l'année 1929; mais, à partir de 1937, ils augmentaient rapidement, dépassant en 1939 de 7,6% ceux de 1929.

On voit, par les chiffres de détail, que la situation réelle était plus favorable chez nous. D'après eux, c'est seulement pour les apprentis et les chefs d'équipe du sexe féminin que les salaires horaires réels sont tombés au-dessous de ceux de 1929. Encore, la différence en moins était insignifiante. Pour les chefs d'équipe du sexe masculin, ainsi que pour les journaliers et les ouvriers qualifiés des deux sexes, ces salaires ne sont jamais tombés au-dessous de ceux de 1929. C'est par suite d'un changement essentiel survenu pour la qualité de l'emploi dans le personnel ouvrier que les salaires horaires réels moyens ont diminué entre 1931 et 1937, et c'est pour la même raison qu'ils ont augmenté entre 1929 et 1939. En 1939, parmi les

travailleurs d'industrie, il y avait bien plus de femmes et d'ouvriers non qualifiés qu'en 1929. Cela tenait à deux causes: d'une part, l'industrie textile, qui progressait le plus, a embauché beaucoup de femmes, et d'autre part, à partir de 1936, les industries, ayant de moins en moins d'ouvriers qualifiés, ont été obligées de prendre un grand nombre d'ouvriers manquant d'instruction professionnelle. Si l'on tient compte de ces changements, survenus quant à la qualité de l'emploi des ouvriers, on voit qu'entre 1929 et 1939, les salaires horaires réels ont, pour nos ouvriers d'industrie, augmenté en moyenne de 22%, accusant une amélioration bien notable par rapport à beaucoup de pays étrangers.

*

A munkások szociális helyzete munkabérük nagyságától függ. De nem elégedhetünk meg azzal, hogy a pénzbérek, a nominálbérek nagyságát ismerjük, figyelemmel kell lennünk a pénz vásárló erejére is. Ez a legcélszerűbben oly módon történik, ha a pénzbéreket a megélhetési költségek indexével reálértékekre számítjuk át. Így azután meg tudjuk állapítani, hogy hosszabb időt tekintve a munkavállalók helyzete miként alakul. Még érdekesebbek ezek a számítások, ha nemcsak egy országra vonatkoznak, hanem különböző országok adatait felölelik, mert ez esetben azt is meg tudjuk mondani, hogy a reálbérek kialakulásában mily szerepet játszott a nemzetközi konjunktúra és mennyiben tekinthető az illető ország sajátos gazdasági viszonyai

és gazdaságpolitikája következményének. Nemzetközi adatok összehasonlításánál persze a legnagyobb óvatossággal kell eljárunk, mert azok különböző módszerrel készültek, a munkásság különböző rétegeire vonatkoznak.

Megkönnyíti számításainkat, hogy az elmúlt évtized nominálmunkabéreiről és megélhetési költségeiről rendszeresen közölt adatokat a Népszövetség Statisztikai Évkönyve. Táblázataink valamennyi külföldi adatát ezen Évkönyv 1939/40. évi kötetéből vettük. Táblázatainkban szereplő minden adat átlagindex, mely mind a tanult, mind a tanulatlan és a férfi munkások mellett a női munkások munkabéréit is magában foglalja. Minthogy a munkaidő az elmúlt évtizedben erősen ingadozott, az összehasonlításra alkalmasabbak az órabérek, miért is csak az órabérekkel foglalkozunk. Szociális szempontból a heti, havi és évi keresetek fontosabbak ugyan, de ez utóbbiak kialakulásánál már nagy szerepe van a foglalkoztatottságnak is, mert a részleges munkanélküliek kisebb keresete nyomja az átlagkereseteket. Jelen tanulmányunkban azonban a munkabér és a foglalkoztatottság kérdését összevonni nem akarjuk, mert arra a kérdésre is ki akarunk térni, hogy a munkabérek alakulása és a foglalkoztatottság, illetőleg munkanélküliség között mily összefüggés mutatható ki. Ez esetben pedig célszerűbb az órabéreket vizsgálni.

A Népszövetség Évkönyvéből vett adatok alapján kiszámított névleges és reálórabérek alakulása a külföldön a következő volt.

Az ipari munkások névleges órabére és reálórabére az Amerikai Egyesült Államokban:

	Névleges órabérek indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
1929	100	100	100
1930	100	97	103
1931	96	87	110
1932	84	78	108
1933	83	75	111
1934	98	79	124
1935	102	83	123
1936	105	85	124
1937	118	88	134
1938	121	86	141
1939	122	85	144

Az Amerikai Egyesült Államokban 1929-től 1933-ig a gazdasági válság következtében mind a névleges órabérek, mind

a megélhetési költségek csökkentek. Eleinte a megélhetési költségek csökkenése volt a nagyobb és ennek következtében 1931-ig a reálórabérek 10%-kal emelkedtek. Utána a névleges órabérek és a megélhetési költségek hanyatlása körülbelül párhuzamosan folyt. 1933-ban *Roosevelt*, uralomra jutása után, erélyesen emelni kezdte a névleges órabéreket. A szocialista konjunktúra elméletekhez hasonló elgondolása szerint ugyanis a gazdasági fellendülést megindítani a legkönnyebben és szociális szempontból a leghelyesebben a munkásosztály keresetének emelésével lehet. *Roosevelt* gazdaságpolitikai irányítása mellett a nominálórabérek így évről évre erélyesen emelkedtek, már 1935-ben meghaladták az 1929. éveket és 1939-ben 47%-kal voltak magasabbak a legalacsonyabb 1933. évinél. A fellendülés következtében 1937-ig a megélhetési költségek is emelkedtek, hiszen *Roosevelt* a farmerek helyzetének megjavítása érdekében az agrártermékek árát még mesterséges eszközökkel is emelte. De a megélhetési költségek legnagyobb emelkedése (1933-tól 1937-ig) is csak 17%-os volt és a rákövetkező 2 évben a megélhetési költségek már némileg csökkentek. A reálórabérek így 1933-tól 29,7%-kal, 1929-től számítva pedig 44%-kal emelkedtek.

Tudjuk, hogy az Amerikai Egyesült Államokban a munkásosztály helyzete mindig nagyon kedvező volt és a munkásosztály életszínvonala évtizedek óta szinte megszakítás nélkül javult. De a reálórabérek emelkedése, a világháborút közvetlenül követő évektől eltekintve, soha nem volt olyan nagymérvű, mint a legutóbbi években. Az egyének helyzetét, különösen azokat, akiknek volt munkája és munkaideje sem rövidült meg, a reálórabéreknek ez az alakulása kétségtelenül lényegesen megjavította. De ha nem az egyéni sorsokat, hanem az egész dolgozó társadalmat és az Amerikai Egyesült Államok gazdasági helyzetét általában tekintjük, úgy azt látjuk, hogy a reálórabéreknek ez az erős emelkedése sok tekintetben kedvezőtlen következményekkel járt. A magas munkabérek visszavetették az ipari termelést és így az 1938-ban 20%-kal és 1939-ben 2%-kal volt kisebb az 1929. évinél. Az iparban foglalkoztatottak száma pedig 1939-ben 9%-kal, az elvégzett munkaórák száma pedig 24,8%-kal, (1938-ban 34,3%-kal) volt kisebb. A termelés csekélyége és a foglalkoztatottak

számának visszaesése miatt igen nagy volt a munkanélküliség, a teljes munkanélküliek száma 1939-ben 6,240.000.

A tanulatlan ipari munkások névleges órábérére és reálórabérére Franciaországban (Párisban):

	Névleges órábérék indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérék indexe
1929	100	100	100
1930	109	105	104
1931	108	102	106
1932	104	95	109
1933	104	94	111
1934	104	93	112
1935	102	87	117
1936	116	91	127
1937	165	111	149
1938	172	126	137

Franciaország a világgazdasági válságot eleinte nem érezte, 1929-től 1930-ig még mind a munkabérek, mind a megélhetési költségek emelkedtek és az előbbieket nagyobb fokú emelkedése miatt a reálórabérek is. A később kitört válság azután annál tovább tartott, a névleges órábérék és a megélhetési költségek 1935-ig csökkentek, de a megélhetési költségek hanyatlása mindig nagyobb volt a névleges órábéréknél és a reálórabérek így évről évre tovább emelkedtek. 1936-ban a Blum-kormány leértékelte a frankot és ugyanakkor a névleges órábéréket igen erősen emelni kezdte. A névleges órábérék emelkedése 1937-ig a megélhetési költségek szintén elég gyors emelkedésénél is jóval nagyobb volt, minek következtében a reálórabérek 1937-ben 49%-kal magasabbak az 1929. évinél. 1938-ban azután a névleges órábérék nem tudtak többé a megélhetési költségek növekedésével lépést tartani és így a reálórabérek egy év alatt 8,5%-kal hanyatlottak.

Valószínű, hogy a 30-as évek könnyelmű munkabérlpolitikája nagy mértékben előkészítette Franciaország későbbi katonai összeomlását. A frank devalvációja előtt a francia ipar csak akkor lett volna versenyképes, ha a munkabéreket erősen csökkentették volna. Az aranyalap feladása után is csak akkor tudta volna a francia ipar a leértékelés gazdasági előnyeit kihasználni, ha a munkabéreket vagy egyáltalában nem, vagy csak kis mértékben emelik. A névleges órábérék gyors és nagymérvű növekedése következtében a francia termelést a frank többszöri leértékelésével kellett doppingolni és még így

sem lehetett a gazdasági válságot letörni. Az ipari termelés még 1938-ban is 24%-kal volt kisebb, mint 1929-ben és a foglalkoztatottak száma 17%-kal kevesebb az 1930. évinél. A munkanélküliség erősen emelkedett, bár közben sok külföldi munkás visszatért hazájába.

A bányászat, ipar és közlekedés munkásainak névleges órábérére és reálórabérére Belgiumban:

	Névleges órábérék indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérék indexe
1929	100	100	100
1930	108	104	104
1931	101	93	109
1932	92	84	110
1933	90	83	108
1934	86	79	109
1935	82	80	103
1936	88	85	104
1937	99	92	108
1938	105	94	112
1939	107	93	115

Belgiumban a válság éveiben a reálórabérek szintén emelkedtek, később a reálórabérek alakulása kedvezőtlenebbé vált és csak 1937-től kezdve következett be a névleges órábérék oly erőteljes emelkedése, amely, minthogy a megélhetési költségek éppen ezekben az években változatlanok maradtak, a reálórabéreket 1939-ig 15%-kal az 1929. évi fölé emelte. A reálórabéreknek, az amerikaiakhoz és a franciákhoz viszonyítva, jóval csekélyebb emelkedése ellenére, Belgium ipari termelése még 1939-ben is 17%-kal kisebb volt az 1929. évinél. Belgium, mint ipari exportállam, ugyanis nagyon erősen megsínylette az elmúlt évtized autárkiás gazdaságpolitikáját, mert Belgium létalapját és jólétét a szabadkereskedelem biztosította.

Az ipari és bányamunkások névleges órábérére és reálórabérére Hollandiában:

	Névleges órábérék indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérék indexe
1929	100	100	100
1930	102	96	106
1931	100	90	111
1932	93	84	111
1933	89	83	107
1934	86	83	104
1935	83	81	102
1936	81	79	103
1937	82	82	100
1938	86	83	104

A szomszédos Hollandiában a névleges órábérék csökkenése még tovább, 1936-ig

tartott. A reálórabérek 1936-ig majdnem pontosan ugyanúgy alakultak, mint Belgiumban. Azután kedvezőtlenebbé váltak és 1938-ban csak 4%-kal voltak magasabbak az 1929. évinél. Jóval kedvezőbb volt itt az ipari termelés, mint Belgiumban, mert az 1938-ban már valamivel meghaladta az 1929. évit. A foglalkoztatottak száma csak 1939-ben érte el az 1929. évi szintet.

A bányászat, ipar, közlekedés és kereskedelem munkásainak névleges órabére és reálórabére Svédországban:

	Névleges órabérek indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
1929	100	100	100
1930	103	97	106
1931	103	94	110
1932	101	92	110
1933	98	91	108
1934	98	91	108
1935	99	92	108
1936	100	93	108
1937	103	95	108
1938	109	98	111
1939	113	101	112

Svédországban a névleges órabérek 1929-től 1931-ig a válság ellenére 3%-kal emelkedtek és minthogy ugyanakkor a megélhetési költségek csökkentek, a reálórabérek 10%-kal növekedtek. 1931-től kezdve a svéd névleges órabérek és megélhetési költségek majdnem teljesen párhuzamosan alakultak, 1933-ig enyhén hanyatlottak, majd 1939-ig évről évre lassan emelkedtek. A reálórabéreknek 1931-től kezdve tapasztalható változatlansága és a kormánynak ügyes konjunkturapolitikája lehetővé tette Svédország gazdasági életének hatalmas fellendítését, az ipari termelése 1939-ben 55%-kal volt nagyobb, mint 1929-ben, a foglalkoztatottak száma 1938-ig 10%-kal emelkedett.

Az ipar és a közlekedés munkásainak névleges órabére és reálórabére Dániában:

	Névleges órabérek indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
1929	100	100	100
1930	102	96	106
1931	102	90	113
1932	102	90	113
1933	102	93	110
1934	103	96	107
1935	104	99	105
1936	103	101	102
1937	105	105	100
1938	111	106	105

Nagyon érdekes az órabérek alakulása Dániában. Itt a névleges órabérek a válság alatt sem csökkentek és később is csak lassan emelkedtek, a névleges órabérek emelkedése említésre méltó mérvű csak 1938-ban volt. A reálórabérek nagyságát így a megélhetési költségek határozták meg. Minthogy azok 1931-ig 10%-kal csökkentek és azután lassan emelkedni kezdtek, a reálórabérek 1931-ig 13%-kal emelkedtek és azután lassan hanyatlottak, 1937-ben már pontosan ugyanakkorak voltak, mint 1929-ben. Az ipari termelés mennyisége 1938-ban 36%-kal volt nagyobb az 1929. évinél.

A tanulatlan ipari és kereskedelmi férfi munkások névleges órabére és reálórabére Svájcban:

	Névleges órabérek indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
1929	100	100	100
1930	102	98	104
1931	102	93	110
1932	97	86	113
1933	96	81	119
1934	94	80	118
1935	92	80	115
1936	90	81	111
1937	92	85	108
1938	93	85	109
1939	94	86	109

A gazdasági struktúrájában erősen eltérő Svájc reálórabéreinek irányvonala a dánokéhoz némileg hasonló volt. A válság mélypontján a svájci reálórabérek majdnem 20%-kal emelkedtek, azután lassan süllyedni kezdtek és 1939-ben már csak 9%-kal voltak nagyobbak az 1929. évinél. A foglalkoztatottak száma ugyanakkor 23%-kal volt kisebb.

Az ipari munkások névleges órabére és reálórabére Olaszországban:

	Névleges órabérek indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
1929	100	100	100
1930	99	97	102
1931	93	87	107
1932	91	83	110
1933	89	80	111
1934	86	76	113
1935	85	77	110
1936	90	83	108
1937	101	91	111
1938	108	98	110

Olaszországban a névleges órabérek 1935-ig, a megélhetési költségek 1934-ig csökkentek, de a megélhetési költségek jóval nagyobb mértékben, ennek következtében a reálórabérek 1934-ig 13%-kal emelkedtek. Utána a névleges órabérek és a megélhetési költségek párhuzamosan növekedtek, minek következtében a reálórabérek az 1935-ös szinten állandósultak és kb. 10%-kal voltak magasabbak az 1929. évinél. Az olasz termelési adatok azt mutatják, hogy ezek a reálórabérek az olasz ipar teherbíróképességét kissé meghaladták, mert az olasz ipari termelési index még 1938-ban is valamivel alacsonyabb az 1929. évinél. A foglalkoztatottak száma ellenben 11%-kal nagyobb volt.

A bányászati, ipari és közlekedési munkások névleges órabére és reálórabére Németországban:

	Névleges órabérek indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
1929	100	100	100
1930	97	96	101
1931	90	88	102
1932	75	78	96
1933	73	77	95
1934	75	79	95
1935	76	80	95
1936	77	81	95
1937	79	81	98
1938	82	82	100

A névleges órabérek hanyatlása az eddig ismertett államok közül Németországban volt a legnagyobb. A válság mélypontjáig, 1933-ig, 27%-kal csökkentek. A megélhetési költségek hanyatlása eleinte még valamivel nagyobb volt és így a reálórabérek 1931-ig 2%-kal emelkedtek. De később a megélhetési költségek csökkenése nem tudott lépést tartani a névleges órabérekkel, ennek következtében a reálórabérek az 1931. éveknél 7%-kal és az 1929. éveknél 5%-kal voltak kisebbek. A nemzeti szocialista gazdaságpolitika az ár- és a bérszínvonal egyszinten tartására (stabilizálására) törekedett, minek következtében a reálórabérek sokáig ezen az alacsonyabb szinten maradtak és a névleges órabérek csak 1938-ban emelkedtek annyira, hogy a reálórabérek újra elérték az 1929. évi színvonalukat. Ez a nemzeti szocialista ár- és bérpolitika igen nagy eredményeket ért el a termelés terén. Németország ipari termelése már 1936-ban meghaladta az 1929. évit és 1938-ban 26%-kal volt annál nagyobb.

A foglalkoztatottak száma 17%-kal emelkedett.

Az ipari és bányamunkások névleges órabére és reálórabére Lengyelországban:

	Névleges órabérek indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
1929	100	100	100
1930	99	92	108
1931	92	82	112
1932	85	74	115
1933	77	67	115
1934	73	62	118
1935	71	60	118
1936	70	58	121
1937	73	62	118
1938	77	61	126

A névleges órabérek csökkenése a világon a legnagyobb mérvű Lengyelországban volt. A névleges órabérek hanyatlása itt 1936-ig tartott. De minthogy a megélhetési költségek süllyedése még nagyobb mérvű volt, a reálórabérek 1936-ig lassankint 21%-kal, majd 1938-ig, amikor már a névleges órabérek tendenciája megfordult, 26%-kal növekedtek. Lengyelországban az iparfejlesztésnek még igen nagy lehetőségei voltak, de az ipari termelésük 1938-ban csak 18%-kal haladta meg az 1929. évit, a foglalkoztatottak száma pedig csak 2%-kal emelkedett.

Az ipari munkások névleges órabére és reálórabére Bulgáriában:

	Névleges órabérek indexe	Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
1929	100	100	100
1930	94	92	102
1931	91	80	114
1932	79	74	107
1933	84	68	124
1934	78	64	122
1935	78	60	130
1936	77	57	135
1937	85	58	147
1938	90	60	150
1939	94	62	152

Feltűnő, hogy mind Lengyelországban, mind Bulgáriában a reálórabéreknek nagy emelkedése a névleges órabéreknek igen nagyfokú hanyatlása ellenére mutatkozik és egyedül a megélhetési költségek még sokkal nagyobb mérvű letörésének volt a következménye. Ennek oka pedig az agrártermékek árösszeomlása, mely súlyos agrárválsághoz vezetett és így végeredményben ezen országok ipari munkásaik reál-

órábéreinek emelkedéséért igen nagy árat fizettek. A bolgár adatokkal kapcsolatosan meg kell jegyeznünk, hogy Bulgáriában az ipar még nagyon fejletlen és így a bolgár ipari munkások keresetének nagyarányú javulása szociális szempontból nagy jelentőséggel nem bír, minthogy a lakosság túlnyomó többsége (74%) őstermelő.

Amint látjuk tehát, a reálóráberek alakulása az elmúlt évtizedekben igen különböző volt. Az Amerikai Egyesült Államokban és Franciaországban a reálóráberek igen nagy mértékben emelkedtek, de ez az ipari termelés és a foglalkoztatottak számának nagyarányú visszaeséséhez vezetett. A legtöbb államban a reálóráberek emelkedése jóval kisebb arányú, 10 év alatt összesen 5—10%-os és nagyon különböző az ipari termelés és a foglalkoztatottság alakulása is. Svédországban és Dániában a reálóráberek emelkedésével egyidejűleg az ipari termelés igen nagy mértékben emelkedett, Olaszországban és Belgiumban ellenben visszaesett. Hollandiában a reálóráberek és az ipari termelés emelkedése nagyon csekély. Több helyen, így Dániában, Svédországban a reálóráberek a válság alatt emelkedtek és a fellendülésben azután újra lassan lesüllyedtek.

Kiesik az általános fejlődés irányából Németország, ahol a reálóráberek hosszú időn keresztül az 1929. évi alatt maradtak és csak legújabbán emelkedtek. Németország ipari termelése és foglalkoztatottsága azonban erősen emelkedett. Lengyelország és Bulgária reálórábéreinek különleges alakulása ezen országok agrárjellegével áll szoros összefüggésben.

Néhány kivételes esettől eltekintve az elmúlt évtized a reálóráberek alakulásának nem nagyon kedvezett. Az 1929—34. évek nagy válsága a világgazdaságot annyira megviselte, hogy a reálóráberek emelkedésének az a tempója, mely régebben, így a 20-as években is, béke idején általában tapasztalható volt, most legtöbbször szűk keretek közé korlátozódott.

Áttérve a hazai adatokra, Magyarországon az ipari munkásság névleges és reálórábéreinek alakulása 1929-től 1939-ig a következő volt:¹⁾

	Névleges óráberek		Megélhetési költségek indexe	Reálóráberek indexe
	fillér	index		
1929	57	100·0	100·0	100·0
1930	57	100·0	90·5	110·5
1931	54	94·7	85·7	110·5
1932	50	87·7	83·4	105·2
1933	48	84·2	77·3	108·9
1934	45	78·9	75·8	104·1
1935	44	77·2	77·7	99·4
1936	45	78·9	82·0	96·2
1937	46	80·7	87·3	92·4
1938	49	86·0	87·8	97·9
1939 ¹⁾	53	93·0	86·5	107·6

¹⁾ Az 1939. évi adatok a Felvidék peremével és Kárpátaljával megnagyobbodott országra vonatkoznak és így elvileg nem hasonlíthatók össze az előző évek adataival, de a Felvidék pereme és Kárpátalja ipari munkásainak száma viszonylag csekély és így indexeinket csak kis mértékben befolyásolja.

1929-től 1930-ig az ipari munkások reálórábérei nálunk a megélhetési költségek 9%-os csökkenése következtében 10%-kal emelkedtek. Azután a névleges óráberek is csökkenni kezdtek, 1933-ig a megélhetési költségekkel párhuzamosan csökkentek, úgy, hogy a reálóráberek ez évig nagyjából változatlanok maradtak. 1933-tól 1935-ig a megélhetési költségek kb. egy szinten mozgottak, a névleges óráberek azonban tovább csökkentek és így 1935-ig a reálóráberek 8%-kal, a régi 1929. évi szintjükre süllyedtek vissza. A reálórábereknek az 1930—34. években mutatkozó magasabb színvonalára meg kell jegyeznünk, hogy az nem az ipari termelékenység növekedésének volt a következménye és nem is a gyárvállalatok terhére keletkezett. A reálóráberek emelkedésének oka egyedül az élelmiszerárak nagyarányú visszaesése volt, az élelmiszerárak erős hanyatlásának terheit pedig a gazdatársadalom viselte, amit híven kifejez az agrárrolló kiszélesedése ezekben az években. 1935-től kezdve mind a névleges óráberek, mind a megélhetési költségek emelkedtek. Eleinte a megélhetési költségek emelkedése volt az erőteljesebb, ennek következtében a reálóráberek 1929. évi szintjük alá süllyedtek. Csak 1938-ban és 1939-ben vált a névleges óráberek emelkedése oly erőteljessé, hogy ez utóbbi évben a reálóráberek már jelentősebben túlhaladták 1929. évi szintjüket.

A reálóráberek csökkenése 1934-től kezdve szintén összefüggésbe hozható az agrárrolló alakulásával. Az agrárrolló a legszélesebb 1933-ban volt, amikor 38·2%-ig emelkedett. Az agrárrolló erős szétnyílása-

¹⁾ A magyar adatokat a gyáripari statisztikából vettük.

nak előnyeit az ipari munkásosztály perze csak részben élvezhette, mert az átlag reálórabérek csak 9%-kal emelkedtek. (Kiindulási év mindig 1929.) A különbség a magyar gazdasági élet veszteségének tekinthető, mert nemcsak az agrárrolló nyílt ki, de a külkereskedelmi olló is. Kivitelünket jóval kedvezőtlenebbül tudtuk csak értékesíteni, mint amennyibe behozatalunk került. 1934-től kezdve megfordult a helyzet. Az agrárrolló zárulni kezdett és ennek terheit azonnal megérezte a városi népesség. A megélhetési költségek emelkedése nagyrészt az élelmiszerárak növekedésének következménye, ennek oka pedig az agrárrolló zárulása. A reálórabérek romlása viszont a megélhetési költségek emelkedése következtében állt be, így tehát határozottan kimutatható az összefüggés az agrárrolló alakulása és a reálórabérek csökkenése között.

A reálórabérek alakulása Magyarországon 1933-ig pontosan ugyanolyan volt, mint — Németországtól eltekintve, — a külföldön általában. A következő években jóval erősebb mértékben kezdtek hanyatlani, de az ily módon kialakult reálórabérek 1937-ben csak átmenetileg állottak 7%-kal az 1929. évek alatt. Németországban ezzel szemben a reálórabérek éveken keresztül, 1933-tól 1936-ig 5%-kal alacsonyabbak voltak az 1929. éveknél. Németországban a reálórabérek alacsonyabb szintje gazdaságpolitikájuk következménye volt. A nemzeti szocialista konjunktúra-politika az amerikaival és a franciával ellentétben nem az egyes munkavállalók helyzetét akarta megjavítani, hanem az egész munkásság érdekeit tartva szem előtt, elsősorban a munkanélküliség megszüntetésére törekedett. Le is szorították az 1932-ben 5,575.000-et kitevő munkanélküliek számát 1938-ig 429.000-re. Amikor ezt a célt elérték, megkezdték a fegyverkezést és attól kezdve a fegyverkezés érdekében kellett a reálórabérek túlságos emelésétől eltekinteni.

Nálunk a helyzet nagyjából azonos volt, de a munkanélküliség megszüntetésén és a fegyverkezésen kívül még más kérdések is megoldásra vártak. A deviza-kényszer-gazdálkodás bevezetése újabb lehetőségeket nyitott meg iparunk számára és ezek kiaknázására erőteljesen fejleszteni kellett iparunkat. De ugyanakkor eldugultak a külföldi tőkeforrások és az iparfejlesztés-

hez szükséges tőkét a belföldön kellett előteremtünk. Iparunk így az 1933—37. években végrehajtott nagy befektetésekhez szükséges tőkét nagyrészt önfinanszírozással szerezte meg. Valószínű, hogy ez is nyomta a magyar reálórabérek, hiszen láttuk, hogy a magyar reálórabérek kb. 1933-tól kezdve alakultak a külföldieknél kedvezőtlenebbül. Szociális szempontból ez talán nem volt nagyon örvendetes, de végeredményben iparunk erőteljes kifejlődése oly előny, amelyért áldozatokat is kellett hoznunk. Felfegyverkezésünket jóval később kezdtük, mint Németország, de inkább szerencsének mondható, hogy nagyon is korlátozott anyagi erőnket előbb termelési kapacitásunk fejlesztésére fordítottuk és az ily módon megnövekedett termelésünket állítottuk felfegyverkezésünk szolgálatába.

Az a törvényszerűség, melyet a külföldi államoknál tapasztalunk és amely szerint ott, ahol a reálórabérek erősen emelkedtek, az ipari termelés és a foglalkoztatott munkások száma visszaesett, míg azokban az államokban, ahol a reálórabérek emelkedése kisebb méretű volt, az ipari termelés és a foglalkoztatott munkások száma emelkedett, Magyarország esetében is kimutatható. Reálórabéreink csekélyebb emelkedésének mintegy ellenértékeképp ipari termelésünk 1929-től 1939-ig 51,4%-kal és foglalkoztatottaink száma 23,9%-kal emelkedett, ami nemzetközi viszonylatban is igen kedvező eredménynek mondható. Amint tudjuk, a munkanélküliek száma évtizedek óta nem volt oly csekély, mint 1939-ben.

1. Az ipari munkások névleges órabére fillérekben Magyarországon.

Salaires horaires nominaux, en fillérs, des ouvriers d'industrie en Hongrie.

É v Années	Előmunkás Chefs d'équipe		Szakmunkás Ouvriers qualifiés		Napszámos Journaliers		Tanonc Apprentis	
	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.
1929	91	61	76	43	48	33	14	14
1930	93	58	75	45	46	33	14	13
1931	88	58	71	41	45	33	14	12
1932	86	54	66	39	44	32	13	11
1933	84	52	63	38	42	31	12	10
1934	82	53	61	37	40	30	12	11
1935	80	50	61	36	40	29	11	10
1936	80	47	63	39	41	31	11	10
1937	84	52	66	41	42	32	11	11
1938	88	53	70	43	46	33	12	11

2. Az ipari munkások névleges órabéreinek indexei Magyarországon.

Indices des salaires horaires nominaux des ouvriers d'industrie en Hongrie.

1929=	Előmunkás Chefs d'équipe		Szakmunkás — Ouvriers qualifiés		Napszámos Journaliers		Tanonc Apprentis	
	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.
1929	100	100	100	100	100	100	100	100
1930	102	95	99	105	96	100	100	93
1931	97	95	93	95	94	100	100	86
1932	95	89	87	91	92	97	93	79
1933	92	85	83	88	88	94	86	71
1934	90	87	80	86	83	91	86	79
1935	88	82	80	84	83	88	79	71
1936	88	77	83	91	86	94	79	71
1937	92	85	87	95	88	97	79	79
1938	97	87	92	100	96	100	86	79

Az órabérek alakulásának részletadatait az 1., 2. és 3. sz. táblákban foglaltuk össze. Az 1. sz. táblában a névleges órabérek fillérekben, a 2. sz. táblában a névleges órabérek indexeit és a 3. sz. táblában a megélhetési költségek indexével átszámított reálórabérindexeket közöljük. Ezek a részletadatok sokkal kedvezőbbek, mint a magyar órabérek fent ismertetett összefoglaló indexei. A legfontosabb munkáskategóriák reálórabére soha nem csökkent az 1929. évi szint alá, csak a csekélyszámú női előmunkásoké és a tanoncoké. A munkásság zömét ezzel szemben a szakmunkások és a napszámosok teszik, akiknek a reálórabére kb. annyival emelkedett 1929-

3. Az ipari munkások reálórabéreinek indexe Magyarországon.

Indices des salaires horaires réels des ouvriers d'industrie en Hongrie.

1929=	Előmunkás Chefs d'équipe		Szakmunkás — Ouvriers qualifiés		Napszámos Journaliers		Tanonc Apprentis	
	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.	férfi sexe masc.	nő sexe fém.
1929	100	100	100	100	100	100	100	100
1930	112	104	109	115	105	110	110	102
1931	113	110	108	110	109	116	116	100
1932	114	107	105	110	111	117	112	95
1933	119	110	108	114	114	122	112	92
1934	118	114	105	113	109	120	113	104
1935	113	105	103	108	106	113	101	91
1936	107	94	101	111	104	115	96	87
1937	106	98	100	109	101	111	91	91
1938	110	99	105	114	109	114	98	90

től, mint amekkora a reálórabérek emelkedése a legtöbb külföldi államban volt.

Felmerül a kérdés, hogy mi lehet az oka annak, hogy az órabérek részletadatai sokkal kedvezőbbek, mint az összefoglaló adatsoroké. Az eltérés magyarázata, hogy 1929-től 1938-ig a magasabb fizetésű munkások száma csak kis mértékben emelkedett, ezzel szemben igen erősen megnövekedett a férfi napszámosok és különösen a női munkások száma. A férfi előmunkások száma ugyanis 4%-kal, a férfi szakmunkásoké 13%-kal, a férfi napszámosoké 23%-kal, a női munkások száma 33%-kal emelkedett. Az órabérek átlagát a munkásság alkalmazási minőségében beállott eme változás erősen lenyomja, de ez nem jelenti a munkások helyzetének romlását. A régi munkások reálórabére nem hanyatlott, sőt inkább emelkedett, csak az újonnan munkába állított, túlnyomórészt tanulatlan munkástömegek órabére marad lényegesen a régi munkások keresete alatt.

Ha az 1929—1938-as korszakot szétbontjuk az 1929—34-es és az 1934—38-as időszakokra, úgy azt látjuk, hogy 1929-től 1934-ig a női munkaerők és 1934-től 1938-ig a férfi napszámosok számának erős emelkedése volt a fő oka a munkásság alkalmazási minőségében beállott eltolódásnak.

De a női munkaerők száma 1929-től 1934-ig nem azért emelkedett, mert a váltság éveiben a drágább férfi munkaerőket olcsó női munkaerőkkel cserélte fel a gyár-
ipar. A részletadatok azt mutatják, hogy 1929-től 1934-ig az ipari munkásság összlétszáma 35.866-tal, vagyis 15%-kal csökkent, de nem csökkent a textilipari munkások száma, mert az még 7.846-tal, vagyis 18%-kal emelkedett. Amint tudjuk a textilipari munkásság kétharmad részben nő és így a textilipar fejlődésének köszönhető, hogy a női munkaerők száma csak 3.252-vel, vagyis 4%-kal hanyatlott és ennek következtében a női munkások száma az összlétszám 30,7%-ról 34,4%-ára emelkedett. A női munkaerők eme nagyarányú emelkedésére vezethető vissza, hogy az átlagórabérek alakulása ebben az időszakban jóval kedvezőtlenebb a részletadatoknál.

Egész más oka van annak, hogy az órabérek részletadatai 1934-től 1938-ig is valamivel kedvezőbb képet mutatnak az átlagnál, bár ezekben az években az átlagos és a részletes órabérek már jóval kisebb mértékben távolodnak egymástól, mint az előző

években. 1934-től kezdve a férfi munkakerők száma gyorsabban növekszik a női munkakerőkénél, az előbbiek gyarapodása 47%, az utóbbiaké 39%. De a férfi munkakerők közül jóval nagyobb mérvű a napszámosok növekedése a szakmunkásokénál és az előbbiek növekedése az utóbbiak rovására szintén nyomta egy kissé az átlagórabéreket. A napszámosok nagyobbarányú növekedése most sem jelenti azt, hogy a gyárosok készakarva napszámosokkal helyettesítették a férfi szakmunkásokat. Hiszen a férfi szakmunkások száma is igen nagy mértékben, 37%-kal emelkedett 1934 és 1938 között és a férfi napszámosok száma azért emelkedett még nagyobb mértékben (53%-kal), mert 1936-tól kezdve már szakmunkáshiány kezdett mutatkozni. Amint a kitanult szakmunkások mind foglalkoztatva vannak, sokkal könnyebben kaphat az ipar napszámost, mint szakmunkást, mert a szakmunkások számát csak hosszabb neveléssel lehet szaporítani. A gyáripár tehát legtöbbszörre kényszerűségből szaporította a férfi napszámosok számát a férfi szakmunkásokénál nagyobb mérvben.

Az órabérek részletadatai tehát általában hívebb képét adják a tényleges helyzetnek az átlagórabéreknél. Kivételt a női órabérek képeznek. Iparstatisztikánk ugyanis az évek folyamán — a gyárosok kezdeményezésére — mind több és több női szakmunkást minősített át napszámosossá és így a mai női szakmunkás és napszámos órabéreket tulajdonképpen nem lehet összehasonlítani a régebbi adatokkal. A női órabérek alakulását ezért jobban kifejezi a női órabérek összefoglaló indexe.

A női órabérek összefoglaló adatai:

	Névleges órabérek		Megélhetési költségek indexe	Reálórabérek indexe
	fillér	index		
1929	36	100	100	100
1930	36	100	91	110
1931	36	100	86	116
1932	34	94	83	113
1933	33	92	77	119
1934	32	89	76	117
1935	31	86	78	110
1936	32	89	82	109
1937	33	92	87	106
1938	34	94	88	107
1939	39	108	87	124

Ezek az összefoglaló adatok valamivel kedvezőtlenebbek a részletadatoknál, de a tényleges helyzetnek jobban megfelelnek.

A teljesség kedvéért ismertetjük még a férfi órabérek összefoglaló adatait is, melyek a következők:

	Névleges órabérek		Reálórabérek indexe
	fillér	index	
1929	59	100	100
1930	58	98	108
1931	56	95	110
1932	53	90	108
1933	51	86	112
1934	49	83	109
1935	48	81	104
1936	50	85	104
1937	51	86	99
1938	55	93	106
1939	60	102	117

Minthogy az összmunkabéreknek a teljesített összmunkaórákkal való elosztásával nyert átlagos órabérek a munkabérek alakulásáról teljesen megbízható képet nem adnak, mert eltorzítják őket a munkakerők alkalmazási minőségében beállott erős eltolódások, célszerűnek látszik oly új átlagórabér-index szerkesztése, amelynél a munkakerők alkalmazási minőségében beállott eltolódásokat kiküszöböltük. 1929-ben az összes munkások 27%-a (1938-ban 24%-a) férfi szakmunkás, 37%-a (37%-a) férfi napszámos és 31%-a (33%-a) női munkás. Az alkalmazási minőségbeli eltolódások kiküszöbölésére a legegyszerűbb tehát a férfi szakmunkások, a férfi napszámosok és a női munkások órabérének egyszerű átlagát venni. Ezen az alapon számítva az átlagórabérek alakulását a következő adatokhoz jutunk:

	Névleges órabérek		Reálórabérek indexe
	fillér	index	
1929	53	100	100
1930	52	98	108
1931	51	96	112
1932	48	91	110
1933	46	87	113
1934	44	83	109
1935	44	83	106
1936	45	85	104
1937	47	89	102
1938	50	94	107

Az alkalmazási minőségbeli eltolódások következményeinek kiküszöbölése után tehát oly reálórabér-alakulást kapunk, amely minden tekintetben bátran összehasonlítható a nemzetközi adatokkal. Reálórabéreink e szerint a számítás szerint legmaga-

sabbak a válság mély pontján 1933-ban voltak, amikor 13%-kal multák felül az 1929. évit. A külföldön ez évben magasabb reálórabérek csak Svájcban, Lengyelországban és Bulgáriában voltak, másutt mindenütt többé-kevésbé alacsonyabbak. A reálórabérek későbbi csökkenése a tisztított átlagindexben is kifejezésre jut, az 1937-ben már csak 2%-kal nagyobb az 1929. évinél. De ez a reálórabér is magasabb, mint ugyanazon évben a holland, dán és német reálórabérek indexe.

1939-től kezdve új rendszer szerint történik a munkások osztályozása.¹⁾ Az előmunkásokat és a szakmunkásokat összevontuk, ezzel szemben a napszámosok közül kiemeltük a betanított és gépmunkásokat. Az 1939. évi órabérek részletadatait ezért nem vehettük fel az 1., 2. és 3. sz. táblázatokba, ezen év órabéralakulásának részletadatairól összeállításunk ad tájékoztatást.

Ezek a részletadatok ismét kedvezőbbek az összefoglaló átlagadatoknál, aminek most is a munkásság alkalmazási minőségében beállott újabb eltolódás a magyarázata. A férfi szakmunkások száma csak 5%-kal, a férfi betanított és gépmun-

¹⁾ Megnehezíti ezen évek adatainak az előző évek adataival való összehasonlítását az is, hogy ezekben az adatokban a Felvidék peremének és Kárpátaljának adatai is bent foglatatnak.

	Névleges órabérek fillérben		Index 1938 = 100	
	1938-ban	1939-ben	Névleges órabérek	Reál- órabérek
Szakmunkás				
férfi	72	81	113	115
nő	44	50	114	116
Betanított és gépmunkás				
férfi	51	59	116	118
nő	36	42	117	119
Napszámos				
férfi	40	44	110	112
nő	28	31	111	113
Tanonc				
férfi	12	13	108	110
nő	11	13	118	120

kások száma 15%-kal, a férfi napszámosoké ellenben 68%-kal, a női munkásoké 19%-kal emelkedett egy év alatt. Míg az összmunkabéreknek az összmunkaórákkal való elosztásával nyert átlagos reálórabérek 10%-kal emelkedtek, az alkalmazási minőségbeli eltolódások kiküszöbölésével számított reálórabérek emelkedése jóval nagyobb és 15%-ra tehető. Ezek szerint 1939-ben a megtisztított magyar reálórabérek már 22%-kal voltak magasabbak az 1929. évinél és így a magyar munkások reálórabérének fejlődése az elmúlt évtizedben nemzetközi viszonylatban is nagyon kedvezőnek mondható.

Hein János dr.

A belga munkabérstatisztikai felvétel tanulsága.

Les enseignements d'une enquête faite en Belgique sur les salaires des ouvriers.

A mezőgazdasági válság egy évtizeddel ezelőtt, a földműveseken kívül, a mezőgazdasági munkásokat is nehéz helyzetbe sodorta. A termelés jövedelmezőségének hiánya és a terményárak csökkenésének bérromboló hatása következtében, életszínvonaluk oly alacsonyan alakult ki, hogy sorsuk az általános érdeklődés középpontjába került. Mivel viszonyaik agrárpolitikai rendezése nem maradhatott el, megélhetésük alapját képező munkabérijövedelmük kutatását, egyéni és társadalmi tudományos kísérletek után, a hivatalos statisztikai intézmények vették gondjukba. 1937-ben egyszerre több állam statisztikai hivatala készített elő mezőgazdasági munkabérstatisztikai felvételeket.

A vonatkozó képviseleti adatgyűjtések

terén hazánk is az elsők között volt. A Központi Statisztikai Hivatal az 1937. évi agrárbérvizonyokra kiterjedő kísérleti megfigyeléseinek eredményét nem tette ugyan közzé, de a következő évben a mezőgazdasági munkabérszerződések anyagát ismertethette.

A Németbirodalmi Statisztikai Hivatal a Reichsnährstand statisztikai szolgálatával együttesen, ugyancsak 1937-ben valósította meg első reprezentatív munkabérstatisztikai adatgyűjtését. Ez a nagyszabású munkálat elsősorban belső igazgatási célokat szolgált. Arra szánták, hogy megállapíthassák, milyen vidéken és milyen mérvben fizetnek a munkaadók a hivatalosan előírt legkisebb munkabér összegénél magasabb járandóságot. Ezen kívül a természetben szolgáltatott illetményeket egységes rendszer alapján fel-

sabbak a válság mély pontján 1933-ban voltak, amikor 13%-kal multák felül az 1929. évit. A külföldön ez évben magasabb reálórabérek csak Svájcban, Lengyelországban és Bulgáriában voltak, másutt mindenütt többé-kevésbé alacsonyabbak. A reálórabérek későbbi csökkenése a tisztított átlagindexben is kifejezésre jut, az 1937-ben már csak 2%-kal nagyobb az 1929. évinél. De ez a reálórabér is magasabb, mint ugyanazon évben a holland, dán és német reálórabérek indexe.

1939-től kezdve új rendszer szerint történik a munkások osztályozása.¹⁾ Az előmunkásokat és a szakmunkásokat összevontuk, ezzel szemben a napszámosok közül kiemeltük a betanított és gépmunkásokat. Az 1939. évi órabérek részletadatait ezért nem vehettük fel az 1., 2. és 3. sz. táblázatokba, ezen év órabéralakulásának részletadatairól összeállításunk ad tájékoztatást.

Ezek a részletadatok ismét kedvezőbbek az összefoglaló átlagadatoknál, aminek most is a munkásság alkalmazási minőségében beállott újabb eltolódás a magyarázata. A férfi szakmunkások száma csak 5%-kal, a férfi betanított és gépmun-

¹⁾ Megnehezíti ezen évek adatainak az előző évek adataival való összehasonlítását az is, hogy ezekben az adatokban a Felvidék peremének és Kárpátaljának adatai is bent foglatatnak.

	Névleges órabérek fillérben		Index 1938 = 100	
	1938-ban	1939-ben	Névleges órabérek	Reál- órabérek
Szakmunkás				
férfi	72	81	113	115
nő	44	50	114	116
Betanított és gépmunkás				
férfi	51	59	116	118
nő	36	42	117	119
Napszámos				
férfi	40	44	110	112
nő	28	31	111	113
Tanonc				
férfi	12	13	108	110
nő	11	13	118	120

kások száma 15%-kal, a férfi napszámosoké ellenben 68%-kal, a női munkásoké 19%-kal emelkedett egy év alatt. Míg az összmunkabéreknek az összmunkaórákkal való elosztásával nyert átlagos reálórabérek 10%-kal emelkedtek, az alkalmazási minőségbeli eltolódások kiküszöbölésével számított reálórabérek emelkedése jóval nagyobb és 15%-ra tehető. Ezek szerint 1939-ben a megtisztított magyar reálórabérek már 22%-kal voltak magasabbak az 1929. évinél és így a magyar munkások reálórabérének fejlődése az elmúlt évtizedben nemzetközi viszonylatban is nagyon kedvezőnek mondható.

Hein János dr.

A belga munkabérstatisztikai felvétel tanulsága.

Les enseignements d'une enquête faite en Belgique sur les salaires des ouvriers.

A mezőgazdasági válság egy évtizeddel ezelőtt, a földműveseken kívül, a mezőgazdasági munkásokat is nehéz helyzetbe sodorta. A termelés jövedelmezőségének hiánya és a terményárak csökkenésének bérromboló hatása következtében, életszínvonaluk oly alacsonyan alakult ki, hogy sorsuk az általános érdeklődés középpontjába került. Mivel viszonyaik agrárpolitikai rendezése nem maradhatott el, megélhetésük alapját képező munkabérijövedelmük kutatását, egyéni és társadalmi tudományos kísérletek után, a hivatalos statisztikai intézmények vették gondjukba. 1937-ben egyszerre több állam statisztikai hivatala készített elő mezőgazdasági munkabérstatisztikai felvételeket.

A vonatkozó képviseleti adatgyűjtések

terén hazánk is az elsők között volt. A Központi Statisztikai Hivatal az 1937. évi agrárbérvizonyokra kiterjedő kísérleti megfigyeléseinek eredményét nem tette ugyan közzé, de a következő évben a mezőgazdasági munkabérszerződések anyagát ismertethette.

A Németbirodalmi Statisztikai Hivatal a Reichsnährstand statisztikai szolgálatával együttesen, ugyancsak 1937-ben valósította meg első reprezentatív munkabérstatisztikai adatgyűjtését. Ez a nagyszabású munkálat elsősorban belső igazgatási célokat szolgált. Arra szánták, hogy megállapíthassák, milyen vidéken és milyen mérvben fizetnek a munkaadók a hivatalosan előírt legkisebb munkabér összegénél magasabb járandóságot. Ezen kívül a természetben szolgáltatott illetményeket egységes rendszer alapján fel-

becsülve, ilyen módon kívánták a munkabér pénzértékét kifejezni.¹⁾

A hasonló kísérletek közül²⁾ kétségen kívül a belga Központi Statisztikai Hivatalé az érdem, hogy az állandó mezőgazdasági munkások helyzetére és bérvizonyaira vonatkozó általános statisztikai felvétel megvalósítását elsőként kísérte meg. Ez a jelentős munkát a többi néposztályra is kiterjedő általános gazdasági és szociális adatgyűjtés keretébe illeszkedett bele és külön kérdőívek, megfeldolgozószemélyzet segítségével bonyolították le. Az adatgyűjtés az 1937 február 27-i állapotra vonatkozott és eredményeit az új háborúnak Belgiumra való kiterjedését megelőző napokban tették közzé.³⁾

A statisztikai felvételekre és az adatfeldolgozás menetére hatással voltak a munkaügyi statisztikusok 1937. évi ötödik nemzetközi genfi összejövételének előkészítő munkái és határozatai. Az agrár-munkabérstatisztika egyesítésére vonatkozó eme kezdő lépések azonban, az új háború kitörésétől függetlenül is, — úgy látszik — alig vezettek volna eredményre, mert a belga példát, azok közül az államok közül, amelyek a genfi eseményeket figyelemmel kísérték, egy sem követte.

Az általános felvételt természetesen, a belga irodalomban, megfelelő tudományos kutatások előzték meg. *Quetelet* nemzetének amúgyis fejlett statisztikai szolgálata van. Belgiumban pl. 1846 óta rendszeresen ismétlődő mezőgazdasági üzemsztatisztikai felvételeket tartanak. Az 1936. évi ilyen adatgyűjtés eredményeit már részben közzé is tették.⁴⁾ Ezek az agrárnépszámlálások bizonyos munkabérstatisztikai elemeket is tartalmaznak, így a felvétel idején szerződött állandó munkások, az év folyamán ideiglenesen alkalmazottak és a külföldi

munkavállalók számát. A mezőgazdasági munkabér fizetett összegét illetően viszont Belgiumban, akárcsak a legtöbb más országban, az átlagnapszámra vonatkozó hatósági becslések tudományosan nehezen használható adataira voltak utalva.

A belga mezőgazdasági munkásság helyzetének tudományos ismertetésével az írók egész sora foglalkozott. *Allard A., Baers M., Bertrand L., Brants V., Ducpétiaux, Dessart P., Frost J., de Laveleye E., Meliot A., Pirenne H., Ronse E., Shloss D., Seebohm Rowntree B., Vandervelde E., Van der Vaeren J., d'Ydewalle E.* kutatásai készítették elő a belga munkabérstatisztika útját. A kérdés ankétszerű vizsgálatai közül különösen két munkát kell kiemelnünk. Az egyiket *Benoit Bouché* végezte, aki több mint 200 gazdasági szakembertől gyűjtött az agrármunkásokra vonatkozó adatokat.¹⁾ A kérdőívekre kapott válaszok alapján ismertette a belga munkásság történetét, a napszámosok, bennkosztos cselédek (*les gagistes*) és vándor idénymunkások (*les tâcherons*) munkabérét, munkakörülményeit és szociális viszonyait. A világháború után a legfőbb mező- és kertgazdasági tanács az agrár munkabérhelyzet hivatalos vizsgálatát sürgette. *De Ruzette báró* földművelésügyi miniszter 1920-ban erre a kérdésre vonatkozó ankétot hívott össze és 3.500 kérdőívet bocsátott ki. Sajnos csak tizedrészükre érkezett elfogadható válasz. Feldolgozásuk után a miniszter tartományonként ismertette a munkaadónál lakó, illetve a gazdaságba járó munkások bérszintjét és helyzetük néhány jellemző adatát.²⁾

Belgium fejlett iparral rendelkező, sűrűn lakott állam. Területe a trianoni Csonka-Magyarország harmadrészét tette s lakosságának száma országgyarapodásunk előtti népességünkkel majdnem egyforma volt. Népsűrűsége km²-kint 270, anélkül, hogy városai az egymillió lakost elérnék. Nagymultú ipara, kereskedelme, közlekedése sok tekintetben versenytárs nélkül áll. Mezőgazdaságára pedig jellemző, hogy földjeinek terméshozama majdnem minden terménynél vezet, annak ellenére, hogy a talaj minősége jóval az európai átlag alatt van. A mezőgazdasági kisüzem jellemző vidéke, ahol 1930-ban 6 gazdaságból 4 volt kisebb 5 hek-

¹⁾ V. ö. *Heller András dr.*: A német mezőgazdasági munkabérstatisztika. Magyar Statisztikai Szemle 1938 augusztusi szám.

²⁾ V. ö.: *Statistiques des salaires agricoles dans divers pays de 1927 à 1934.* Revue Internationale du Travail. XXX. köt. 5. és 6. sz.

³⁾ *Recensement économique et social au 27 février 1937. Enquête sur le régime du travail et les salaires payés en agriculture.* Bruxelles 1940. 117 oldal.

⁴⁾ Az 1936. évi mezőgazdasági üzemsztatisztikai felvételt megelőző 1929. évi ilyen adatgyűjtés végleges eredményeit 1938-ban tették közzé. *Henry A.* ismerteti azokat részletesen: *La structure sociale de l'agriculture en Belgique et ses particularités en Wallonie et en Flandre (Louvain) c. művében.*

¹⁾ *Les ouvriers agricoles en Belgique.* Bruxelles 1913. 265 l.

²⁾ *Enquête sur le travail agricole.* Bruxelles 1920.

tárnál, 1 gazdaság 5—10 ha-os, 1 pedig 10 ha-nál nagyobb. A belga átlagos üzemnagyság az angolnál, dánnál, sőt a franciánál is kisebb, különösen ha figyelembe vesszük a kisbirtokok elterjedését. A földbirtokoknak ugyanis átlag 69%-át haszonbérbe adják. A földszerzés legjobb útja a bérlet, amit lehetővé tesz az, hogy a földtulajdonos idősebb korában rendszerint felhagy a gazdálkodással, városba vonul, a földhaszonbér összegéből és kis tőkéje kamataiból él. A földár és földhaszonbér összege aránytalanul magas, a földből jó termés csak intenzív és fáradtságot nem ismerő munkával hozható ki. Belgium gazdagsága kis emberei vasszorgalmában és a flamand paraszt földéhségében rejlik. Az a földtulajdon elérése érdekében szó nélkül tűr és szenved, időt, munkát, fáradságot nem kímél. Bár saját és családja munkaerejét végletekig kihasználja, — nem ritkán éjjel is a földön dolgozik, — sokszor az idegen munkaerőt sem nélkülözheti. A munkás rendszerint a hozzá hasonlóan alacsony életszínvonalon tengődő munkaadóval egy környezetben él és munkás voltát a bérlet, majd a földtulajdon felé vezető úton átmeneti állapotnak tekinti. Azok részére tehát a belga kisbirtokok, akik tényleg dolgoznak rajta, nem rangot, jómódot, vagy biztos kenyeret jelent, hanem a nem túlságosan jövedelmező munka korlátlan lehetőségét. A mezőgazdasági munkások az iparban majdnem mindig elhelyezkedhettek volna, tehát a nehezebb mezőgazdasági munkában csak hagyományos földszerzetetük tartotta meg őket.

Ezek szerint a belga munkabérstatisztika elsősorban a kisbirtokosok állandó munkásainak helyzetét tárja fel, a bennkosztos gazdasági cselédekét, akikkel sem a magyar agrárpolitika, sem munkabérstatisztikánk ezideig kellőképp nem foglalkozott. A nálunk elkerülhetetlen feladatok megoldására vonatkozóan tehát a nyugati adatgyűjtésből tanulságot meríthetünk.

A felvétel menete a következő volt: Minden önálló háztartás, illetőleg üzem felelős vezetőjének állandó lakhelyén kérdőívet kézbesítettek ki. Azon az 1937 február 27-i állapot szerint a maga és a vele egy háztartásban élők, valamint alkalmazottjainak személyi adatait, üzemének körülményeit tüntette fel. A számláló biztosok az íveket 8 nap alatt átvizsgálva, azoknak a mezőgazdasági üzemvezetőknek, akik legalább egy állandó munkást foglalkoztattak, újabb (zöld színű) egyéni lapot kézbesítettek ki,

amelynek adatai képezték a munkabérstatisztikai felvétel alapját.

A számlálás eredményeit az 1936-os üzemi felvétel adataival összevetve megállapították, hogy az üzemek 8%-ában, az összerületnek 32%-án alkalmaztak állandó munkásokat. A gazdaságok aránylag kevés állandó munkást tartottak, mert a munkások 96%-a legfeljebb negyedmagával együtt volt elszegődve ugyanazon munkaadónál.

A felvételben összesen 95.125 személy szerepelt, ezeknek 35%-a munkaadó, 21%-a segítő családtag, 43,5%-a munkavállaló s mintegy fél %-a alkalmazott volt. Az összesen 42.566 állandó gazdasági munkás, belga viszonylatban sem túlságosan nagy része az agrárlakosságnak.

A belga mezőgazdaságban foglalkoztatottak számszerű összetételét nem könnyű meghatározni. A munkások és törpebirtokosok, a földtulajdonosok és bérlők száma egymástól alig választható el. Az ország különleges viszonyai és nem utolsó sorban a közlekedés nagy fejlettsége az ipari és mezőgazdasági foglalkozásokat is eléggé összevegyíti. Az ipari munkások jó részének törpe-, illetőleg kisüzeme van, falun lakik, sőt ez Európának szinte egyetlen vidéke, ahol nem ritkán üzik együtt, vagy évszak szerint felváltva az ipari és a mezőgazdasági munkát. A mezőgazdasági üzemstatisztikai felmérések és az általános népszámlálások adatai elsősorban ezért mutatnak olyan jelentős eltéréseket. Így az 1895-ös üzemi felvétel szerint 1.204.810, az 1900-as népszámlálás szerint pedig csak 697.372 volt a mezőgazdaságban tényleg foglalkoztatottak száma. Ezt a jelentős különbséget az idők folyamán a számlálási módok egységesítése következtében csökkentették ugyan, de még ma sem szüntették meg. Az 1930-as népszámlálás 603.388-ban, az 1929-es üzemi felvétel pedig 662.382-ben állapította meg az agrárfoglalkozásúak számát. Ha a mezőgazdaságban foglalkoztatottakhoz hozzávesszük azokat, akiket tényleg eltartanak, 2 milliónál nagyobb tömeget kapunk, az össznépesség mintegy 25%-át. Az állandó mezőgazdasági munkások tömegét is mindig másként határozták meg a különböző felmérések. A népszámlálások rendszerint több munkást és kevesebb törpebirtokost mutatnak ki. Az 1900-as népszámlálás 274 ezer, az 1895-ös üzemi 189 ezer, — az 1930-as általános 116 ezer, az 1929-es agrárfelvétel pedig csak 66 ezer állandó munkásról tud. Az állandó munkásoknak az

1929-es mezőgazdasági üzemstatisztikai felvétel szerint megállapított száma és az 1937-es munkabérstatisztika azonos foglalkozású tömege között még így is több mint 35%-os különbség mutatkozik. Ezt némileg csökkentheti az a megfontolás, hogy a munkabérstatisztikából kimaradtak (szerintünk indokolatlanul) azon üzemek állandó munkásai, amelyek az állam, közületek, tangazdaságok tulajdonát képezik. Ha a felvétel nem téli időre esik, akkor is több állandó alkalmazottat talált volna. Még nagyobb hiba az, hogy sem az egyéni lap, sem az utasítások nem határozták meg tüzetesen az állandó munka ténykörülményeit. Nincs olyan belga jogszabály, mint a mi cseléd-törvényünk, amely gondosan óvja az állandó munkást a téli elbocsátás veszélyétől. A téli munkaszünet idején a felmondásra a gyengébb anyagi erejű kisbirtokos munkaadó fokozottan hajlamos. Igaz, hogy szociális szempontból a munkahely téli védelmére ott, ahol az iparban könnyebb munkát találni, nincs is oly nagy szükség, mint nálunk.

A munkabérstatisztikai kérdőív, — akár csak az üzemstatisztikai felvételek — kísérletet tett a birtokon ideiglenes minőségben végzett munka meghatározására is, mégpedig úgy, hogy a kérdőíven feltüntette a gazdaságban a segítő családtagok és az ideiglenes munkások által az 1936. év folyamán teljesített napszámok mennyiségét. A kérdés feltevése már csak azért sem volt helyes, mert nem a gazdasági, hanem a naptári évre vonatkozott, úgyhogy kitöltése akkor is nehézséget okozott volna, ha a belga gazdáknak, a kiadott napszámbékekről könyvvezetésük lenne. Ezek azonban még az állandó vagy idénymunkákra kötött szerződéseket is csak ritkán foglalják írásba, sőt a kisbirtokosok jelentős hányada írástudatlan, nem hogy a gazdasági könyvvezetéshez értene. De ha mindezek ellenére is bízhattak volna ezen adatgyűjtés sikerében, a belga agrár-munka legnagyobb tényezőjét, a napszám-munkát illetően még hozzávetőleg sem tájékozódhattak volna, mert itt rendszerint azokon az intenzív kisbirtokokon foglalkoztatják az ideiglenes napszámosságok nagyobb részét, ahol állandó munkás sincs s amelyek ezért a számlálásból teljesen kimaradtak. A feldolgozás során mindezek a nehézségek kiderültek, úgy hogy a vonatkozó adatgyűjtés eredményét a Statisztikai Hivatal nem tette közzé. Mindez újabb bizonyíték arra, hogy napszámbéradatokat, főleg kisgazdák-

tól, csak a felvétel időpontjára vonatkozóan lehet kérdezni, de semmi esetre sem régebbi adatokra visszamenően.

A belga felvétel merőben új utakon járt akkor, amikor a munkások szociális viszonyainak megvilágítása végett megkérdezte a munkaadót, hogy ideiglenes és állandó munkásait a családvédelmi alapok, a munkabaleset elleni és az öregség esetére szóló biztosítás áldásaiban részesíti-e.

A belga agrárszociális rendelkezések gyenge hálózatának hiányát, főleg ennek a három üdvös intézménynek kötelezővé tétele volt hivatva pótolni. A munkában szerzett balesetek és a hivatással járó megbetegedések veszélye által sújtott munkások kötelező biztosítását 1903-ban rendelte el a törvény. Az öregség esetére szóló biztosítás még nagyobb multra tekinthet vissza, mert az első ilyen állami biztosító intézetet Belgiumban 1850-ben alapították. Az ipari munkások biztosítási kötelezettségét azonban csak 1924-ben, a mezőgazdasági munkásokét pedig 1930-ban mondták ki. A családi munkabér rendszerének bevezetésében a kis ország ugyancsak elől járt. Az ipari munkaadók 1919-ben kompenzációs pénztárakat alapítottak, amelyekbe minden munkásuk után bizonyos összeget fizettek be s ebből juttattak a családos munkások részére a családtagok száma szerint növekvő bérpótlékot. 1928-ban Belgiumban már 43 ilyen magán-pénztár volt több százezer befizetővel. 1930-ban pedig törvény erejével kötelezték az összes munkaadókat, hogy minden olyan munkásuk után, akit havonta legalább 12 napig, napi 4 órán át foglalkoztatnak, a pénztárba családi bérjárulékot fizessenek be. Az ilyen munkások pedig gyermekeik 14 éves koráig a gyermekek száma szerint növekvő segélyt kapnak.

A statisztikai adatgyűjtés eredményéről azonban az derült ki, hogy a törvények kötelező előírása ellenére a munkaadók 89%-a tett eleget a baleseti, 71%-a az öregségi biztosításra és csak 46%-a a családi segély-pénztárba való befizetésre vonatkozó kötelezettségének. Nálunk is megfelelő általános munkabérstatisztikai felvétel tisztázhatná, mi az oka annak, hogy az OMBI biztosítottainak száma nem éri el az agrármunkások tényleges tömegét, azaz, hogy milyen irányban kell kimunkálni kötelező mezőgazdasági szociális biztosításunk rendszerét.

Az 1919. évi washingtoni nemzetközi megállapodás szerint a világháború utáni szociálpolitikának igen fontos sarkpontja

volt a napi 8 órás munkaidő elérése érdekében folytatott küzdelem. A mezőgazdaság különös adottságai következtében azonban a munkaidőkorlátozás elve eddig a földművelő munkában alig érvényesülhetett. Franciaország és Belgium agrárpolitikája nem szabályozta ezt a kérdést, a német korlátozásokat rövidesen úgy módosították, hogy különösen a túlórázás külön díjazásával az engedélyezett munkaórák a termelési idő fokozott követelményeinek is megfeleljenek. A legújabb, 1939. évi svéd törvény e téren a legszigorúbb, de még ez is, a téli munkaidő terhére, nyáron napi 10 óra mezőgazdasági munkaidőt engedélyez.

A belga általános felvétel a mezőgazdasági munkások téli és nyári tényleges munkaidejére vonatkozó adatokat gyűjtött. Az erről feltett kérdéseket nem tartjuk elég részleteseknek. Az így keletkező hibaforrások lehetőségét megemlítve, az eredmények mégis igen érdekesek. Az tűnik ki belőlük, hogy a belga mezőgazdasági munkások mintegy 98%-át nyáron 8—12, télen 6—10 órán át foglalkoztatják gazdáik. A leggyakoribb munkaidő (65%-uknál) nyáron 10 óra, télen pedig 8 óra. A munkavállalók helyzete e téren tehát megjavult, mert Belgium a háború előtt, — az irodalom szerint is, — a hosszú munka országa volt. Az irodalom a háború után átlag 12 órás téli és 14 órás nyári mezőgazdasági munkaidőt említ. Hazánkban, különösen a napszámberszabályozás terén, az órabér felé való eltolódás jelensége észlelhető. A túlórázás időpontját helyesen megállapítani azonban szinte lehetetlen anélkül, hogy az egyes munkakategóriákra vonatkozó általános statisztikai adatgyűjtés segítségével a munkások jelenleg munkában töltött idejét meg ne ismerjük.

Az adatgyűjtés az állandó munkások munkavégzésének természetét után is érdeklődött. 67%-uk általában a kisüzem összes munkáit végezte, 5%-ukat ezenfelül házi, belső munkákra is befogták. 11%-uk az állatokat gondozta, 7,5%-uk csak szántóföldi, 5%-uk csak kertmunkát végzett.

A felvétel legnagyobb gondját természetesen a tényleg kiszolgált munkabér viszonyainak tisztázása képezte. A kérdések feltevése és a feldolgozás során, — igen helyesen, — elkülönítette a pénzben fizetett járandóságokat a természetben szolgáltatot-

taktól. Megállapítása szerint 429 munkás az ellátáson kívül bért nem kapott. Ezek vagy fiatal, mezőgazdasági szakiskolát végzett tanoncok voltak, vagy öregek, akik csak létfenntartásuk végett („pour leurs dents“) dolgoztak. A többi belga munkásoknak csak 22%-a kapott tiszta pénzért, míg 78%-uk fizetése vegyes jellegű volt.

A pénzért minden esetben órabérben fejezték ki, amit két kérdés alapján számítottak ki: a legutóbbi fizetés bruttó összegére és az ezen fizetésért teljesített munkaórák pontos számára adott válaszok alapján. Úgy gondoljuk, hogy az utóbbi adatoknál, különösen mert a kisgazdával együtt és nem teljesen körülírt munkakörben tevékenykedő állandó munkásokról van szó, — elég sok hibaforrás akadhatott. A magyar bennkosztos cselédekre vonatkozó felvétel esetén megfelelőbbnek tartanánk, nem munkaórákra, hanem munkanapokra vonatkozó kérdések feltételét, illetőleg számítások elvégzését.

A mezőgazdasági munkabérstatisztika legnehezebb feladata a természetbeli járandóságok felmérése. A naturáliák a munkabérnek szerves alkotórészei és pénzértéküknek felbecsülése nélkül a bérszínvonalat nem állapíthatjuk meg. Ugyanazon természetben adott járandóságok értéke a belga viszonyok között is egymástól egészen eltérő lehet. Nagy különbség van például a természetben biztosított lakhatás jelentősége között, ha azt külön munkásházban, vagy csupán az istállóban, az állatok között szolgáltatja a gazda. Vagy például más táplálékot adott cselédjének a vallon földműves, mint a flamand. Az utóbbi maga is igénytelenebb és háziasszonyainak főzőművésze sok kívánnivalót hagy maga után. Némely vidéken viszont az elfogyasztott leves és főtt burgonya, sőt a sör mértékét számon sem tartották a felvétel boldog békeévében, bármikor annyit kapott belőlük egyes gazdáknál a munkás, amennyit el bírt fogyasztani. Igen nehéz tehát felbecsülni a kiszolgáltattott táplálék és így más naturáliák pénzértékét is. A belga általános felvétel az értékelés problémáját nem is érintette. Megelégedett annak egyszerű kimutatásával, hogy a természetbeni járandóságok bizonyos fajtáit kapják-e a munkások, vagy sem. Ezzel példát mutatott arra, hogy a mezőgazda-

sági munkabérstatisztika a felértékelés nélkül kérdésétől függetlenül, — amely munka teljesen a tudományos részletkutatásokra hárítható, — igen fontos feladatokat oldhat meg. Ezeket a feladatokat azonban a belga felvétel jobban végezhetné volna el, ha a naturáliák körülményeit alaposabban taglalja. Véleményünk szerint ugyanis például nem elég azt kérdezni, hogy a cseléd szegődményes földet kap-e vagy sem, mert az is könnyen megállapítható, hogy milyen nagy ennek a földjárandóságnak a területe. Így azután már könnyebb lesz felértékelése. Hasonlóképp jobban megközelíthető a többi természetbeli járandóságok mibenléte is.

A vizsgált adatgyűjtés a természetbeli járandóságokat a belga állandó munkásságnál szokásos főjuttatások alapján (élelem, ital, lakás, fehérneműmosás, földhasználat, fogatos munkasegítség és egyéb járandóságok), azoknak 18-féleképp összetett csoportjait állapította meg. A munkások 82%-a az első három csoportban megjelölt naturáliákat kapta (1. élelem és lakás, 2. csak élelem, 3. élelem, lakás és fehérneműmosás).

A felvétel nyilván főfeladatának tekintette azt, hogy a pénzben fizetett órabért és a természetbeli járandóságok említett csoportjait egymáshoz viszonyíthassa. A csak pénzfizetést kapott munkások órabérátlagát a férfiaknál 2·70, a nőknél 1·73 frankban állapította meg. A vegyesbérrel való összehasonlítás alapján az órabérhez viszonyítva, az élelmezés pénzértéke férfiaknál 1·15, nőknél 0·59, az élelmezés és lakás átlagos pénzértéke pedig 1·58, illetve 0·78 frank volt. Ezeknek az adatoknak ránk nézve természetesen csak a nagyságrend kialakulása szempontjából van jelentősége.

A munkabérstatisztikai kiadvány 9 táblát közöl. Azokon az üzemek viszonyain kívül a szociális biztosítások és munkaórákon

felül, a pénz-, órabér- és természetbeli járandóságok összefüggéseit közli a munkások életkorával, nemzetiségével, családi állapotával és az egy üzemben alkalmazott munkások számával való kombinációkban. Az eredeti feldolgozási táblák alapján sokkal több változatot közölhetné volna. Az, hogy egyes tábláknál kihagyták az adatoknak országrészek, nemek, téli és nyári időszak, valamint az üzemfajták szerint való részletezéseit, megnehezíti az adatok tudományos felhasználását. A különleges belga viszonyokra való tekintettel érdekes lett volna közzétenni a mezőgazdasági munkások férjük foglalkozása szerint való megosztásának anyagát is, aminek feldolgozását eredetileg tervbe vették.

Végeredményben véleményünk szerint az adatgyűjtés főhibája az, hogy az állandó munkásoknak Belgiumban is feltalálható különleges osztályait, amelyek tagjai egymástól sokban különböző életformák között élnek, túlságosan összefoglalta. Pedig például a bennkosztos béreslegények és a nagyobb üzemek önálló termelői háztartással rendelkező munkásai bérvizonyainak alakulása, különösen a naturáliák felértékelése szempontjából, bérszínvonalukra is nagy hatással van. Az adatgyűjtés az állandó munka részletkérdéseinek bővebb taglalásával nem kutatta a munkások között lévő speciális különbségeket s így a belga munkások részéről a valóságnak meg nem felelő, egy-ségesített képet alkotott.

Ettől eltekintve, az első általános mezőgazdasági munkabérstatisztikai felvétel, hiányosságai ellenére is, ösztönzőleg hathat és sok tanulsággal szolgálhat a hasonló magyar statisztikai kutatások további fejlesztésénél.

Heller András dr.

EGYÉB TÁRGYÚ TANULMÁNYOK

Thirring Gusztáv emlékezete.¹⁾

A la mémoire de Gustave Thirring.¹⁾

A folyó év tavaszán nagy veszteség érte a magyar statisztikai tudományt, de magát a magyarságot is Thirring Gusztáv halálával.²⁾ Magas kort adott neki a Gondviselés, majdnem elérte a 80. életévét s így nem lehet panaszunk a sors ellen, hogy korán ragadta el őt az élők sorából. Ez a panasz legfeljebb csak annyiban jogosult, hogy Thirring Gusztáv magas kora ellenére teljes lelki és szellemi frissességben szorgalmasan dolgozott élete utolsó pillanatáig s így — tekintve nagy munkabírását és munkakedvét — a magyar statisztikai tudomány még alkotásokat várhatott volna tőle. De most már bele kell nyugodnunk a végzetbe és végigtekinthetünk azon a ritka szép és eredményes életpályán, amelyet Thirring Gusztáv befutott.

Thirring Gusztáv 1861 december 25-én született Sopronban, a városban már a 17. század első felében szereplő régi tekintélyes polgárcsaládból, mely eredetileg Thüringer nevet viselt, valószínű tehát, hogy Thüringiából származott. Thirring Gusztáv maga élénk példája a magyar föld, a magyar levegő szinte ellenállhatatlan asszimiláló hatásának. Ő maga ugyan magyarul is tudó német szülőktől származott, sőt egészen kis gyermek korában magyar falusi leány gondozta, de később a családi körben, a családi nyelv hatása alatt és a német nyelvű elemi iskolában a kiskorában tanult magyar nyelvet szinte elfelejtette és magyar nyelvtudását csak a középiskolában szerezte vissza. Ettől kezdve a magyar lett anyanyelvévé, ezen gondolkozott és írt és nemcsak nyelvileg vált teljesen magyarrá, hanem a magyar föld szeretete, amely már diákkorában fellángolt benne, érzésben is izzó magyarrá tette. Soproni középiskolai tanulmányai után a budapesti egyetemen bölcsészettudori és középiskolai tanári oklevelet szerzett. 1884-től 1888-ig a buda-

pesti egyetem antropológiai intézetében volt tanársegéd. Földrajzszakos tanárnak készült, de a sors másképp határozott. 1888-ban a fővárosi statisztikai hivatal szolgálatába lépett és bár élete végéig meleg szeretet és érdeklődést tanúsított a földrajz és a turisztika iránt és ez irányú munkásságát sem szüntette be, mégis elsősorban statisztikussá vált. Munkáinak túlnyomó része a statisztika körébe vág s hírnevét is mint statisztikus alapozta meg.

Tudása és szorgalma hamarosan kitűnt, úgyhogy 1894-ben, 33 éves korában már a főváros statisztikai hivatalának aligazgatója lett, 1906-ban pedig, Körösy József halála után, a hivatal igazgatója. Emellett még néhány évig a fővárosi könyvtár igazgatójának tisztjét is viselte. Húsz évig, 1926-ig vezette a főváros statisztikai hivatalát s bár közben a világháború alatti közéleti megbízatásai ennek a hivatalnak a munkáját is hosszú időre megbénították, Thirring Gusztávnak sikerült a maga tudományos munkásságával és szervező képességével hivatalát olyan színvonalra emelni, hogy ez a hivatal a világ városi statisztikai hivatalai között elsőrangú hírnévre és tekintélyre tett szert. Tudományos munkásságát a hivatott intézmények korán elismerték; 1897-ben a budapesti egyetem bölcsészeti karán a demografia magántanárává habilitálták, 1906-ban pedig nyilvános rendkívüli tanári címmel tüntették ki. Korán lett a Magyar Tudományos Akadémia tagja is, amely már 1902-ben levelező tagjává, 1926-ban pedig rendes tagjává választotta. A Nemzetközi Statisztikai Intézetnek is már 1903-ban lett rendes tagja és annak kongresszusain és munkálatain igen élénk részt vett. A Nemzetközi Statisztikai Intézet fontos munkákkal bízta meg; így ő szerkesztette az európai nagyvárosok évkönyvének első folyamát 1913-ban és ugyancsak az ő szerkesztésében jelent meg — már a Nemzetközi Statisztikai Intézet kiadásában — a nagyvárosok 1927-i és 1931-i évkönyve s a további hasonló tárgyú kötetek megtervezése is az ő munkája volt. A Nemzetközi Statisztikai Intézet, a statisztikusoknak ez a nemzetközi tudományos fóruma 1937-ben

¹⁾ A Magyar Statisztikai Társaság 1941 november 18-án tartott emlékülésén elhangzott előadás. — *Discours prononcé dans la séance commémorative tenue le 18 novembre 1941 par la Société Hongroise de Statistique. Il paraîtra en allemand dans les numéros 1—2 de 1941 du Journal de cette Société.*

²⁾ V. ö. Thirring Gusztáv dr. †. M. Stat. Szemle 1941. évf. 248—249. l.

tiszteletbeli tagjává is választotta. A Nemzetközi Közegészségügyi és Demografiai Kongresszusok állandó bizottságának is tagja volt és a belföldi tudományos társulatok egész sora választotta meg tiszteletbeli tagjává. Különösen tevékeny részt vett a Magyar Földrajzi Társaság működésében, amelynek szintén tiszteletbeli tagja és haláláig alelnöke volt. Tíz éven át elnöke volt a Magyar Turista Szövetségnek, egyik megalapítója a Magyar Turista Egyesületnek, amelynek 10 éven át szintén elnöke volt. Amikor a Magyar Statisztikai Társaság megalakult, Buday László mellett 1923-ban másodelnöke lett a Társaságnak, Buday halála után pedig 6 éven át, 1925-től 1931-ig mint elnök vezette a Statisztikai Társaságot és hervadhatatlan érdemeket szerzett annak felvirágoztatása körül, melyeket a Társaság tiszteletbeli tagjává választásával ismert el. Külföldi statisztikai társaságok is tiszteletbeli tagjukká választották.

De nemcsak tudományos társaságok, hanem hivatalos körök és országos nagy társadalmi egyesületek is igénybevételek és elismerték munkásságát, mert bámulatos munkabíráásával, hazafias lelkesedésével mindenütt jelen volt, ahol szépet, nemeset lehetett alkotni, vagy hazafias ügyet előmozdítani. Ha az ember végigolvassa azoknak a tudományos társaságoknak, társadalmi egyesületeknek, szövetségeknek, hivatalos bizottságoknak névsorát, amelyeknek a munkájában a maga pontosságával és lelkiismeretességével részt vett, s azonkívül végigtekinti az ember munkáinak több, mint 40 oldalra terjedő felsorolását, azt kell mondanunk, amit Schneller Károly tagtársunk írt Thirring Gusztávról szóló kedves megemlékezésében¹⁾, hogy „csodálatosan buzgó forrás volt és szinte elképesztően gazdag volt irodalmi munkássága“. Életének 80 évéből, mondhatni 60 esztendő szakadatlan irodalmi tudományos munkában telt el. De még ha ennek az igazán nagy időnek távlatába állítjuk munkásságát, akkor is hallatlanul gazdag és rendkívül gyümölcsöző volt az.

1926-ban 65 éves korában vált meg a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal igazgatói székétől és ment ú. n. nyugalomba. Ez a nyugalom azonban — megszabadulva a hivatalos élet köznapi teendőitől — csak újabb és még nagyobb ösztönzést adott

neki a további munkára; most már teljes idejét fordíthatta a tudomány szolgálatára és bőségesen ki is használta azt. Amikor más normális ember a szinte kötelező munka terhétől megszabadultán igyekszik életét kellemessé tenni, a hivatali étellel járó napi gondoktól megszabadítani, neki ez az időszak újabb megkötöttséget jelentett, a tudomány szolgálatának vágya megbénította benne az akaratot a munka nélküli szabad élet, a pihenés iránt. Neki maga a munka volt pihenés, az üdítette fel, s míg mások elfáradnak a munkában, ő abból merített új erőt a további kutató-sokra. Jellemző, hogy életének utolsó éveiben szeme annyira meggyengült, hogy maga már nem volt képes olvasni és írni, mégsem hagyta abba megkezdett munkáit, a család tagjaival olvastatta fel a neki szükséges adatokat és nekik diktálta le munkáit.

Ennek a megemlékezésnek nem lehet célja az, hogy teljesen kimerítő ismertetést adjon Thirring Gusztáv hátrahagyott munkáinak, hiszen amint említettem, azoknak az egyszerű felsorolása több mint 40 lapot tesz. A következőkben csak általános jellemzését akarjuk adni annak, hogy a statisztika körében mi mindennel foglalkozott, a többi tudományokra pedig, amelyben munkásságát kifejtette (földrajz, turisztika, meteorológia, útleírás stb.) nem is terjeszkedünk ki; ezek méltatását átengedjük az illető szaktudományok művelőinek.¹⁾

Hivatali állása Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatalában eleve megszabta munkásságának irányát és érdeklődési körét. Első nagyobb statisztikai munkái Budapest főváros népszámlálási eredményeinek feldolgozása voltak. Az 1891. és az 1901. évi népszámlálás adatait Budapestre vonatkozólag Körösy Józseffel együtt dolgozta fel, az 1906. évi népszámlálást pedig már önállóan új szempontokkal bővítve. Még hivatali állásában írta meg „Budapest félszázados fejlődése“ című nagy munkáját, amely már nemcsak a demografiai viszonyokra, hanem a főváros életének úgy-

¹⁾ Schneller Károly dr.: Thirring Gusztáv 1861—1941. Miskolci Jogászélet Könyvtára, Új sorozat,

¹⁾ Ez részben meg is történt. Lásd Réthly Antal dr.: Thirring Gusztáv †. Földrajzi Közlemények 72—78. lap, ahol szorosán földrajzi tárgyú munkáinak jegyzéke is megtalálható. Továbbá Heimler Károly dr.: Thirring Gusztáv és munkássága. Soproni Szemle 1941 május 15. Gunda Béla: Thirring Gusztáv 1861—1941. Ethnographia—Népelet 1941. évi 2. sz. R. A.: Thirring Gusztáv †. Az Időjárás 1941. évi márc.-ápr. sz. p. gy.: † Thirring Gusztáv dr. 1861—1941. Turisták Lapja 1941. évi 4. sz. † Thirring Gusztáv. A Magyar Turista Szövetség Értesítője 1941. évi 4. sz.

szólván minden mozzanatára kiterjed. Ez az utóbbi munka adta meg az ötletet ahhoz, hogy Magyarország szemefényének, Budapest fővárosnak demografiai és társadalmi tagozódását és annak fejlődését az utolsó félszázad alatt részletesen is megvilágítsák, amire az említett munkában, annak sokoldalúsága miatt nem volt elég tér. Maga a Magyar Tudományos Akadémia kezdeményezte ezt a munkát, melyre Thirring Gusztávnak adott megbízást, a könyv kiadását pedig a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal vállalta. Ezen a nagy munkán Thirring Gusztáv évekig dolgozott, míg az két kötetben (1936—37) megjelenhetett, „Budapest főváros demografiai és társadalmi tagozódásának fejlődése az utolsó 50 évben“ címen. Thirring ezt a munkáját már „nyugalmának“ kellős közepén írta. Ez a több, mint 600 oldalas kétkötetes munka Thirringnek legnagyobb-szabású standard műve, amely úgy felépítésében, mint tartalmában igen kiváló helyet foglal el nemcsak az ő munkáinak a sorozatában, hanem általában a statisztikai művek között. Minden statisztikai tudását, tapasztalatait belevitte ebbe a munkába.

Thirringnek ez a munkája végigmegegy Budapest egész fejlődésén, kimutatja, hogy hogyan nőtt ez a kis, vidékinek számító város fokozatosan milliós várossá és egy tekintélyes nagyságú ország fővárosává. Azt a gazdag statisztikai anyagot, amivel Budapest főváros rendelkezik és amelyhez hasonlóval kevés város dicsekedhet, nagyszerű érzékkel csoportosítva ismerteti meg. Különösen érdekesek azok a fejtegetései, amelyekkel a fővárosba irányuló bevándorlást területileg részletezi és amelyekkel bebizonyítja, hogy Budapest gyors megmagyarosodását a dunántúli és az alföldi magyarság beözönlésének köszönhetjük. Részletesen foglalkozik a népesség demografiai és társadalmi tagozódásával, az utóbbi a munka második kötetében tárja az olvasó elé. Nincs terünk itt arra, hogy a munkát részletesen ismertessük, utalunk azokra a bírálatokra, amelyek annakidején a Magyar Statisztikai Szemlében e műről megjelentek.¹⁾

Thirring Gusztáv kora ifjúságától kezdve nagy érdeklődéssel és szeretettel foglalkozott a történeti statisztikával; kü-

lönösen a II. József korabeli népszámlálás érdekelte, annyira, hogy nagy fáradtsággal és munkával ő maga másolta ki éveken keresztül ennek a népszámlálásnak a különböző levéltárakban még megtalálható községi adatait. Ezekből állította azután össze élete végén „Magyarország népessége II. József korában“ c. több mint 200 oldalas munkáját, amellyel a Tudományos Akadémia második legnagyobb díját, a Marcibányi mellékjutalmat kapta. Ez a munka azért nagyon fontos, mert a József-féle népszámlálás nemcsak az adózó népességre terjedt ki, hanem az egész lakosságot egyénekenként vette számba, s így az összes lakosságról nyújt képet. És itt megismétlem Thirring Gusztávnak az előszóban kifejezett azt az óhajtását, bárcsak a Központi Statisztikai Hivatal módot találna arra, hogy a József-féle népszámlálás adatait községenként éppúgy közzé tegye, mint ahogy azt a Pragmatica Sanctio idejéből összeírás anyagával is megtette a millennium évében. Ez az anyag Thirring hagyatékában megvan és érdemes lenne ezzel a dologgal foglalkozni. Ha nem is teljes ez az anyag, de legalább arról a 46 vármegyéről lehetne az adatokat községenként közzé tenni, amelyekről Thirring azokat hangyaszorgalommal összegyűjtötte. Ő maga a szóbanforgó munkában természetesen csak a törvényhatóságokra terjeszkedhetett ki, s legfeljebb egyes nagyobb községek adatait volt módjában közölnie. Lehet, hogy további kutatás más hiányzó vármegyék adatait is nyilvánosságra hozhatja s így az eddig összegyűjtött anyag is teljesebbé volna tehető. A hiányzó vármegyéről egyébként az összes lélekszám amúgyis megvan és ezeket maga Thirring is felhasználta munkájában és meg is állapította a Magyarbirodalom egész lélekszámát. Az adatokat azután behatóan ismerteti és különösen érdekesek munkájának azok a fejezetei, amelyek az akkori társadalmi osztályokat, a nemességet, a papságot, az értelmiséget, a polgárságot és a parasztságot ismertetik. Külön fejezetben foglalkozik azután a városokkal, sőt egyes városok adatait még kerületenként is közli. Mindenesetre nagyfontosságú munkája ez Thirringnek és olyan rendkívüli szorgalommal és időráfordítással készült, hogy az párját ritkítja. Érdekes kísérlete Thirringnek ebben a munkájában, hogy megpróbálta a József-féle népszámlálás idején talált lélekszámot az 1782. és 1804. évi össze-

¹⁾ Lásd: Magyar Statisztikai Szemle 1936. évi folyam 726. és 1937. évi folyam 1.076. l.

írások alapján vallásfelekezetek szerint is megállapítani, minthogy maga a József-féle népszámlálás csak a zsidókat mutatta ki.

Thirring különben is szívesen foglalkozott a 18. század összeírásaival. A József-féle népszámlálásnak nála meglévő másolataiból több városnak készítette el a leírását, legnagyobb figyelemmel azonban szülővárosa, Sopron iránt volt. „Egész életében mindig hálás fia volt szülővárosának és rendkívül sokat tett Sopron város régi viszonyainak megismertetése terén. Halála előtt három évvel jelentette meg „Sopron városa a 18. században“ c. rendkívül részletes munkáját és ennek előszavában egyenesen megmondja, hogy a város iránti hálából írta, amely őt díszpolgárává választotta. Ez a munka nemcsak a József-féle népszámlálás adatait közli részletesen, hanem az előző összeírásokét is, azonkívül kiterjed a város topografiájára, a házakra, a lakásviszonyokra, a gazdasági életre, adóztatási viszonyokra. Úgyszólván minden sorát a város iránti szeretete sugalja és ez a nagy szeretet magyarázza meg az egy embernek szinte munkaképességét felülmúló nagy munkát, amelyet az itt közölt adatoknak összegyűjtésére fordított és amelyhez évek kellettek. A szóbanforgó munkával egyidejűleg foglalkozott még „Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig“ c. munkájának is nyomda alá készítésével, ennek megjelenését azonban már nem érthette meg. Ez a munka rövid bevezető szövegen kívül inkább adatgyűjtemény, de a munka nagyságáról fogalmat adhat az, hogy 264 lapon közli Sopron város házainak tulajdonosait és a tulajdonosok változásait több mint 200 éven keresztül. Várostörténeti és családtörténeti szempontból egyaránt példátlanul álló munka.

Demografiai tárgyú egyéb munkáinak a száma több százra rúg. És ha az ember munkáinak jegyzékét időrendben végigtekinti, meg lehet állapítani, hogy munkakészsége egy pillanatra sem szűnt meg, sőt élete utolsó szakában még határozottan növekedett. Hiszen nyugalombavonulása után jelentek meg legnagyobb szabású munkái; igaz, hogy ezek között olyanok, mint a már említettek is, amelyekhez az anyagot szinte egész életén át gyűjtötte és valószínűleg eredeti terve is az volt, hogy ezeket csak akkor juttatja befejezésre, amikor már a hivatali megkötöttségtől szabadul.

Thirring egyik nevezetes munkája volt, ami szintén a demografia körébe vág „A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság“ c. könyve, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia a Magyar Kereskedelmi Bank jutalomdíjával tüntetett ki. A munka igaz, hogy csak 1904-ig terjed és így hiányzik belőle a következő éveknek az anyaga, amikor pedig a magyarországi kivándorlás tetőpontját érte el, mégis a maga idejéig tökéletes képét adja a magyarországi — különösen Amerikába irányuló — kivándorlási mozgalom keletkezésének, kifejlődésének, területi alakulásának és becses adatokat tartalmaz a kivándorlók demografiai viszonyaira és foglalkozására vonatkozólag, amelyek bizonyos tekintetben a kivándorlás okaira is rámutatnak. Mindenesetre ez a könyve egyike legkitűnőbb összefoglaló munkáinak. A kivándorlás kérdésével egyébként más munkáiban is szívesen foglalkozott, nemcsak az országból történő kivándorlással, hanem a belső vándorlásokkal is, különösen Budapesti fejlődésével való vonatkozásban.

Számos munkája van Thirringnek a természetes népmozgalom különböző jelenségeiről. A házasságkötések, a születések, a halandóság mind hivatott interpretálót találtak Thirring Gusztávban. Ebbe a tárgykörbe vág Kőrösy Józseffel együtt szerkesztett nagyobb munkája: „A magyar városok születési és halálozási viszonyai az 1878—1895. években“, amely német nyelven jelent meg a budapesti Nemzetközi Közegészségügyi és Demografiai Kongresszus alkalmából. Nagyobb idevágó újabb munkája: „A születések csökkenése és népmozgalmunk újabb jelenségei“ c. tanulmánya, amely a világháború utáni népesezési jelenségekkel foglalkozik igen alaposan. Mégis meg lehet állapítani, hogy szívesebben foglalkozott az álló, mint a mozgó népességgel. Annál nagyobb szeretettel fordult a szociális viszonyok, különösen a lakásviszonyok ismertetése felé. Látszik, hogy a szegény néposztályok lakásügye szívében feküdt és a statisztika elrettentő adataival próbált küzdeni a lakásinség és a lehetetlen lakásviszonyok ellen. Erre vonatkozólag egész sor dolgozata jelent meg, természetesen főképp Budapestről, amelynek statisztikai adatgyűjtését ő maga alapozta meg. Ebben a tekintetben az elméleti kérdéseket is rendszeresen kidolgozta, aminek azután nagy hasznát látta az általa szerkesztett nagyvárosok évkönyvének

munkálatainál. A Nemzetközi Statisztikai Intézet részére is ő dolgozta ki a lakásstatisztika tervét. De nemcsak azt, hanem a kivándorlásra vonatkozólag is dolgozott ki a Nemzetközi Statisztikai Intézet részére tervezetet, a kivándorlás nemzetközi statisztikájának megszervezése céljából.

Trianon után élénk figyelemmel kísérte az elcsatolt Felvidék kivándorlási mozgalmait, amelyek a tótok „felszabadulása” után is alig változtak meg. Erről a kérdésről is több cikke jelent meg a magyar szakfolyóiratokban, sőt a magyarországi újabb kivándorlási mozgalomról egy Amerikában megjelent nemzetközi összefoglaló munkában is írt terjedelmes ismertetést. De már jóval a világháború előtt és a kivándorlásról írt fentebb említett nagy munkájának megjelenése előtt is sokat foglalkozott Magyarországnak ezzel a fájó sebével, amelyben a magyarság nagy vérvesztését látta. Vizsgálta is a kivándorlásnak a népesedésre gyakorolt hatását több munkájában és már a nagy amerikai kivándorlás megindulása előtt a millennium körüli években figyelemztetett annak súlyos veszedelmeire. Sajnos, szava a pusztában kiáltó szava maradt, a XX. század első évtizedében olyan embervesztést okozott Magyarországnak a kivándorlás, amely felért egy nagy háború veszteségével.

Részben a turisztika iránti szeretetével függ össze, hogy az idegenforgalom kérdésével és az idegenforgalmi statisztikával is szívesen foglalkozott; művei közt ilyen tárgyú munkák is szép számmal találhatók, sőt nemzetközi viszonylatban is nevezetes az a munkája, amely az idegenforgalmi statisztika problémáit tárgyalta s amely francia nyelven is megjelent. Itt említjük meg, hogy Thirring egész sereg turista kalauzt írt, vagy teljesen egyedül, vagy másokkal közösen; de itt sem tagadta meg a statisztikust, mert ezekben a kalauzokban is sűrűn idéz statisztikai adatokat.

A nagyvárosok évkönyvéről már előzőleg volt szó. Amíg ez a munka elkészült, számos értekezésben számolt be Thirring Gusztáv a munkának a megtervezéséről és több jelentést terjesztett elő a Nemzetközi Statisztikai Intézet különböző ülésein a munka menetéről. Ezek a tervezetek és jelentések franciául jelentek meg részint a Nemzetközi Statisztikai Intézet közleményeiben, részint a Magyar Statisztikai Társaság francia nyelvű kiadványában.

A történeti statisztika kezdettől fogva

kedvenc témája volt Thirring Gusztávnak. Fiatalabb éveiben és később is, hivatali elfoglaltsága közben, inkább anyaggyűjtéssel foglalkozott s csak kisebb közleményei láttak napvilágot ebben a tárgykörben. Amint már említettük, a hivatali lekötöttség alól való felszabadulása után látott azután nagyobb erővel anyagának feldolgozásához és terjedelmesebb összefoglaló munkáinak megírásához. Régebbi ilyen irányú munkái közül megemlíthetők azok, amelyek városaink népesedési és kereseti viszonyaival foglalkoznak a XVIII. század második felében. Nemcsak a II. József népszámlálásai érdekelték, — ezekről már nagyobb munkájának megjelenése előtt is adott részletes ismertetést a Magyar Statisztikai Szemlében, — hanem az 1804. évi népösszeírást is részletesen ismertette. Sokszori levéltári kutatások révén Thirring Gusztáv egyike volt azoknak a tudósainknak, akik legjobban ismerték népesedésünk kútforrásait a XVIII. században és a XIX. század első feléből. Akadémiai székfoglaló értekezése is, amelyet 1903-ban tartott, erről a tárgyról szól. Általában igen nagy érzéke és kedve volt ahhoz, hogy a népesség számát elmúlt időkre vonatkozólag a hiányos adatok segítségével is rekonstruálja s ebben a tekintetben *nagyon becses összeállításai vannak*, amelyek történeti statisztikáinknak megbecsülhetetlen forrásai. Szerette egyes városok népességfejlődését is végigkísérni; erre nézve a maga által gyűjtött statisztikai anyag, különösen a József-féle népszámlálás anyaga szolgált neki bőséges forrásul. Leginkább Sopron város népességfejlődésével, házaival, lakásviszonyaival foglalkozott, de tanulmányai jelentek meg Kőszegről, Székesfehérvárról, Komáromról, Budáról, Pestről, sőt két alföldi város, Kecskemét és Jászberény adatait is feldolgozta a József-féle népszámlálás alapján. Legjobban természetesen szülővárosa, Sopron érdekelte. Munkáinak sorozatában egész sereg cikk található, amelyek Sopron város állapotaival foglalkoznak nemcsak statisztikai, hanem földrajzi, turisztikai és társadalmi tekintetben, sőt fiatalabb éveiben még archeológiai cikkek is jelentek meg tőle, amelyek Sopronra vagy vidékére vonatkoznak.

Egy előadás keretében lehetetlen olyan rajzot adni Thirring Gusztáv munkásságáról, amelyet az megérdemelne és amely azt méltóan tudná ismertetni; itt csak kiragadtunk munkáinak nagy tömegéből egyese-

ket, amelyek legkitűnőbb alkotásai, vagy amelyek legjobban reprezentálják az ő egyéniségét és hatását a statisztikai tudomány fejlődésére. Nem is terjeszkedhetünk ki statisztika-történeti és elméleti s egyéb tárgyú, más tudományszakba vágó munkáira, amelynek száma szintén igen tekintélyes. Amint már említettük, főképp földrajzi és turisztikai tárgyú munkái vannak nagy számmal, de igen élénk munkásságot fejtett ki még a hírlapirodalom terén is, mert sűrűn jelentek meg budapesti és vidéki lapokban cikkei, nemcsak statisztikai vagy földrajzi vonatkozásúak, hanem társadalmi kérdésekről írottak, vagy általános nemzetpolitikai vonatkozásúak. Eleven tollal írt útleírásokat találunk ezek között, amelyekben éles megfigyeléssel foglalkozik a látottakkal és tapasztaltakkal és minden írása rendkívül tanulságos és ismeretterjesztő. Írt azonkívül egy csomó életrajzot, nekrológot és tömördek könyvismertetést. Ezek az utóbbiak inkább fiatalabb éveiből valók és különösen földrajzi és turisztikai tárgyú könyvekkel foglalkoznak, a statisztikai munkák ezekben a könyvismertetésekben alig fordulnak elő.

Szorgalmas munkatársa volt Thirring Gusztáv több elsőrendű lexikonnak is, ezekben különösen Budapestről, a kivándorlásról és más statisztikai címszókról egész, önálló tanulmányzámba menő nagyobb-szabású cikkeket írt. Mindezeket felül még arra is volt ideje, hogy idegen nyelvből magyarra fordítson könyveket. Nem kevesebb, mint kilenc könyvet, vagy nagyobb cikket fordított, olyanokat is, amelyek többszáz lap terjedelműek. Emellett még több folyóirat szerkesztésében éveken keresztül részt vett. Pl. a Turisták Lapját öt éven, a Városi Szemlét pedig 11 éven keresztül szerkesztette, nem szólva a Fővárosi Statisztikai Hivatal kiadásában megjelent munkákról — így az általa megindított Évkönyvről és a magyar városok első statisztikai évkönyvéről — és folyóiratokról,¹⁾ amelyek mind magukon viselik Thirring Gusztáv gondos kezemunkájának nyomait. S ha még megemlítjük azokat a magas színvonalú, külön tanulmányzámba menő elnöki megnyitó beszédeket, amelyeket a Magyar Statisztikai Társaság ünnepi ülésein mondott, még mindig csak vázlatosan ismertethettük azt az igazán ritka teljesítményű munkát, amelyet a magyar statisztikai tudomány köszönhet Thirring Gusztávnak.

A Magyar Statisztikai Társaság különösen hálás lehet neki, mert alapítójának Buday Lászlónak korai és váratlan elhúnyta után a még gyermekcipőben járó Társaságot Thirring Gusztáv 6 évi elnöklése alatt fejlesztette ki nagytekintélyű tudományos társasággá és szerzett neki nemzetközi elismerést is.

A Gondviselés hosszú élettal ajándékozta meg őt. Ez a hosszú élet attól az időtől kezdve, mikor az ifjú érni kezdett, úgyszólván 1941 március 31-én bekövetkezett halála percéig szakadatlan munkában telt el. Míg a legtöbb embernek nem adatik több, mint 30 esztendő, hogy teljesen munkaképesen szolgáljon nemzetének és az emberiségnek, ő két nemzedék életén keresztül pihenés nélkül dolgozott, tudását két kézzel szórta, tapasztalatait bőségesen osztogatta a tudásra és ismeretekre vágyóknak. Rendkívüli ember volt ebben a tekintetben. A munka neki életeleme volt és ezzel a munkával nemcsak saját magának szerzett örömet és hírnevet, hanem a magyar szaktudománynak is megbecsülést, forrón szeretett nemzetének pedig külföldön is tiszteletet vívott ki. Thirring Gusztávnak nagy tekintélye volt a külföld tudományos köreiből, amit nemcsak azok a sablonos tiszteleti tagságok bizonyítanak, amelyeknek részese volt, hanem az a tényleges tiszteletadás és érvei előtt való meghajlás, amelynek a külföldi kongresszusokon mi magyarok sokszor és jogos büszkeséggel tanui voltunk. Előmozdította ezt a nagy megbecsülést Thirring Gusztávnak nemcsak kiváló tudományos működése, hanem szeretetreméltó egyénisége is, mert Thirring Gusztáv mint ember is kiváló volt. Valóságos példányképe a szelíd, udvarias, mindenki iránt figyelmes embernek. Példás családapa is volt; négy gyermeket nevelt fel, akiknek és hűségese feleségének szeretete vette körül. Ez a szeretet könnyítette meg életének utolsó éveit, amikor látása meggyöngült, munkaszeretete és alkotóvágya azonban továbbra is megmaradt. Ez a segítő szeretet képesítette őt arra, hogy még életének utolsó idejében is újabb és újabb munkákkal gyarapíthassa a magyar tudományos irodalmat. Thirring Gusztáv jó ember volt és hosszú életén át kitartó eredményes munkával minden érdemet megszerzett arra, hogy mindenkor tisztelettel és hálával emlegessük nevét.

Kovács Alajos dr.

¹⁾ V. ö. M. Stat. Szemle 1926. évf. 399—400. l.

FÜGGELÉK.

Annexe.

Thirring Gusztáv dr. irodalmi munkássága.¹⁾

Időrendben.

*Les ouvrages du Dr Gustave Thirring.¹⁾**Dans l'ordre chronologique.*

Ha a Gondviselés kegyes bőkezűséggel mérte is ki alkotóképes élete útját, akkor is csak a rendkívüli ember rendkívüli munkaképessége adhatott annyi maradandó értéket az általa művelt tudományoknak, mint amennyit Thirring Gusztáv reánk hagyott szellemi termelésének számbavétele felmutathat. Sajnos, nincs elég terünk a csodálatra méltóan gazdag irodalmi munkásság egészének felsorolására, azért csupán arra szorítkozunk e helyütt, hogy a statisztikai és statisztikai vonatkozású műveinek egyenkint való számbavétele mellett az egyéb tudományokat és ismeretágakat gyarapító írásait csak számszerűleg tüntetjük fel. Ezt pedig annál inkább tehetjük, mert Thirring Gusztáv egyéb irodalmi működését az illetékes tudományok nemcsak számon tartják, hanem bibliográfiailag is feldolgozták s így ezeknek a különböző helyeken közölt bibliográfiáknak egybevetése teljes képet ad Thirring Gusztáv több tudományát és ismeretkört is gyarapító páratlanul gazdag irodalmi munkásságáról. Felhívjuk a figyelmet azokra a bibliográfiákra is, melyek az Akadémiai almanachokban, illetve az Akadémiai értesítőben jelentek meg Thirring Gusztáv tudományos működéséről akadémiai levelező taggá választásának időpontjától kezdődően.

1/a. Önállóan megjelent statisztikai tárgyú művei.

A közbiztonság, közegészség- és tanügy állapota Sopron megyében 1880. és 1881. években. Az alispáni jelentések alapján a legújabb adatok tekintetbevételével. 74 l. Sopron. 1882.

Budapest közegészségi és közművelődési viszonyai. A VIII. nemzetközi közegészségi és demographiai congressus végrehajtóbizottságának megbízásából. 239 l. + 14 kép + 1 térkép. Budapest. 1894. (Magyar-francia.)

Budapest székesfőváros statisztikai hivatalának története. 1869—1894. A hivatal 25 éves fennállása alkalmából írta és a VIII. nemzetközi közegészségügyi és demographiai congressus elé terjesztette. 22 l. Budapest. 1894. (Német kiad. is.)

Budapest főváros az 1891. évben. A népszámlálás és népleírás eredményei. (Kőrösy Józseffel együtt.) I., II. köt. 94 + 118, 117 + 98 l. Budapest. 1894., 1895. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 25.) (Német kiad. is.)

Budapest gyermekégségügyi viszonyai. 45 l. Budapest. 1896.

Die Natalitäts und Mortalitätsverhältnisse ungarischer Städte in den Jahren 1878—1895. Anlässlich des budapester internationalen Congresses für Hygiene und Demographie auf Grund der im budapester communalstatistischen Bureau gesammelten Originalbeobachtungen bearbeitet. (Kőrösy Józseffel együtt.) 161 l. Budapest und Berlin. 1897.

Plan einer internationalen Statistik der Wanderungen, sowie Bemerkungen über den Begriff und das Wesen der Wanderungen. Referat erstattet für die VIII. Session des

¹⁾ Hátrahagyott jegyzékei alapján összeállította és sajtó alá rendezte: Gombás Géza dr. — *Liste établie et présentée par le Dr Géza Gombás, d'après des notes laissées par le Dr Gustave Thirring.*

Institut international de statistique zu Budapest, 1901. 21 l. Budapest. 1901. (Circulaire. 28.) (Francia kiad. is. Circulaire. 15.)

Népesedésünk kútforrásai a múlt század első felében. Székfoglaló értekezés. 114 l. Budapest. 1903. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. XII/10.)

A magyarországi kivándorlás és a külföldi magyarság. 366 l. + 2 térkép + 11 grafikus rajz. Budapest. 1904.

Budapest főváros az 1901.-ik évben. A népszámlálás és népösszeírás eredményei. (Kőrösy Józseffel együtt.) I., II. köt. VIII + 94 + 96* + 4 tábla, VIII + 262 + 113* + 11 tábla. Budapest. 1904., 1905. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 33.) (Német kiad. is.)

Budapest közoktatásügye az 1905/6. tanévben és a községi iskolák statisztikája, 1828—1907. VIII + 84 + 107* l. Budapest. 1908. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 39.)

L'Annuaire statistique international des grandes villes. (Rapport.) Institut international de statistique. 9 l. Paris. 1909.

Budapest népmozgalma 1906/1907. években és a népmozgalom statisztikája, 1874—1907. 40 + 108* l. Budapest. 1912. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 42.)

Budapest közoktatásügye az 1907/8. tanévben. 17 + 70* l. Budapest. 1912. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 48.)

Bericht über die Herausgabe des Internationalen statistischen Jahrbuches des Grosstädte. Institut international de statistique. 11 l. Vienne. 1913.

Az 1906. évi népszámlálás eredményei. VII + 217 + 298 l. Budapest. 1914. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 43.) (Német kiad. is.)

Az 1920. évi népszámlálás előzetes eredményei. 32 l. Budapest. 1921. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 52.)

Budapest félszázados fejlődése 1873—1923. XIII + 270 + 200 l. + 12 tábla. Budapest. 1925. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 53.) (Magyar-német.)

L'Annuaire statistique des grandes villes. Institut international de statistique. 8 l. Rome. 1925.

Akadémiánk és a hazai statisztika. Székfoglaló értekezés. Magyar tudományos akadémia kiadása. 60 l. Budapest. 1927.

Rapport sur les travaux de l'Annuaire statistique des grandes villes. Institut international de statistique. 8 l. Varsovie. 1929.

Exposé des travaux de la Commission pour la statistique des grandes villes. Institut international de statistique. 13 l. Madrid. 1931.

Budapest főváros demografiai és társadalmi tagozódásának fejlődése az utolsó 50 évben. I., III. köt. 335, 272 l. Budapest. 1936., 1937. (Budapest székesfőváros Statisztikai közleményei. 70/II., III.)

Magyarország népessége II. József korában. Magyar tudományos akadémia kiadása. 192 l. + 8 térkép. Budapest. 1938.

Sopron városa a 18. században. Népesedés és gazdaságtörténeti tanulmány. Sopron sz. kir. város kiadása. VIII + 356 l. + 15 térkép + grafikus ábrázolások. Sopron. 1939.

Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig. Sopron sz. kir. város kiadása. XVIII + 293 l. Sopron. 1941.

Az 1848. évi soproni népszámlálás. 48 gépirásos l. + táblák. (Egyelőre kéziratban.)

1/b. Gyűjteményes munkákban, lexikonokban, folyóiratokban és hírlapokban megjelent statisztikai tárgyú tanulmányai.

(E csoportban közölt tanulmányok jórésze különnyomatban is megjelent.)

Az 1880-iki népszámlálás. Öt közleményben. Sopron. 1881. (Megjelent a Sopron 1881. évi 57—61. számában.)

Magyarország nemzetiségei az 1880-iki népszámlálás szerint. Sopron. 1881. (Megjelent a Sopron 1881. évi 102. számában.)

Sopron megye jelen állapota a társadalmi statisztika szempontjából. 18—27 l. Sopron. 1882. (Megjelent a Sopron XII. évf.-ában.)

Statisztika és Rábaszabályozás. Sopron. 1882. (Megjelent a Sopron XII. évf.-ának 2. számában.)

Még néhány statisztikai adat Sopron megye multjából. Sopron. 1883. (Megjelent a Sopron XIII. évf.-ának 10. számában.)

Budapest főváros idegenforgalma 1888-ban. 424—431 l. Budapest. 1889. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XVII. évf.-ában.)

Budapest főváros idegenforgalma 1885—1889-ig. 138—146 l. Budapest. 1890. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XVIII. évf.-ában.)

Budapest főváros idegenforgalma 1890-ben. 7—10 l. Budapest. 1891. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XIX. évf.-ában.)

Szepes megye és a kivándorlás. 111—113 l. Budapest. 1891. (Megjelent a Turisták lapja III. évf.-ában.)

Andreás Globus und die Magyarisierung. 107—128 l. Budapest. 1892. (Megjelent az Ungarische Revue XIII. évf.-ában.)

Az idegenek forgalma mint jövedelmi forrás. 23—24 l. Budapest. 1892. (Megjelent a Turisták lapja IV. évf.-ában.)

A bevándorlás hatása Budapest népességének alakulására. 446—467 l. Budapest. 1893. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XXI. évf.-ában.)

A kolerajárvány hatása a főváros forgalmára. Budapest. 1893. (Megjelent a Nemzet 1893. évi 3825. számában.)

A lakásügy kérdésének állása a különböző államok törvényhozási és hatósági intézkedéseiben. A lakásügy kérdésének állása a társadalmi intézményekben. A lakásügy kérdésének állása a szakirodalomban. Az olcsó lakások ügyében 1889. évben Párisban tartott nemzetközi kongresszus határozatai. A túlnépes lakások 1893. évi összeírásának főbb eredményei. 47—117 l. Budapest. 1893. (Megjelent Gerlóczy Károly: Előterjesztés a budapesti lakásviszonyok rendezése tárgyában c. munkában.)

A népszámlálás évről-évre való szabatos megállapításáról. tekintettel Budapestre. 36—47 l. Budapest. 1893. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XXI. évf.-ában.)

A természetes népmozgalom és a vándorlások szerepe népességünk gyarapodásában. 570—591 l. Budapest. 1893. (Megjelent a Közgazdasági és közigazgatási szemle XVIII. évf.-ában.)

Budapest. 33 l. Budapest. 1893. (Megjelent a Pallas nagy lexikon III. köt.-ében.)

Budapest főváros 1891. évi építkezéseinek statisztikája. 220—236 l. Budapest. 1893. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XXI. évf.-ában.)

Das Wachstum Budapests. 349—360 l. Wien. 1893. (Megjelent az Oesterreichisch-ungarische Revue XIII. köt.-ében.)

A fővárosi szegény néposztályok lakásai. 309—322 l. Budapest. 1894. (Megjelent a Magyar orvosok és természetvizsgálók Pécsen tartott vándorgyűlésének történeti vázlata és munkálatai c. műben.) Más kiad. 872—891 l. Budapest. 1894. (Megjelent a Közgazdasági szemle XVIII. évf.-ában.)

Geschichte des Statistischen Bureau der Haupt- und Residenzstadt Budapest 1869—1894. 438—464 l. Budapest. 1894. (Megjelent az Ungarische Revue XIV. évf.-ának 8. számában.)

A magyarok kivándorlása Amerikába. 41—44 l. Budapest. 1896. (Megjelent az Akadémiai értesítő VII. köt.-ének 1. füzetében.) Más kiad. 30—52 l. Budapest. 1896. (Megjelent a Közgazdasági szemle XX. évf.-ában.)

Budapest gyermekegészségügyi viszonyai. Az Országos közegészségi egyesület pályadíjjal kitüntetett m. 45—60, 93—108, 133—146 l. Budapest. 1896. (Megjelent az Egészség X. évf.-ában.)

Der Einfluss der Wanderungen auf die Gestaltung der Bevölkerung von Budapest. 408—411 l. Budapest. 1896. (Megjelent a Jelentés a VIII. nemzetközi közegészségügyi és demográfiai congressus munkálatairól c. mű VIII. köt.-ében.)

Die Natalitäts- und Mortalitäts-Verhältnisse ungarischer Städte in den Jahren 1878—1893. (Körösy Józseffel együtt.) 528—565 l. Budapest. 1896. (Megjelent a Jelentés a VIII. nemzetközi közegészségügyi és demográfiai congressus munkálatairól c. mű VII. köt.-ében.)

Neue Ziele und Aufgaben der Demographie in Ungarn. 85—89 l. Budapest. 1896. (Megjelent az Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn V. köt.-ében.)

Budapest főváros 1896. évi népmozgalma. 53 l. Budapest. 1897. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XXV. évf.-ában.)

A felvidéki kivándorlás hatása népesedésünkre. 266—279 l. Budapest. 1898. (Megjelent a Magyar orvosok és természetvizsgálók Trencsénben tartott vándorgyűlésének történeti vázlata és munkálatai c. műben.) Más kiad. 17 l. Budapest. 1898. (Megjelent a Budapesti szemle 1898. évi januári számában.)

Budapest székesfőváros a millennium idejében. 102 l. + 10 grafikus rajz. Budapest. 1898. (Megjelent Matlekovits Sán-

dor: Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor c. munkának IX. köt.-ében.)

Die Bevölkerungsverhältnisse der ungarischen Städte im Jahre 1777. 42—50 l. Budapest. 1898. (Megjelent a Bulletin de la Société hongroise de géographie XXVI. évf.-ában.)

Die Entwicklung der ungarischen Städte im 18. Jahrhundert. 3—16 l. Wien. 1898. (Megjelent az Oesterreichisch-ungarische Revue XXIV. évf.-ában.)

Demografia, demologia. 496—503 l. Budapest. 1898. (Megjelent a Közgazdasági lexikon I. köt.-ében.)

Városaink népesedési viszonyai 1777-ben. 199—223 l. Budapest. 1898. (Megjelent a Földrajzi közlemények XXVI. köt.-ében.)

Budapest építőipara és építkezései. 436—459 l. Budapest. 1900. (Megjelent a Közgazdasági szemle XXIV. évf.-ában.)

Budapest gyermekhalandósága. 67—75 l. Budapest. 1900. (Megjelent a Budapesti nemzetközi gyermekvédő kongresszus naplójában.) Más kiad. 264—268 l. Budapest. 1900. (Megjelent a Gyógyászat 40. évf.-ában.)

Die Budapester Baukrise und deren Ursachen. Budapest. 1900. (Megjelent a Pester Lloyd 1900. évi 29. esti számában.)

Die Kindersterblichkeit in Budapest. Budapest. 1900. (Megjelent a Pester medizinisch-chirurgische Presse 36. évf.-ának 22—23. számában.)

Idegenforgalmunk. 3—12 l. Budapest. 1900. (Megjelent a Turisták lapja XII. évf.-ában.)

A hazai idegenforgalom emelése érdekében. 117—123 l. Budapest. 1901. (Megjelent a Turisták lapja XIII. évf.-ában.)

Buda népessége a 19. század elején. 107—122 l. Budapest. 1901. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XXIX. évf.-ában.)

Demografia, statisztika. Népsűrűség, néptömörülés. Népszámlálás. Nemzetiségi statisztika. 32 l. Budapest. 1901. (Megjelent a Közgazdasági lexikonban.)

Der Wanderzug der Ungarn. 337—350 l. Wien. 1901. (Megjelent az Oesterreichisch-ungarische Revue XVI. köt.-ében.)

Jelentés az 1901. évi népszámlálás előzetes eredményeiről. 3—6 l. Budapest. 1901. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek 39. évf.-ának 332. számában.)

Nemzetiségi statisztika. 44—46 l. Budapest. 1901. (Megjelent a Közgazdasági lexikon III. köt.-ében.)

Népsűrűség, néptömörülés. 103—107 l. Budapest. 1901. (Megjelent a Közgazdasági lexikon III. köt.-ében.)

Népszámlálás. 107—110 l. Budapest. 1901. (Megjelent a Közgazdasági lexikon III. köt.-ében.)

Vándorlások. I. Elméleti rész. II. A vándorlások története és statisztikája. III. Magyarország vándormozgalma. 672—692 l. Budapest. 1901. (Megjelent a Közgazdasági lexikon III. köt.-ében.)

Városaink lakosságának kereseti viszonyai a 18. század második felében. 129—162 l. Budapest. 1901. (Megjelent a Gazdaságtörténelmi szemle VIII. évf.-ában.)

A magyarországi kivándorlás. 345—441 l. + 1 térkép. Budapest. 1902. (Megjelent a Földrajzi közlemények XXX. köt.-ében.)

A Nemzetközi statisztikai intézet budapesti üléséről, a földrajzi ismeretek gyarapodása szempontjából. 26—36 l. Budapest. 1902. (Megjelent a Földrajzi közlemények XXX. köt.-ében.)

A népszámlálás tanulságai. Budapest. 1902. (Megjelent a Jó egészség 1902. évi 14. számában.)

Apró sírhalmok. Budapest. 1902. (Megjelent a Jó egészség I. évf.-ának 1—2. számában.)

A sárosvármegyei kivándorlásról. 359—365 l. Budapest. 1902. (Megjelent a Magyar orvosok és természetvizsgálók Bártfán tartott vándorgyűlésének történelmi vázlata és munkálatai c. műben.)

Die Auswanderung aus Ungarn. Beiträge zur Statistik und topographischen Verteilung der Auswanderung. 17—45 l. Budapest. 1902. (Megjelent a Bulletin de la Société hongroise de géographie XXX. köt.-ében.)

Idegenforgalmunk kérdéséhez. 4—11 l. Budapest. 1903. (Megjelent a Turisták lapja XV. évf.-ában.)

Lakás és egészség. Budapest. 1904. (Megjelent a Jó egészség III. évf.-ának 2. számában.)

Népünk foglalkozása az 1900. évi népszámlálás világításában. 230—238 l. Budapest. 1904. (Megjelent a Huszadik század V. évf.-ának 9. számában.)

Lakásügy és telekspekuláció. Budapest. 1905. (Megjelent a Pesti napló 1905. évi 355. és 360. számában.)

Sur les bases d'une exacte statistique des migrations. 104—113 l. La Haye. 1905. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 24. köt.-ének 1. füzetében.)

A budapesti népszámlálás. Válasz B. A. úr levelére. Budapest. 1906. (Megjelent a Pesti napló 57. évf.-ának 132. számában.)

- A keletindiai népszámlálásról.* 40—52 l. Budapest. 1906. (Megjelent a Földrajzi közlemények 34. évf.-ának 11. számában.)
- A lakás és egészség.* 104—107 l. Budapest. 1906. (Megjelent a Jó egészség naptára III. évf.-ában.)
- A magyar kivándorlás 1905-ben.* Budapest. 1906. (Megjelent a Budapesti hírlap 1906. évi 95. számában.)
- A rákhalandóság Budapesten.* 259—260 l. Budapest. 1906. (Megjelent a Jó egészség V. évf.-ának 23. számában.)
- Beszéd Kőrösy József temetésén a Kerepesi-út melletti sírkerítésben 1906. jún. 25.* 497—498 l. Budapest. 1906. (Megjelent az Akadémiai értesítő 1906. évi 200—201. számában.)
- Budapest fejlődése az utolsó öt évben.* Budapest. 1906. (Megjelent a Budapesti hírlap XXVI. évf.-ának jún. 6.-i számában.)
- Budapest jövője.* Budapest. 1906. (Megjelent a Pesti napló 1906. évi 151. számában.)
- Budapest népessége.* Budapest. 1906. (Megjelent a Budapesti hírlap XXVI. évf.-ának 27. számában.)
- Jelentés az 1906. évi népszámlálás végleges eredményeiről.* 113—115 l. Budapest. 1906. (Megjelent a fővárosi Statisztikai havi füzetek XXXIV. évf.-ában.)
- Kivándorlás Budapestről.* Budapest. 1906. (Megjelent a Magyarországi 1906. évi 195. számában.)
- A kivándorlásról tartott beszéd.* 42—52 l. Budapest. 1907. (Megjelent az Országos gazdasági egyesület ankétje irataiban.)
- Budapest lakásvizsgálata új világításban.* Az 1906. évi népszámlálás eredményei alapján. 19—33 l. Budapest. 1907. (Megjelent a Fővárosi közlemények a statisztika és közigazgatás köréből I. évf.-ában.)
- Budapest népességének társadalmi rétegzése.* 177—190 l. Budapest. 1907. (Megjelent a Földrajzi közlemények XXXV. köt.-ének 5. füzetében.)
- Joseph de Kőrösy.* 150—154 l. Londres. 1907. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 16. köt.-ének 1. füzetében.)
- Kivándorlásunkról.* 13—27 l. Budapest. 1907. (Megjelent a Magyar szövetség IV. évf.-ának 2—3. számában.)
- Kőrösy József emlékezete.* 3—9 l. Budapest. 1907. (Megjelent a Fővárosi közlemények a statisztika és közigazgatás köréből 1907. évi 1. számában.)
- Olvasóinkhoz.* 1—2 l. Budapest. 1907. (Megjelent a Fővárosi közlemények a statisztika és közigazgatás köréből I. évf.-ában.)
- Adatok a drágaság kérdéséhez.* I. A lakások. 104—112 l. II. Az élelmiszerek árai. 197—203 l. Budapest. 1908. (Megjelent a Városi szemle I. évf.-ában.)
- A nemzetközi statisztika a városi közigazgatásban.* 38—48 l. Budapest. 1908. (Megjelent a Városi szemle I. évf.-ában.)
- Kőrösy József emlékezete.* 41—49 l. Budapest. 1908. (Megjelent a Földrajzi közlemények XXXVI. köt.-ének 2. füzetében.)
- Projet d'un Annuaire de la statistique internationale des grandes villes.* 127—129 l. Copenhague. 1908. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 12. köt.-ében.)
- A budapesti háztulajdon statisztikája.* 217—236 l. Budapest. 1909. (Megjelent a Városi szemle III. évf.-ában.)
- A házasságkötések Budapesten.* 552—558 l. Budapest. 1909. (Megjelent a Városi szemle II. évf.-ában.)
- A városi statisztika szervezése.* 486—497 l. Budapest. 1909. (Megjelent a Városi szemle III. évf.-ában.) Más kiad. 39—55 l. Budapest. 1909. (Megjelent a Magyar városok országos kongresszusának iratai I. köt.-ében.)
- Budapest die jüngste Grosstadt Europas.* 40—52 l. Berlin. 1909. (Megjelent az Archiv für Volkswohlfahrt II. évf.-ában.)
- Die Grundlagen der Mortalitätsstatistik Ungarns.* 647—660 l. Wien. 1909. (Megjelent a VI. Internat. Kongress für Versicherungswissenschaft iratainak II. köt.-ében.)
- A drágaságról.* 193—197 l. Budapest. 1910. (Megjelent a Munkügyi szemle I. évf.-ának 6. számában.)
- Volks-ählung.* Budapest. 1910. (Megjelent a Neues Pester Journal 1910. évi dec. 25.-i számában.)
- Újabb jelenségek Budapest népességében.* 330—351 l. Budapest. 1911. (Megjelent a Városi szemle IV. évf.-ában.)
- Városaink népességének alakulása 1787—1910-ig.* 465—492 l. Budapest. 1911. (Megjelent a Városi szemle IV. évf.-ában.)
- A Nemzetközi statisztikai intézet hágai ülészaka.* 916—924 l. Budapest. 1912. (Megjelent a Városi szemle V. évf.-ában.)
- Die Bevölkerungsentwicklung der ungarischen Städte.* 334—354, 810—821 l. Budapest. 1912. (Megjelent az Ung. Rundschau für historische und soziale Wissenschaften I. évf.-ának 2. és 4. számában.)
- Die wirtschaftliche Bedeutung der ungarischen Donau.* 65—68 l. Berlin. 1916. (Megjelent a Deutschland VII. évf.-ának 16. számában.)
- Magyarország népességi (demografiai) állapota.* 161—182 l. + VII tábla. Budapest. 1918. (Megjelent Lóczy Lajos: A magyar szent korona országainak földrajzi, stb. leírása c. munkájában.)
- A demografia szerepe a földrajzi kutatásokban, tekintettel az Alföld tudományos kutatásának feladataira.* 122—127 l. Budapest. 1922. (Megjelent a Földrajzi közlemények 50. köt.-ének 1—5. füzetében.)
- Az ötvenéves Budapest.* Budapest. 1923. (Megjelent a Magyarországi 1923. évi 260. számában.)
- Budapest ötven éve.* 15—24 l. Budapest. 1923. (Megjelent Matolay Viktor dr.: Székesfővárosi útmutató az 1923. évre c. műben.)
- Burgenland osztrák uralom alatt.* Budapest. 1923. (Megjelent a Magyarországi IV. évf.-ának 185. számában.)
- Grönland népessége.* 88—92 l. Budapest. 1923. (Megjelent a Földrajzi közlemények 51. köt.-ének 7. füzetében.)
- Lakásbőség vagy lakáshiány?* Budapest. 1923. (Megjelent a Magyarországi 1923. évi 185. számában.)
- La statistique de la propriété de maison de Budapest.* 18—38 l. Budapest. 1923. (Megjelent a Revue de la Société hongroise de statistique I. évf.-ának 1. számában.)
- Annexe du Rapport relatif à l'Annuaire statistique des grandes villes.* 8—11 l. Rome. 1924. (Megjelent a Bulletin quotidien de la XVIIe session de l'Institut international de statistique 4. számában.)
- Essai sur les principes fondamentaux de la statistique des nationalités.* 18—25 l. Budapest. 1924. (Megjelent a Revue de la Société hongroise de statistique III. évf.-ában.)
- L'Annuaire statistique des grandes villes.* 390—392 l. La Haye. 1924. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 21. köt.-ének II. füzetében.)
- Statistik des Hausbesitzes.* I. Ziele und Aufgaben der Statistik des Hausbesitzes. II. Die bisherigen Leistungen und der heutige Stand der Statistik des Hausbesitzes. III. Die Ergebnisse der Budapester Statistik des Hauseigentumes. 81—113 l. Tübingen. 1924. (Megjelent az Allgemeines statistisches Archiv XIV. köt.-ében.)
- A budapesti községi választások.* 129—138 l. + 1 térkép. Budapest. 1925. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle III. évf.-ának 5—6. számában.)
- A statisztikusok nemzetközi nagygyűlése Rómában.* Budapest. 1925. (Megjelent a Magyarországi 1925. évi okt. 6.-i számában.)
- A vándormozgalom jelentősége Budapest népességének gyarapodásában.* 169—185 l. Budapest. 1925. (Megjelent a Földrajzi közlemények 1925. évi 9—10. számában.)
- Az elszakított Nyugatmagyarország.* 269—282 l. Budapest. 1925. (Megjelent a Magyarországi évkönyve 1925. évi köt.-ében.)
- Budapest als Fremdenstadt.* Basel. 1925. (Megjelent a National Zeitung Die Schweiz und Ungarn c. külön számában.)
- Die Bedeutung der Wanderbewegung im Wachstum der Bevölkerung Budapests.* 185—187 l. Budapest. 1925. (Megjelent a Földrajzi közlemények 43. köt.-ében.)
- Magyar községi statisztika.* Budapest. 1925. (Megjelent a Városok lapja 1925. évi 19—20. számában.)
- Több cikk és apróbb tanulmány a statisztika köréből.* Budapest. 1911—1925. (Megjelent a Révai nagy lexikona különböző köt.-eiben.)
- Véget ért a statisztikusok világkongresszusa.* Budapest. 1925. (Megjelent a Magyarországi 1925. évi okt. 13.-i számában.)
- Budapest népessége 1925 végén.* 55—59 l. Budapest. 1926. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle IV. évf.-ának 2. számában.)
- Budapest utolsó öt évi fejlődése.* Budapest. 1926. (Megjelent a Magyarországi 1926. évi febr. 7.-i számában.)
- Dr Ladislav Buday.* Nécrologie. 307—311 l. Rome. 1926. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 22. köt.-ének 1. füzetében.)
- L'Académie hongroise et la statistique nationale.* 173—229 l. Budapest. 1926. (Megjelent a Revue de la Société hongroise de statistique IV. évf.-ának 3—4. számában.)
- L'Annuaire statistique des grandes villes.* 100—102, 274—279 l. Rome. 1926. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 22. köt.-ének I. II. füzetében.)
- Ungarische Kommunalstatistik.* Wien. 1926. (Megjelent a Zeitschrift für Kommunalwirtschaft 1926. évi 4. számában.)
- A statisztika szerepe a városi igazgatásban.* 48—65, 91—102, 824—836 l. Budapest. 1926., 1927. (Megjelent a Városi szemle XII. és XIII. évf.-ában.)

Az elcsatolt Felvidék kivándorlási mozgalmái. 394—421, 505—536 I. Budapest, 1927. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle V. évf.-ának 5. és 6. számában.)

Die Statistik im Dienste der Baupolitik. Ein Beitrag zur Bau- und Wohnstatistik in Budapest. 37—46, 66—78 I. Wien, 1927. (Megjelent a Die Baupolitik II. évf.-ában.)

Efforts internationaux dans le domaine de la statistique des villes. 140—168 I. Budapest, 1927. (Megjelent a Revue de la Société hongroise de statistique V. évf.-ának 2. számában.)

Elnöki megnyitó a Magyar statisztikai társaságnak az elváltások és öngyilkosságok tárgyában tartott nagy értekezletén. Budapest, 1927. (Megjelent a Magyar statisztikai társaság kiadványai 3. számában.)

Statisztikusok ülben Kairó felé. Budapest, 1927. (Megjelent a Magyarorszag 1927. évi dec. 30.-i számában.)

Vidéki városaink és az idegenforgalom. 143—145 I. Budapest, 1927. (Megjelent a Városok lapja XXII. évf.-ának 15—16. számában.)

A Nemzetközi statisztikai intézet Kairóban. Budapest, 1928. (Megjelent a Magyarorszag 1928. évi jan. 5.-i számában.)

A statisztikusok kairói naggyűlése. Budapest, 1928. (Megjelent a Magyarorszag 1928. évi jan. 13.-i számában.)

Gondolatok a Nemzetközi statisztikai intézetről. 236—240 I. Budapest, 1928. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle VI. évf.-ának 2. számában.) Francia kiad. is. 1—9 I. Budapest, 1928. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique VI. évf.-ának 1. számában.)

Rapport sur les travaux de l'Annuaire statistique des grandes villes. 52—55, 167—169 I. Le Caire, 1928. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 23. köt.-ének I., II. füzetében.)

Véget ért a statisztikusok naggyűlése. Budapest, 1928. (Megjelent a Magyarorszag 1928. évi jan. 18.-i számában.)

Wohnungsverhältnisse und soziale Schichtung. Versuch einer Wohnungssoziographie. 189—235 I. Tübingen, 1928. (Megjelent az Allgemeines statistisches Archiv 18. köt.-ének II. számában.)

Wohnungsverhältnisse und soziale Schichtung. (Válasz R. Dreydorff észrevételeire, 81—82 I. Leipzig, 1928. (Megjelent a Deutsches statistisches Zentralblatt XXI. évf.-ának 5—6. számában.)

A német statisztikusok 1929. évi kölni tárgyalásai. 680—693 I. Budapest, 1929. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle VII. évf.-ának 6. számában.)

A Nemzetközi statisztikai intézet varsói ülészakáról. 1185—1189 I. Budapest, 1929. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle VII. évf.-ának 11. számában.)

Az idegenforgalmi statisztika problémái. 1131—1146 I. Budapest, 1929. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle VII. évf.-ának 11. számában.)

La statistique de l'habitation à Budapest, son organisation, son développement et ses méthodes. 116—182 I. Budapest, 1929. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique VIII. évf.-ának 1—2. számában.)

Les problèmes de la statistique du tourisme. 628—650 I. Budapest, 1929. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique VII. évf.-ának 4. számában.)

L'Institut international de statistique à Varsovie. De la Session de l'Institut en général. 600—607 I. Budapest, 1929. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique VII. évf.-ának 4. számában.)

Budapest helyzete a nemzetközi idegenforgalomban. 21—22 I. Budapest, 1930. (Megjelent a Városok lapja XXV. évf.-ának 1—2. számában.)

Elnöki megnyitó beszédek a Magyar statisztikai társaság III—VIII. ünnepi ülésein. Budapest, 1925—1930. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle III—VIII. évf.-ában; franciául a Revue illetve a Journal de la Société hongroise de statistique III—VIII. évf.-ában.)

Rapport sur les travaux de l'Annuaire statistique des grandes villes. 14—19 I. Varsovie, 1930. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 24. köt.-ének III. füzetében.)

A Központi statisztikai hivatal hatvan éves fennállása. 388—390 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle IX. évf.-ának 4. számában.)

A meteorológia a statisztikában. 145—149, 173—174 I. Budapest, 1931. (Megjelent az Időjárás XXXV. évf.-ában.)

A születések csökkenése és népmozgalmunk újabb fejleményei. 1—24 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle IX. évf.-ának 1. számában.)

Elnöki megnyitó a Magyar statisztikai társaság közgyűlésén. Budapest, 1931. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle IX. évf.-ának 4. franciául a Journal de la Société hongroise de statistique IX. évf.-ának 2—3. számában.)

Hungarian migration of modern times. 411—439 I. New York, 1931. (Megjelent az International migrations II. köt.-ében.)

La diminution des naissances et l'allure récente du mouvement de la population en Hongrie. 6—48 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique IX. évf.-ának 1. számában.)

Les recensements de la population en Hongrie sous Joseph II. 1784—1787. 201—247 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique IX. évf.-ának 2—3. számában.)

L'utilisation des observations météorologiques par la statistique officielle. 15 I. Madrid, 1931. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique XXVI. köt.-ének 2. füzetében.)

II. József magyarországi népszámlálásai. 112—134 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle IX. évf.-ának 2. számában.)

Népszámlálásaink a földrajzi kutatás szolgálatában. 49—55 I. Budapest, 1931. Német kiad. is. 102—105 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Földrajzi közlemények 59. köt.-ében)

Régi soproni statisztikusok. 618—621 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle IX. évf.-ának 6. számában.) Francia kiad. is. 373—383 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique IX. évf.-ának 2—3. számában.)

Sopron népességének fejlődése és összetétele. 407—453 I. Budapest, 1931. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle IX. évf.-ának 5. számában.)

Köszeg magyarországa. Köszeg, 1932. (Megjelent a Köszeg és vidéke 52. évf.-ának 22. számában.)

Köszeg népességének fejlődése és összetétele. 81—104 I. Budapest, 1932. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle X. évf.-ának 2. számában.)

Az elcsatolt Felvidék újabb kivándorlási mozgalmái. 72—90 I. + 2 grafikon. Budapest, 1933. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XI. évf.-ának 2. számában.) Francia kiad. is. 282—323 I. Budapest, 1932. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique X. évf.-ának 3. számában.)

Der Begriff des „Fremden“ in der Fremdenverkehrsstatistik. 40—46 I. La Haye, 1933. (Megjelent a Revue de l'Institut international de statistique I. évf.-ának 3. számában.)

Les récents progrès de la statistique internationale des grandes villes. 263—280 I. Budapest, 1933. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique XI. évf.-ának 3—4. számában.)

Pest város népessége az 1771—1781. évben. 153—160 I. Budapest, 1933. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XII. évf.-ának 3. számában.)

Válasz „A nemzetközi vándormozgalom statisztikai felvételéről“ című könyvismertetésre. Kovrig Béla ismertetése. 229—230 I. Budapest, 1933. (Megjelent a Közgazdasági szemle 57. évf.-ának 3. számában.)

Contributions aux questions de source et de méthode de la statistique historique hongroise. 11—39 I. Budapest, 1934. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique XII. évf.-ának 1—2. számában.)

Népünk jövője. Budapest, 1934. (Megjelent a Nemzeti figyelő 1934. évi 24. számában.)

Sopron lakásvizonyjai a 18. század közepén. 1009—1032 I. Budapest, 1934. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XII. évf.-ának 12. számában.)

Szervezeti reformok a Nemzetközi statisztikai intézetben. 527—531 I. Budapest, 1934. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XII. évf.-ának 6. számában.)

Egy alföldi falu népességi viszonyai II. József korában. 753—760 I. Budapest, 1935. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XIII. évf.-ának 9. számában.)

Jászberény népessége és társadalmi viszonyai II. József korában. 1—11 I. Budapest, 1935. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XIII. évf.-ának 1. számában.)

Kecskemét népessége és társadalmi viszonyai II. József korában. 369—381 I. Budapest, 1935. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XIII. évf.-ának 5. számában.)

Népességünk földrajzi vonatkozásban. 269—278 I. Budapest, 1935. (Magyar-német.) (Megjelent a Földrajzi közlemények 63. köt.-ének 8—10. füzetében.)

Réflexions sur la sociographie des maisons et logements. 12 I. La Haye, Budapest, 1935. (Megjelent a Bulletin de l'Institut international de statistique 28. köt.-ének II. füzetében és a Journal de la Société hongroise de statistique 1935. évi 1—2. számában.)

A soproni részházak. 5 melléklettel. 401—422 I. Budapest, 1936. (Megjelent a Városi szemle XXII. évf.-ának 3. számában.)

Az 1804. évi népösszeírás. 1—21 l. Budapest, 1936. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XIV. évf.-ának 1. számában.) Német kiad. is. 1—24 l. Budapest, 1936. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique XIV. évf.-ának 1. számában.)

Kőszeg népessége a 18. században. 137—150., 238—244., 305—318 l. Budapest, 1936. (Megjelent a Vasi szemle III. évf.-ának 3—6. számában.)

A soproni idegenforgalmi statisztika és a város idegenforgalma. 653—665 l. Budapest, 1937. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XV. évf.-ának 7. számában.)

Az első soproni népszámlálás. 11—23 l. Sopron, 1937. (Megjelent a Soproni szemle I. évf.-ának 1. számában.)

Les conditions de fortune et de propriété des habitants de Sopron sous l'ère de Joseph II. 337—340 l. Budapest, 1937. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique 15. évf.-ának 3. számában.)

Sopron 1848. évi népszámlálása. Sopron, 1937. (Megjelent a Soproni hírlap XXIV. évf.-ának 292. számában.)

Sopron in der Geschichte der ungarischen Statistik. Sopron, 1937. (Megjelent az Oedenburger Zeitung 70. évf.-ának 292. számában.)

Adatok Sopron külvárosainak fejlődéstörténetéhez. Sopron, 1938. (Megjelent a Soproni hírlap XXV. évf.-ának 35—37. számában.)

Die Bevölkerung Ungarns zur Zeit Josephs II. Die Hauptergebnisse der Zählungen von 1784—87. 160—181 l. Budapest, 1938. (Megjelent a Journal de la Société hongroise de statistique XVII. évf.-ának 2—3. számában.)

Sopron népessége a 18. század elején. 161—172 l. Sopron, 1938. (Megjelent a Soproni szemle I. évf.-ának 3—4. számában.)

Sopron vármegye községeinek népesedési fejlődése az utolsó 150 év alatt. 186—195 l. Sopron, 1938. (Megjelent a Soproni szemle II. évf.-ának 4. számában.)

Székesfehérvár népessége a 18. század végén. 233—237 l. Budapest, 1938. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle XVI. évf.-ának 3. számában.)

A soproni polgárság vagyoni és birtokviszonyai II. József korában. 801—833 l. Budapest, 1939. (Megjelent a Városi szemle 25. évf.-ának 6. számában.)

A Széchenyi-család soproni házai. 289—301 l. + 12 kép. Sopron, 1939. (Megjelent a Soproni szemle III. évf.-ának 5—6. számában.)

Népsűrűség és népsűrűsödés. 510—516 l. Budapest, 1939. (Megjelent a Földrajzi közlemények 57. köt.-ében.)

Sopron halandósága. 169—170 l. Sopron, 1939. (Megjelent a Soproni szemle III. évf.-ának 3. számában.)

Sopron halandósága II. József korában. 268—269 l. Sopron, 1939. (Megjelent a Soproni szemle III. évf.-ának 4. számában.)

Adatok Sopron 112 év előtti gazdasági helyzetének ismeretéhez. 293—313 l. Sopron, 1940. (Megjelent a Soproni szemle IV. évf.-ában.)

Hozzászólás a nemzetiségek számbavételének kérdéséhez. (1940.) (Megjelent az e kérdésben tartott ankétról kézirat gyanánt kiadott műben.)

Komárom város és vármegye népessége II. József korában. 378—383 l. Budapest, 1940. (Megjelent a Magyar statisztikai szemle 18. évf.-ában.)

Sopron népessége 1802-ben. Sopron, 1940. (Megjelent a Soproni hírlap 27. évf.-ának 67. számában.)

Adatok a soproni céhekről a 19. század első felében. 172—174 l. Sopron, 1940. (Megjelent a Soproni szemle IV. évf.-ában.)

Sopron népessége 1939-ben. 51—52 l. Sopron, 1941. (Megjelent a Soproni szemle V. évf.-ában.)

1/c. Statisztikai tárgyú szerkesztői munkássága.

(Az e csoportban közölt nemzetközi statisztikai műveknek nemcsak a megtervezése és a szerkesztése, hanem a művek anyagának begyűjtésére szolgáló kérdőívek tervezete, a beérkezett anyag revíziója, feldolgozása és táblákba való öntése is Thirring Gusztáv munkája.)

Fővárosi közlemények a statisztika és közigazgatás köréből. I. évf. Budapest, 1907.

A magyar városok statisztikai évkönyve. I. évf. XII + 158' + 686 l. Budapest, 1912. (A Magyar városok országos kongresszusának iratai. III.)

Annuaire statistique des grandes villes européennes. Municipalité de Budapest. I. évf. 1. rész. 95 l. Budapest, 1913.

Budapest székesfőváros statisztikai évkönyve. I—XII. évf. (1894—1913/1920.) Budapest, 1896—1923. (Magyar-német.)

Budapest székesfőváros statisztikai és közigazgatási évkönyve. X—XII. évf. (1907/1908—1913/1920.) Budapest, 1913, 1914, 1923. (Magyar-német.)

Budapest székesfőváros statisztikai zsebkönyve. I—XII. évf. 1894—1923. Budapest, 1896—1924.

Budapest főváros statisztikai hetikimutatásai. 35—54. évf. Budapest, 1907—1926.

Statisztikai havifüzetek. 35—54. évf. Budapest, 1907—1926.

Annuaire statistique des grandes villes. 1927. Office permanent de l'Institut international de statistique. XII + 366 l. La Haye, 1927.

Revue de la Société hongroise de statistique. III—V. évf. Budapest, 1925—1927.

Journal de la Société hongroise de statistique. VI—XI. évf. Budapest, 1928—1931.

Statistique internationale des grandes villes. 1931. Office permanent de l'Institut international de statistique. XXXIII + 708 l. La Haye, 1931.

Statistique du tourisme dans les grandes villes. 1929/1934. Office permanent de l'Institut international de statistique. 89 l. La Haye, 1938.

Territoire et population des grandes villes, 1928/1934. Office permanent de l'Institut international de statistique. 300 l. La Haye, 1939.

2/a. Önállóan megjelent egyéb tárgyú (földrajz, turisztika, genealógia, stb.) műveinek száma 43.

2/b. Gyűjteményes munkákban, lexikonokban, folyóiratokban és hírlapokban megjelent egyéb tárgyú tanulmányainak száma 207.

2/c. Egyéb tárgyú szerkesztői munkássága.

Hosszabb, vagy rövidebb ideig részint önállóan, részint társszerkesztők közreműködésével 7 gyűjteményes munkát és 3 folyóiratot szerkesztett.

3. Könyvismertetések és bírálatok.

Különböző folyóiratokban megjelent 71 terjedelmesebb és számtalan apróbb könyvismertetése és bírálata.

4. Fordításai.

4 önálló földrajzi művet fordított magyarra, 5 terjedelmesebb szintén földrajzi tárgyú folyóirat-cikket pedig részint magyarra, részint magyarról németre.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

(*C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.*)

Magyary Zoltán dr.: A közigazgatás legfőbb vezetése szervezési szempontból.

Dr Zoltán Magyary: La direction suprême de l'Administration au point de vue de l'organisation.

Statistikai Közlemények. (Szerkeszti: Illyefalvi I. Lajos dr)
80. kötet, 1. szám. Kiadja: Budapest Székesfőváros
Statistikai Hivatala.

*Publications Statistiques (rédigées sous la direction du
Dr Louis I. Illyefalvi) du Bureau de Statistique
de la Ville de Budapest, 80e volume, no 1.*

Budapest, 1936. 158 l. — pages.

Ma, amikor a közigazgatás mindenütt válságát éli, ez a munka fokozott figyelmet érdemel, mert nemcsak jelzi a fejlődés új irányait, de tudományos megállapításai révén a jelenlegi átmeneti időszakban nélkülözhetetlen útmutatásokkal is szolgál.

A közigazgatásban különösen mélyreható átalakulást eredményezett az ipari életnek a múlt század második felében bekövetkezett gyorsiramú fejlődése, amely azután a gazdasági életet egyre bonyolultabbá és szövevényesebbé tette. Mivel pedig a gazdasági élet irányításában a közigazgatásnak is részt kell vennie, annak területe természetszerűen időközben rendkívüli mértékben megnövekedett. A jelentkező új feladatok elvégzésére új szervek keletkeztek; a közigazgatás horizontális terjeszkedése mellett azonban a vertikális kifejlődés elmaradt. A megelőző világháború befejezése óta, a közigazgatási feladatok köre még inkább bővült.

A közigazgatási feladatok megnövekedése a hivatásos bürokrácia kifejlődését eredményezte. A fejlődés az egyes államokban természetesen különböző, mert hol korábban, hol pedig később ismerik fel a szakképzett tisztviselők szükségességét. A közszolgálat fejlesztése részben a megelőző világháború idejére, részben pedig az azt követő utolsó két évtizedre esik. Az Egyesült Államokban ismerték fel először azt, hogy a munkaerők teljesítménye mérésének a gazdasági életben alkalmazott rendszerét a közigazgatásban is alkalmazni kell.

A kormány feladataival foglalkozva, a szerző behatóan tárgyalja a parlamentális és autoriter államrendszereket. Az utóbbiak révén részletes tájékozódást szerezhetünk az államfő politikai állásáról, három különböző rendszerben (fasizmus, nemzeti szocializmus, szovjet).

A közigazgatás feladatainak egy része újabban kimondottan technikai vagy gazdasági, amelyekhez hasonlókat a magángazdasági élet is ellát. Így természetes, hogy azok a megállapítások, amelyek a nagyüzem vezetésére vonatkoznak, közigazgatási területre is átvihetők. A közigazgatási nagyüzem által fölvetett különleges problémák különben már szintén tudományos vizsgálódás tárgyát képezik.

Jelenleg a kormány közigazgatási szervezete az egyes államokban igen különböző. A feladatok növekedése folytán azonban egyre jobban nyilvánul az a törekvés, hogy a nagy igazgatási ágazatok között valamilyen állandó szerv útján biztosítsák a szükséges kapcsolat és az állandó összhang. Ezért szükséges valamely nagytekintélyű szervnek állandó, arbitrárius működése, amely a különböző minisztériumok szempontjainak mérlegelése mellett a kérdéseket a közérdeknek legmegfelelőbb módon tudja eldönteni. Ezek a döntések azonban nem lehetnek alkalmoszerűek, s hogy azok kellő tekintéllyel és megfontoltság alapján jöjjenek létre, ahhoz a közigazgatás újjászervezésének és egyszerűsítésének módszeresen kidolgozott programjára a legnagyobb mértékben szüksége van.

Az adminisztráció racionalizálásának előfeltétele a közigazgatás ellenőrzése. Központosítás, arbitrázs és racionalizálás sorrendben azok a feladatok, amelyek új eszközöket kívánnak és megoldásra várnak. A közigazgatás jövő általános irányával kapcsolatban a szerző tényként állapítja meg, hogy a postindustriális államban a kormányfő funkciója között a politikainak fontosságát ma már utólérte az adminisztratív s a politikai programok és sikerek az adminisztratív lehetőségektől függenek.

Kétségtelen, hogy a technikai haladás és a kapitalizmus fejlődése folytán a szervezeti egységek megnövekedtek; az állami apparátus mérete meghatározódott és a mennyiségi növekedésből a vezetésre vonatkozó minőségi új követelések állottak elő. A létrejött nagy méretek életbenmaradásához kitűnő szervezetre van szükség. A régi organizációs tapasztalat is azt mutatja, hogy cselekedni és parancsolni csak az egyén tud. Az államoknak az ipari forradalom folytán létrejött nagyarányú átalakulása miatt a kormányzásban a testület helyett újból az egyénhez kell visszatérniök.

Az idők folyamán az állami berendezkedések észrevétlenül változtak meg. A változások száma és gyorsasága azonban a háború alatt és azóta nagyon megnövekedett és mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy az új jelenségek a tudomány régi tételeivel többé kielégítően nem magyarázhatók. Úgy látszik, hogy ezeknek a változásoknak kulcsproblémája a végrehajtó hatalom helyzetének megváltozása és abban a végrehajtó hatalom fejének megnövekedett fontossága.

Magyary Zoltán dr., mint a VI. Nemzetközi Közigazgatástudományi Kongresszus főelőadója Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának közleménysorozatában publikált művének megírásánál nemcsak a rendelkezésre álló nemzeti jelentésekre, de elsősorban az 1932—36. években a különböző államokban folytatott kutatásaira és helyszíni tanulmányaira támaszkodott. A széles ismereteken és gazdag tapasztalatokon nyugvó munka okfejtéseinek megértését lényegesen megkönnyítik az egyes államok alkotmányára és hatósági szervezeteire vonatkozó grafikonok, melyeknek sorát szerző által tervezett és a pápai hatalom szervezetére vonatkozó grafikon zárja le.

S. S. dr.

Horony Pálfi Aurél dr.: A jótékony egyesületek működése Budapesten.

Dr Aurélien Horony Pálfi: L'activité des associations de charité à Budapest.

Statisztikai Közlemények. (Szerkeszti: *Illyefalvi I. Lajos dr.*) 91. kötet, 1. szám. Kiadja: Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques (rédigées sous la direction du Dr Louis I. Illyefalvi) du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest. 91e volume, n° 1.

Budapest, 1940. 161 l. — p.

A székesfővárosi hatósági szegénygondozásról, a hajléktalanság kérdéséről és az embervédelemről Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának kiadásában a Statisztikai Közlemények 75., 76. és 78. kötetében jelentek meg különböző szerzőktől statisztikai ismertetések. Ezekhez sorakozik most a 91. kötet 1. számában *Horony Pálfi Aurél dr.*-nak a budapesti társadalmi jótékonyosság intézményeivel foglalkozó tanulmánya. Értékes könyve első részében a jótékony egyesületek fejlődésének történeti adatait tárja föl. Az első általános jótékony célú egyesület 1817-ben alakult Budai Jótékony Nőegylet címen, s még ebben az évben működésbe lépett a Pesti Jótékony Nőegylet is. A székesfőváros területén 1768-tól máig, tehát 173 év alatt 239 jótékony egyesület alakult. A társadalmi egyesületek mindegyike felett felügyelő és ellenőrző hatóságot gyakorol a főváros IX. közjótékonyossági és szociálpolitikai ügyosztálya útján. A szélesebb keretekben

működő ilyen egyesületeket a székesfőváros és az állam anyagi támogatásban is részesíti. A népjóléti szabályrendelet évi adatszolgáltatásra kötelezi az egyesületeket s ez egységes adatszolgáltatási lapon történik. A könyv második része a jótékony egyesületeknek azokat az adatait ismerteti, melyek szervezetükre és vagyoni állapotukra terjednek ki. A harmadik rész az egyesületek működési köreit tárja elénk. A könyv negyedik részét alkotó függelék értékes statisztikai összeállításokat tartalmaz táblázatos kimutatások alakjában. Megtudjuk ezekből, hogy székesfővárosunkban 67 segélyző, 47 gyermekvédő, 21 otthonokat fenntartó, 23 szociális és kulturális, 20 aggokat és nyomorékokat védő, 36 egészségvédő és 25 egyéb közjótékonyossággal foglalkozó egyesület működik. Összes évi bevételeik 15,000.000 pengőre rúgnak s csaknem ennyi a kiadásuk is, melyből 6,000.000 pengőt meghaladó összeg segélyezésre megy, 4,000.000 pengőnél több a dologi kiadásuk, személyzeti költségeik másfél millió pengőt érnek el. A budapesti közjótékonyossági egyesületeknek 1,364.000 P készpénzük, 780.000 P értékpapírállományuk és 17,145.000 P értékű ingatlanvagyonuk van. A 27,380.000 P összvagyont 10,000.000 P teher csökkenti. Táblázatos kimutatások ismertetik az étkeztetéssel, nyers élelmiszerek és háztartási cikkek juttatásával, a felruházással, a fűtőanyaggal, gyógyszerrel és munkaeszközökkel való segélyezéssel, a gyermekek üdültetésével és szanatóriumi gondozásával, a munka- és állásközvetítéssel, a testi vagy szellemi fogyatékosokban szenvedők gondozásával, az ingyenes jogvédelemmel és tanácsadással, az oktató előadások tartásával foglalkozó egyesületeket, úgyhogy ezek alapján teljes áttekintést nyerünk a székesfővárosi társadalmi jótékonyosság intézményeinek működéséről.

Sz. E. dr.

Hollós István dr.: A közszolgálati alkalmazottak nyudíjkérdése és a megoldási lehetőségek.

Dr Etienne Hollós: La question de la pension de retraite des employés de l'Etat et les possibilités de solution.

Statisztikai közlemények. (Szerkeszti *Illyefalvi I. Lajos dr.*) 93. kötet, 2. szám. Kiadja: Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques (rédigées sous la direction du Dr Louis I. Illyefalvi) du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest, 93e volume, numéro 2.

Budapest, 1940. 114 l. — p.

Az államháztartás egyensúlyának biztosításánál a nyugdíjteher tételének egyre növekvő összege okoz nagy gondot. Az 1924-től 1940-ig terjedő 16 év alatt a nyugdíjasok száma az állami közigazgatás-

Az idők folyamán az állami berendezkedések észrevétlenül változtak meg. A változások száma és gyorsasága azonban a háború alatt és azóta nagyon megnövekedett és mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy az új jelenségek a tudomány régi tételeivel többé kielégítően nem magyarázhatók. Úgy látszik, hogy ezeknek a változásoknak kulcsproblémája a végrehajtó hatalom helyzetének megváltozása és abban a végrehajtó hatalom fejének megnövekedett fontossága.

Magyary Zoltán dr., mint a VI. Nemzetközi Közigazgatástudományi Kongresszus főelőadója Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának közleménysorozatában publikált művének megírásánál nemcsak a rendelkezésre álló nemzeti jelentésekre, de elsősorban az 1932—36. években a különböző államokban folytatott kutatásaira és helyszíni tanulmányaira támaszkodott. A széles ismereteken és gazdag tapasztalatokon nyugvó munka okfejtéseinek megértését lényegesen megkönnyítik az egyes államok alkotmányára és hatósági szervezeteire vonatkozó grafikonok, melyeknek sorát szerző által tervezett és a pápai hatalom szervezetére vonatkozó grafikon zárja le.

S. S. dr.

Horony Pálfi Aurél dr.: A jótékony egyesületek működése Budapesten.

Dr Aurélien Horony Pálfi: L'activité des associations de charité à Budapest.

Statisztikai Közlemények. (Szerkeszti: *Illyefalvi I. Lajos dr.*) 91. kötet, 1. szám. Kiadja: Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques (rédigées sous la direction du Dr Louis I. Illyefalvi) du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest. 91e volume, n° 1.

Budapest, 1940. 161 l. — p.

A székesfővárosi hatósági szegénygondozásról, a hajléktalanság kérdéséről és az embervédelemről Budapest Székesfőváros Statisztikai Hivatalának kiadásában a Statisztikai Közlemények 75., 76. és 78. kötetében jelentek meg különböző szerzőktől statisztikai ismertetések. Ezekhez sorakozik most a 91. kötet 1. számában *Horony Pálfi Aurél dr.*-nak a budapesti társadalmi jótékonyosság intézményeivel foglalkozó tanulmánya. Értékes könyve első részében a jótékony egyesületek fejlődésének történeti adatait tárja föl. Az első általános jótékony célú egyesület 1817-ben alakult Budai Jótékony Nőegylet címen, s még ebben az évben működésbe lépett a Pesti Jótékony Nőegylet is. A székesfőváros területén 1768-tól máig, tehát 173 év alatt 239 jótékony egyesület alakult. A társadalmi egyesületek mindegyike felett felügyelő és ellenőrző hatóságot gyakorol a főváros IX. közjótékonyossági és szociálpolitikai ügyosztálya útján. A szélesebb keretekben

működő ilyen egyesületeket a székesfőváros és az állam anyagi támogatásban is részesíti. A népjóléti szabályrendelet évi adatszolgáltatásra kötelezi az egyesületeket s ez egységes adatszolgáltatási lapon történik. A könyv második része a jótékony egyesületeknek azokat az adatait ismerteti, melyek szervezetükre és vagyoni állapotukra terjednek ki. A harmadik rész az egyesületek működési köreit tárja elénk. A könyv negyedik részét alkotó függelék értékes statisztikai összeállításokat tartalmaz táblázatos kimutatások alakjában. Megtudjuk ezekből, hogy székesfővárosunkban 67 segélyző, 47 gyermekvédő, 21 otthonokat fenntartó, 23 szociális és kulturális, 20 aggokat és nyomorékokat védő, 36 egészségvédő és 25 egyéb közjótékonyossággal foglalkozó egyesület működik. Összes évi bevételeik 15,000.000 pengőre rúgnak s csaknem ennyi a kiadásuk is, melyből 6,000.000 pengőt meghaladó összeg segélyezésre megy, 4,000.000 pengőnél több a dologi kiadásuk, személyzeti költségeik másfél millió pengőt érnek el. A budapesti közjótékonyossági egyesületeknek 1,364.000 P készpénzük, 780.000 P értékpapírállományuk és 17,145.000 P értékű ingatlanvagyonuk van. A 27,380.000 P összvagyon 10,000.000 P teher csökkenti. Táblázatos kimutatások ismertetik az étkeztetéssel, nyers élelmiszerek és háztartási cikkek juttatásával, a felruházással, a fűtőanyaggal, gyógyszerrel és munkaeszközökkel való segélyezéssel, a gyermekek üdültetésével és szanatóriumi gondozásával, a munka- és állásközvetítéssel, a testi vagy szellemi fogyatékosokban szenvedők gondozásával, az ingyenes jogvédelemmel és tanácsadással, az oktató előadások tartásával foglalkozó egyesületeket, úgyhogy ezek alapján teljes áttekintést nyerünk a székesfővárosi társadalmi jótékonyosság intézményeinek működéséről.

Sz. E. dr.

Hollós István dr.: A közszolgálati alkalmazottak nyudíjkérdése és a megoldási lehetőségek.

Dr Etienne Hollós: La question de la pension de retraite des employés de l'État et les possibilités de solution.

Statisztikai közlemények. (Szerkeszti *Illyefalvi I. Lajos dr.*) 93. kötet, 2. szám. Kiadja: Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques (rédigées sous la direction du Dr Louis I. Illyefalvi) du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest, 93e volume, numéro 2.

Budapest, 1940. 114 l. — p.

Az államháztartás egyensúlyának biztosításánál a nyugdíjterhelés tételének egyre növekvő összege okoz nagy gondot. Az 1924-től 1940-ig terjedő 16 év alatt a nyugdíjasok száma az állami közigazgatás-

nál és üzemeknél együttesen 95 ezerről 149 ezerre, azaz 55,8%-kal duzzadt föl, ami az utolsó 12 évben egyrészt az állami nyugdíjterheknek 195-ről 275 millió pengőre történt emelkedését jelenti, másrészt azt, hogy a nyugdíjak összege a tényleges szolgálatban állók illetményeinek 51,4%-át érte el. Az államvasutaknál a nyugdíjösszeg 7 millió pengővel haladja meg a tényleges alkalmazottak illetményeit. A nyugdíjasok száma egyes minisztériumok tárcáiban kétszeresen, háromszorosan több, mint a tényleges alkalmazottaké, s az állam nyugdíjterhe már túlhaladja az összes állami egyenesadók bevételeinek összegét. Az államháztartásnak ez a súlyos problémája indította arra *Hollós István dr.-t*, hogy az egyes költségvetési évekre vonatkozó adatok alapján előbb az államélet trianoni megrázkódításának, utóbb az elszakított országrészek visszatérésének figyelembevételével kutassa az állami nyugdíjterhek emelkedésének okait. Oknyomozása eredményeit 8 pontba foglalja össze s ezek szerint a nyugdíjterhek emelkedésének okai: az illetményeknek a gazdasági konjunktúrák változatai szerint kibocsátott kormányrendeletekkel történt gyakori rendezése; a lakbérek többszöri emelése; az emberi életkor meghosszabbodása; ez az 1900—1930 közötti időszakban a fiatalabb korosztályoknál 3,37%, az idősebbeknél 2,35—0,88%-os emelkedést mutat; a kedvezményes szolgálati időszámítás folytán a közalkalmazottak tömegeinek a munkaképesség átlagos határideje előtt 7—8 évvel korábban bekövetkező eltávolítása a szolgálatból, amihez járulnak még a létszámcsökkentések és az önkéntes kiválások; az ifjúság elhelyezése érdekében beállott nyugdíjazások s a végelbánás alá vonási eljárás megkönnyítése; az altisztek illetményeinek viszonylagos magassága és szolgálati idejük rövidege, ami abban az aránytalanságban mutatkozik, hogy míg a tisztviselők békebeli illetményeik 50—60%-át kapják, az altiszti illetmények 123—174%-kal emelkedtek; további ok az egyes illetményrendszer hiánya, s az egyes csoportok magasabb illetményeinek a nyugdíjba való beszámítása; végül a fiatal özvegyek hosszú időre szóló nyugdíjilletményei. *Hollós István dr.* könyvét az teszi általános érdekűvé, hogy a nyugdíjterhek okainak ilyen föltárásán kívül a kérdés megoldási lehetőségeit is vizsgálja és tárgyalja. A mostani jogszabályok mellett a tényleges szolgálatból való kiválás meglapítását s a munkaerők megfelelőbb kiválasztását tartja célravezetőnek, a nyugdíjterhek jelentős csökkenését azonban csak olyan új jogszabályok alkotásával látja elérhetőnek, melyek a nyugdíjjogosultságot biztosító szolgálati idő fel-emelését, a félidőn alul kiválók vagy 40 éven aluliak végkielégítését, a fiatalabb nyugdíjasok szolgálatba állítását, a mellékjövedelemmel bíró nyugdíjasok illetményeinek korlátozását vagy szüneteltetését, a nyugdíjilletmények általános csökkenté-

sét, az altiszteknek átképzésük és elhelyezésük útján az ellátásból való kirekesztését és az egész nyugdíjrendszernek biztosításjellegűvé alakítását szabályoznák. Szerző az ifjúság elhelyezkedésének a zsidókérdéssel való összefüggéseit is számításba veszi s abból indul ki, hogy 40.000 keresztény ifjú juthat öt év alatt magángazdasági elhelyezkedéshez s ez a szám is könnyít a közhivatalnoki pálya túlterheltségén és a nyugdíjterhek várható alakulásán. Könyve annyira megalapozott, hogy széleskörű érdeklődésre tarthat számot s a nyugdíjrendezés kérdésének megoldásakor mellőzhetetlen forrásmunka lesz.

Sz. E. dr.

Inántszy-Papp Elemér dr.: A magyar városok szociálpolitikai tevékenysége.

Dr. Elémir Inántszy-Papp: L'activité des villes hongroises en matière de politique sociale.

Statisztikai Közlemények: (Szerkeszti *Illyefalvi I. Lajos dr.*) 93. kötet, 3. szám. Kiadja: Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques (rédigées sous la direction du Dr. Louis I. Illyefalvi) du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest. 93e volume, numéro 3.

Budapest, 1940. 100 1 — pages.

A mult század történeti és gazdasági jellegét megadó indusztrializmus társadalmi hullámverése magyar agrárállamunkig csak eszmeáramlat alakjában jutott el, törvényhozásunkat mégis a gyermekek és nők ipari munkára való alkalmazásának szabályozására s a vasárnapi munkaszünet kötelezővé tételére indította. A mostani évszázad már hazánkat is a nyugati nagyállamokkal való egyidejű szociális berendezkedésre készítette, ami gazdasági és kulturális fejlődésünk együttes következménye. Nálunk az iparosodás mértékét meghaladó szociális gondoskodás történt, ez azonban elsősorban a székesfőváros érdeme. Törvényhozásunk azzal tett eleget a korszerű követelményeknek, hogy állami feladatokká tette meg a betegségi, baleseti és aggkori biztosítást, törvényileg szabályozta a munkaviszonyok kérdéseit s társadalmilag megoldandó problémának csak a jótékonyág gyakorlását hagyta meg. A szociális kérdések mindenütt elsősorban munkáskérdések és a munkanélküliség veti fölszínre időnkint azokat az előre nem látható eseteket, melyekben az intézményes segítség elmaradhatatlan kötelesség. Ezeket a társadalmi feladatokat a városok oldják meg vagy költségvetési keretekben, vagy társadalmi intézmények útján. A városok szociálpolitikai tevékenységét úgy a multból, mint az újabb, 1939-es költségvetések tükréből vetíti elénk a szerző. A városok szociális feladatainak megoszlását és a szegénygondozással kapcsolatos szükségleteit, valamint más városi feladatok-

nál és üzemeknél együttesen 95 ezerről 149 ezerre, azaz 55,8%-kal duzzadt föl, ami az utolsó 12 évben egyrészt az állami nyugdíjterheknek 195-ről 275 millió pengőre történt emelkedését jelenti, másrészt azt, hogy a nyugdíjak összege a tényleges szolgálatban állók illetményeinek 51,4%-át érte el. Az államvasutaknál a nyugdíjösszeg 7 millió pengővel haladja meg a tényleges alkalmazottak illetményeit. A nyugdíjasok száma egyes minisztériumok tárcáiban kétszeresen, háromszorosan több, mint a tényleges alkalmazottaké, s az állam nyugdíjterhe már túlhaladja az összes állami egyenesadók bevételeinek összegét. Az államháztartásnak ez a súlyos problémája indította arra *Hollós István dr.-t*, hogy az egyes költségvetési évekre vonatkozó adatok alapján előbb az államélet trianoni megrázkódításának, utóbb az elszakított országrészek visszatérésének figyelembevételével kutassa az állami nyugdíjterhek emelkedésének okait. Oknyomozása eredményeit 8 pontba foglalja össze s ezek szerint a nyugdíjterhek emelkedésének okai: az illetményeknek a gazdasági konjunktúrák változatai szerint kibocsátott kormányrendeletekkel történt gyakori rendezése; a lakbérek többszöri emelése; az emberi életkor meghosszabbodása; ez az 1900—1930 közötti időszakban a fiatalabb korosztályoknál 3,37%, az idősebbeknél 2,35—0,88%-os emelkedést mutat; a kedvezményes szolgálati időszámítás folytán a közalkalmazottak tömegeinek a munkaképesség átlagos határideje előtt 7—8 évvel korábban bekövetkező eltávolítása a szolgálatból, amihez járulnak még a létszámcsökkentések és az önkéntes kiválások; az ifjúság elhelyezése érdekében beállott nyugdíjazások s a végelbánás alá vonási eljárás megkönnyítése; az altisztek illetményeinek viszonylagos magassága és szolgálati idejük rövidege, ami abban az aránytalanságban mutatkozik, hogy míg a tisztviselők békebeli illetményeik 50—60%-át kapják, az altiszti illetmények 123—174%-kal emelkedtek; további ok az egyes illetményrendszer hiánya, s az egyes csoportok magasabb illetményeinek a nyugdíjba való beszámítása; végül a fiatal özvegyek hosszú időre szóló nyugdíjilletményei. *Hollós István dr.* könyvét az teszi általános érdekűvé, hogy a nyugdíjterhek okainak ilyen föltárásán kívül a kérdés megoldási lehetőségeit is vizsgálja és tárgyalja. A mostani jogszabályok mellett a tényleges szolgálatból való kiválás meglapítását s a munkaerők megfelelőbb kiválasztását tartja célravezetőnek, a nyugdíjterhek jelentős csökkenését azonban csak olyan új jogszabályok alkotásával látja elérhetőnek, melyek a nyugdíjjogosultságot biztosító szolgálati idő fel-emelését, a félidőn alul kiválók vagy 40 éven aluliak végkielégítését, a fiatalabb nyugdíjasok szolgálatba állítását, a mellékjövedelemmel bíró nyugdíjasok illetményeinek korlátozását vagy szüneteltetését, a nyugdíjilletmények általános csökkenté-

sét, az altiszteknek átképzésük és elhelyezésük útján az ellátásból való kirekesztését és az egész nyugdíjrendszernek biztosításjellegűvé alakítását szabályoznák. Szerző az ifjúság elhelyezkedésének a zsidókérdéssel való összefüggéseit is számításba veszi s abból indul ki, hogy 40.000 keresztény ifjú juthat öt év alatt magángazdasági elhelyezkedéshez s ez a szám is könnyít a közhivatalnoki pálya túlterheltségén és a nyugdíjterhek várható alakulásán. Könyve annyira megalapozott, hogy széleskörű érdeklődésre tarthat számot s a nyugdíjrendezés kérdésének megoldásakor mellőzhetetlen forrásmunka lesz.

Sz. E. dr.

Inántszy-Papp Elemér dr.: A magyar városok szociálpolitikai tevékenysége.

Dr. Elémir Inántszy-Papp: L'activité des villes hongroises en matière de politique sociale.

Statisztikai Közlemények: (Szerkeszti *Illyefalvi I. Lajos dr.*) 93. kötet, 3. szám. Kiadja: Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatala.

Publications Statistiques (rédigées sous la direction du Dr. Louis I. Illyefalvi) du Bureau de Statistique de la Ville de Budapest. 93e volume, numéro 3.

Budapest, 1940. 100 1 — pages.

A mult század történeti és gazdasági jellegét megadó indusztrializmus társadalmi hullámverése magyar agrárállamunkig csak eszmeáramlat alakjában jutott el, törvényhozásunkat mégis a gyermekek és nők ipari munkára való alkalmazásának szabályozására s a vasárnapi munkaszünet kötelezővé tételére indította. A mostani évszázad már hazánkat is a nyugati nagyállamokkal való egyidejű szociális berendezkedésre készítette, ami gazdasági és kulturális fejlődésünk együttes következménye. Nálunk az iparosodás mértékét meghaladó szociális gondoskodás történt, ez azonban elsősorban a székesfőváros érdeme. Törvényhozásunk azzal tett eleget a korszerű követelményeknek, hogy állami feladatokká tette meg a betegségi, baleseti és agykori biztosítást, törvényileg szabályozta a munkaviszonyok kérdéseit s társadalmilag megoldandó problémának csak a jótékonyág gyakorlását hagyta meg. A szociális kérdések mindenütt elsősorban munkáskérdések és a munkanélküliség veti fölszínre időnkint azokat az előre nem látható eseteket, melyekben az intézményes segítség elmaradhatatlan kötelesség. Ezeket a társadalmi feladatokat a városok oldják meg vagy költségvetési keretekben, vagy társadalmi intézmények útján. A városok szociálpolitikai tevékenységét úgy a multból, mint az újabb, 1939-es költségvetések tükréből vetíti elénk a szerző. A városok szociális feladatainak megoszlását és a szegénygondozással kapcsolatos szükségleteit, valamint más városi feladatok-

kal kapcsolatos szociális tevékenységüket és az erre a célra szolgáló bevételeiket és kiadásait statisztikai táblázatokon és értékes diagrammokon szemlélteti. A költségvetések adatait várostípusok szerint részletezi. A székesfővárosra az összes szociális szükségletek 56'75%-a, a tj. városokra 19'81%, a megyei városokra 23'44% esik. Az összes szociális szükségletek együttes összegéből Budapesten az 1 főre eső átlag 18'97 pengő, tj. városokban 9'93, megyei városokban 6'45 pengő. A mezőgazdasági jellegű (megyei) városok szociális szükségletei alacsonyabbak, mint az ipari jellegű városoké. Városi, illetőleg társadalmi téren való megoldására maradt még, mint főfeladat, a szegénygondozás és az anya- és csecsemővédelem, ehhez csatlakozik az inségakció, mint évi esetlegesség. 1908-ban a városok szociális feladatainak megoldásához 3'5 millió pengőre volt szükség, 1939-ben az inségakciókkal együtt itt már 33'6 millió pengő szerepelt, vagyis tízszeresére emelkedtek a szociális szükségletek. Ezek a számok a feladat súlyosságának jelzői, szerző könyve pedig a társadalmi fejlődés igazi tükörképe.

Sz. E. dr.

Thirring Gusztáv dr.: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig.

Dr. Gustave Thirring: Les maisons et leurs propriétaires à Sopron de 1734 à 1939.

Sopron szab. kir. város kiadása.

Publié par la ville libre royale de Sopron.

Sopron, 1941. XVIII + 293 l. — p.

A „leghívebb város“ hálás fia nehézséget és akadályt nem ismerve igyekezett szeretett Soprona régi viszonyait is feltárni. Szülővárosa iránti szeretete hozta létre ezt a rengeteg fáradsággal összegyűjtött adattárt is, melynek azonban csak a munkája jutott osztályrészül, a megjelenése örömét — sajnos — már nem élvezhette.

Sopron város- és családtörténetének páratlan adaléka ez a munka. Adatai egyfelől annak vizsgálatára nyújtanak lehetőséget, miként alakult a város külső képe, hogyan keletkeztek és épültek ki fokozatosan az egyes utcái, merre és milyen ütemben terjeszkedett a város. Másfelől pedig, miután feltárják a házak tulajdonosainak az idők folyamán történt változásait is, nemcsak a háztulajdonos-társadalom kialakulásának figyelemmel kísérését teszik lehetővé, hanem módot adnak arra is, hogy a város egyes családjainak, vagy nemzetségeinek történetét is nyomon kísérhessük a tárgyalt időszak alatt. A több, mint két évszázad minden évének változásait feldolgozni emberfeletti munka lett volna, erre Thirring Gusztáv se vállalkozhatott. Csupán 22 jellemzőnek minősíthető, különböző év adatait gyűjtötte össze a város külső falai által

övezett területről és pedig a 19. század közepéig a soproni levéltárban őrzött telekkönyvekből és vagyonleírásokból, a századfordulóig a város által kiadott ház- és tulajdonosjegyzékekből, az újabb időkét a népszámlálások házgyűjtőíveiből, az utolsó évtized adatainak összeállításaira pedig Heimler Károlynak hivatalos adatokkal kiegészített „Sopron topográfiája“ című munkáját használta fel. Ha a reprezentatívnek minősített évek közti időben bekövetkezett esetleges változásokat így nem is vehette figyelembe, ez nem írható a munka rovására, mert város- és családtörténeti értékét és házbirtokstatisztikai jelentőségét a megfigyelt évek közt beállhatott módosulások egyáltalán nem csökkentik. Az így korlátozott anyag feldolgozása is csak az ő tudása és ismert munkaképessége által legyőzhető nagy nehézségekkel járt, különösen a házaknak, illetőleg a házhelyeknek és a tulajdonosok neveinek különböző korokra vonatkozó azonosításánál, illetőleg egyeztetésénél.

A feldolgozás eredményeit tartalmazó jelen munkának $\frac{5}{6}$ -od része abból a jegyzékből áll, amely a város minden egyes házát kerületenkint, azokon belül pedig utcák szerinti sorrendben tulajdonosaiknak 250 év alatti változásaival tünteti fel. Előszó és bevezetés előzi meg ezt a jegyzéket. Az előbbi a munka célját, forrásait, a feldolgozás módszerét és nehézségeit, az utóbbi pedig a soproni házak és tulajdonosaik fontosabb adatainak általános ismertetését és statisztikai leírását tartalmazza. A mű zárófejezete Heimler Károly által összeállított családnév-mutató, mely a jegyzék használatának megkönnyítését szolgálja.

Thirring Gusztáv e poszthumusz munkája nemcsak jelentősen gazdagítja azt az értékes szellemi kincset, mellyel még életében ajándékozta meg a tudományt és nemzetét, hanem egyúttal követendő példa arra is, miként lehet a levéltárakban elfekvő látszólag holt anyagot — persze nagy munkával és utánjárással — további kutatások céljaira használhatóvá tenni és statisztikai kiértékelésre feldolgozni.

G. G. dr.

Tyukody Piroska: Fényes Elek.

Piroska Tyukody: Alexis Fényes.

Specimina dissertationum facultatis philosophicae regiae hungaricae universitatis Elisabethinae quinqueecclesiensis. 202.

Pécs, 1940. 57 l. — p.

A magyar statisztika „hőskorában“ tudományunk töretlen útjait járó elhivatottak még minden törvényes rendelkezés támogatása és hatósági segítség nélkül sok időt, utánjárást és még több költséget igénylő egyéni vállalkozással gyűjtötték össze a műveikhez szükséges statisztikai adatokat.

kal kapcsolatos szociális tevékenységüket és az erre a célra szolgáló bevételeiket és kiadásait statisztikai táblázatokon és értékes diagrammokon szemlélteti. A költségvetések adatait várostípusok szerint részletezi. A székesfővárosra az összes szociális szükségletek 56,75%-a, a tj. városokra 19,81%, a megyei városokra 23,44% esik. Az összes szociális szükségletek együttes összegéből Budapesten az 1 főre eső átlag 18,97 pengő, tj. városokban 9,93, megyei városokban 6,45 pengő. A mezőgazdasági jellegű (megyei) városok szociális szükségletei alacsonyabbak, mint az ipari jellegű városoké. Városi, illetőleg társadalmi téren való megoldására maradt még, mint főfeladat, a szegénygondozás és az anya- és csecsemővédelem, ehhez csatlakozik az inségakció, mint évi esetlegesség. 1908-ban a városok szociális feladatainak megoldásához 3,5 millió pengőre volt szükség, 1939-ben az inségakciókkal együtt itt már 33,6 millió pengő szerepelt, vagyis tízszeresére emelkedtek a szociális szükségletek. Ezek a számok a feladat súlyosságának jelzői, szerző könyve pedig a társadalmi fejlődés igazi tükörképe.

Sz. E. dr.

Thirring Gusztáv dr.: Sopron házai és háztulajdonosai 1734-től 1939-ig.

Dr. Gustave Thirring: Les maisons et leurs propriétaires à Sopron de 1734 à 1939.

Sopron szab. kir. város kiadása.

Publié par la ville libre royale de Sopron.

Sopron, 1941. XVIII + 293 l. — p.

A „leghívebb város“ hálás fia nehézséget és akadályt nem ismerve igyekezett szeretett Soprona régi viszonyait is feltárni. Szülővárosa iránti szeretete hozta létre ezt a rengeteg fáradsággal összegyűjtött adattárt is, melynek azonban csak a munkája jutott osztályrészül, a megjelenése örömét — sajnos — már nem élvezhette.

Sopron város- és családtörténetének páratlan adaléka ez a munka. Adatai egyfelől annak vizsgálatára nyújtanak lehetőséget, miként alakult a város külső képe, hogyan keletkeztek és épültek ki fokozatosan az egyes utcái, merre és milyen ütemben terjeszkedett a város. Másfelől pedig, miután feltárják a házak tulajdonosainak az idők folyamán történt változásait is, nemcsak a háztulajdonos-társadalom kialakulásának figyelemmel kísérését teszik lehetővé, hanem módot adnak arra is, hogy a város egyes családjainak, vagy nemzetségeinek történetét is nyomon kísérhessük a tárgyalt időszak alatt. A több, mint két évszázad minden évének változásait feldolgozni emberfeletti munka lett volna, erre Thirring Gusztáv se vállalkozhatott. Csupán 22 jellemzőnek minősíthető, különböző év adatait gyűjtötte össze a város külső falai által

övezett területről és pedig a 19. század közepéig a soproni levéltárban őrzött telekkönyvekből és vagyonleírásokból, a századfordulóig a város által kiadott ház- és tulajdonosjegyzékekből, az újabb időkét a népszámlálások házgyűjtőíveiből, az utolsó évtized adatainak összeállításaira pedig Heimler Károlynak hivatalos adatokkal kiegészített „Sopron topográfiája“ című munkáját használta fel. Ha a reprezentatívnek minősített évek közti időben bekövetkezett esetleges változásokat így nem is vehette figyelembe, ez nem írható a munka rovására, mert város- és családtörténeti értékét és házbirtokstatisztikai jelentőségét a megfigyelt évek közt beállhatott módosulások egyáltalán nem csökkentik. Az így korlátozott anyag feldolgozása is csak az ő tudása és ismert munkaképessége által legyőzhető nagy nehézségekkel járt, különösen a házaknak, illetőleg a házhelyeknek és a tulajdonosok neveinek különböző korokra vonatkozó azonosításánál, illetőleg egyeztetésénél.

A feldolgozás eredményeit tartalmazó jelen munkának $\frac{5}{6}$ -od része abból a jegyzékből áll, amely a város minden egyes házát kerületenkint, azokon belül pedig utcák szerinti sorrendben tulajdonosainak 250 év alatti változásaival tünteti fel. Előszó és bevezetés előzi meg ezt a jegyzéket. Az előbbi a munka célját, forrásait, a feldolgozás módszerét és nehézségeit, az utóbbi pedig a soproni házak és tulajdonosaik fontosabb adatainak általános ismertetését és statisztikai leírását tartalmazza. A mű zárófejezete Heimler Károly által összeállított családnév-mutató, mely a jegyzék használatának megkönnyítését szolgálja.

Thirring Gusztáv e poszthumusz munkája nemcsak jelentősen gazdagítja azt az értékes szellemi kincset, mellyel még életében ajándékozta meg a tudományt és nemzetét, hanem egyúttal követendő példa arra is, miként lehet a levéltárakban elfekvő látszólag holt anyagot — persze nagy munkával és utánjárással — további kutatások céljaira használhatóvá tenni és statisztikai kiértékelésre feldolgozni.

G. G. dr.

Tyukody Piroska: Fényes Elek.

Piroska Tyukody: Alexis Fényes.

Specimina dissertationum facultatis philosophicae regiae hungaricae universitatis Elisabethinae quinqueecclesiensis. 202.

Pécs, 1940. 57 l. — p.

A magyar statisztika „hőskorában“ tudományunk töretlen útjait járó elhivatottak még minden törvényes rendelkezés támogatása és hatósági segítség nélkül sok időt, utánjárást és még több költséget igénylő egyéni vállalkozással gyűjtötték össze a műveikhez szükséges statisztikai adatokat.

Ennek, a magyar hivatalos statisztika kiépítése előtti kornak kétségtelenül *Fényes Elek* a legkiválóbb munkása. Széleskörű statisztikai, gazdaságpolitikai és publicisztikai munkásságát a tudomány és irodalom régen számbavette. Statisztikai kézikönyvek, lexikonok és biográfiák egybehangzóan mérik fel és méltányolják súlyát és jelentőségét. Önálló munkát azonban *Keleti Károlyon* kívül senki sem szentelt neki. Épp ezért figyelmet érdemel *Tyukody Piroska* doktori értekezésnek szánt kis munkája, mert önálló tanulmányba foglalja a szerteszét található *Fényes Elek*-irodalmat. Először *Fényes Elek* meglehetősen részletes életrajzát adja, majd vázolja a statisztika akkori helyzetét, kimerítően ismertetve a statisztika munkásait *Fényes* előtt. A továbbiakban pedig időrendi sorrendben a legnagyobb teljességre törekedve sorolja fel *Fényes* minden irányú irodalmi munkásságát, ügyesen bírálva és méltatva mindegyiknek jelentőségét. Emeli a munka érdemét, hogy közli *Fényes* munkáinak lehető teljes jegyzékét, külön cikkei és önálló munkái megjelenési idejének sorrendjében, továbbá hogy felsorolja a *Fényessel* foglalkozó irodalmat, végül pedig, hogy bemutat néhány újabban előkerült *Fényes*-levelet, melyek életrajzához szólnak érdekes adalékkal. G. G. dr.

Korponay András: Húsz millió magyart.

André Korponay: Hongrois!, il faudrait que nous soyons vingt millions.

Magyar Nemzetbiológiai Intézet könyvei. (Szerkeszti: Antal Lajos dr.) 5 sz.

Livres (publiés sous la direction du Dr Louis Antal) de l'Institut Hongrois de Biologie Nationale. Numéro 5.

Budapest, 1941. 87 l. — p.

Szerző az Egészségpolitikai Társaság és a Magyar Nemzetbiológiai Intézet népesedési programját: a húszmillió magyarság gondolatát hirdeti. Történelemből vett példákkal és statisztikai adatokkal azt bizonyítja, hogy a nemzetek felemelkedése és számbeli megerősödése között szoros és elválaszthatatlan kapcsolat áll fenn. E tétel igazolása érdekében bemutatja Anglia, Franciaország, Poroszország, Oroszország (csak európai), Itália, Spanyolország, Ausztria lakossága számának alakulását 1480-tól 1920-ig. Az összeállítás jól szemlélteti, hogyan tolódott el a hatalmi súly a lélekszám növekedése, illetve csökkenése következtében pl. Spanyolországból Angliába. Majd a magyar történelemből merített adatok alapján a magyarság számának és hatalmi súlyának alakulását teszi vizsgálat tárgyává.

A magyarság és a szomszédos népek szaporodásának összehasonlítása azt mutatja, hogy 6%-os természetes szaporodásunkkal, a szomszéd népek 12%-os szaporodásával szemben, a népek versenyében nem játszhatjuk azt a szerepet, amelyre törté-

nelmünknel fogva hivatva vagyunk. Keresi azokat az eszközöket és módokat, amelyek mellett egy-két generáció alatt e népek számbeli fölényét kiegyenlíthetjük. Ez számítása szerint csak 18%-os természetes szaporodás mellett érhető el. Az átlagos és valószínű élettartam kérdéseinek tárgyalása után azokat a javaslatokat ismerteti, amelyekkel népünk számbeli gyarapodása biztosítható; ilyenek többek közt a biopolitikai szempontok szerint felépített földreform, adórendszer és örökösödési törvény.

Számos szövegek közti statisztikai adat és grafikon egészíti ki a kis könyvet. Gy. F. dr.

Jócsik Lajos: Iparra magyar!

Louis Jócsik: Hongrois! Développez votre industrie!

Budapest, 1941. 82 l. — p.

A „Magyar Élet“ irodalmi kiadó társadalomtudományi könyvsorozatában megjelent ez a kis mű tartalmilag és formailag is idomul ahhoz a célhoz, amelyet az említett könyvsorozat maga elé tűzött, nevezetesen, hogy az „igényesebb gondolkodó olvasókat, munkásokat, parasztokat és diákokat bevezesse a társadalomtudomány fogalomvilágába, kellőképpen tájékoztassa, ítélőképes olvasókká, majd cselekvő emberekké nevelje őket“.

A magyar ipar egész történetét — kialakulásától napjainkig — dióhéjban tárja elénk a szerző, hasonlatokban bővelkedő, színes stílussal gondoskodva érdeklődésünk ébrentartásáról. Szól arról, amit a régmúlt beszél, állást foglal népünk ipar iránti készsége mellett, végigtekint iparunk alakulásán az Árpádoktól a mohácsi szakadékon át a tizennyolcadik századig, vázolja Európától való elmaradásunkat, magyarázza az idegen iparosok betelepülésének szükségességét, majd beszámol a magyar munkásosztály megszületéséről. A XIX. században nekilendülő ipari fejlődésünknek már a mértékéről is fogalmat óhajtván nyújtani, a szerző statisztikai adatokat is közöl, anélkül azonban, hogy azok mélyebb értelmezésével az olvasót fárasztani kívánná. Néhány adat támogatja még azt a tételt, hogy „az iparosodás keleteurópai parancs“ s így jut el a szerző végül a művének címébe is foglalt buzdításához. Sz. Z.

Á. T. I. Kisatlasz.

Petit Atlas de l'Institut de Cartographie de l'Etat hongrois.

Kiadja: Magyar királyi Állami Térképészeti Intézet.

Publié par l'Institut de Cartographie de l'Etat hongrois.

Budapest, 1941. I—VIII. +8, +176 +72 +159 l. — p.

A Magyar Állami Térképészeti Intézet ezidén újból kiadta Kisatlaszát. A nagy gonddal szerkesztett műben 56 sokszínű és 155 szövegek közti térkép van. Az egyes államok ismertetése során, rövid történeti vázlaton kívül, statisztikai adatokat is ad: az állam területéről, lakosságáról, gazdasági viszonyairól, közlekedéséről és idegenforgalmáról. Jó kalau-

Ennek, a magyar hivatalos statisztika kiépítése előtti kornak kétségtelenül *Fényes Elek* a legkiválóbb munkása. Széleskörű statisztikai, gazdaságpolitikai és publicisztikai munkásságát a tudomány és irodalom régen számbavette. Statisztikai kézikönyvek, lexikonok és biográfiák egybehangzóan mérik fel és méltányolják súlyát és jelentőségét. Önálló munkát azonban *Keleti Károlyon* kívül senki sem szentelt neki. Épp ezért figyelmet érdemel *Tyukody Piroska* doktori értekezésnek szánt kis munkája, mert önálló tanulmányba foglalja a szerteszét található *Fényes Elek*-irodalmat. Először *Fényes Elek* meglehetősen részletes életrajzát adja, majd vázolja a statisztika akkori helyzetét, kimerítően ismertetve a statisztika munkásait *Fényes* előtt. A továbbiakban pedig időrendi sorrendben a legnagyobb teljességre törekedve sorolja fel *Fényes* minden irányú irodalmi munkásságát, ügyesen bírálva és méltatva mindegyiknek jelentőségét. Emeli a munka érdemét, hogy közli *Fényes* munkáinak lehető teljes jegyzékét, külön cikkei és önálló munkái megjelenési idejének sorrendjében, továbbá hogy felsorolja a *Fényessel* foglalkozó irodalmat, végül pedig, hogy bemutat néhány újabban előkerült *Fényes*-levelet, melyek életrajzához szólnak érdekes adalékkal. G. G. dr.

Korponay András: Húsz millió magyart.

André Korponay: Hongrois!, il faudrait que nous soyons vingt millions.

Magyar Nemzetbiológiai Intézet könyvei. (Szerkeszti: Antal Lajos dr.) 5 sz.

Livres (publiés sous la direction du Dr Louis Antal) de l'Institut Hongrois de Biologie Nationale. Numéro 5.

Budapest, 1941. 87 l. — p.

Szerző az Egészségpolitikai Társaság és a Magyar Nemzetbiológiai Intézet népesedési programját: a húszmillió magyarság gondolatát hirdeti. Történelemből vett példákkal és statisztikai adatokkal azt bizonyítja, hogy a nemzetek felemelkedése és számbeli megerősödése között szoros és elválaszthatatlan kapcsolat áll fenn. E tétel igazolása érdekében bemutatja Anglia, Franciaország, Poroszország, Oroszország (csak európai), Itália, Spanyolország, Ausztria lakossága számának alakulását 1480-tól 1920-ig. Az összeállítás jól szemlélteti, hogyan tolódott el a hatalmi súly a lélekszám növekedése, illetve csökkenése következtében pl. Spanyolországból Angliába. Majd a magyar történelemből merített adatok alapján a magyarság számának és hatalmi súlyának alakulását teszi vizsgálat tárgyává.

A magyarság és a szomszédos népek szaporodásának összehasonlítása azt mutatja, hogy 6%-es természetes szaporodásunkkal, a szomszéd népek 12%-es szaporodásával szemben, a népek versenyében nem játszhatjuk azt a szerepet, amelyre törté-

nelmünknel fogva hivatva vagyunk. Keresi azokat az eszközöket és módokat, amelyek mellett egy-két generáció alatt e népek számbeli fölényét kiegyenlíthetjük. Ez számítása szerint csak 18%-es természetes szaporodás mellett érhető el. Az átlagos és valószínű élettartam kérdéseinek tárgyalása után azokat a javaslatokat ismerteti, amelyekkel népünk számbeli gyarapodása biztosítható; ilyenek többek közt a biopolitikai szempontok szerint felépített földreform, adórendszer és örökösödési törvény.

Számos szövegekőzti statisztikai adat és grafikon egészíti ki a kis könyvet. Gy. F. dr.

Jócsik Lajos: Iparra magyar!

Louis Jócsik: Hongrois! Développez votre industrie!

Budapest, 1941. 82 l. — p.

A „Magyar Élet“ irodalmi kiadó társadalomtudományi könyvsorozatában megjelent ez a kis mű tartalmilag és formailag is idomul ahhoz a célhoz, amelyet az említett könyvsorozat maga elé tűzött, nevezetesen, hogy az „igényesebb gondolkodó olvasókat, munkásokat, parasztokat és diákokat bevezesse a társadalomtudomány fogalomvilágába, kellőképpen tájékoztassa, ítélőképes olvasókká, majd cselekvő emberekké nevelje őket“.

A magyar ipar egész történetét — kialakulásától napjainkig — dióhéjban tárja elénk a szerző, hasonlatokban bővelkedő, színes stílussal gondoskodva érdeklődésünk ébrentartásáról. Szól arról, amit a régmúlt beszél, állást foglal népünk ipar iránti készsége mellett, végigtekint iparunk alakulásán az Árpádoktól a mohácsi szakadékon át a tizennyolcadik századig, vázolja Európától való elmaradásunkat, magyarázza az idegen iparosok betelepülésének szükségességét, majd beszámol a magyar munkásosztály megszületéséről. A XIX. században nekilendülő ipari fejlődésünknek már a mértékéről is fogalmat óhajtván nyújtani, a szerző statisztikai adatokat is közöl, anélkül azonban, hogy azok mélyebb értelmezésével az olvasót fárasztani kívánná. Néhány adat támogatja még azt a tételét, hogy „az iparosodás keleteurópai parancs“ s így jut el a szerző végül a művének címébe is foglalt buzdításához. Sz. Z.

Á. T. I. Kisatlasz.

Petit Atlas de l'Institut de Cartographie de l'Etat hongrois.

Kiadja: Magyar királyi Állami Térképészeti Intézet.

Publié par l'Institut de Cartographie de l'Etat hongrois.

Budapest, 1941. I—VIII. +8, +176 +72 +159 l. — p.

A Magyar Állami Térképészeti Intézet ezidén újból kiadta Kisatlaszát. A nagy gonddal szerkesztett műben 56 sokszínű és 155 szövegekőzti térkép van. Az egyes államok ismertetése során, rövid történeti vázlaton kívül, statisztikai adatokat is ad: az állam területéről, lakosságáról, gazdasági viszonyairól, közlekedéséről és idegenforgalmáról. Jó kalau-

zul szolgál továbbá a 30.000 helynevet tartalmazó „Névmutató“, mely az idegen helynevek helyes ki-ejtéséről is tájékoztatást nyújt.

Különös érdeklődésre tarthat számot a történelmi események okozta változásokat feltüntető, kiegészítésképpen kiadott, négy új országszínezésű térképlap (2a, 3a, 8a, 14a), valamint a kronológiai adatokon kívül bő területi és lélekszámadatokat tartalmazó, tehát erősen statisztikai vonatkozású új szövegrész is. A térképek és az említett adatok az 1940. évi decemberi állapotot szemléltetik. A 8 oldalnyi „kiegészítés“ végén egy külön fejezet a Kisatlasz első kiadása óta bekövetkezett névváltozásokat sorolja fel.

A könyv nyomdatechnikai kiállítása is elismerést érdemel.

Gy. F. dr.

Hacker Ervin dr.: Kriminálpolitik.

Miskolc, 1941. 159 l. — p.

Szerző igen érdekes, németnyelvű büntetőpolitikai műve korábbi kriminálstatisztikai és kriminál-aetiológiai kérdésekkel foglalkozó tanulmányain épül fel.¹⁾

¹⁾ V. ö. Kriminálität des Kantons Zürich. Miskolc, 1939. (Ismertetését l. M. Stat. Szemle 1940.

A könyv első és második fejezete általános kérdéseket tárgyal. A kriminálpolitika feladatait, munkaterületét, a büntetőjogi szemlélet nézőpontjait, a jog és erkölcs problémáját, a büntetési rendszereket, a büntetés kiszabásánál és végrehajtásánál követendő elveket, a visszaeső és javíthatatlan bűnözők elleni küzdelem eszközeit ismerteti itt.

A tanulmány súlypontja a harmadik fejezeten nyugszik. A kriminalitás leküzdésének leghatásosabb fegyverét a helyes *szociálpolitikában* látja. Ismerteti mindazokat az eszközöket és módokat, amelyekkel a cél megközelíthető. Ezek: a gazdasági élet megreformálása, a társadalmi különbségek kiegyenlítése, a munkahelyen lakás biztosítása, a családi és erkölcsi élet emelése, a nő visszahelyezése a családi életbe, a kriminalitást elősegítő népszokások kiirtása, a testi és lelki nevelés fokozása

A könyvet név- és tárgymutató zárja be.

Gy. F. dr.

évf. 622. l.) — Kriminálstatistische und kriminál-aetiologische Berichte. Band I. Hefte 1—12. Miskolc, 1939—1941. (Az 1—3. füzet ismertetését l. M. Stat. Szemle 1940. évf. 622. l., a 4—12. füzetét pedig M. Stat. Szemle 1941. évf. 331—332. l.)

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett munkák.

Ouvrages arrivés à la bibliothèque de l'Office Central Royal Hongrois de Statistique.

Nemzetközi vonatkozású művek és elméleti munkák. (*Publications d'intérêt international ou de théorie générale.*) — *Bacsóka Béla dr.: Az időszakos „birth-control“ erkölcsi megítélése.* 100 l. Budapest. 1941. (Dolgozatok a Pázmány Péter tudományegyetem erkölestudományi szemináriumából. 2.)

Bikkal Dénes dr.: Totális állam, érdekképviseleti állam, munkakamarák. 77 l. Budapest. 1941. (Magyar élet problémái.)

Földes Mihály: Élhet-e Európa egyedül? 32 l. Budapest. 1941.

Freisler Roland: Az új Európa jogrendszeréről. 15 l. Budapest. 1941. (A Magyar-német társaság kiadványai. 6.)

Hoffmann Árpád—Hegyes György—Vajda Pál: Beszélő térképek. 32 l. Budapest. 1941.

Horváth Jenő: A modern világ története. 1815—1941. 4. kiad. 144 l. Budapest. 1941.

Jentsch, Gerhart: Élettér. 32 l. Budapest. 1941.

Major Róbert: A világgazdaság kis enciklopédiája. 222 l. Budapest. 1941.

Rühl, Dr. Alfred: Einführung in die allgemeine Wirtschaftsgeographie. V + 93 l. Leiden. 1938.

Sebestyén György: Közlekedés és idegenforgalom. Részlet doktori értekezésből. 16 l. Budapest. 1941.

Wagemann, Dr. Ernst: Wo kommt das viele Geld her? Geldschöpfung und Finanzlenkung im Kriege. 160 l. Düsseldorf. 1940.

Magyarország. (*Hongrie.*) — *Adóstatistika,* 1939. Kiadja a m. kir. pénzügyminiszter. 464 l. Budapest.

A jugoszláviai magyarság helyzete. 20 l. Budapest. 1941. (Magyar sorskérdések.)

A Magánalkalmazottak biztosító intézetének 1940. évi jelentése. Budapest.

A Magánalkalmazottak biztosító intézetének 1942. évi költségvetése. Budapest.

A Magánalkalmazottak biztosító intézetének 1940. évi zárószámadata. Budapest.

Csonka-Magyarország közigazgatási helységnévtára, 1941. Az anyaországot, a visszacsatolt Felvidéket, Kárpátalját, Kelet-Magyarországot, Felső-Erdélyt és Délvidéket magában foglaló 10. kiad. Szerk.: Várady Károly vitéz. 274 + 23 l. Budapest. 1941.

Folyóiratszemle. — *Les revues.*

Archiv für Bevölkerungswissenschaft und Bevölkerungspolitik (11. évf. 4. sz., Leipzig 1941, ném.). — Ipsen G.: Agrárnépesség. — Paul A.: A házasság termékenység növekedése. — Weinelt H.: Elnéptelenedés és népesedéstörténet

Archiv für Wanderungswesen und Auslandkunde (12. évf. 1—2. sz., Leipzig 1941, ném.). — Grothe H.: A svábok vándorlása Transzkaukázia és településeik sorsa. — Sahner W.: Német bevándorlás Hollandiába.

Az Ország Útja (5. évf. 11. sz., Budapest 1941, m.). — A háborús lakáspolitikáról. — A bukovinai székelyek hazatelepítése.

Buletinul Institutului Economic Românesc. — Manoilescu M.: A termelékenység és jövedelmezőség a román gazdasági életben. — Turdeanu L. I.: A közvagyon Romániában. — A létfenntartási költségek fejlődése Délkelet-Európában a jelenlegi háború kitörése óta. — A rizstermelés Bulgáriában.

Der deutsche Volkswirt (16. évf. 3. sz., Berlin 1941, ném.). — Küller: Német tulajdont ért hadi károk külföldön. — Fezer H.: A műrosterület új szakasza. — Heichen A.: Politika a kakaó körül. — (4. sz.). — Osthold P.: Ukrajna és a Donecvidék. — Fezer H.: A német nehézipar kilátásai. — (5. sz.). — Huppert W.: Árszabályozások. — Anders J.: A belga gazdaság újjáépítése. — (Melléklet.) — Predöhl A.: A négyéves tervgazdaságtól a kontinentális gazdasághoz. — Stahl R.: Európa ipari ereje. — Reichert J. W.: Európa gazdasága vasban és szénben. — Westrick L.: Kimeríthetetlen könnyűfém-tartalékok. — Syrup F.: Európa munkaereje. — Backe H.: Európa mezőgazdasága. — von Hassell U.: Az együttműködés növeli Európa gazdasági erejét. — Wagemann E.: Vállalkozási kedv és a gazdaság irányítása az új Európában. — (6. sz.). — Polzin W.: Műselyem- és műrostertervek Európában. — Hillekamps C. H.: Brazília pótolni akarja elvesztett piacait.

Deutschtum im Ausland (24. évf. 5—6. sz., Stuttgart 1941, ném.). — Paul A.: 150 éve laknak németek Bukovinában. — Eberhard v. d. Marwitz K.: A flamand mozgalom. — Kühn F.: Németek Patagóniában.

Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik (154. köt. 4. sz., Jena 1941, ném.). — Lösch A.: A „transzfer“ tanítása új formában. — Walter W. F.: A „New Deal“, egy idejétmúlt gazdasági korszak. Tények és azok lélektani alapja. — Lütge F.: A jövőbeni lakásépítkezések alapvető kérdései. — Storch H.: A házbér alakulása a nagyvárosokban.

Kisebbségi Körlevél (5. évf. 6. sz., Pécs 1941, m.). — Bédi I.: Széchenyi és a nemzeti-ségi kérdés. — Vitéz Nagy I.: A Délvidék iskolái. — Sümeghy M.: Sokácok és bunyevácok a Délvidéken. — Erdélyi E.: A hazatérő Délbaranya a számok tükrében.

Közgazdasági Szemle (84. köt. 9—10. sz., Budapest 1941, m.). — Heller A.: Többtermelés és földtulajdon. — Kádas K.: Az áralakulás irányítása és a piaci egyensúly. — Éber E.: Termésbiztosítás Amerikában. — Mennyei G.: Szovjet-Oroszország bankszervezete.

Külügyi Szemle (18. évf. 6. sz., Budapest 1941, m.). — Csuka Z.: Széchenyi és Magyarország

nemzetiségei. — Vitéz Andorka R.: A mai Spanyolország. — Szende Z.: Irán és szerepe a Közelkeleten. — Varga I.: A világgazdasági helyzet.

Láthatár (9. évf. 11. sz., Budapest 1941, m.). — Joó T.: Széchenyi nemzetiségszemlélete. — Jócsik L.: Egy új kisebbségi jogi szisztéma a reciprocitás alapján.

Magyar Gazdák Szemléje (46. évf. 8. sz., Budapest 1941, m.). — Mennyei G.: A földhitel szervezete és szerkezete a Német Birodalomban. — Újlaki Nagy Á.: Az öntözésügy jelenlegi helyzete. — Platthy M.: Az új gazdasági rendszer és a szövetkezet. — Kesztűs L.: Számtartási intézetek az üzemen és az agrárpolitika fejlesztésére.

Magyar Kisebbség (20. évf. 19. sz., Lugos 1941, m.). — Cseresnyés I.: A mezőgazdasággal foglalkozó bánási magyarság társadalmi tagozódása. — A Bukovinából áttelepített magyarok elhelyezkedése. — Duka Zólyomi N.: A zsidókérdés az önálló szlovák államban. — Bányai G.: Janova. — Az Északamerikai Egyesült Államok népi összetétele. — Számadatok a „Senkiföldjéről“.

Magyar Szemle (41. köt. 5. [171.] sz., Budapest 1941, m.). — Gáldi L.: A magyar-szlovák határ kérdéséhez. — Kecő I.: Ipar és tőke. — Auer Gy.: Utcái balesetek.

Mezőgazdasági Közönlöny (14. évf. 10. sz., Budapest 1941, m.). — Prack L.: A birtokbecslés korszerű alapjai. — A tiszántúli és északi dombovidéki kisgazdaságok jövedelmezősége. — A piacutató szerepe a kötött gazdálkodásnál. — A városbaözönlés gazdasági szempontjai.

Nation und Staat (15. évf. 1. sz., Wien 1941, ném.). — von Stamat C.: A volgai németek fejlődése 178 év alatt. — Észak-Schleswig népese-sédpolitikai fejlődése a világháború vége óta. — A svédországi népességi vitához.

Neue internationale Rundschau der Arbeit (1. évf. 2. sz., Berlin 1941, ném.). — Ley R.: A német szociális intézmények cselekvő akaratunk kifejezői. — Az emberi munkaképesség vizsgálata társadalompolitikai tekintetben. — Az olasz munkás társadalmi helyzete. — Hammitzsch H.: Sangyo-Hokoku, a japán munkamozgalom. — A német munka gazdaságpolitikai alapjai. — A munkanélküliség fejlődése Európa különböző országaiban. — (3. sz.). — Új társadalomtudomány. — Az emberi munkaképesség társadalompolitikai vizsgálatának módszerei. — A külföldi a társadalombiztosításban. A bilaterális társadalombiztosítási szerződés problémája. — A nagy Németbirodalom népességének foglalkozási és társadalmi megoszlása az 1939 május 17-i nép-, foglalkozási és üzemi számlálás alapján.

Népegészségügy (22. évf. 21. sz., Budapest 1941, m.). — Petrilla A.: A meningitis cerebrospinalis epidemica járványtana. — Engel R.: A meningitis cerebrospinalis epidemica járvány klinikai tanulságai. — Kostyál L.: A meningitis cerebrospinalis epidemica a gyermekkorban.

Nép és Családvédelem (1. évf. 2. sz., Budapest 1941, m.). — Tegzes L.: Az önkéntes társadalmi munka. — Bronts G.-né: A munkaközösségek szervezése és gyakorlati feladatai. — Steller M.: Társadalmi munka a régi Pesten. — Vitéz Granasztóy L.: Újszerű biztosítási fajták a magyar családvédelem szolgálatában.

Nouvelle Revue de Hongrie (34. évf. 11. sz., Budapest 1941, fr.). — Gr. Révay I.: Szlovákia déli határa.

Petermanns Geographische Mitteilungen (87. évf. 10. sz., Gotha 1941, ném.). — Oberschall A.: A Cseh-Morva Protektorátus népessége. — Kraus T.: Luxemburg.

Revue du Travail (42. évf. 8. sz., Bruxelles 1941, fr.). — Michielsen A.: Árrögzítés és pénzügyek Németországban a hatalom átvétele óta. — A külföldi munkások kérdésének rendezése Németországban.

Soziale Praxis (50. évf. 20. sz., Berlin 1941, ném.). — Turchi R.: Társadalombiztosítás a fasiszta Olaszországban. — (21. sz.). — Storck: Ellátás és biztosítás.

Südost Economist (3. évf. 22. sz., Budapest 1941, ném.). — Kushev D.: Bulgária mezőgazdasága. — von Sostaric-Pisacic K.: A horvátországi mezőgazdasági termelés harca. — Fryda von Kaurimsky E.: A gazdavédelem az egykori Jugoszláviában és annak következményei. — Mezőgazdasági feladatok Észak-Erdélyben. — A török bányászat a háborúban. — Románia búzakivitele. — A konjunktúra helyzetképe a magyar ipari mérleg tükrében. — Pangás az Egyesült Államok ércellátásában. — (23. sz.). — Gyulay T.: Az üzleti tisztesség védelme Magyarországon. — A mezőgazdasági adósságok Észak-Erdélyben. — Bulgária ipari termelése emelkedik.

Statistik der Karpathenländer (1. évf. 71. sz., Budapest 1941, ném.). — A volgai németek tanácsköztársasága. — (80. sz.). — A Kárpátországok haszonállatállománya. — (82. sz.). — Bulgária ipara. — (83. sz.). — A bolgár mezőgazdaság kedvező fejlődése. — A baromfitermesztés Magyarországon.

The American Economic Review (31. köt. 3. sz., Menasha, Wis., U. S. A. 1941, ang.).

— Noyes C. R.: Az árkérdés tanulmányozásának problémái. — Copeland M. A.: Konjunktúrakutatás a kormány részéről. — Vízi utak és vasutak.

Városok Lapja (36. évf. 20. sz., Budapest 1941, m.). — Szendy K.: Budapest székesfőváros 1942. évi költségvetése. — Az erdélyrészi városok lakáskérdései. — A mozgófényképszínházak és a magyar városok. — (21. sz.). — Úrszinyi Gy.: Okoszerű táplálkozás. — Ruisz R.: Szabadka.

Világ gazdasági Szemle (8. évf. 11. sz., Budapest 1941, m.). — A Don-medence kincsei. — Románia termése. — Olaszország mint Balkán-állam. — Törökország.

Voix des Peuples (8. évf. 8. sz., Genève 1941, fr.). — de Craon-Poussy R.: A horvát állam. — Le Grand Roy R.: Kelet-Karélia. — Thomas P.: Afganisztán, az Iszlám bástyája. — Lorétan R.: A zsidó fogalma a Harmadik Birodalomban.

Wirtschaftsdienst (26. évf. 42. sz., Hamburg 1941, ném.). — Kelet-Európa az európai nagy gazdasági térben. — Heeckt H.: Ukrajna közlekedési viszonyai. — Franciaország ellátási problémái. — A Donec-medence. — (43. sz.). — A török bányászat fejlődése. — Gyapot az Angol-Egyiptomi Szudánban. — (44. sz.). — A vasút- és úthálózat kiépítése Romániában. — (45. sz.). — A mezőgazdasági termelés tervezete Németalföldön. — Az ipari beruházások a Protektorátusban. — A bolgár dohánygazdaság szerkezete. — Japán új gazdaságpolitikája.

Wirtschaft und Statistik (21. évf. 19. sz., Berlin 1941, ném.). — Keresők a Német-birodalomban az üzemi hovatartozás és társadalmi állapot szerint. — A németországi idegenforgalom az 1940. nyári és 1940—41. téli félévben. — (20. sz.). — A német városok és falvak vándorlási mérlege 1933-tól 1939-ig. — A külföldi nagykereskedelmi árak. — A román népszámlálás.

K Ü L Ö N F É L E

Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság.

Commission Hongroise pour la Fixation des Valeurs de Statistique Commerciale.

Szakosztályülések. — *Séances de sections.*

(Második közlemény. — *Communication n° 2.*)

A VII. szakosztály április 16-i ülésén jelen voltak: Dallos Rezső, Dáni Nándor, Dunay Sándor, Faragó Aladár dr., Halmy Gyula, Helvey Elek, Iványi Gyula, Kastner Hugó, Köves János dr., Kun Attila, Preysz Tibor, Reichart Emil, Schiele Viktor, Stielly Walter, Szabó Ödön, Szász János és Wolf Emil dr. kereskedelmi tanácsosok.

Faragó Aladár dr., a kénsav, műtrágya és rézgálicipar 1940. évi termelési, forgalmi és árviszonyairól a következő jelentést terjesztette elő:

A kénsavtermelő üzemek, melyek foglalkoztatása szorosan összefügg szuperfoszfát- és rézgálictermelésünk mérvével, az elmúlt évben 67%-ig nyertek kihasználást, ami a korábbi évvel szemben 11%-os javulásnak felel meg. A kénsaveladási árak 1938 december óta, amikor az Árellenőrzés Országos Kormánybiztosa az árakat átlag 10%-kal mér-

sékelt, változatlanok. Az országnak megnövekedett kénsav-szükségletét zavartalanul láttuk el.

A magyar szuperfoszfát-gyárak 1940. évi forgalma, dacára a kedvező mezőgazdasági áralakulásnak, kisebb volt, mint az előző esztendőben. A csökkenés eléri a 15%-ot.

A nyersanyag megdrágulásának következtében az árak az elmúlt évben kb. 20%-kal emelkedtek.

Az 1941. évi szükséglet biztosítása érdekében a gyárak Oroszországból lényegesen magasabb áron tudták csak a nyersanyag-szükséglet egy részét biztosítani. Ez a körülmény úgy az eladási árban, mint az eladásra kerülő mennyiségben éreztetni fogja hatását.

Rézgálic. Az ország rézgálic-fogyasztása az 1940. évben a korábbi évekkal szemben kb. 15%-kal visszaesett. Ennek magyarázata nem a rézgálic-

Nouvelle Revue de Hongrie (34. évf. 11. sz., Budapest 1941, fr.). — Gr. Révay I.: Szlovákia déli határa.

Petermanns Geographische Mitteilungen (87. évf. 10. sz., Gotha 1941, ném.). — Oberschall A.: A Cseh-Morva Protektorátus népessége. — Kraus T.: Luxemburg.

Revue du Travail (42. évf. 8. sz., Bruxelles 1941, fr.). — Michielsen A.: Árrögzítés és pénzügyek Németországban a hatalom átvétele óta. — A külföldi munkások kérdésének rendezése Németországban.

Soziale Praxis (50. évf. 20. sz., Berlin 1941, ném.). — Turchi R.: Társadalombiztosítás a fasiszta Olaszországban. — (21. sz.). — Storck: Ellátás és biztosítás.

Südost Economist (3. évf. 22. sz., Budapest 1941, ném.). — Kushev D.: Bulgária mezőgazdasága. — von Sostaric-Pisacic K.: A horvátországi mezőgazdasági termelés harca. — Fryda von Kaurimsky E.: A gazdavédelem az egykori Jugoszláviában és annak következményei. — Mezőgazdasági feladatok Észak-Erdélyben. — A török bányászat a háborúban. — Románia búzakivitele. — A konjunktúra helyzetképe a magyar ipari mérleg tükrében. — Pangás az Egyesült Államok ércellátásában. — (23. sz.). — Gyulay T.: Az üzleti tisztesség védelme Magyarországon. — A mezőgazdasági adósságok Észak-Erdélyben. — Bulgária ipari termelése emelkedik.

Statistik der Karpathenländer (1. évf. 71. sz., Budapest 1941, ném.). — A volgai németek tanácsköztársasága. — (80. sz.). — A Kárpátországok haszonállatállománya. — (82. sz.). — Bulgária ipara. — (83. sz.). — A bolgár mezőgazdaság kedvező fejlődése. — A baromfitermesztés Magyarországon.

The American Economic Review (31. köt. 3. sz., Menasha, Wis., U. S. A. 1941, ang.).

— Noyes C. R.: Az árkérdés tanulmányozásának problémái. — Copeland M. A.: Konjunktúrakutatás a kormány részéről. — Vízi utak és vasutak.

Városok Lapja (36. évf. 20. sz., Budapest 1941, m.). — Szendy K.: Budapest székesfőváros 1942. évi költségvetése. — Az erdélyrészi városok lakáskérdései. — A mozgófényképszínházak és a magyar városok. — (21. sz.). — Úrszinyi Gy.: Okoszerű táplálkozás. — Ruisz R.: Szabadka.

Világ gazdasági Szemle (8. évf. 11. sz., Budapest 1941, m.). — A Don-medence kincsei. — Románia termése. — Olaszország mint Balkán-állam. — Törökország.

Voix des Peuples (8. évf. 8. sz., Genève 1941, fr.). — de Craon-Poussy R.: A horvát állam. — Le Grand Roy R.: Kelet-Karélia. — Thomas P.: Afganisztán, az Iszlám bástyája. — Lorétan R.: A zsidó fogalma a Harmadik Birodalomban.

Wirtschaftsdienst (26. évf. 42. sz., Hamburg 1941, ném.). — Kelet-Európa az európai nagy gazdasági térben. — Heeckt H.: Ukrajna közlekedési viszonyai. — Franciaország ellátási problémái. — A Donec-medence. — (43. sz.). — A török bányászat fejlődése. — Gyapot az Angol-Egyiptomi Szudánban. — (44. sz.). — A vasút- és úthálózat kiépítése Romániában. — (45. sz.). — A mezőgazdasági termelés tervezete Németalföldön. — Az ipari beruházások a Protektorátusban. — A bolgár dohánygazdaság szerkezete. — Japán új gazdaságpolitikája.

Wirtschaft und Statistik (21. évf. 19. sz., Berlin 1941, ném.). — Keresők a Német-birodalomban az üzemi hovatartozás és társadalmi állapot szerint. — A németországi idegenforgalom az 1940. nyári és 1940—41. téli félévben. — (20. sz.). — A német városok és falvak vándorlási mérlege 1933-tól 1939-ig. — A külföldi nagykereskedelmi árak. — A román népszámlálás.

K Ü L Ö N F É L E

Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság.

Commission Hongroise pour la Fixation des Valeurs de Statistique Commerciale.

Szakosztályülések. — *Séances de sections.*

(Második közlemény. — *Communication n° 2.*)

A VII. szakosztály április 16-i ülésén jelen voltak: Dallos Rezső, Dáni Nándor, Dunay Sándor, Faragó Aladár dr., Halmy Gyula, Helvey Elek, Iványi Gyula, Kastner Hugó, Köves János dr., Kun Attila, Preysz Tibor, Reichart Emil, Schiele Viktor, Stielly Walter, Szabó Ödön, Szász János és Wolf Emil dr. kereskedelmi tanácsosok.

Faragó Aladár dr., a kénsav, műtrágya és rézgálicipar 1940. évi termelési, forgalmi és árviszonyairól a következő jelentést terjesztette elő:

A kénsavtermelő üzemek, melyek foglalkoztatása szorosan összefügg szuperfoszfát- és rézgálictermelésünk mérvével, az elmúlt évben 67%-ig nyertek kihasználást, ami a korábbi évvel szemben 11%-os javulásnak felel meg. A kénsaveladási árak 1938 december óta, amikor az Árellenőrzés Országos Kormánybiztosa az árakat átlag 10%-kal mér-

sékelt, változatlanok. Az országnak megnövekedett kénsav-szükségletét zavartalanul láttuk el.

A magyar szuperfoszfát-gyárak 1940. évi forgalma, dacára a kedvező mezőgazdasági áralakulásnak, kisebb volt, mint az előző esztendőben. A csökkenés eléri a 15%-ot.

A nyersanyag megdrágulásának következtében az árak az elmúlt évben kb. 20%-kal emelkedtek.

Az 1941. évi szükséglet biztosítása érdekében a gyárak Oroszországból lényegesen magasabb áron tudták csak a nyersanyag-szükséglet egy részét biztosítani. Ez a körülmény úgy az eladási árban, mint az eladásra kerülő mennyiségben éreztetni fogja hatását.

Rézgálic. Az ország rézgálic-fogyasztása az 1940. évben a korábbi évekkal szemben kb. 15%-kal visszaesett. Ennek magyarázata nem a rézgálic-

kereslet csökkenésében, hanem a nyersanyag beszerzési lehetőség nehézségeiben keresendő. A m. kir. Földművelésügyi Minisztérium azon célból, hogy a rendelkezésre álló rézgálic-készletek a szőlősgazdák között arányosan osztassanak szét, illetőleg, hogy a rézgálic esetleges teaurálása mindenképpen megakadályozható legyen, az 1940. év februárjában megjelent rendeletével rézgálic utalvány-rendszert (jegyeket) léptetett életbe, amely hatósági intézkedés a kitűzött cél érdekében eredményesen szolgálta a szőlősgazdák érdekeit. Az elmúlt év tavaszi és nyári időjárása a szőlőművelés szempontjából teljesen abnormisnak mondható, miután az állandó esőzések következtében országsszerte fellépett a peronoszpora, ami által a szőlő igen gyakori permetezése vált szükségessé.

A hazai rézgálicgyárak termelőképessége lényegesen meghaladja az ország normális rézgálic-szükségletét, úgy hogy ha a nyersanyag tekintetében korlátozások nem állnának fenn, megfelelő mennyiségű rézgálicnak exportálása is tekintetbe jöhetne.

Erdély egy részének visszacsatolása az elmúlt év rézgálic-forgalmára nem volt kihatással.

A rézgálic árát, mint a korábbi években, az elmúlt évben is az Árkormánybiztosság állapította meg, még pedig a réz árának nagymértvű emelkedésére való tekintettel 50%-kal magasabban, mint az 1939. évben.

Dallos Rezső a sóellátásról számolt be az alábbiakban: Az 1939. évben visszacsatolt aknaszlatinai sóbányák termelése bőségesen fedezte az ország szükségletét és a további behozatalt feleslegessé tette. Az ennek ellenére behozott kisebb sómennyiség részben még az 1939. évben elindított szállítmányoknak elkésve beérkezett része, részben pedig egyes különleges sófajtákból (csomagolt asztalisó és sajtolt marhasó) áll. Ez a behozatal az év első felében csak addig tartott, amíg az említett sófajták előállítására a Jövedék Aknaszlatinán be nem rendezkedett.

A sókivitel Aknaszlatináról már az 1940. év elején megindult. Amidőn pedig szeptemberben a keleti és erdélyi országrészek visszacsatoltattak és újabb sóbányák kerültek ismét magyar fennhatóság alá, a Jövedéknek sikerült Jugoszláviával is nagyobb mennyiségű só szállítására nézve megállapodást létesítenie. Ezt mindenesetre elősegítette, hogy Románia az ottani zavaros viszonyok miatt egyelőre nem képes Jugoszláviával szemben vállalt szállítási kötelezettségeinek kielégítő módon eleget tenni.

A belföldi sóellátás az 1940. évben a m. kir. pénzügyminisztérium által megállapított jövedéki árokon minden tekintetben zavartalanul bonyolódott le. Szeptembertől kezdve már a visszacsatolt területen lévő sóbányák is résztvettek az ország sóellátásában. Sóbányáink termelése most már nemcsak bőségesen fedezi a hazai szükségletet, hanem a bányák kapacitásának kihasználása érdekében a kivitel fokozására lenne szükség.

A jelentések elhangzása után a szakosztály a kősó, savak, alkaliák, sók, gázok, mesterséges trágyák, csontszén, enyv és finomított vegyi készítmények és azok nyersanyagainak 1940. évi végleges egységértékeit állapította meg.

VIII. szakosztály (ásványolajok, zsírok, olajok, viaszok, olajpogácsa) ülését folyó évi április hó 24-én tartotta Ferentzy József dr. m. kir. kereskedelmi főtanácsos, szakosztályelnök elnöklete alatt. Jelen voltak: *Bolgár Miklós, Ernuszt Lajos dr.,*

ifj. Farkass Kálmán, Köhler Ernő, Lovass János, Noseda Kálmán dr., Nyul Gyula dr., Szenteleky Géza, Vilim Zoltán, Wettstein Miklós dr. bizottsági tagok és Hegedüs Izsó szakértő.

Wettstein Miklós jelentése az ásványolajfinomítóipar 1940. évi helyzetéről: A múlt évi jelentésben beszámoltunk a hazai nyersolajtermelés mi-kénti alakulásáról.

1940 május havában az államháztartás egyensúlyának fenntartása érdekében a kormányzat a fogyasztási adóknak és így az ásványolajtermék-adóknak is jelentős emelését fogantatosította. Az ilyen vonatkozásban elrendelt emelkedések a következők voltak:

Könnyű benzin	34 P-ről	53 P-re
Nehéz benzin	15 „	31 „
Petróleum	13 „	20 „
Gázolaj	15 „	40 „
Kenőolaj	35 „	50 „

Az eddig adómentességet élvezett mezőgazdasági termékekre a kincstár ugyancsak adót vetett ki, azonban mérsékelt tételben és pedig 100 kg-ként benzinnél 8 P, petróleumnál 4 P, gázolajnál 11 P erejéig. Azonkívül felemelte a kincstár a motorkó előállításához szükségelt dehydrált szesz árát is és pedig 102 P-ről 145 P-re absolut hektoliterenként.

Végül megemlíteni kívánám, hogy Kelet-magyarország és Erdély egy részének visszacsatolásával néhány ásványolajfinomító került vissza, melyek azonban egyelőre nincsenek üzemben.

Köhler Ernő jelentése a napraforgómag és napraforgóolaj 1940. évi termelési, forgalmi és árviszonyairól a következő:

A napraforgómag átvételét és forgalombahozatalát mag, vagy olaj formájában, 1939. év végétől az Iparügyi Minisztérium rendeleteinek megfelelően a Futura Rt. bonyolítja le; így a termés mennyiségi adatai az illetékes hivatalos szerveknek és a Futurának elég megbízhatóan rendelkezésére állanak, ezzel szemben a szokásos szakmabeli becslések az eddigieknél is határozatlanabbakká váltak. Annyi bizonyos, hogy az 1939. évi termés az egyéb külföldi zsiradéknyersanyagok hiányzó mennyiségeit nem pótolta. Amikor az 1939. évi termés teljes betakarítása után az olajosmagvak hiánya ismeretessé vált, importlehetőségek után kellett nézni és kb. 100 vagon mag behozatalát sikerült lebonyolítani. Az év folyamán mindig jobban és jobban mutakozó zsiradékhiányt a szappanipar és étolaj-ételzsír ipar tökmagolajjal és az 1939. évi termésből megmaradt repceolajkészleteinek felhasználásával igyekezett enyhíteni. Az ételáru-iparok részére behozott magból sajtolt kb. 75 vagon szezámolaj — bár magas áron — további pótlást nyújtott. A zsiradékhiány lényeges enyhítésére szolgált a mosószappangyártást szabályozó augusztus 11-én érvénybelépett 3690/1940. Ip. M. sz. rendelet, ez többek között a mosószappan zsirtartalmának olymértékű csökkentését írja elő, ami közel 20%-os zsiradékmegtakarítás mellett még elég jó minőségű szappanok forgalombahozatalát biztosítja.

Az 1940. évi napraforgótermés — az előzetesen kötött termelési szerződések hatására — a megelőző évek mennyiségéhez viszonyítva látszólag jó reményekkel biztatott, azonban a közben már ismeretessé vált valóság megint csalódást okozott, holott igényeink a kopra teljes elmaradása miatt az 1940. évi szükségletnél magasab-bak. A visszacsatolt keleti országrész szerencsére

olaj- és magkészleteket is hozott magával, azonban ezek kereskedelmébe és elosztásába az anyaország lebonyolító szervei csak elkésve kapcsolódnak bele, ezért a készletek egy része ellenőrizetlenül eltűnik, úgyhogy időnként az anyaország kénytelen az erdélyi szükséglet hiányait kiegészíteni.

Az olajos magvak és a belőlük előállított olajok, így a napraforgó forgalmát is az év elejétől kezdve rendeletek szabályozzák. Az olajos magvakra vonatkozó bejelentési- és felajánlási kötelezettséget első ízben az 1939. december 6-án megjelent 62.300/1939. Ip. M. rendelet írja elő, ugyanakkor a napraforgómag árát budapesti paritásban 100 kg-ként december hónapra 21 pengő, január 1-től pedig 22 pengőben állapítják meg. A napraforgóolaj árát az Á. O. K. február 1-én megjelent rendelete vidéki állomáson átvéve 77 P-ben, budapesti paritásban átadva pedig 83 P-ben állapítja meg, vagyis az előző termelési év árszínvonalán. Az 1940. augusztus 3-án megjelent 36.500 és 36.600/1940. Ip. M. sz. rendeletek a hazai termésű olajosmagvakat és olajokat zár alá helyezik és forgalmukat az előző évi rendeletekhez hasonlóan az Anyaghivatal irányítása, a Futura lebonyolítása alá helyezik és a vámítás módjait is szabályozzák. Ugyancsak augusztus hónapban megjelenik az új termésű magvak ármegállapító rendelete. Eszerint a napraforgómag beszerzési ára budapesti paritásban 100 kg-ként 28 P, december hónapban 1 P, január hónapban pedig 2 P felárral, tehát az átvételi ár kb. 40%-kal magasabb az előző év árainál. Az olaj forgalmi értéke ennek megfelelően budapesti vagy kolozsvári paritásban 128 P-re emelkedik. Az 1941. évi termésre kilátásba helyezett 35 P-re felemelt átvételi árat a termelési propaganda még az előző évi termés betakarítása előtt kihirdeti, ez a körülmény bizonyára serkentőleg hat a jövő termelésére, azonban hátráltatja az 1940. évi termés hiánytalan beszolgáltatását.

A tökmag felvásárlását 1940-ben a Futura bonyolítja le. Az általános olajhiány miatt a kivitelre előkészített készleteket is a hazai olajsajtoló ipar értékesíti.

Az 1939. évben termelt tökmagot a Futura 31 P egységáron bocsátja az ipar rendelkezésére, az 1940. évi termésre pedig 35 P budapesti átvételi árat állapít meg az Á. O. K. A tökmagolaj Á. O. K. ára 100 kg-ként előbb 103 P, majd december 1-e után 114 P-re emelkedik.

A repcemag legnagyobb részét az 1939/40. évi kemény téli időjárás és az árvíz elpusztította. Minthogy repcét tavasszal nem lehet vetni, az évi termés oly kevés volt, hogy még a speciális repceolajszükségletet (MÁV) sem fedezi, egyéb olajok pótlására vagy kivitelre pedig gondolni sem lehet. Az előző termelési évről megmaradt repceolajkészleteket pedig a szappan- és a mesterséges ételszíripar általános nyersanyaghiánya miatt teljesen elfogyasztotta.

A káposztarepcemag és repceolaj forgalmát az Anyaghivatal és a Futura 1940-ben veszi első ízben teljesen a kezébe, csupán a vadrepce képezi még szabad forgalom tárgyát.

A káposztarepcemag ára 45 P-vel, vagyis kb. az előző év gyakorlatilag legmagasabb értékével nyer megállapítást, a raffinált repceolaj ára ennek megfelelően a régi, kb. 100 P-s eladási árral szemben, 134 P-re emelkedik.

Lenolajellátásunk egyensúlya éveken át úgy alakult, hogy a hazai termés a szükségletnek kb.

80%-át elégíti ki, a hiányt pedig Hollandiából importált olajjal, vagy La Plata lenmaggal pótoltuk oly módon, hogy a külföldi mag elsősorban a vetőmag nemesítésére szolgál. Az 1940. év tavaszán jelentkező lenolajhiányt behozott maggal sikerült pótolnunk, ennek magas vételára indokolta a 20 P-s olajfelár engedélyezését, míg az olaj alapára változatlanul 131'20 P maradt. Az évenként szükségessé váló behozatal elkerülésére szolgált volna a szerződéses termelésnek őszi vetésű lenmagra való kiterjesztése és a mag átvételi árának 41'20 P-ről 51'50 P-re történt felemelése. A remélt eredményt az őszi vetésnek árvíz okozta megsemmisülése hiúsította meg. A hiánynak külföldi pótlása már nem volt lehetséges, ezért az anyaghivatal az 1940—41. évi lenolajigénylésekre csak korlátolt mértékben ad kiutalásokat. A lenmag magasabb átvételi árának megfelelően az új lenolaj legolcsóbb eladási ára 155 P-vel nyert megállapítást.

Az év első felében még szerencsésen beérkezik néhány régebben vásárolt *koprátétel*, a szokásos évi mennyiségnek kb. $\frac{1}{3}$ része. További tételeket a háborús nehézségek miatt már nem lehetett lebonyolítani. A belföldön termelt olajos magvak hiánya meggátolta a kókuszolajjal való észszerű takarékoskodás lehetőségeit és az év végére az ország kókuszolajkészletei gyakorlatilag teljesen elfogytak és a zsiradékfeldolgozó-iparnak 1941-ben már csaknem kókuszolajmentes gyártásra kell szorítkoznia.

A koprából kisajtott kókuszolaj kereskedelmi értéke kb. 115 P per 100 kg, ez az előző évek áraihoz viszonyítva, lényeges emelkedést jelent, azonban a mai zsiradékárakhoz mérve, olcsónak nevezhető.

Noseda Kálmán dr. jelentése a mosdó (pipere) szappan, valamint a kozmetikai cikkek 1940. évi termelési, forgalmi és árviszonyairól:

Az 1940. esztendő a háborús gazdálkodás jegyében folyt le, melynek velejárója a szigorú nyersanyaggazdálkodás. A kormányzat az országot az olajok terén is az önellátásra óhajtotta átállítani és ezért a termelőknek az olajos magvakért évről-évre erősen felemelt termelési árakat kínált, hogy ezáltal is ösztönözze őket a többtermelésre. Így pl. a háború előtt a napraforgómag ára 13'50 P volt, tavaly ezt az árat a kormányzat 22 P-re, majd a közelmúltban 33 P-re emelte fel. Az összes zsiradékfajtákat az Iparügyi Minisztérium zárolta és e nyersanyagokhoz az ipar csak a megfelelő igénylések mellett juthatott. Ugyancsak erős hiány mutatkozott faggyúban, melyet ugyan az Árkormánybizottság 1'46 P-s árban maximált. A szappanárakat azonban az Árkormánybizottság az 1'46 P-s maximált árhoz állapította meg s a békebeli árak kg-kinti egységárához annak alapján kg-kint 40 fillér Á. K. felárat engedélyezett. Mivel az Á. K. felár fentiek értelmében nem fedte a kalkulációs árakat, a gyárak kénytelenek voltak az olcsóbbfajta szappanok gyártását beszüntetni és csak a jobban kalkulálódó márkaszappanokat forgalomba hozni, melyeknek rentabilitása jóval a békebeli kalkuláció alatt maradt. Ez a magyarázat szükséges annak megértéséhez, hogy az 1940. évi pipere-szappanforgalom, hangsúlyozzuk, értékben az előző évinek majdnem kétszerese és kb. 10,000.000—12,000.000 P-t tett. E látszólagosan magas forgalom ellenére a szükséglet koránt sincs kielégítve, minek magyarázata éppen az, hogy a közönség a külföldi szappanhiányok ismeretében magát mosdószappanban is — anyagi erejétől telhetően — fedező vá-

sárlásokkal biztosítani szándékozott. A faggyúkérés egy állami apparátus felállításával most van rendezés alatt és így remélhetőleg ezzel kapcsolatban a mosdószappankérdés is rendezést nyer.

A kozmetikai cikkek forgalma összegben szintén kétszerese az előző évinek és kb. 15,000.000 P értéket képvisel. A felemelkedett érték szintén a nyersanyagok és a csomagolóanyagok, tubus stb. áremelkedésével függ össze, mivel e cikkekből jelentékenyebb készlet gyűjtése a fogyasztók részéről nem volt észlelhető.

A kozmetikai készítményeknél 1—2 külföldi származású nyersanyagtól, mint pl. lanolin, speciális viaszok stb., valamint a hazai glicerín-kiutalás megszorításától eltekintve, a nyersanyaghiány kevésbé volt érezhető, mint a szappaniparban. Jelentékeny drágító tényezőként lépett fel viszont a kölnivizek és parfümök gyártásával kapcsolatosan a szeszár emelése. A kozmetikai cikkek eladási árában a szesz- és tubusfeláraktól eltekintve, mindezekig semmi emelkedés nem állott be.

Vilim Zoltán dr. jelentése: Az 1940. évi statisztikai adatok hűen tükrözik vissza a világgazdaságban előállott új helyzetet.

Az 1940. évi statisztikai kimutatásokban mégis szereplő tengerentúli viaszbehozatali adatok a még 1939. évben vásárolt és 1940. év első hónapjaiban beérkező tételeket regisztrálják, vagy olyanokat, amelyek már akkor európai kikötőkben voltak.

Természetes méhviaszból általában 8—10 vagón volt évenként az importunk.

1940-ben is elértük a 824 q-t, csak a szállító országok nevei változtak. Addig ugyanis főleg belga, francia és angol gyarmatokról importáltuk e cikket, most úgyszólván az egész mennyiség Törökországból jött be.

Kárpátalja, főleg azonban Erdély egy részének visszatérésével a méhviasz behozatalában visszaesés várható majd, mert ez országrészek rendszeres méhviasztermeléssel foglalkoznak.

Carnauba, candelilla és más növényi viaszoknál — amiket a vámtarifa 342. szám alatt szerepeltet — majdnem 80% a visszaesés 1940-ben. Ez főleg a cipőkrémipart sújtja érzékenyen, mert e cikk gyártásánál a carnaubaviasz a főalapanyag. Termelőhelye: Brazília, ahonnan 1939-ben 719 q-t importáltunk, míg 1940-ben semmit sem.

A beérkezett csekély mennyiség már a Svájcban és a német kikötőkben levő árukészletekből származik. Az itteni kiesést a gyárak igyekeztek a Németországból származó és barnaszénből előállított — tehát nem növényi — viaszokból pótolni. (Montánviasz, keményviasz stb.) Ezért látunk a 319/e 1. és 2. vámtarifa alá sorozott tételek importjánál nagyobb kiugrást.

IX. szakosztály (gyógynövények, gyanták, keményítő, műanyagok, festékek, illóolajok, illatszerek stb.) folyó évi május hó 6-án tartotta ülését *Majthényi Béla* m. kir. kormányfőtanácsos, szakosztályelnök elnöklete alatt.

Jelen voltak: *Bartha-Kovács Lajos* dr., *Berczeli Harry* dr., *Betegh Péter* dr., *Helvey Elek*, *Irgang Kálmán*, *Kastner Hugó*, *Keleti Kornél* dr., *Lányi Lajos* dr., *Plán Frigyes*, *Stielly Walter*, *Wack Géza* és *Waldhauser Géza* dr. bizottsági tagok és *Pusztér Mihály* szakértő.

Keleti Kornél dr. jelentése a *vegyészeti ipar* 1940. évi állapotáról:

Általános szempontból véve, sikerült a kormánynak szigorú árellenőrzés alapján az árak emelkedését megakadályozni. Az alapanyagok (sa-

vak, lúgok, anorganikus sók) árai egyáltalában nem emelkedtek, kivéve azon sókat, amelyek fémtartalmúak; ide sorozandók még a krómsók is, amelyek különösen nehezen voltak kaphatók.

A németországi árak — kivéve a kátrányfestékárakat — állandóak voltak. Nagy változások csak a fémtartalmú termékekben voltak észlelhetők és azon éterikus olajokban, amelyeket tengerentúli vagy külföldi származásuknál fogva nagy fuvar-költség terhel és amelyek beszerzése, a nagy kereslettől eltekintve is, igen nehéz. A szeszárak kincstári részesedésének felemelése az összes szeszartalmú kozmetikai cikkek előállítását lényegesen megdrágította. Drágulást okozott azonkívül a márkafelár, amely ez év közepe táján lépett érvénybe.

Magyarország sziget Európában, mert Németország mintájára, összes szomszédaival szemben meg tudta akadályozni az áruhájszát és az eladási árak ugrásszerű emelkedését, ami, ha nem sikerül, okvetlenül a pengő romlására vezetett volna. Bizonyos cikkekben nálunk is előfordult áruhájsza, aminek káros hatását úgy a kereskedelem, mint az ipar érezte, mert nagy vásárlási rohamok után hirtelen szünetek álltak be, ami semmiképpen sem biztosította az ipar és kereskedelem egyenletes és szabályos munkamenetét.

Az új év küszöbén tisztában vagyunk azzal, hogy a már hivatalosan bejelentett munkabér- és költségemelés lehetetlenné fogja tenni a jövőben az eddigi árak betartását. Úgy az ipar, mint a kereskedelem, ha a felár által biztosított haszontól elesik, ennek súlyát nehezen tudná elviselni. Mint ahogyan erről többi jelentéseinkben is említés történik, bizonyos szakmákban az áruhiány igen nagy mértékben fog megnyilvánulni s ez nehezen lesz elkerülhető. Ezzel szemben illetékes tényezőkre súlyos feladat hárul az árszabályozás terén, hogy egyes csoportok más csoportokkal szemben az áru-gazdálkodásban ne részesüljenek meg nem érdemelt előnyben azért, hogy nekik könnyebben és gyorsabban engedélyezik az árak felemelését és hogy egyes szakmák könnyebben hárítják el a reájuk rótt terheket, mint más, mostohábbban kezelt szakmák.

Általában tisztában kell lennünk azzal, hogy a mezőgazdasági termékek módfeletti és hirtelen ár-emelkedése kell, hogy visszahatást gyakoroljon az ipar és kereskedelem költség-számlájára és a kereseti lehetőségek szabályos nivellálását nem szabad szem elől téveszteni, ha az ország gazdasági egyensúlyát a jövőben fenn akarjuk tartani.

Helvey Elek jelentése a *kátrány- és festékipar* 1940. évi helyzetéről:

A kátránytermékek legnagyobb része még 1939-ben az első anyaggazdálkodási rendeletek megjelenése alkalmából vétetett zár alá. Azóta a kátránytermékekre vonatkozó zárolási rendeletek még további megszigorítást nyertek. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy az anyaggazdálkodási intézkedések ellenére és annak ellenére, hogy a belföldi kátránytermelés — elsősorban Budapest Székesfőváros gázművei gáztermelésének nagymérvű emelkedése következtében — fokozódott, anyaghiány volt tapasztalható. Az év nagyobbik felében az anyaghiányt bizonyos cikkekben még enyhítette a külföldi behozatal. Ugyanis az év első 8—9 hónapjában Németországból még beszerzhető volt kőszénkátrányszurok és kőszénkátránytelítőolaj, úgyhogy brikettgyáraink és talpfateltítőtelepeink, ha szűkösen is, de mégis csak jutottak nyersanyaghoz. Az elmúlt év utolsó hónapjaiban Németország — az egyetlen számbajöhető beszerzési piac — úgy-

szólván teljes kiviteli tilalmat rendelt el a kátránytermékekre. Egyes cikkekben, mint pl. cresol és phenol azonban még 1940-ben távolról sem állott elegendő rendelkezésre, minthogy ezek olyan cikkek, amelyekben a belföldi termelés a szükséglet csak egy elenyésző részét látja el, míg oroszán-része mindig külföldről importáltatott. Motorbenzolban a szükségletet a Gázművek zavartalanul el tudták látni.

Bár a kátrányos fedéllemezek és szigetelőanyagok elsősorban építőipari cikkek, minthogy azonban kátránnyal is vonatkozásban állanak, néhány szót akarok ezekről is szólni. A szükséglet itt sem volt kielégíthető, aminek a felfokozott kereslettel (árvízkárosultak építkezése, fontos hadi- és óvóhelyépítkezések) szemben álló, részben nyerslemez, részben itatóanyaghiány volt az oka.

A belföldi árak a lényeges rezsimmelkedések ellenére nagyjában változatlanok voltak, a külföldi árak azonban többnyire erősen emelkedtek.

A porfestékek piacán a helyzet nagyjában változatlan. Megemlítendő, hogy Erdély visszacsatolásával két új festékgár és egy új kátrányfedéllemezgár csatoltatott vissza a Csonkaországához. Az anilinfesték szükségletét zavartalanul elégítették ki külföldről annak ellenére, hogy Franciaország, mint szállító kiesett. A lenolajkence hiánya 1940-es évben a festéküzletet még nem befolyásolta hátrányosan és a gyárak elég jól foglalkoztatva.

Megemlítendő, hogy az anilinfestékárak Magyarország részére lényegesen, kb. 50%-kal emelkedtek, mely körülmény hazai festékgyárainkat különösen exportviszonylatban befolyásolja hátrányosan.

Bartha-Kovács Lajos dr. jelentése az illatszeripar 1940. évi helyzetéről:

Az elmúlt év folyamán az illatszeriparban nyersanyaghiányra visszavezethető termelési nehézségek mutatkoztak; így a külföldi olajok behozatali lehetőségeinek korlátozottsága, úgyszintén a lanolin, glicerin, stearin és egyéb nyersanyagok beszerzési nehézsége, melyek szinte katasztrofálisan megbénították az egész ipart. A szakma a fennálló hiányokat póttanyagok felhasználásával igyekezett pótolni, ami csak részben sikerült. A piacon volt különféle kenőcs-alapanyagokat: kakaóvaj, glicerinpótlók, több-kevesebb eredménnyel lehetett felhasználni. Az illatszeripar és a vele kapcsolatban levő illatszertárak forgalma az 1940. év folyamán 15—20%-os számszerű emelkedést mutatott ugyan, ezen forgalomemelkedés 10%-át azonban a fényüzési, forgalmi, illetve fázisadó, valamint a szeszárok kétszeri felemelése okozták, szóval az állam által eszközölt áremelkedések. A forgalomemelkedés 2—3%-át az árkormánybiztosság által csak egyes cégek kérelmére engedélyezett és áthárítható felárak tették ki, mely után a szakma, köztudomásúlag éppen úgy, mint az állami áremelések után, hasznot nem számíthatott fel. Az árucikkek legnagyobb részét a szakma még mindig az 1939. év augusztus 26-i áron árusítja, az alkoholtartalmú cikkek kivételével, melyeknél az engedélyezett általános áremelés áthárítható. A forgalom emelkedéséhez hozzájárult, hogy a közönség egy része egyes cikkekből nem a megszokott mennyiséget vásárolta; így a fenti 10—12%-on felüli emelkedés később a forgalom visszaesését fogja eredményezni. A szakma általános helyzetét kétségtelesen súlyosbította a haszon nélkül lebonyolított 10—12%-os forgalomemelkedés, mert ennek a le-

bonyolítása több tőke befektetését tette szükségessé, s ahol ez rendelkezésre nem állott, ott a tőke hiánya az áruraktárak csökkenését eredményezte.

A fentemlített nyersanyagnehézségeken kívül meg kell még említenem a 7%-os lineáris fizetésemelés okozta újabb terheket, mely szintén a haszon rovására megy. Önként felmerül a kérdés, miként lehetne a fentiekben vázolt hátrányos helyzetet megszüntetni. Ez megoldható volna anélkül, hogy a kevésbé teherbíró társadalmi rétegekre nagyobb megterhelést jelentene, csak arra volna szükség, hogy a szakmával karöltve a közellátási minisztérium a finomabb kozmetikai készítményeknél és illatszerekknél ne csak a felárat engedélyezze, hanem tegye lehetővé azt is, hogy az üzletek ezeknél a cikkeknel az évtizedek alatti szabadversenyben kialakult haszonkulcsoknak megfelelő nyereséget is hozzászámíthassák. Ez lehetővé tenné azt, hogy a szegényebb osztályok által használt és általában a közszükségleti cikkeknel a mai alacsony ár fenntartassék anélkül, hogy a szakma ezáltal súlyos és hátrányos helyzetbe kerülne.

Irgang Kálmán jelentése az illóolajpiac 1940. évi helyzetéről:

Az elmúlt esztendőről közölt hivatalos statisztikai adatok hű képet adnak a jelenlegi illóolajbeszerzési lehetőségekről, a tengerentúli közvetlen illóolajforgalom teljesen megszűnt, a semleges államok készletei pedig kiapadóban vannak.

Hazánkban az illóolajgyártás még igen kezdetleges, annak okát a tervszerűtlen gyógynövénytermelésben kell keresni. Tavaly koriander-, levendula- és borsmentaolajat pároltunk jelentéktelen mennyiségben, pedig a kereslet a háború következtében igen élénk volt. Kilátásaink idén kedvezőbbek, mivel a japán mentaolajexport elmaradása folytán a németországi Reichsstelle nagyobb mennyiségű nyers magyar mentaolaj átvételét vállalta. A magyar illóolajok minőségileg kifogástalanok, a külföld szívesen vásárolja.

Illóolajexport szempontjából a háború tartama alatt Belgium és Hollandia számításba nem vehető, mert készletük önellátásra sem elegendő, s gyarmataikból utánpótlást nem várhatnak. A francia eredetű illóolajoknál újabban lényegesen javult a helyzet, a létrejött magyar-francia és francia-német megállapodások azok beszerzését lehetővé teszik, tehát levendula- és geraniumolajban már nem szenvedünk hiányt. Olaszországi bergamott-, citrom-, mandarin- és narancsolajban elég élénk a kínálat, minden mennyiség szállítását vállalják, mivel az angol és amerikai vevők Olaszország hadviselése óta elmaradtak. Németország favorizálja egész Európa illóolaj ellátását.

A tengerentúli illóolajokban, valamint azokból gyártott szintetikus illatosítókból nincs utánpótlás. Az elvétele piacra kerülő készletet kétszeres, sőt háromszoros áron lehet csak felvásárolni. Menthol utánpótlására alig van kilátás. A japán menthol 70—80% tartalmú, míg a magyar 50%. Németország a szintetikus illóolajokat nem gyártja, a készletek kimerülnek, Svájcban pedig a magas árak miatt nem lehet behozni.

Plan Frigyes a búza- és tengerikeményítő 1940. évi gyártási helyzetéről a következő jelentésben számolt be:

A múlt évben úgy a búzakeményítő-, mint a tengerikeményítőgyárak egészen augusztus végéig teljes kapacitással dolgoztak. Az export meglehetősen nagymérvű volt, főképen búzakeményítőben és búzasikérben és nemzetgazdasági szempontból

csupa nemes valutát szolgáltatott a Nemzeti Banknak.

Az 1940. évi rossz termés és a közellátási intézkedések folytán a nyersanyag részben zároltatott, később csak kiutalásokkal volt kapható és az üzemek redukáltan dolgoztak. Hogy a belföldi szükségletet az egykéz el tudja látni, az export megszűnt. A második félévben a gyárak nagy nehézségekkel küzdöttek nyersanyagban és sokszor hetekig szüneteltek az üzemek, ami nagy veszteségeket jelentett. A gyárak sikerben exportkötelezettégeiknek, főképen Svájccal szemben, a nyersanyaghiány folytán nem tudtak eleget tenni, ami ezen összeköttetésnek jövőbeli oly fontos kihasználását veszélyezteti. A belföldi szükséglet is erősen emelkedik, főként azért, mert a burgonyakeményítőipar nem tudván teljes üzemmel dolgozni burgonyahiány folytán, a szörp- és dextringyártásra a tengeri- és búzakeményítőt vette igénybe, főként azért, hogy az édesítőiparnak, melynek csak korlátozottan áll cukor rendelkezésére, a szörpöt mint cukorpótlót sürgősen rendelkezésre bocsáthassa.

A burgonyakeményítőipar csak redukáltan tudott dolgozni, mert idejében nem tudott megfelelő mennyiségű burgonyát üzemi célokra kapni. Az utókampányban, tavasszal, ugyan valamit sikerült ezen segíteni, de csak nagyon kis mértékben. A korlátozott cukormennyiségek folytán minden kvantum szörp és glucose gyártására használtatott fel, hogy az édesítőipar szükségletét fedezhesse, de így is csak nagyon korlátozott mértékben tudott annak eleget tenni.

Krayer Gyula jelentése a fenyőgyanta 1940. évi forgalmáról:

Az 1940. évi valódi fenyőgyanta-behozatalunk az előző évi behozatal mennyiségét csaknem megközelítette. Ha azonban figyelembe vesszük országunk területi gyarapodását, a teljes szükséglet fedezésére nem volt elég.

A kontinensen dúló háború, valamint a háborút megelőző gazdasági elszigeteltség maga után vonta azt a körülményt, hogy éppen a kontinensen levő államokból sikerült a legkevésbé a szükséglet beszerzése. Ezt a körülményt az alábbi táblázat világítja meg:

	Gyanta-import	
	% 1939	% 1940
Németország	10'8	—
Franciaország	37'0	4'5
Görögország	34'4	29'8
U. S. A.	12'2	52'0
Portugália	4'6	9'3
Svédország	1'0	4'4
	100'0%	100'0%

Amíg az 1939. évben a szükséglet 12%-át az Amerikai Egyesült Államokból és 88%-át az európai kontinensről, addig 1940-ben 52%-át az Amerikai Egyesült Államokból, viszont 48%-át a kontinensről szereztük be.

E jelentős arányú eltolódásból arra lehet következtetni, hogy az Amerikai Egyesült Államokból abban az időben volt nagyobb behozatalunk, amikor Olaszország és Anglia között nem volt még hadiállapot, tehát 1940 elején. Mert alig képzelhető el, hogy a mindinkább fokozódó tengerzár ellenére növekedett volna a gyantaszállítás lehetősége Amerikából. Az európai gyantatermelő államok kivétel nélkül a háború hatása folytán szállítóképtelenné váltak. Ezidőszerint még Portugália volna tekintetbe vehető, azonban még erősen Anglia befolyása alatt állván, készleteit nagyjából Anglia veszi igénybe.

Bénítólag hat a kontinens felé való áruszállítmányozás lebonyolítására, hogy Portugália és Spanyolország vasútvonalai az európaiktól eltérő széles nyomtávúak, ami az országhatáron az áruátrakást teszi szükségessé. Nem kevésbé teszi szükségessé az országhatáronkénti áruátrakást a többi államok egymásközti háború okozta bizalmatlansága is, mert ezidőszerint az átvonuló nemzetközi vonatcsatlakozás jóformán teljesen szünetel.

A természetes gyanta árképzése az Amerikai Egyesült Államok piacán csökkenő tendenciát mutat, amely körülménynek az európai piac kiesése az okozója. Az európai kontinensen ellenben erősen emelkedő volt az irányzat. Ha az 1939. és 1940. évek áralakulását egymással szembehelyezzük, úgy általában nem jelentkezik lényeges árkülönbség. Az 1939. évi átlagár 29 P, az 1940. évi 31 P q-ként, ami alig 6% áremelkedésnek felel meg. Ez az árkiegyenlítő-dés onnan ered, mint ahogy az már a jelentés során is kitűnik, hogy a szükséglet jelentősebb része az olcsóbb amerikai piacon szereztetett be.

A X. szakosztály folyó évi április hó 22-i ülésén jelen voltak: Lengyel János m. kir. kereskedelmi főtanácsos, szakosztályelnök, kemencei Aczél Rezső dr., alsócsernátoni Csernátó György, Dán Viktor, Farkas Gábor, vitéz Fejér András, kisigmándi Hamary Dániel dr., Jármay Zoltán, Kálmán Árpád, Katzer Árpád, Kertay Ferenc, Kovács Sándor dr., Pető Miklós, komjátszeghi Szentkirályi Ákos dr. és Vagács G. Mihály keresk. tanácsosok, Árvai László György, Bokor Imre, Kövér Győző, Móré István és Resch Ferenc szakértők. A bizottság elnökségét Farkas János dr. miniszteri tanácsos, a Bizottság h. elnöke képviselte, aki szívélyes szavakkal üdvözölte Lengyel János szakosztályelnököt m. kir. kereskedelmi főtanácsosi címmel való kitüntetésé alkalmából. Ezután Lengyel János szakosztályelnök nyitotta meg az ülést és köszöntötte az újonnan meghívott szakértőket.

Az ülésen elsőnek kemencei Aczél Rezső dr. számolt be a mechanikai cipőipar 1940. évi helyzetéről:

A hazai termelés 1940-ben a belső fogyasztást bőségesen fedezte. A cipőexport azonban jelentősen csökkent. Ez a háborús viszonyokból adódó körülmény annál inkább érintette cipőiparunkat, mert cipőkivitelünk legnagyobb része nemes valutával rendelkező országokba irányult. Országunk újabb örvedetes megnagyobbodása folytán természetesen a belső fogyasztás lényegesen emelkedett. Az erdélyrészi kereskedők a hazai gyárosokkal újra felvették az összeköttetést. Nagyvárad és Kolozsvár visszatérével kiváló ízléssel dolgozó, elsőrangú üzemeket is kapott vissza a szakma. Ezek már az év végén tavaszi rendeléseket vettek fel úgy a fővárosban, mint a vidék nagyobb kereskedőinél. Az év folyamán megjelent anyaggazdálkodási rendeletek a talp- és felsőbőrrel és egyes bélésfélénél a kötött gazdálkodást hozták részben magukkal, hogy a szükségleteket fedezzék. Ez utóbbit az év végéig zavartalannak mondhatjuk. Bár különféle gyártási mellékcikkek már hiányoztak, a mozgékony gyár-
ipar azonban megfelelő póanyagokkal képes volt helyettesíteni őket. 1940-ben a munkáslétszám sem csökkent és a minőség is még elérte az előző évet. 75 mechanikai üzem a bőryanagot az anyag hivatal megbízása alapján a Magyar Cipőgyárak Országos Egyesülete útján igényelte. Az elosztás fejkvóta alapján lett lebonyolítva; a középiparban az Országos Iparegyesület útján, a kézműiparban pedig az ipartestületek útján. A jelentési év végén a bőr-

hiány miatt és azért, mert javításokra a kézműipart el kellett látni bőrrrel, a gyáripárnál a bőrkiutalás csökkenése állt be. A mechanikai üzemek — mint előző évben is — a bőryanag legnagyobb részét hazai üzemektől szerezték be, csak néhány különleges bőrfajtát hoztak be külföldről: Németországból sevró-bőrt és reptilia-utánzatot, Jugoszláviából pedig disznóbőrt. Lényegesen megnehezítette az ipar helyzetét, hogy a gépalkatrészek, egyes gyártási melléktermékek és jól használható pótanyagok csak szórványosan jöttek be. Reméljük, hogy a mostani újabb rendeletek helyes végrehajtása és az immár megfelelő pótanyagok (fa, parafa stb.) nagyobb mérvű bekapcsolása folytán a polgári lakosság cipőellátása zavartalanul fog lebonyolódni. Különösen akkor, ha úgy, mint 1918-ban, a főszempont az lesz, hogy a mechanikai üzemek minél több munkást juttassanak kenyérkeresethez és hogy minél nagyobb számú jogos igénylő jusson cipőhöz. Az 1914—18. évi világháború negyedik évében ugyanis a Népruházati Bizottság bőripari osztályának sikerült — a nyersbőr-, készbőr- és cipőközpontok beolvadása útján — minden polgári igényt kielégíteni.

A magyar mechanikai cipőipar a jövőben — reméljük — a világpiacon is megállja a helyét, hiszen a magyar ízlés kitűnő, s a magyar munka elsőrendű minőségű.

Majd Árvai László György jelentése következett a *könyvkötővászón-, linoleum-, műbőr- és viaszosvászónpiac* 1940. évi helyzetéről. A *könyvkötővászón-behozatal* 1940-ben jelentősen csökkent, elsősorban azért, mert a velünk baráti államok a háború következtében már kevésbé voltak szállítóképesek. De nemcsak végáru nem jött be, hanem a könyvkötővászónból konfekcionált cikkek is hiányoztak, úgyhogy a fogyasztás kizárólag a hazai iparra támaszkodhatott. A belföldi iparnak — noha fokozódó nyersanyaghiánnyal kellett küzdenie — több mint 30%-kal sikerült többet termelnie, mint az előző évben.

Megjegyzendő, hogy oly szakmák, amelyek eddig könyvkötővászónat nem dolgoztak fel, pl. bőrdösök, bőrdíszművesek, játékipar stb., jelentékeny mennyiségeket vettek át, hogy egyéb hiányzó alapanyagukat pótolják. A cikk az év folyamán némileg drágult, amennyiben május 9-én a fázisadó 2 és 1/2%-kal emelkedett, az Árkormánybiztos által megállapított felárak pedig 5—10%-ot tettek ki.

A *linoleum* behozatalában folytatódott az az évek óta tartó irányzat, hogy az import súlypontja mindinkább a nehéz s így drága minőségek felé tolódik el. Annak ellenére, hogy Szlovákiából és Svájcából 1940-ben semmi sem jött be, Olaszország pedig csekély behozatali mennyiséggel szerepel, fő szállítóink, a német gyárak viszont a háborús igénybevétel következtében nehezen szállítottak, a 608/c vámtarifátélszám alá tartozó nehéz inlaidárak importja kb. 20%-kal emelkedett. Az összes többi minőségek behozatala ugyanakkor 25%-kal csökkent.

A német gyárak az utóbbi időben már jóformán kizárólag vastag árut gyártottak, s így a rendelkezésre álló kevés nyersanyag, elsősorban juta, gazdaságosabb felhasználása vált lehetővé. Ez a jelenség a belföldi fogyasztás érdekével ellentétes, mert a piacnak kisebb burkolt területért többet kellett fizetnie.

Noha az áru minősége a felhasznált pótanyagok következtében romlott, az *árak* lényegesen magasabbak voltak, mint 1939-ben, amennyiben a magasabb fuvar- és biztosítási tételek mellett az el-

adók 10—30%-ig terjedő felárakat számítottak fel. A háborús Németország linoleumgyárainak szállítóképeségét kedvező színben tünteti fel az a körülmény, hogy Magyarországra irányuló exportjuk számottevő nehézségek ellenére is mindössze kb. 7%-kal csökkent.

Műbőr-behozatalunk 1940-ben is jelentéktelen volt és még az alacsony előző évi számoknak is alatta maradt. Egyetlen szállítónk ezúttal is Németország volt, ahonnan néhány különleges műszaki minőséget és finomabb autókárpitanyagot hoztunk be. A külföldi árak e cikknél is felmentek. Az emelkedés mérve eléri a 30%-ot is.

Az előző évben kezdeményezett exportnak csak mintegy harmadrészét tudtuk fenntartani Belgiummal és Egyiptommal, némileg magasabb árak mellett.

A belföldi *termelés* igyekezett a megnövekedett szükséglettel lépést tartani s így mintegy 25%-kal múlta felül az előző évi mennyiséget. A termelés fokozása az adott helyzetben igen öröndetes jelenség s elsősorban az ipar vertikálisan megszervezett voltának köszönhető. Az országhoz visszatartott területek szükséglete, a valódi bőrben mutatkozó hiányok, valamint a légmentes kapcsolatos cikkek nagy érdeklődést váltottak ki a műbőrök iránt. Az év közben 2 és 1/2%-kal emelkedett fázisadó, valamint 5—10%-ig terjedő felárak a műbőr kismértékű drágulását idézték elő.

A *viaszosvászón-cikkeknek* külkereskedelmi forgalma jelentéktelen volt 1940-ben is. Külforgalmunk csupán mintavégekre, illetve különleges anyagokra szorítkozott. A belföldi *termelés* a felépő nyersanyaghiány ellenére is számottevő mértékben emelkedett. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy a pótanyagok egész sorát alkalmazták. Az év második felében, Erdély egy részének visszatartásával egy új iparteleppel gazdagodtunk, amely több viaszosvászónféleséget vertikális üzemben gyárt. Ez a komoly üzem, kedvezőtlen földrajzi fekvése ellenére is, jelentős szerepet fog játszani a belföldi termelésben, mihelyt a hazai viszonyoknak megfelelő műszaki átalakításokat elvégzi. A termelést 1940-ben már a nyersanyagok jobb kihasználásának szempontjából állították be, nagyobb súlyt helyeztek a finomabb minőségek gyártására s ezért a termelési számok az előző évi adatokhoz képest érték tekintetében még nagyobb emelkedést mutatnak, mint mennyiségileg. A fázisadó a viaszosvászón-cikkeknek is 2 és 1/2%-kal emelkedett, ezenkívül 5—10% közötti felárak drágították az árakat, úgyhogy az áremelkedés majdnem pontosan megfelel az ipari anyagok és termékek, illetve gyártmányok indexszámalakulásának.

Ezután *Kálmán Árpád* olvasta fel jelentését a *cserzőanyagok* 1940. évi termelési, forgalmi és árviszonyairól. A háborús viszonyok folytán előállott nyersanyaghiány a hazai cserzőanyagok fokozottabb termelését tette szükségessé. Legfontosabb cserzőanyagunknak a *tölgyfacsernek* kitermelésére már a devizazárlat óta fokozottabb gondot fordítottunk. Az utóbbi évek, de különösen a múlt évi cserzőanyaghiány eggyenesen köteleességünké tette a tölgyfacser racionális termelését. Az 1940. évben az előző évi termeléssel szemben további kb. 10% emelkedést tudunk kimutatni. E mennyiség kitermelése határozottan nagy eredmény volt, mert mint ismeretes, a múlt évi tavaszi áradás, a nagy és folytonos nyári esőzések igen sokszor megakasztották a munkát. A termelés kényszerű kitolódása természetesen a minőség rovására ment, de az áru megfelelő beraktározásával és szakszerű ponyvázá-

sával sikerült a termést a komolyabb károktól megóvni. Az árak az előző év nívóján mozogtak. A magas és állandóan emelkedő munkabérek némi áremelkedést idéztek elő. A termelőknek fizetett vételár a minőségtől és raktározási lehetőségektől függően 6—6'50 P között mozgott. Erősen emelkedett azonban a kéreg feldolgozási, illetve aprítási és őrlési munkabére. Az Árkormánybiztosság a belföldi ipar számára a feldolgozott I-a cser árát métermázsánként 8'20 P-ben állapította meg oly módon, hogy ez az ár minden hónapban 10 fillérrel emelkedett. A belföldi ipar 1940-ben a külföldi cserzőanyaghiány folytán természetesen a normálnál lényegesen nagyobb mennyiségű csert vásárolt fel. A kivitel 90%-át ezúttal is Németország vette fel. Erősen érdeklődött tölgyfacserünk iránt a szükségletét eddig Szlovákiából fedező Svájc. Más országok is, mint Dánia, Norvégia, Hollandia, Svédország mutattak némi érdeklődést. A kivitelre került cser ára a termelési költségek emelkedésével párhuzamosan fejlődött.

Gubacstermésünk 1940-ben egyáltalában nem volt. Nemcsak nálunk, hanem az összes szomszédos államokban is a korai fagy és az azután bekövetkezett esős időjárás miatt a termés teljesen elmaradt.

Harmadik hazai cserzőanyagunkat, a *fenyőcsert*, sajnos, nem tudtuk kellő eredménnyel felhasználni. A visszatért Kárpátalja erdőségei ugyan bő lehetőséget nyújtanak az intenzív termelésre, azonban a csehek által elhanyagolt erdei utak gondozatlansága és hiánya, továbbá az esős időjárás az utak megközelítését majdnem lehetetlenné tette. Így a termésnek csak egy kis részét sikerült az ipar részére biztosítani. Illetékes hatóságaink az erdőigazgatóságokkal karöltve már most megtették a szükséges intézkedéseket, hogy 1941-ben a technikai nehézségeket leküzdjék, a fuvarozást lehetővé tegyék s így e fontos nyersanyagot minél nagyobb mértékben bocsássák az ipar rendelkezésére.

Erdély egy részének visszatérése cserzőanyagtermelésünkben nagy fejlődést jelent. Ez az erdődús vidék úgy a tölgyfacser, mint a gubacs, de különösen a fenyőcser termelését lényegesen emelni fogja. A világháború előtt is Erdély volt egyik legfontosabb cserzőanyagtermelő helyünk. Emellett még az itteni kéreg minősége is elsőrangú, erősen magas tannintartalmú. 1940-ben az erdélyi készletek szállítása közvetlen vasútvonal hiányában nehézségekkel járt. Reméljük, hogy ezt a nehézséget a jövőben legyőzhetjük. Országunknak ily módon megszorodott cser- és gubacstermése ismét időszerűvé tette a már évek óta napirenden levő tervet, egy tannint kivonatoló gyárnak felállítását. A mostani nagy cserzőanyaghiány egyenesen szükségessé teszi ezt. A szakminisztériumok kezdeményezésére tárgyalások vannak folyamatban és a közeli megvalósulás várható.

Külföldi cserzőanyagok és cserzőanyagkivonatok behozatala természetesen erősen csökkent. A délamerikai quebrachofa és az afrikai mimóza importja 1940. év első felében egyrészt a valutáris, másrészt a hajózási nehézségek folytán csökkent, majd Olaszország hadbalépése után úgyszólván teljesen megszűnt. Importunk az előző évvel szemben $\frac{1}{3}$ -ra esett vissza. De megszűnt nagyjából ugyanakkor az összes tengerentúli anyagok behozatala is. Ily módon a magyar bőriparnak és cserzőanyagüzemeknek más európai behozatali lehetőségeket kellett felhasználniuk. Itt elsősorban

a szomszédos Jugoszlávia nagy tanningyári gesztenye-, tölgy- és fenyőkivonatainak behozatalát kellett biztosítanunk. Sikerült is az előző évvel szemben lényeges többletet elérnünk. Nagyon fontos volt az olasz gesztenyefa- és szömörcekivonat behozatala is. Nagy segítségünkre volt még a törökországi cserzőanyag is, valonea, trilló és ezek kivonatai, amelyek mind árban, mind a délamerikai kivonatok helyettesítésében a legjobban megfeleltek a magyar bőriparnak.

Bőripari zsiradékok és olajok behozatala a háborús viszonyok miatt teljesen szünetelt, ez azonban a legkisebb zavart sem okozta, minthogy bőriparunk a hazai zsiradékgyártás technikai fejlettsége folytán a behozataltól úgyszólván teljesen függetleníteni tudta magát. Az előállításához szükséges nyersanyagokat oly tökéletesen helyettesítette póanyagokkal, hogy a hazai ipar ellátásán kívül a szomszédos országok nyersanyagzavarain is tudott segíteni.

Külön figyelemmel kell kísérnünk a *szintétikus cserzőanyagok* magyarországi gyártásának nagy fejlődését. A növényi cserzőanyagok pótlására szolgáló műcserzőanyagokat először Németország vegyi gyárai hozták forgalomba. Rögtön utána a magyar ipar is a piacon termelt és a külföldivel legalábbis egyenértékű minőségű árut hozott forgalomba. Erre való tekintettel illetékes hatóságok a szintétikus cserzőanyagok használatát 10%-ig, a műcserzőanyagok használatát 15%-ig engedélyezték. Az állandó cserzőanyaghiány közepette ez a hatósági intézkedés nagy segítségére volt az iparnak.

Igen fontos volt, hogy a magyar ipar és kereskedelem — a hivatalok bőripari szakembereinek segítségével — megfelelő rátermettséggel végezze a cserzőanyagok importját és hazai gyártását, mert ezáltal nemcsak az itthoni, hanem a visszatért erdélyrészi bőripart is el tudta látni nyersanyagokkal. Így az erdélyi üzemek is munkájukat minden zavar nélkül tudják folytatni.

Kisigmándi Hamary Dániel dr. jelentése a *nyersjuhborpiac* 1940. évi helyzetéről a következőképpen szólt:

Az 1940. év a nyersjuhborpiacon — a háborús helyzet következtében, — további nagy eltolódásokat hozott. Olaszország belépése a hadviselő felek sorába még jobban bezárta a gyűrűt és attól kezdve a tengerentúli apróbőrök középeurópai országba nem érkezhettek meg. Így teljesen elmaradt az év második felében a délafrikai, délamerikai és ausztráliai juhborimport. Merinótipusú bőrökben számbavehető exportfeleslege egyik európai országnak sem volt és különösen az év második felében Magyarország jóformán teljesen a balkáni államok durvagyapjas juh- és báránybőrtermelésének behozatalára szorítkozott. A háborús helyzet kifejezésre jut az *áralakulásban* is. A délafrikai juhbor árak libránként az 1939. évi 6—7 pennyről 1940-ben 9, majd 10 pennyre emelkedtek. Ehhez a dráguláshoz a tengeri fuvardíj előbb 25, később 50, sőt az év végén mintegy 100%-os emelkedése is hozzájárult. Említésre méltó, hogy a szállítmány- és hadi kockázati biztosítás díja 2—3 ezrelékről 8—15%-ig emelkedett. Délamerikában az árak a háborús hajózási nehézségek ellenére sem emelkedtek 15—20%-nál magasabbra, vagyis kilogrammonként 1 pesórol 1'15, 1'20 pesóra. Az angol tengerizárlat szigorított alkalmazása és Olaszország hadbalépése lehetetlenné tette az argentinai és perui nyersbőrimportot. Ausztráliából hasonló-

képen megszűnt a behozatal és számbavehető tételt európai rendeltetéssel nem hajóztak el.

Az európai — juhbőrfelesleggel rendelkező — országok közül Olaszországban a háború következményeképpen az árak ugrásszerűen emelkedtek, így pl. római merinóért kilogrammonként a háború előtt 6—8 lírát, az év végén 16—18 lírát kértek. Így a behozatal is minimálisra zsugorodott. Spanyolországgal normális üzleti forgalom még nem alakult ki és egyes kisebb tételekért oly magas árakat kértek, hogy azokat a hazai piac felvenni nem tudta. Jugoszlávia árúfeleslegének legnagyobb részét Németországnak adta el. Juhbőrárai az év folyamán kb. 100%-kal emelkedtek. Kavlabőrért az 1940. év elején 20—30 dinárt, az év végén 65 dinárt is fizettek kilogrammonként. Bulgáriában az árak 75—80%-os emelkedést mutatnak, kisebb tételeket bolgár határparitásban 5 P-ért vásároltak.

A hazai kesztyűbőr- és kabátbőrkészítő-ipar Görögországban vásárolt aránylag olcsó áron nagyobb tételeket. (Kilogrammonként 0,72 dollárcent.) Az előző évekhez képest mindössze 15%-os az áremelkedés. Legolcsóbban Törökországból vásároltunk, ahol 1 kg bárány-, illetőleg juhbőrért az év végén kb. 1 török fontot fizettek az importőrök. A többi balkáni bőrhöz képest minőségileg ez a leggyengébb. A háború előtt 1 kg törökországi hosszúszerű vagy keresztezett juhbőr ára 30—40 piaster volt.

A *belföldi termelésben* nagy változást hozott Erdély visszatérése, ezzel juh- és nyersjuhbőr-állományunk kb. 80%-kal növekedett. Az erdélyi tenyészet minőségileg más bőrfajtát ad az iparnak. A racka, cigája és egyéb keresztezett fajták különösen jóminőségű bélésárut adnak az iparnak és sok tekintetben pótolják a bolgár és jugoszláv behozatalt. A háború okozta nyersanyaghiány mindinkább érezhetővé vált mind a tímár-iparban, mind a szőrmekikészítő-iparban, ezért a kormány az őszi hónapokban elrendelte a juh- és egyéb apróbőrök egykezesítését, az árú begyűjtését, a feldolgozó ipar számára történő osztályozását és megállapított kontingensek szerinti elosztását. Az Árellenőrzés Országos Kormánybiztosa megállapította a termelőknek fizetendő maximális árakat, pontos átvételi szabályzatot adott ki a bőrgyűjtést végző kereskedelmi és körzeti megbízottak részére, meghatározta mind a közvetítő kereskedelem, mind az elosztást végző központi szerv haszonkulcsát, valamint az egyes bőrfajtákért az ipar által fizetendő árakat is. A nyers apróbőrnél újszerű, kötött gazdálkodási rendszer a kezdeti nehézségek után úgy a termelők, mint a feldolgozó ipar megelégedésére működik. Az ipari bőrközpont 4 havi fennállása alatt úgy közvetítette a juhbőrt a termelőtől az iparosig, hogy minden iparág (tímár, szűcs, szőrmemesítő) azt a minőséget kapja meg, amely gyártási céljának legjobban megfelel.

Pető Miklós a gumiipar és kereskedelem 1940. évi helyzetéről terjesztette elő jelentését.

A magyar gumiipar 1940. év júniusáig az olasz hadbalépésig Holland-Indiából elég rendszeresen tudta fedezni nyersgumiszükségletét. Az onnan érkező nyersgumiszállítmányokat az angol blokádhatóságok oly mértékben engedték át, mint amely mértékben az illető cég, — amelynek címére a küldemény érkezett — igazolni tudta, hogy az 1938—1939-ben hasonló mennyiségű nyersgumit importált. Így a gyárak az év első felében üzemüket — kisebb korlátozásoktól eltekintve — csaknem békebeli keretek között tart-

hatták fenn. Hollandia megszállása, valamint Olaszország hadbalépése következtében az utolsó szabad és rendszeres bevásárlási forrás is (Holland-India) megszűnt, ezért megfelelő hatósági intézkedéseket kellett életbe léptetni, hogy nyersgumikészleteink minél hosszabb ideig fedezzék a szükségleteket. Éppen ezért az illetékes hatóságok megtiltották a kevésbé fontos gumiárak gyártását, továbbá az egyes üzemek által havonként felhasználható nyersgumimennyiségeket is megsabták. Ezek az intézkedések a magyar gumiipart az év második felében jelentős üzemi korlátozásokra s nagyobb mértékű munkáselbocsájtásokra kényszerítették.

Nemcsak hazánk, hanem más országok is gumiárúkviteli tilalmakat léptettek életbe. Ezért a gumiárúbehozatal lényegesen csökkent. Még nagyobb csökkenést mutat a gumiárúkvitel.

A gumiipar legfontosabb nyersanyagának, a nyersguminak világszerte az 1940. évben nem mutat nagyobb kilengést. Minthogy az Amerikai Egyesült Államok nem rendelkeznek saját nyersgumitermeléssel, — a háborús viszonyokra való tekintettel — igyekeztek minél nagyobb készleteket gyűjteni. Ennek következtében a nyersgumikereskedelem központja az Amerikai Egyesült Államok lettek. A new-york-i tőzsde jegyzése súlyfontónként az 1940. év elején 20 cent körül mozgott, májusban 23 centtel érte el a legmagasabb fokát, utána fokozatosan 19-re morzsolódott le, majd az év végén ismét 20—21 cent között volt.

A nyersanyag áremelkedése folytán engedélyezett árkormánybiztosi áremelések, illetve felárak következtében a Magyar Gazdaságkutató Intézet a gumiipar termékeinek gyári indexszámát (1929 = 100) a következőkben tünteti fel:

1940 januárban 66,5, májustól kezdve 69, — júliustól kezdve pedig 71,9. A gumiipar termelési és forgalmi viszonyainak kedvezőtlen alakulása a gumikereskedelem rentabilitására káros hatással volt.

Kertay Ferenc jelentése szerint a *nyers- és kikészített bőrök* 1940. évi termelési, forgalmi és árviszonyai a következőképpen alakultak. 1939 december 10-én lépett életbe az iparügyi miniszternek 65.000/1939. Ip. M. számú rendelete, amely a bőripari nyersanyagok és termékek előállításának, *forgalmának* és felhasználásának szabályozásával kapcsolatos tennivalókat az Anyaggazdálkodás Bőripari Bizottsága feladatkörébe utalta. A Bőripari Bizottság javaslatára 1940. március 23-án adta ki a m. kir. Iparügyi Miniszter a 13.000/1940. számú rendeletet, amely a nyersbőr és a külföldi cserzőanyag forgalmának korlátozását célozza s 1940. április 1-én lépett hatályba. A rendelet a belföldön kitermelésre kerülő mindenfajta nyers marhabőr, továbbá mindenfajta nyers borjúbőr, végül a nyers ló-, csikó-, öszvér-, szamár-, kecske- és gidabőrök felvásárlását, illetve gyűjtését a Magyar Bőripari Nyersanyagbeszerző és Elosztó Részvénytársaság hatáskörébe utalta. Ettől az időponttól kezdve a felsorolt nyersbőrfajtákban a szabadforgalom teljesen megszűnt, bár a nyersbőrkereskedelem foglalkoztatása a nyersbőrök gyűjtése terén továbbra is biztosított. A nyersbőrkereskedők által a nyersbőrtermelőktől (húsiiparosok, húsiipari üzemek, uradalmak, gazdák) megvásárolt bőröket, a rendelet értelmében a részvénytársaság által kinevezett nyersbőrbizományosok veszik át. A részvénytársaság a nyersbőrbizományosoktól a hetenként felajánlásra kerülő nyersbőrmennyiségeket kvótászerű felosztás alapján

irányítja az egyes bőripari üzemekhez (börgyarak, tímárságok). A felosztás alapját képező arányszámokat az Anyaggazdálkodás Bőripari Bizottsága állapítja meg. Az 1940. október 2-án megjelent 46.300/1940. Ip. M. számú iparügyi miniszteri rendelet a juh- és báránybőrök, valamint a cserzőgubacs forgalmát is korlátozta és a lebonyolítást ugyancsak a Magyar Bőripari Nyersanyagbeszerző és Elosztó R. T. hatáskörébe utalta. A nyersbőrhiány részbeni pótlását célozta az 1940. december hó 4-én kelt 58.200/1940. Ip. M. számú rendelet, amely a sertésbőrök kötelező fejtését írja elő. 1941-ben a sertésbőrök gyűjtését és elosztását is a Magyar Bőripari R. T. végzi.

Az egyes nyersbőrfaajták *egységárának* szabályozásáról az Árelenőrzés Országos Kormánybiztosa által 1940. évi március 30-án kiadott 6.400/1940. számú rendelet intézkedett oly módon, hogy megállapította az egyes nyersbőrfaajták legmagasabb árát, a felszámítható költség, kereskedői haszon és bizományosi jutalék legmagasabb összegét. Az így megállapított nyersbőregységárak hozzávetőleg a rendelet megjelenése előtti belföldi piaci árakhoz igazodtak, ezért a hasonló minőségű külföldi nyersbőrök árainál 35—40%-kal alacsonyabbak. A nyersbőrforgalom rendeletileg történt korlátozása, illetve központosítása két irányban gyakorol kedvező hatást. Egyrészt megszüntette a rögzített árak kijátszásának lehetőségét, másrészt az átvételi szabályok szigorú alkalmazásával nagymértékben javította a kitermelésre került nyersbőrök minőségét. A nyersbőrök minőségi megjavítása ugyanis igen fontos nemzetgazdasági érdek, mert a minőségileg értékesebb nyersbőrökből az állami és közérdekek szempontjából sokkal értékesebb és sokkal fontosabb célokat szolgáló készbőrök állíthatók elő.

A visszaesés legfőbb oka a tengerentúli behozatalnak 1940. évi június 16-tól kezdve való teljes megszűnése volt, de az általános európai fegyverkezés, illetve katonai felszerelések következtében az egyes európai országokból lebonyolított import is számottevő csökkenést mutatott. A következő országoknál állapíthatunk meg nagyfokú visszaesést az 1939. évvel szemben: a Németbirodalomból, Jugoszláviából, Franciaországból, Belgiumból, Svédországból és Finnországból lebonyolított nyersbőrbehozatalunknál. Igen nagy a visszaesés az átviteli államokból, Németalföldről és Nagybritanniából történő behozatalnál. Érdekes megjegyezni, hogy a tengerentúli államok közül csak Brit-Indiából és a Str. S.-ből, a Délafrikai Unióból, az egyéb afrikai brit birtokokról és az Ausztráliából lebonyolított behozatalunknál mutatkozott nagyobb fokú csökkenés. Ezzel szemben az Amerikai Egyesült Államokból, Kubából, Braziliából, Uruguayból és Argentínából több nyersbőrt hoztunk be, mint 1939-ben.

Hogy az európai piacokon még mutatkozó behozatali lehetőségeket minél jobban kihasználjuk, szükségesnek mutatkozott a nyersbőr- és cserzőanyagimport központosítása. Ezzel a feladattal a Magyar Bőripari Nyersanyagbeszerző és Elosztó R. T.-ot bízták meg. Bár a Magyar Bőripari R. T. mindent elkövetett a megbízatás teljesítése tekintetében, igen nagy nehézségekbe ütközött a nagyobb tételek kötése, különösen nagy állati bőrökben. A marhabőrbehozatal szeptembertől kezdve úgyszólván alig volt lehetséges. Kivételt képez Németország; a német-magyar kereskedelmi megállapodás alkalmával ugyanis sikerült biztosítani,

hogy az oda kivitt szarvasmarhák bőrei 70%-ig visszazállításra kerülnek. Borjúbőrimportunkat fokozni tudtuk Szlovákiából, Dániából, Litvániából, összes borjúbőrbehozatalunk mégis kevesebb volt, mint 1939-ben. Juh- és báránybőrbehozatalunk is visszaesést mutat, bár a Jugoszláviából, Törökországból és Görögországból való behozatal az előző évvel szemben tekintélyes mennyiséggel volt fokozható. Nyersbőrellátásunk általában nem mutat kedvező képet és éppen ezért vált szükségessé 1941-ben a sertésbőrök fejtésének elrendelése, a fogyasztóközönség lábbelivel való ellátásának korlátozása, valamint az egyes készbőrfaajták gyártásának közérdekű szabályozása.

A belföldi nyersbőrárak az év végéig változatlanul az árkormánybiztosság által megállapított színvonalon maradtak és így a külföldi árakhoz viszonyítva, közel 35—40%-kal voltak alacsonyabbak.

A készbőr 1940. évi külkereskedelmi forgalmát a háborúnak újabb európai területekre való kiterjedése kedvezőtlenül befolyásolta úgy a behozatal, mint a kivitel tekintetében. Az 1940. évi készbőrbehozatalunk kb. 30%-kal esett az előző évvel szemben. Az év második felében, Németországot kivéve az egyéb államokból való készbőrbehozatalunk úgyszólván teljesen megszűnt. Az 1940. évi készbőrexportunk több, mint 50%-kal csökkent az előző évvel szemben. Az év második felében összes tengerentúli piacaink lezárultak. A fokozódó nagy bőrhiány természetes következménye volt viszont, hogy az európai országok felé való kivitelünket is a minimálisra kellett leszorítanunk.

Bőripari üzemünk az év első felében jól voltak foglalkoztatva, az év vége felé azonban érezhetővé vált a nyersanyagellátás csökkenése. Az Anyaggazdálkodás Bőripari Bizottsága a Magyar Bőripari Nyersanyagbeszerző és Elosztó r. t.-gal karöltve mindent megtett, hogy e rendelkezésre álló belföldi és külföldi nyersanyagok az egyes üzemek között arányosan osztassanak fel és így lehetővé vált a munkáslétszám nagyobb fokú csökkentése nélkül a kevesebb munkaóra mellett való foglalkoztatás. Az Árelenőrzés Országos Kormánybiztosa rögzítette az egyes készbőrfaajták ipari és kereskedői *árait*, s azok az év folyamán lényegtelen változást mutattak.

Végül Kátzer Árpád nyújtotta be jelentését a *szűcsipar* 1940. évi helyzetéről. 1940-ben a háborús viszonyok miatt elsősorban a nyersanyag beszerzése körül mutatkoztak nehézségek, mert úgyszólván egyetlen beszerzési piacunk Lipcse maradt. A tengerentúli prémek már az év elején kifogyóban voltak, az év második felében pedig teljesen kiürültek a raktárak. A szakma a tavaszi és őszi hónapokban viszonylagosan elég jól volt foglalkoztatva. Az év közepén a bárány- és juhbőröket zárolták. Ez az intézkedés különösen a vidéki szűcsipart hozta nehéz helyzetbe. A nemesített báránybőröket készítő gyártelepek kapacitása is visszaesett, mert a külföldi bárány- és juhbőröket már csak kisebb tételben lehetett beszerezni. A belföldi termelés a fokozott igényeket, s főként az exportot, már nem tudta a kívánt mértékben kielégíteni, ezért a belföldi nemesített báránybőrhiányt kielégítetlen maradt. Ezt a körülményt elsősorban a kisebb és olcsóbb árú termelő üzemek sínylették meg. A fent említettek természetes következménye lett volna, hogy a juh- és báránybőrbehozatal tetemesen emelkedjen. A 20%-os fázisadó bevezetése

és továbbá az áruk 50—80%-os emelkedése miatt 30%-kal esett vissza az import.

A tulajdonképeni téli hónapok eladási forgalma lanyhább volt. A textilia- és a cérnahiány, a szőrmeárak emelkedése és a fázisadó bevezetése 1—2 hónapon át a szakma visszaesését okozta, mert az átmeneti drágulást a vásárlóközönség csak később fogadta el.

Az exporttevékenység elsősorban Svédországi viszonylatban volt számottevő.

Végül a szakosztály megállapította a hatáskörébe tartozó áruk: a nyersbőrök, cserzőanyagok, nyerskaucuk, cserzőanyagkivonatok, viaszosvászon és ezekből készült áruk, gumifürdősapkák, szőrme- és szűcsárkák, a bőr- és kaucukipari termékek és a kaucukjátékszerek végleges egységértékeit.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

Thirring Gusztáv emlékülés. — *Commémoration de Gustave Thirring.*

Résumé. Dans la séance du 18 novembre 1941, tenue, sous la présidence de M. Alexandre de Dobrovits, Vice-Président, pour commémorer Gustave Thirring, ancien Président et membre honoraire de la Société, M. Alojs Kovács, membre honoraire, a prononcé un discours intitulé: *A la mémoire de Gustave Thirring.*

*

A Magyar Statisztikai Társaság november hó 18-án a Központi Statisztikai Hivatal tanácstermében, Dobrovits Sándor alelnök elnöklete alatt emlékülést tartott, amelyet a Társaság volt elnöke és tiszteletbeli tagja, néhai Thirring Gusztáv emlékeztének szentelt.

Dobrovits Sándor alelnök mint elnök üdvözölte a megjelenteket, sorukban néhai Thirring Gusztáv családjának tagjait és a megjelent képviselőket. Bejelentette, hogy az emlékülésen a Magyar Tudományos Akadémiát és Budapest Statisztikai Hivatalát Illyefalvy Lajos igazgató, Sopron tj. várost vitéz Házi Jenő, Sopron főlevéltárosa, az Országos Meteorológiai és Földmágnassági Intézetet, vala-

mint a Magyar Földrajzi Társaságot Réthly Antal igazgató, a Magyar Meteorológiai Társaságot Fraunhoffer Lajos ny. igazgató képviseli.

Ezután Kovács Alajos tb. tag tartotta meg Thirring Gusztáv emlékezete címen emlékbeszédét, melyet folyóiratunk más helyén közlünk.

Dobrovits Sándor elnök: Az elhangzott megemlékezés ebben a teremben és Társaságunkban, ahol Thirring Gusztáv oly gyakran megjelent és annyit dolgozott, a nagy halott emlékét méltóképpen elevenítette fel, de természetesen Thirring gazdag életének és eredményekkel teljes működésének csak azt a részét mutathatta be részletesebben, amely Társaságunkhoz és a statisztikához a legközelebb állott. A Magyar Statisztikai Társaság leginkább azzal róhatja le kegyeletét Thirring Gusztáv iránt, ha megbecsüli munkálkodását, kibányássa életművének kincseit s tovább halad az általa mutatott irányban. A magas színvonalú, értékes előadásért, amely ebben a szándékában még jobban megerősítette a Társaságot, köszönetet mondott.

Szlovákia népességi és gazdasági adatai.

Données démographiques et économiques sur la Slovaquie.

Szlovákia 1939 március 14-e óta önálló köztársaság, a Németbirodalom védnöksége alatt.

A jelenlegi szlovák államterület az 1914—1918. évi világháború előtti magyar adatok szerint 37.903 km², a legújabb szlovák adatok szerint 38.055 km². A népesség száma 1910-ben 2,167.242 (magyar népszámlálási adat), 1930-ban 2,437.559 (cseh-szlovák népszámlálási adat), 1938-ban 2,688.063 (a hevenyészett szlovák népösszeírás adata) és az 1940. évi szlovák népszámlálás előzetes adata szerint 2,653.564.¹⁾

¹⁾ A két utolsó adat szerint Szlovákia népessége 1938 és 1940 között 44.499 lélekkel csökkent. Ez azzal magyarázható, hogy e két év alatt kb. 80.000 cseh hagyta el Szlovákiát és az 1940. évi felvételben nem szerepel mintegy 85.000 személy sem, akik az

A népesség az 1940. évi előzetes adatok szerint megyénként így oszlik meg:

Megye	Terület km ²	Lélekszám
Pozsony	3.673	451.954
Nyitra	3.755	353.401
Tátra	9.249	463.274
Trencsén	5.589	516.586
Garam	8.400	428.094
Sáros-Zemplén	7.389	440.255
Összesen	38.055	2,653.564

összeírás időpontjában mint idénymunkások a Németbirodalomban tartózkodtak. Viszont a Lengyelországból kapott résszel a népesség száma kb. 35.000-rel nőtt.

és továbbá az áruk 50—80%-os emelkedése miatt 30%-kal esett vissza az import.

A tulajdonképeni téli hónapok eladási forgalma lanyhább volt. A textília- és a cérnahiány, a szőrmeárak emelkedése és a fázisadó bevezetése 1—2 hónapon át a szakma visszaesését okozta, mert az átmeneti drágulást a vásárlóközönség csak később fogadta el.

Az exporttevékenység elsősorban Svédországi viszonylatban volt számottevő.

Végül a szakosztály megállapította a hatáskörébe tartozó áruk: a nyersbőrök, cserzőanyagok, nyerskaucuk, cserzőanyagkivonatok, viaszosvászon és ezekből készült áruk, gumifürdősapkák, szőrme- és szűcsárkák, a bőr- és kaucukipari termékek és a kaucukjátékszerek végleges egységértékeit.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

Thirring Gusztáv emlékülés. — *Commémoration de Gustave Thirring.*

Résumé. Dans la séance du 18 novembre 1941, tenue, sous la présidence de M. Alexandre de Dobrovits, Vice-Président, pour commémorer Gustave Thirring, ancien Président et membre honoraire de la Société, M. Alojs Kovács, membre honoraire, a prononcé un discours intitulé: *A la mémoire de Gustave Thirring.*

*

A Magyar Statisztikai Társaság november hó 18-án a Központi Statisztikai Hivatal tanácstermében, Dobrovits Sándor alelnök elnöklete alatt emlékülést tartott, amelyet a Társaság volt elnöke és tiszteletbeli tagja, néhai Thirring Gusztáv emlékeztének szentelt.

Dobrovits Sándor alelnök mint elnök üdvözölte a megjelenteket, sorukban néhai Thirring Gusztáv családjának tagjait és a megjelent képviselőket. Bejelentette, hogy az emlékülésen a Magyar Tudományos Akadémiát és Budapest Statisztikai Hivatalát Illyefalvy Lajos igazgató, Sopron tj. várost vitéz Házi Jenő, Sopron főlevéltárosa, az Országos Meteorológiai és Földmágnassági Intézetet, vala-

mint a Magyar Földrajzi Társaságot Réthly Antal igazgató, a Magyar Meteorológiai Társaságot Fraunhoffer Lajos ny. igazgató képviseli.

Ezután Kovács Alajos tb. tag tartotta meg Thirring Gusztáv emlékezete címen emlékbeszédét, melyet folyóiratunk más helyén közlünk.

Dobrovits Sándor elnök: Az elhangzott megemlékezés ebben a teremben és Társaságunkban, ahol Thirring Gusztáv oly gyakran megjelent és annyit dolgozott, a nagy halott emlékét méltóképpen elevenítette fel, de természetesen Thirring gazdag életének és eredményekkel teljes működésének csak azt a részét mutathatta be részletesebben, amely Társaságunkhoz és a statisztikához a legközelebb állott. A Magyar Statisztikai Társaság leginkább azzal róhatja le kegyeletét Thirring Gusztáv iránt, ha megbecsüli munkálkodását, kibányássa életművének kincseit s tovább halad az általa mutatott irányban. A magas színvonalú, értékes előadásért, amely ebben a szándékában még jobban megerősítette a Társaságot, köszönetet mondott.

Szlovákia népességi és gazdasági adatai.

Données démographiques et économiques sur la Slovaquie.

Szlovákia 1939 március 14-e óta önálló köztársaság, a Németbirodalom védnöksége alatt.

A jelenlegi szlovák államterület az 1914—1918. évi világháború előtti magyar adatok szerint 37.903 km², a legújabb szlovák adatok szerint 38.055 km². A népesség száma 1910-ben 2,167.242 (magyar népszámlálási adat), 1930-ban 2,437.559 (cseh-szlovák népszámlálási adat), 1938-ban 2,688.063 (a hevenyészett szlovák népösszeírás adata) és az 1940. évi szlovák népszámlálás előzetes adata szerint 2,653.564.¹⁾

¹⁾ A két utolsó adat szerint Szlovákia népessége 1938 és 1940 között 44.499 lélekkel csökkent. Ez azzal magyarázható, hogy e két év alatt kb. 80.000 cseh hagyta el Szlovákiát és az 1940. évi felvételben nem szerepel mintegy 85.000 személy sem, akik az

A népesség az 1940. évi előzetes adatok szerint megyénként így oszlik meg:

Megye	Terület km ²	Lélekszám
Pozsony	3.673	451.954
Nyitra	3.755	353.401
Tátra	9.249	463.274
Trencsén	5.589	516.586
Garam	8.400	428.094
Sáros-Zemplén	7.389	440.255
Összesen	38.055	2,653.564

összeírás időpontjában mint idénymunkások a Németbirodalomban tartózkodtak. Viszont a Lengyelországból kapott résszel a népesség száma kb. 35.000-rel nőtt.

Ez a legutóbbi népszámlálás Szlovákiában 17 olyan várost és községet talált, amelyek lélekszáma meghaladja a 10.000-et. Ezek:

Város ill. község	Lélekszám		Növekedés (+) vagy fogyás (-)	
	1940-ben (előzetes adat) ¹⁾	1910-ben	szám szerint	%
Pozsony	138.462	78.223	+ 60.239	+ 77.0
Nagyszombat	25.813	15.163	+ 10.650	+ 70.2
Eperjes	24.363	16.323	+ 8.040	+ 49.3
Nyitra	22.526	16.419	+ 6.107	+ 37.2
Zsolna	18.751	9.179	+ 9.572	+ 104.3
Rózsahegy	15.479	12.249	+ 3.230	+ 25.9
Igló	14.816	10.525	+ 4.291	+ 40.8
Nagymihály	14.100	6.120	+ 7.980	+ 130.4
Trencsén	13.648	7.805	+ 5.843	+ 74.9
Pöstyén	13.342	7.379	+ 5.963	+ 80.8
Besztercebánya	13.014	10.776	+ 2.238	+ 20.8
Selmec- és Bélabánya	12.967	15.185	- 2.218	- 17.1
Zólyom	12.829	8.799	+ 4.030	+ 45.8
Túrócszentmárton	11.213	4.113	+ 7.100	+ 172.6
Turzófalva	10.905	8.434	+ 2.471	+ 29.3
Nyitrabánya	10.902	4.248	+ 6.654	+ 156.6
Nagytapolcsány	10.225	6.399	+ 3.826	+ 59.8

¹⁾ Štatistické Zprávy, Pozsony 1941, 6. sz.

Az 1910. évi magyar népszámlálás időpontjában Szlovákia mai területén a népességnek csak 73.6%-a volt szlovák anyanyelvű. Az 1930. évi cseh-szlovák népszámlálás szerint már 84.9% volt a cseh-szlovák nemzetiségű és az 1938. évi szlovák összeírás szerint 85.2% a szlovák nemzetiségű lakos Szlovákiában. E három összeírás a nemzetiségek számának alakulásáról a következő képet adja:

Anyanyelv (1910) ill. nemzetiség (1930 és 1938)	1910-ben		1930-ban		1938-ban	
	szám szerint	%	szám szerint	%	szám szerint	%
Magyar	253.024	11.7	58.492	2.4	57.897	2.2
Német	182.482	8.4	134.315	5.5	128.347	4.8
Szlovák	1,594.658	73.6	2,069.609	84.9	2,290.426	85.2
Rutén	79.042	3.6	71.086	2.9	69.116	2.6
Zsidó	—	—	37.933	1.6	29.002	1.1
Egyéb	58.036	2.7	66.124	2.7	113.275	4.2
Összesen	2,167.242	100.0	2,437.559	100.0	2,688.063	100.0

²⁾ Szlovák és cseh együtt.

³⁾ Ebből 77.488 cseh (2.9%).

1910-ben a szlovákok arányszáma Trencsén vm.-ben volt a legnagyobb (91.7%) és Abaúj-Torna vm. Szlovákiához tartozó 385 km² területén a legkisebb (50.6%), ahol a magyarok arányszáma a mai Szlovákiát alkotó régi magyar közigazgatási beosztás szerinti megyék és megyerészek közül a legnagyobb volt (28.6%). A legnépesebb magyar szóróvány Nyitra vm. nyitrai járásában volt, ahol a magyarság az összlakosság 40.0%-át tette. De Árva, Trencsén, Liptó és Hont vármegyék szlovákiai részének kivételével a magyar anyanyelvűek arány-

száma mindenütt elérte a 10%-ot. A németek aránya Szepes (22.2%), Túróc (19.7%), Abaúj-Torna (16.2%) és Bars (14.6%) vármegyék, a ruténeké Sáros (22.2%), Zemplén (16.1%) és Ung (14.6%) vármegyék Szlovákiához tartozó területén volt a legnagyobb 1910-ben. Árva vm.-ben a népesség 20.6%-a lengyel volt.

A népesség vallás szerint 1910-ben és 1938-ban következőképpen oszlott meg:

Vallás	1910-ben		1938-ban	
	szám szerint	%	szám szerint	%
Róm. kat.	1,535.564	70.9	1,987.631	73.9
Gör. kat.	151.532	7.0	183.736	6.8
Református	19.623	0.9	13.618	0.5
Evangelikus	361.999	16.7	387.677	14.4
Gör. kel.	1.029	0.0	5.778	0.2
Unitárius	110	0.0	—	—
Izraelita	96.962	4.5	85.284	3.2
Felekezet nélküli	—	—	9.994	0.4
Egyéb	423	0.0	14.345	0.6
Összesen	2,167.242	100.0	2,688.063	100.0

A régi magyar közigazgatási beosztás szerint Abaúj-Torna, Árva, Bars, Hont, Liptó, Nyitra, Pozsony, Sáros, Szepes, Trencsén, Zólyom és Zemplén vármegyék szlovákiai része római katolikus jellegű, Gömör-Kishont és Nógrád vármegyék szlovák fennhatóság alá került része evangélikus többségű, míg Ung vm. Szlovákiához tartozó részén a görög katolikusok relatív többséget képeznek. A reformátusok arányszáma Abaúj-Torna és Ung megyék, az izraelitáké Zemplén, Sáros és Ung megyék jelenleg Szlovákiához tartozó részén volt a legnagyobb 1910-ben.

Szlovákia népességének 42%-a kereső. A jelenlegi Szlovákia területére kiszámított 1930. évi adatok alapján a kereső népesség foglalkozások szerint így oszlik meg: östermelés 56.8%, ipar és bányászat 19.0%, kereskedelem 5.4%, közlekedés 4.7%, közszolgálat és szabadfoglalkozások 6.3%, egyéb 7.8%.

Szlovákia területének 52%-a mezőgazdaságilag hasznosítható. A földterület művelési ágak szerint így oszlik meg:

Művelési ág	Ezer hektár	Az	A meg-
		összes	művelt
		terület	%-ában
Szántóföld	1,186.6	31.2	59.7
Kert	21.2	0.6	1.1
Szőlő	6.7	0.2	0.3
Rét	297.3	7.8	14.9
Legelő	477.3	12.5	24.0
Erdő	1,458.7	38.3	—
Terméketlen terület	357.7	9.4	—
Összes terület	3,805.5	100.0	100.0

A mezőgazdasági földterület *birtoknagyságcsoporthoz* szerinti megoszlásánál szembeötlik a törpe- és kisbirtokok óriási aránya. A 0—50 hektárig terjedő gazdaságok az összes mezőgazdasági üzemeknek 98,5%-át teszik. A mezőgazdasági üzemek következőképpen oszlanak meg:

Birtoknagyság-csoport	A g a z d a s á g o k			
	s z á m a		földterülete	
	szám szerint	%	hektár	%
— 1 hektár	68.564	20,2	34.974	1,0
1— 5 "	154.032	45,4	421.973	11,5
5— 20 "	104.623	30,8	960.403	26,1
20— 50 "	7.114	2,1	211.848	5,8
50—100 "	1.774	0,5	125.057	3,4
100—200 "	1.467	0,4	206.491	5,6
200— "	1.877	0,6	1.719.843	46,6

Vannak olyan vélemények,¹⁾ hogy Szlovákia jó termés esetén a kenyérmagvakban önellátó. Szlovák mezőgazdasági körökben legújabbán főleg kettős célt tűztek ki: a gabonaneműek hektáronkénti termésmennyiségének növelését műtrágyázással és az olajos és ipari növények termelésének fokozását.

Szlovákia *haszonállatállománya* 1940-ben így alakult:²⁾ ló 166.648, szarvasmarha 914.056, sertés 449.362, juh 306.812 és kecske 79.966. A szlovák éghajlati és takarmányozási viszonyok a melegvérű ló tenyésztésére kedvezőek. 1940-ben 7.028 lovat szállítottak külföldre, 32 millió szlovák korona értékben. A szarvasmarhaállomány kétharmada szimmentáli, csaknem egyharmada pinzgauai fajta. Szlovákia jó minőségű legelőinek köszönheti a tejgazdaság elég magas színvonalát, azonban a vágóállomány még jelentéktelen és minőségileg sem kielégítő. 1940-ben Szlovákiából 49.155 db. szarvasmarhát vittek ki, 144 millió Ks értékben. A sertésállomány minőségileg kielégítő, de mennyiségileg elégtelen. 1940-ben Szlovákiába 27.000 hizott sertést, 1.600 tonna zsírt, 940 tonna szalonnát, 124 tonna sertéshúst és szalámit hoztak be. Juhtenyésztés a hegyvidéken folyik. A juhállománynak kb. fele racka fajta, egyharmada merinói, a fennmaradó rész cigája és hampshire fajta. A juhtejből 39 sajtgyárban juhsajtot (brinzát) készítenek. 1936-ban a mai Szlovákia területén 1.270 tonna juhsajtot gyártottak. A szlovák gyapjútermelés a belföldi fogyasztásnak mintegy 30%-át fedezi. 1940-ben 687 q merinói és hampshire gyapjút, 1.050 q cigája, 1.530 q racka és 530 q mosott gyapjút gyártottak.

Szlovákiában az *erdőterület* 1940-ben 1.458.738 hektárt tett. Az ország területének 38%-a (a mai Magyarországon 22%) erdőség. Faféleségek szerint a szlovákiai erdők így oszlanak meg:

	Hektár	%
Jegenyefenyő . . .	171.974	11,8
Erdei fenyő . . .	92.215	6,3
Vörösfenyő . . .	13.239	0,9
Egyéb fenyő . . .	410.609	28,1
Tölgy	109.397	11,6
Bükk	461.568	31,7
Egyéb lombfa . . .	139.736	9,6

Az erdőségeknek csaknem fele (47,1%-a) fenyves. Az évi fakitermelés kb. 5 millió köbméter. Ebből több mint 2,8 millió m³ fenyőfa, 1,5 millió m³ bükkfa, a maradék egyéb lombfa. Több mint 2 millió m³ fát tüzelésre használnak (ennek 86%-a keményfa). 1,7 millió m³-t (csaknem kizárólag fenyőfát) iparilag értékesítenek és 900.000 m³-t a celluloseipar dolgoz fel. 1939-ben 221.000 m³ faszenet gyártottak. Az évi fakitermelésnek majdnem felét külföldre szállították. 1940-ben a fakivitel (melléktermékekkel együtt) Szlovákia összes kivitelének 35,1%-át tette. Szlovákia 1940. évi 1,32 millió tonna fakiviteléből (678 millió Ks) a Német Birodalom (a Protektorátussal együtt) 72,3%-kal, Magyarország 15,8%-kal, Németalföld 5,2%-kal és Svájc 4,5%-kal részesedett. Szlovákia celluloseipara most erős fellendülésnek indul azáltal, hogy a pozsonyi Vegyipari R. T. megkezdi a műrostgyártást.

Szlovákia *ásványi kincsekben* meglehetősen gazdag. Vasércet Dobsina (Gömör-Kishont vm.) és Ötösbánya (Szepes vm.) vidékén, mangánércet Svábfalván (Szepes vm.), rézércet Alsószalókon (Sáros vm.), Felsőszalókon (Szepes vm.) és Korompán (Szepes vm.), ként Nagypolányon (Zemplén vm.), ólmot és horganyt Besztercebánya (Zólyom vm.) mellett, higanyt Gölnicbányán (Szepes vm.) és Varannón (Zemplén vm.), aranyat és ezüstöt Körmöcbányán (Bars vm.) és Selmecebányán (Hont vm.), antimont Mezőközön (Zólyom vm.), kősót Eperjes (Sáros vm.) mellett, aszfaltot Várnán (Trencsén vm.), barnaszenet Nyitrabányán (Nyitra vm.) bányásznak. Szlovákiának kőszene nincs. Ásványolaj és földgáz Egbellen (Nyitra vm.) fordul elő. Szlovákia 1940-ben a Cseh-Morva Protektorátusba 2.180.000 q (34,0%), Magyarországra 1.930.000 q (27,5%) és Németországba 1.730.000 q (26,5%) vasércet szállított, míg a szlovák ipar fogyasztása 770.000 q-t (12,0%) tett. A szlovák bányászat 10.540 munkást foglalkoztatott 1940-ben.

A szlovák ipar fontosabb központjai Pozsony, a Vág völgye, Körmök-, Gölnic- és Selmecebánya, valamint a Szepesség. Szlovákia legjelentősebb iparága a faipar, amely az egész országban szétágazik. Élelmezési és élvezeti cikkeket főleg Pozsonyban, a környékén és a Vág völgyében gyártanak. Mintegy ezerre tehető a közép- és nagyiparvállalatok száma. 1940-ben 140.478 személyt foglalkoztattak a különböző iparágakban. Az ipari termelés netto értéke 1939-ben 1.968.590.000 szlovák koronát tett. Ebből a faipar és építőipar kb. 25—25%-kal részesedtek.

¹⁾ Monatsberichte des Wiener Instituts für Wirtschaftsforschung, Wien 1941. 3—4. sz., 45. old.

²⁾ Štatistické Zprávy, Pozsony 1941. 1—3. sz.

Szlovákia gazdasági jelzőtáblája. — *Tableau économique de la Slovaquie.*

Megnevezés <i>Spécification</i>	Egység <i>Unités</i>	1939	1940	Megnevezés <i>Spécification</i>	Egység <i>Unités</i>	1939	1940
Terület — Territoire	km ²	38.055		Bányászati és kohászati termelés			
Népesség — Population	absz. szám <i>nombre abs.</i>	1) 2,688.063	2,653.564	<i>Production minière et métal- lurgique</i>			
Népsűrűség — Densité de la population	Egy km ² -re eső lélek- szám — <i>Nom- bre d'habi- tants par km²</i>	70.6	69.7	Vasérc — <i>Minerai de fer . . .</i>	1.000 q	7.659	8.620
Mezőgazdaság — Agriculture				Mangánérc — <i>Minerai de man- ganèse</i>	"	556	599
a) Vetésterület — <i>Superficies ensemencées</i>				Vaskovand — <i>Pyrite</i>	"	102	139
Búza — <i>Froment</i>	ha	232.125	222.513	Vassalak — <i>Scorie de fer . . .</i>	"	172	436
Rozs — <i>Seigle</i>	"	156.382	152.428	Antimonérc — <i>Minerai d'anti- moine</i>	"	100	122
Árpa — <i>Orge</i>	"	195.303	202.419	Rézérc — <i>Minerai de cuivre . .</i>	"	1.239	1.142
Zab — <i>Avoine</i>	"	132.245	148.878	Barnaszén — <i>Lignite</i>	"	7.785	8.051
Tengeri — <i>Maïs</i>	"	30.711	32.977	Ásványolaj — <i>Pétrole brut . .</i>	"	160	244
Burgonya — <i>Pommes de terre .</i>	"	167.114	184.995	Földgáz — <i>Gaz naturel</i>	1.000 m ³	133	118
Cukorrépa — <i>Betteraves à sucre</i>	"	21.166	28.217	Nyersvas — <i>Fonte</i>	q	393.651	397.064
Takarmányrépa — <i>Betteraves fourragères</i>	"	26.421	25.307	Réz — <i>Cuivre</i>	"	10.181	23.330
Kender — <i>Chanvre</i>	"	4.032	3.858	Antimon — <i>Antimoine</i>	"	9.860	11.990
Len — <i>Lin</i>	"	2.755	2.847	Ólom — <i>Plomb</i>	"	6.552	5.727
b) Termelés — <i>Récoltes</i>				Higany — <i> Mercure</i>	"	925	892
Búza — <i>Froment</i>	q	4,179.994	3,057.139	Arany — <i>Or</i>	kg	292	282
Rozs — <i>Seigle</i>	"	2,412.321	1,996.936	Ezüst — <i>Argent</i>	"	9.760	7.836
Árpa — <i>Orge</i>	"	2,986.025	3,047.796	Kereskedelem és közle- kedés			
Zab — <i>Avoine</i>	"	1,703.403	2,084.757	<i>Commerce et transports</i>			
Tengeri — <i>Maïs</i>	"	886.631	639.121	Bevitel — <i>Importations</i>	Millió szlov. korona <i>million de cs.</i>	2.178	2.705
Burgonya — <i>Pommes de terre .</i>	"	19,319.824	16,676.448	Kivitel — <i>Exportations</i>	"	2.595	2.874
Cukorrépa — <i>Betteraves à sucre</i>	"	5,310.764	5,711.732	Bev. (—) v. kiv. (+) többlet <i>Excéd. des imp. sur les exp. (—) ou des exp. sur les imp. (+)</i>	"	+ 417	+ 169
Takarmányrépa — <i>Betteraves fourragères</i>	"	6,628.838	5,121.660	Vasutvonalhossz — <i>Longueur des chemins de fer</i>	km	.	2.545
Kendermag — <i>Graines de chanvre</i>	"	22.101	18.269	Árstatisztika és pénzügy			
Kenderrost — <i>Fibres de chanv.</i>	"	29.311	29.261	<i>Statistique des prix et finances</i>			
Lenmag — <i>Graines de lin . . .</i>	"	12.008	10.805	Nagykeresk. árindex — <i>Indice des prix de gros</i>	1939 jan. = 100 <i>Janvier 1939 = 100</i>	106	130
Lenrost — <i>Fibres de lin</i>	"	15.417	16.976	Élelmiszerindex — <i>Indice des denrées alimentaires</i>	"	102	114
Tej — <i>Lait</i>	hl.	.	5,850.000	Arany, ezüst és devizatartalék <i>Réserves d'or, d'argent et de devises</i>	Millió szlov. korona <i>Million de cs.</i>	2) 57	2) 108
Vaj — <i>Beurre</i>	q	.	71.000	Bankjegyforgalom — <i>Billets de banque en circulation</i>	"	2) 1.398	2) 1.657
Sajt — <i>Fromage</i>	"	.	16.000	Bankamatláb — <i>Taux en banque</i>	%	3.0	.
Sör — <i>Bière</i>	hl.	330.000	358.000				

1) 1938. — 2) December hónapban. — *Au mois de décembre.*

Szlovákia vasútvonalainak hossza 2.545 km. 435 km kettősvágányú és 62 km keskenyvágányú vasútvonal van. A vonalhosszból 1.290 km a szlovák államvasutak és 1.255 km magánvasutak tulajdona. A közúti hálózat hossza 10.552 km. Hajózható vízi út csak a Duna, amelynek szlovák fennhatóság alatt álló balpartja alig 22 km hosszú.

Szlovákia külkereskedelmi forgalma aktív. Az 1940. évi kivitelből Németország 65%-kal és a Cseh-Morva Protektorátus 14%-kal részesedtek. Ezenkívül a kivitel még Magyarországra, Belgiumba, Svájcba, az egykori Jugoszláviába, Olaszországba, Németalföldre és a Lengyel Főköormányzóságba irányult.

R. Gy.

Összefoglaló helyzetjelentés. Résumé de la situation en Hongrie.

1941. szeptember havi adatok. — Chiffres de septembre 1941.

Népmozgalom. — Vetésjelentés. — Munkapiac. — Külkereskedelem. — Közlekedés. — Áralakulás. — Megélhetési költségek. — Pénz és hitel.

Gazdasági jelzótábla.

Rajzok a gazdasági jelzótáblához.

Mouvement de la population. — Rapport sur les cultures. — Marché du travail. — Commerce extérieur. — Transports. — Mouvement des prix. — Coût de la vie. — Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.

Extrait. Voici les renseignements relatifs à septembre 1941:

Sur notre territoire d'après la 2e Sentence de Vienne, il y eut en septembre 1941 7.667 nouveaux mariages, 25.331 naissances vivantes et 14.428 décès, soit 6'8, 22'6 et 12'9 pour 1.000 habitants, et l'accroissement naturel y a été de 10.903 (9'7‰). — Sur le territoire d'avant ladite Sentence, par rapport au même mois précédent, la nuptialité a fort augmenté, la natalité diminuait et la mortalité accusait un léger décroissement. — La natalité grandissait fort à partir du neuvième mois ayant suivi la libération du territoire visé par la 2e Sentence de Vienne. — Sur notre territoire d'avant cette Sentence, en septembre 1941 la nuptialité représentait 7'0‰; la proportion des naissances vivantes, 20'9‰, la mortalité, 12'0‰, contre respectivement 5'0‰, 22'4‰ et 11'6‰ un an auparavant; et l'accroissement naturel (8'9‰) y était inférieur à celui du même mois de l'année précédente (10'8‰).

Le temps étant favorable, les battages ont été partout terminés et les travaux agricoles d'automne touchaient à leur fin. Le maïs avait, çà et là, besoin que le temps chaud continue. Les pommes de terre ont été récoltées, et la récolte de la betterave à sucre a commencé.

Plusieurs industries avaient largement du travail, du fait d'une conjoncture économique favorable née depuis la guerre. Aussi, le nombre des chômeurs faisant partie de Syndicats a-t-il baissé en septembre, surtout pour les femmes, beaucoup d'hommes étant appelés sous les drapeaux. Selon les Offices de placement gratuit, publics et privés, le nombre des offres de travail a augmenté. Pour 100 offres, il y eut 143 demandes, contre 151 au mois précédent et 207 en septembre de l'année dernière. Il y a eu 25.351 placements, soit 74'4 pour 100 offres, contre 75'7 en août dernier et 80'4 en septembre précédent. Le chômage a diminué dans les industries de l'habillement et du bois, chez les travailleurs intellectuels, dans la polygraphie, et dans les industries du fer et de l'alimentation, grandissant dans l'industrie du cuir et parmi les employés

d'hôtel et de restaurant. Le nombre des demandes de travail ayant changé, les salaires horaires offerts ont été relevés à Budapest pour les ouvriers ferblantiers, maçons, les ouvrières de fabrique et les journalières, et diminués pour les ouvriers tailleurs et les journaliers.

Nous sommes de nouveau en mesure de rendre compte des échanges. Notre commerce extérieur, bien qu'il eût cessé avec les pays d'outre-mer, augmentait fort tant pour l'importation que pour l'exportation. En septembre dernier, nos importations ont représenté 66'9 millions de pengós; nos exportations, 70'8 millions. De sorte que notre balance commerciale s'est soldée par un excédent de 3'9 millions. Ce résultat a été dû non seulement à l'agrandissement de notre territoire, mais aussi, et pour une grande part, à l'économie de guerre d'Europe, qui a augmenté chez nous la production et l'exportation, de sorte que notre pays est devenu pour le commerce européen un fournisseur et un client bien importants.

Le trafic ferroviaire a continué à grandir considérablement. Cela tenait à l'agrandissement de notre territoire et à des facteurs saisonniers. Avant l'hiver, le trafic des chemins de fer progresse toujours chez nous, et les difficultés qu'on rencontrait pour avoir des marchandises ont contribué à grandir cet accroissement saisonnier. La quantité des marchandises transportées a été de 3'2 millions de tonnes; la longueur des tonnes kilométriques, 580'8 millions de km.; le nombre des wagons chargés de marchandises, 215.046. Le trafic-voyageurs a augmenté encore plus; il a grandi par rapport au mois d'août précédent, de 814 mille, montant à 11.349 mille. Le nombre des voyageurs-kilomètres s'est élevé à 420 millions de km.; le chemin fait par les wagons à voyageurs dépassait de 26'3% le chiffre correspondant du même mois précédent.

Le trafic postal, progressant à l'exception des télégrammes, a monté pour le nombre des correspondances à 71.878 mille (+ 2'8%), pour celui des colis, à 1.787'9 mille (+ 18'3%), pour celui des mandats-poste, à 1.492'9 mille, pour le montant de

ceux-ci à 166.521 mille; ce dernier a particulièrement grandi (de 76'0%) par rapport à septembre précédent. Le nombre des télégrammes, tombant de 6'2% en un mois, a été de 607'2 mille, dépassant de 54'3% celui de septembre 1940. Le nombre des conversations téléphoniques interurbaines, progressant de 1'3%, a monté à 1.162'7 mille; celui des conversations téléphoniques locales de Budapest s'est élevé à 15.375 mille (+ 8'3%). Dans la capitale, par rapport à septembre précédent, le nombre des premières a grandi de 39'5%; celui des secondes, de 18'5%. On a créé 1.411 nouveaux postes téléphoniques principaux. Le nombre des usagers de la Radio a monté à 705.051 (parmi eux, 191.413 habitaient Budapest); en un an, il s'est élevé de 28'5% dans le pays entier et de 11'7% à Budapest.

Le niveau des prix, freiné par les autorités, n'a pas trop monté par rapport aux mois précédents. L'indice officiel des prix de gros s'éleva, de 129'8 en août, à 133'0, dépassant de 25'8% celui de septembre précédent. Les objets fabriqués ayant particulièrement renchéri, le niveau des prix industriels dépassait de 2'0% celui des prix agricoles. L'indice de la catégorie „agriculture et élevage“ a monté à 130'3, s'élevant en un mois de 1'1 point; cette hausse a été due en premier lieu à celle des produits d'origine animale. L'indice des produits d'origine animale a monté de 123'1 à 125'3; celui des produits d'origine végétale, de 131'9 à 132'6; en un mois, le premier a grandi de 2'2 points et le second, de 0'7 point; en un an, le premier a monté de 43'5%, le second de 15'9%. — L'indice des prix de l'industrie agricole a monté de 140'5 à 141'0. Celui des denrées coloniales, progressant de 12'4 points à cause de la hausse du thé, s'est élevé à 374'4, dépassant de 44'3% l'indice correspondant de septembre précédent. — En ce qui concerne l'indice des objets fabriqués et des matières nécessaires à l'industrie, il a monté en un mois de 5'5 points, s'élevant à 132'3. Cette hausse, due en premier lieu à celle des matières nécessaires à l'industrie, était relativement grande; par rapport à septembre précédent, ledit indice a monté de 25'9% seulement, et par rapport au mois d'août dernier, de 4'3%. L'indice des matières premières, grandissant de 7'6 points, a monté, de 121'5, à 129'1; celui des objets fabriqués s'est élevé de 127'3 à 133'0. Celui des combustibles a peu monté (+ 0'1 point); en août dernier, il était de 133'7; depuis, il s'est élevé à 133'8, à cause du renchérissement, peu considérable, du charbon et de ses dérivés.

L'indice du coût de la vie, calculé d'après 27 sortes de marchandises, s'est élevé notablement. Toutefois, il n'a pas monté plus qu'en juillet dernier. En septembre, parmi les prix de détail, ceux des vêtements ont particulièrement augmenté; venaient ensuite, sous ce rapport, le chauffage et l'éclairage,

suis des vivres, lesquelles ont relativement le moins renchéri. — L'indice du coût de la vie, y compris le loyer, a monté, de 135'1 en août, à 139'9 (+ 4'8 points, soit + 3'6%), dépassant de 27'6 points et de 24'6% celui d'un an auparavant. Calculé sans le loyer, qui depuis des années n'avait pas varié, il a monté, naturellement, davantage, s'élevant à 156'8 (+ 4'2% en un mois, + 30'1% en un an). L'indice de l'alimentation, montant de 1'6 point par rapport au mois précédent, s'est élevé à 145'3 (+ 37'0 points en un an). — Celui des vêtements a, par suite de la hausse de presque tous les articles d'habillement, monté, de 177'3 en août dernier, à 195'3, progressant de 18 points par rapport au mois d'août dernier; c'est une augmentation très forte, car en un an, cet indice-là n'a grandi que de 28'7%. — A cause de la hausse de la houille de Prusse, l'indice du chauffage et de l'éclairage monta fort, lui aussi (+ 14'5 points), s'élevant à 166'7; en un an, il n'a grandi que de 17'9%. Comme il était interdit d'augmenter les loyers, l'indice y relatif était toujours de 86'3.

D'après la Banque Nationale de Hongrie, en septembre dernier la circulation des billets de banque était de 1.908'5 millions de pengős, baissant de 0'2% en un mois. Le montant des effets escomptés et des avances, représentant 1.016'7 millions de p., était inférieur en chiffre rond de 10 millions à celui du mois précédent. Mais, comparativement à septembre précédent, la circulation fiduciaire, ainsi que le montant des effets escomptés et des avances, ont considérablement grandi (+ 40'6 et + 24'8%). L'encaisse métallique représentait 116'4 millions de pengős, baissant de 28'1 millions comparativement au mois précédent. Cette régression eut pour cause la diminution de l'effectif des monnaies et lingots en or (— 24 millions de p.) et celle des devises et monnaies étrangères (— 4'2 millions de p.)

Le total des dépôts en banque a continué à grandir. Les dépôts d'épargne ont un peu baissé; mais les dépôts sur comptes courants augmentaient bien. Les dépôts d'épargne ont été de 772'7 millions; les dépôts sur comptes courants, 1.262'4 millions; le total des dépôts en banque, 2.035'1 millions, grandissant de 76'1 millions par rapport au mois d'août dernier et de 369'6 millions depuis septembre précédent.

Le mouvement de la Bourse de Budapest était bien plus grand qu'en août dernier, et cela surtout pour la valeur des actions vendues. L'indice officiel des actions, s'élevant de 22'4 points, a monté à 307'2 (+ 205'4 points comparativement à celui d'un an auparavant). Le nombre des actions vendues — 499 mille — dépassait presque de deux fois celui d'août dernier et de près de dix fois celui de septembre précédent. Le total des livraisons et des

réceptions, augmentant du double en un mois, s'est élevé, de 36'4 millions de p., à 73'5 millions.

En septembre, comme en août dernier, les chiffres de la sécurité du crédit montraient une amélioration. Mais il faut tenir compte du fait que, à cause des difficultés de s'approvisionner, les vendeurs de marchandises faisaient de moins en moins de crédit, exigeant de plus en plus qu'on paye comptant. Il n'est donc pas étonnant qu'en septembre, il y ait eu en Hongrie 1 faillite seulement (autant qu'en septembre 1940 et 2 de moins qu'en août dernier). Il y eut, en outre, 2 concordats privés ou judiciaires (—4 par rapport à août dernier, —6 par rapport à septembre précédent). Ainsi donc, on a enregistré 3 nouvelles insolvabilités (—6 comparativement à août dernier et à septembre précédent). Pour les concordats privés ou judiciaires, par rapport au mois d'août dernier, les actifs ont baissé de 132 mille pengős, tombant à 62 mille, et les passifs, de 211 mille p., à 147 mille. La déclaration des protêts n'était toujours pas obligatoire; on n'a enregistré que 26 lettres de change protestées, représentant 10 mille pengős.

Aux Monts-de-piété de Budapest, le nombre des engagements a été de 193 mille (+6'6% par rapport au mois précédent, —3'5% par rapport au chiffre d'un an auparavant), et le montant des engagements, s'élevant en un mois de 11'5%, représentait 4.532 mille pengős, 1'2% de moins qu'en septembre 1940. Le nombre des dégagements, s'élevant de 29 mille en un mois, a été de 201 mille; le montant de ceux-ci, grandissant de 778 mille pengős, représentait 4.496 mille p. De sorte que l'effectif des gages, diminuant de 8 mille, était de 916 mille. Le montant de ceux-ci représentait 21.430 mille pengős, grandissant très peu par rapport au mois précédent. Comparativement à septembre de l'année dernière, l'effectif et le montant des gages ont diminué. Il a été vendu par contrainte 3.106 mille gages (+7'6% par rapport à août dernier, —24'7% par rapport à septembre précédent).

*

Népmozgalom.

Magyarországnak a második bécsi döntés előtti területén az előző év megfelelő hónapjához viszonyítva a házasságkötések száma szeptemberben erősen emelkedett. Az élveszületések aránya csökkent és a halálozásnál is némi visszaesés mutatkozott. A halálozási viszonyok romlása valamennyi korosztályt érintette. A természetes szaporulat kedvezőtlenebb, mint az előző év megfelelő hónapjában.

A második bécsi döntéssel visszatért terület házasságkötési arányszáma valamivel kisebb, élve-

születési arányszáma jóval kedvezőbb, halálozása rosszabb, de természetes szaporulata kiválóbb, mint az ország többi részén. E területen egyébként különös figyelmet érdemel a születések számának alakulása, amely a felszabadulást követő kilencedik hónapban ugrásszerűen emelkedett és azóta is magas színvonalon mozog. Adatai a következők:

	Élveszületés	
	számszerint	‰
január	4.339	19'4
február	4.012	19'8
március	4.085	18'3
április	4.241	20'0
május	5.590	25'6
június	7.203	34'1
július	6.820	31'2
augusztus	6.191	28'3
szeptember	6.289	29'7

Az 1941. évi szeptember havi népmozgalmi főeredményeit az előző év megfelelő adataival veti össze következő kis összeállításunk:

	Magyarország a második bécsi döntés előtt		A második bécsi döntés területe	Összesen ¹⁾
	1940 szept.	1941 szeptember		
Házasságkötés	4.440	6.404	1.263	7.667
" ezer lélekre	5'0	7'0	6'0	6'8
Élveszületés	19.953	19.042	6.289	25.331
" ezer lélekre	22'4	20'9	29'7	22'6
Egy éven aluli elhalt	2.219	2.214	994	3.208
" száz "élveszülöttre"	11'1	11'6	15'8	12'7
1—6 éves elhalt	569	687	329	1.016
7 évnél idősebb elhalt	7.513	8.049	2.155	10.204
Elhalt összesen	10.301	10.950	3.478	14.428
" ezer lélekre	11'6	12'0	16'4	12'9
Természetes szaporodás	9.652	8.092	2.811	10.903
" ezer lélekre	10'8	8'9	13'3	9'7

¹⁾ Délvidék nélkül.

A gyakoribb halálokok közül emelkedés mutatkozik a gümőkór, vörheny, szervi szívbaj, tüdőlob, hörghurut, rák és rosszindulatú daganat, gyermekági betegség és bélhurut áldozatainak számánál. Kiseb volt a kanyaróban, influenzában, szamárhurutban, roncsoló toroklobban és vérhasban elhaltak száma. Az adatok a következők.

Ezer lélekre az országnak a második bécsi döntés előtti területén 1'08 (1940 szeptember 0'95), a második bécsi döntés területén 1'45, a Délvidék nélküli egész területen 1'15 gümőkóros halálozás esett.

A halálokok megnevezése	Magyarország a második bécsi döntés előtt		A második bécsi döntés területe	Összesen ¹⁾
	e l h a l t a k s z á m a			
	1940 szept.	1941 szeptember		
Gümőkór	843	984	307	1.291
Kanyaró	5	1	8	9
Vörheny	4	10	1	11
Influenza	22	14	3	17
Szamárhurut	40	33	27	60
Roncsoló toroklob	22	15	10	25
Hasi hagymáz	54	52	12	64
Vérhas	123	108	72	180
Agyvérzés-agyguta	531	520	79	599
Szervi szívbaj	485	571	79	650
Tüdőlob	772	897	244	1.141
Hörghurut	26	29	3	32
Rák és rosszindulatú da- ganat	822	938	149	1.087
Gyermekágyi betegség	40	45	9	54
Bélhurut	747	953	433	1.386

¹⁾ Délvidék nélkül.

Szeptemberi népmozgalmunk országrészek szerint részletezett főeredményeit mutatja be végül alábbi összeállításunk:

O r s z á g r é s z	Házasságkötés	Élve- szüle- tés	Halá- lozás	Termé- szetes szapo- rodás
	a) s z á m s z e r i n t			
I. Kisalföld	768	1.990	1.024	966
II. Dunántúli dombosvidék	973	3.571	2.056	1.515
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	1.086	2.464	1.544	920
b) Budapesttel együtt	2.132	4.153	2.832	1.321
IV. Tiszántúl	1.650	6.515	3.678	2.837
V. Északi dombosvidék	953	3.046	1.667	1.379
VI. Kárpátalja	257	1.246	643	603
VII. Erdély ¹⁾	934	4.810	2.528	2.282
Összesen :	7.667	25.331	14.428	10.903
	b) e z e r l é l e k r e			
I. Kisalföld	8.2	21.3	11.0	10.3
II. Dunántúli dombosvidék	5.4	19.7	11.3	8.4
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	7.5	16.9	10.6	6.3
b) Budapesttel együtt	8.9	17.3	11.8	5.5
IV. Tiszántúl	6.1	24.2	13.7	10.5
V. Északi dombosvidék	7.3	23.4	12.8	10.6
VI. Kárpátalja	5.0	24.4	12.6	11.8
VII. Erdély ¹⁾	6.0	31.0	16.3	14.7
Összesen :	6.8	22.6	12.9	9.7

¹⁾ Nem egyezik a második bécsi döntés területével.

Vetésjelentés.

Szeptember hónap időjárása a mezőgazdaság helyzetére, valamint a termények betakarítására, illetve további fejlődésére elég kedvezőnek volt mondható. A cséplést majd mindenhol befejezték. Az őszi mezőgazdasági munkálatok is már a vége

felé közeledtek, egyes helyeken azonban a szeptember havi csapadékmentes időjárás és az igaerő részbeni hiánya a szántóföldi munkálatokat hátráltatta. A búza vetését legtöbb helyen megkezdték, kivéve azokat a helyeket, ahol a későn érő tengeri a vetést hátráltatta. A kukorica korai fajtáinak törését megkezdték, a késői fajták törése azonban halasztást szenvedett, mert azoknak beéréséhez még további meleg időjárás lett volna szükséges. A burgonya szedését majd mindenütt befejezték, az augusztus havi nedves időjárást követő szeptember havi napos időjárás előnyére vált a burgonyatermésnek, úgyszintén a cukorrépa is a meleg, napos időjárás hatására kedvezően fejlődött. A mezőgazdaságban csupán a szeptember havi szélviharok pusztítottak. Általában véve elmondható, hogy a szeptember havi kedvező időjárás nemcsak az előbb felsorolt terményekre, hanem a rétek, legelők sarjuterzésére, a gyümölcsfák termésére és a szőlők fejlődésére is kedvező volt.

Munkapiac.

A tetőponton mozgó magyar gazdasági konjunktúra messzemenő kihatással volt a munkapiacra szeptember hónapban is. A foglalkoztatottság mérvének emelkedése folytán a szakszervezeti munkanélküliek száma ebben a hónapban csökkent. Főleg a női munkanélküliek számában látunk erősebb visszaesést, ami a katonai szolgálatot teljesítő férfi munkaerők hiánya miatt következett be.

A hatósági munkaközvetítők, valamint az ingyenes magánmunkaközvetítők tevékenységére vonatkozó adatok közül a munkahelyek száma 34.094-re rúgott, az előző havi 31.528-cal és a múlt évi 19.323-mal szemben. A munkakeresők száma 1.318-cal 48.905-re emelkedett, a tavalyinál pedig 8.662-vel állott magasabban. A tárgyalt hónapban 100 munkahelyre 143 munkakereső esett az előző havi 151-gyel és az előző évi 207-tel szemben. A munkaközvetítések száma augusztusban 23.877, szeptemberben pedig 25.351 volt. 1940 szeptemberében csupán 15.545 munkaközvetítés fordult elő. A tárgyalt hónapban 100 munkahelyre 74.4, augusztusban 75.7, 1940 szeptemberében pedig 80.4 munkaközvetítés esett.

Foglalkozás szerint csökkent a munkanélküliek száma a ruházati iparban (—30.7%), az építőiparban (—20.0%), a faiparban (—16.8%), a szellemi munkásoknál (—5.7%), a sokszorosító iparban (—4.4%), a vasiparban (—3.9%) és az ételmezési iparban (—2.3%).

Emelkedett a munkanélküliek száma a bőr-
iparban (+105.1%) és a szállodai és éttermi alkalmazottaknál (+47.9%) egy hónap leforgása alatt.

A munkakeresők számának változása folytán az egyes szakmákban fizetett órabérek is változtak.

A Budapestre nézve kiszámított felajánlott órabérek a bádigosoknál 92 fillérről 105 fillérre, a kőműveseknél 109 fillérről 125 fillérre, a gyári munkásnőknél 38 fillérről 43 fillérre és a napszámosnőknél 53 fillérről 56 fillérre emelkedtek. Ezzel szemben a szabóiparban a felajánlott órabérek egy hónap alatt 100 fillérről 97 fillérre és a napszámo-

soknál 62 fillérről 58 fillérre csökkentek. Az asztalosiparban a felajánlott órabérek szeptember hónapban is 95 fillért tettek ki.

A foglalkozási csoportokban a munkanélküliek számának változását szeptember hó végén 1932-ig visszatekintően az alábbi összeállításunkban közöljük:

I d ő s z a k	Építő- ipar	Vasipar	Bőrpar	Ruházati ipar	Élelmezési ipar	Faipar	Szállodai és éttermi al- kalmazottak	Sokszoro- sító ipar
	M u n k a n é l k ü l i e k s z á m a							
1932 IX. hó végén . . .	4.996	8.919	794	421	1.198	3.968	545	3 131
1933 " " " . . .	3.257	8.973	550	213	1.098	2 839	662	2.992
1934 " " " . . .	2.649	7.590	723	330	961	2.429	414	2 727
1935 " " " . . .	2.459	6.271	444	212	1.022	1.002	455	2.392
1936 " " " . . .	2.079	3.562	314	205	1.297	1.108	222	2.053
1937 " " " . . .	1.528	3.157	531	376	1.750	1.110	164	1.862
1938 " " " . . .	1.139	3.278	603	367	2.040	1.817	142	1.725
1939 " " " . . .	2.117	2.471	325	207	908	1.848	26	1.370
1940 " " " . . .	1.900	1.185	330	208	954	1.386	21	1.337
1941 " " " . . .	379	1.249	1.124	124	1.320	1.236	71	1.387
V á l t o z á s s z á z a l é k b a n								
1932 IX. hó végén . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
1933 " " " . . .	— 34·8	+ 0·6	— 30·7	— 49·4	— 9·1	— 28·4	+ 21·4	— 4·4
1934 " " " . . .	— 18·7	— 15·4	+ 31·5	+ 54·9	— 12·5	— 14·4	— 37·4	— 8·9
1935 " " " . . .	— 7·2	— 17·4	— 38·6	— 35·8	+ 6·3	— 58·7	+ 9·9	— 12·3
1936 " " " . . .	— 15·5	— 43·2	— 29·3	— 3·3	+ 26·9	+ 10·6	— 51·2	— 14·2
1937 " " " . . .	— 26·5	— 11·1	+ 69·1	+ 83·4	+ 34·9	+ 0·1	— 26·1	— 9·3
1938 " " " . . .	— 25·5	+ 3·8	+ 13·6	— 2·4	+ 16·6	+ 63·7	— 13·4	— 7·4
1939 " " " . . .	+ 85·9	— 24·6	— 46·1	— 43·6	— 55·5	— 1·7	— 81·7	— 20·6
1940 " " " . . .	— 10·2	— 52·0	+ 15	+ 0·5	+ 5·1	— 25·0	— 1·9	— 2·2
1941 " " " . . .	— 80·1	+ 5·4	+ 240·6	— 40·4	+ 38·4	— 10·8	+ 238·1	+ 3·7

Fenti táblázatból megállapítható, hogy a foglalkozási csoportok szerint közölt munkanélküliek száma az utolsó tíz év szeptemberét vizsgálva s a jelentéktlenebb változásokat figyelmen kívül hagyva — kivéve az 1941. évi jelentősen megváltozott bőrpari és élelmezési ipari adatot — állandó csökkenő tendenciát mutat. Voltak ugyan esztendők — így az 1937-es és 1938-as — amikor az előző évek szeptemberéhez viszonyított munkanélküliek emelkedéséből állandó folyamatra lehetett volna következtetni, de ezt a nyersanyag és egyéb árubeszerzési nehézségek ellenére az utolsó esztendők adatai megcáfolták úgy, hogy 1941 szeptemberében már kb. tizenkétszer kevesebb munkanélkülit tartottak nyilván az építőiparban, nyolcszor kevesebbet a vasiparban és a szállodai és éttermi alkalmazottaknál, négyszer kevesebbet a ruházati iparban, háromszor kevesebbet a faiparban, kétszer kevesebbet a sokszorosító iparban, mint 1932 szeptemberében.

Külkereskedelem.

A külkereskedelmi forgalom főeredményei ismét rendelkezésünkre állanak és a főeredményekre vonatkozó havi adatokat mind jelentésünkben,

mind pedig a gazdasági jelzőtáblánkon a jövőben ismertetni fogjuk.

A szeptember havi külkereskedelmi mérleg 66·9 millió P-s behozatali, 70·8 millió P-s kiviteli értékkel zárult, s így 3·9 millió P-s aktív egyenleget ért el. A múlt évhez képest a behozatal 44·5%-kal, a kivitel 154·7%-kal volt magasabb értékű. A kivitel ily nagymértékű emelkedése folytán a múlt év szeptemberi még 18·5 millió P-vel passzív mérleg a tárgyalt időszakban már jelentékeny kiviteli többletet mutat fel. A behozatal és a kivitel, valamint a kiviteli többlet értékét háromnegyedévenként 10 évre visszamenőleg alábbi táblázatunk mutatja:

Időszak	Behozatal	Kivitel	Behozatal (—) v. kiviteli (+) többlet
	millió pengőben		
1932 I—IX.	239·5	235·9	— 3·6
1933 I—IX.	221·7	267·0	+ 45·3
1934 I—IX.	247·1	278·4	+ 31·3
1935 I—IX.	270·7	295·0	+ 24·3
1936 I—IX.	324·4	358·5	+ 34·1
1937 I—IX.	344·0	428·9	+ 84·9
1938 I—IX.	298·6	393·2	+ 94·6
1939 I—IX.	356·0	428·8	+ 72·8
1940 I—IX.	471·5	373·1	— 98·4
1941 I—IX.	504·6	496·2	— 8·4

Az utolsó tíz év első háromnegyedévi adatait összehasonlítva arra a megállapításra jutunk, hogy — annak ellenére, hogy a tengerentúli országok a háború következtében külkereskedelmi forgalmukból kiestek — mind behozatali, mind pedig kiviteli eredményeink erősen megnövekedtek. A területvisszacsatolásokon kívül nagy szerepe van ebben az európai háborús gazdálkodásnak is, amely eddig nemcsak hogy csökkentette, hanem növelte a termelést, ezzel exportunkat is, ebből következik, hogy hazánk ma már különösen fontos és jelentős szállítója, de egyben piaca is az európai kereskedelemnek

Közlekedés.

Vasúti forgalom. Az állandóan felfelé tartó vasúti forgalmunk számsorának vonala szeptember hónapban sem tört meg. Teherforgalmunk és személyforgalmunk eddig még nem tapasztalt eredményeket ért el. Ez a körülmény nemcsak a területvisszacsatolásokkal magyarázható, hanem azzal is, hogy tél előtt idényszerűen mindig meg szokott duzzadni vasúti forgalmunk, különösen most, az árubeszerzési nehézségekkel küzdő háborús gazdálkodásban. Szeptember hónapban a *szállított áruk mennyisége* 53 ezer tonnával 3.168 ezer tonnára emelkedett. Ez az egy hónap alatti 17%-os és az egy év alatti 401%-os növekedés hatalmas megterhelést jelent teherkocsinkra, ami az *árutonnakilométerek* hosszából is kitűnik. Az *árutonnakilométerek* hossza szeptember hónap folyamán 5808 millió km-t ért el. Az emelkedés egy hónap alatt 18%-ot, egy év alatt pedig 812%-ot tett. A *megrakott teherkocsik számánál* a múlt hónaphoz viszonyítva 49%-os emelkedést láthatunk. Az egy év alatti növekedés 471%-ot tett, úgyhogy a tárgyalt hónap végén már 215.046 db. kocsit raktak meg áruval. Az egy hónap alatti növekedés a személyforgalomban még nagyobb, mint a teherforgalomban. A *szállított utasok* száma ugyanis augusztusról szeptemberre 8142 ezerrel (+77%) 11.3488 ezerre nőtt meg. A múlt év hasonló időpontjával szemben 220%-os növekedés tapasztalható. Az *utaskilométerek hosszának* emelkedése százalékban kifejezve pontosan ugyanannyi egy hónap alatt, mint a szállított utasoké (+77%). Az *utaskilométerek* hossza 30 millió km-rel 420 millió km-re duzzadt meg, egy esztendő leforgása alatt személyszállító kocsijaink 263%-kal tettek meg nagyobb utat, mint egy évvel azelőtt.

A vasúti forgalomra vonatkozó fontosabb számok első háromnegyedévi eredményeit 10 évre visszamenőleg a százalékos változásokkal együtt a következő összeállítás tünteti fel:

Időszak	Szállított áru 1000 tonna	Árutonna- kilométer millió km.	Megrakott	Szállított
			teherkocsik száma	utasok száma
e z r e k b e n				
1932. I—IX.	9.424	1.278	688	41.234
1933. I—IX.	9.295	1.252	698	40 066
1934. I—IX.	10 379	1.440	739	43.975
1935. I—IX.	10.808	1.447	762	45.770
1936. I—IX.	11.896	1.588	825	47.969
1937. I—IX.	13.960	1.874	928	54 908
1938. I—IX.	14.086	1.819	960	58.035
1939. I—IX.	16.825	2.410	1.173	72.839
1940. I—IX.	19.587	3.124	1.286	76.786
1941. I—IX.	23.764	4.309	1.590	78.737

Változás százalékban

1932. I—IX.	—	—	—	—
1933. I—IX.	— 1.2	— 2.0	+ 1.6	— 2.8
1934. I—IX.	+ 11.9	+ 15.0	+ 5.8	+ 9.7
1935. I—IX.	+ 4.1	+ 0.5	+ 3.1	+ 4.1
1936. I—IX.	+ 10.0	+ 9.7	+ 8.3	+ 4.8
1937. I—IX.	+ 17.3	+ 18.3	+ 12.5	+ 14.5
1938. I—IX.	+ 0.9	— 2.9	+ 3.4	+ 5.7
1939. I—IX.	+ 19.4	+ 32.5	+ 22.1	+ 25.5
1940. I—IX.	+ 16.4	+ 29.6	+ 9.6	+ 5.4
1941. I—IX.	+ 21.3	+ 37.9	+ 23.6	+ 2.5

Vasúti forgalmunk számsorainak az utolsó tíz év első háromnegyedévi adataiból kitűnik, hogy milyen hatalmas feladatot kellett vaspályáinknak és vasúti parkunknak lebonnyolítania. Évről-évre szünet nélkül növekedett mind az utas-, mind az áruforgalom. A területvisszacsatolások, a katonaforgalom ugyan közrejátszottak ebben az emelkedésben, de távolról sem abban a mértékben, mint az adatainkból megállapítható. Így pl. 1941 első háromnegyedévi adatait összehasonlítva 1932 első háromnegyedévi adataival, a szállított áru mennyiségében 152%-os, az *árutonnakilométerek*ben 237%-os, a megrakott teherkocsik számában 131%-os és a szállított utasok számában 91%-os növekedés mutatkozik.

Postaforgalom. Postaforgalmunk számsorai szeptember hónapban a táviratokra vonatkozó adat kivételével mindenhol emelkedtek. A *levélküldemények darabszáma* 69.930 ezer db-ról 28%-kal 71.878 ezer db-ra nőtt. Az egy év alatti emelkedés itt 91%-ot tett ki. A tárgyalt hónapban összesen 1.7879 ezer db. csomagot adtak fel és ezzel a *csomagküldemények* darabszáma egy hónap alatt 183%-kal nőtt meg. Az egy évvel azelőtti darabszámot a szeptember havi csomagküldemények darabszáma 360%-kal múlta felül. A *postautalványok darabszáma* a tárgyalt hó folyamán 68%-kal 1.4929 ezerre, a postautalványok *összege* pedig 150%-kal 166.521 ezer P-re emelkedett. Még jelentősebb ez az emelkedés különösen az összegben, ha a múlt év hasonló időpontjával hasonlítjuk össze a szeptember havi eredményeket. Így a postautalványok darabszámánál 259%-os, a postautalványok összegénél pedig 760%-os emelkedésről szá-

molhatunk be. A *táviratok darabszámánál* 6'2%-os visszaesés mutatkozik, ami azonban tekintettel az előző hónapok csúcsgorgalmára, lényegtelen visszaesésnek tekinthető, mert a 607'2 ezer darabot kitevő táviratszám még így is 54'3%-kal haladja meg az 1940. évi szeptember havi forgalmat. A *helyközi beszélgetések száma* 14'7 ezerrel (+1'3%) 1.162'7 ezerre növekedett, a *budapesti helyibeszélgetések száma* pedig 1.174 ezerrel (+8'3%) 15.375 ezerre nőtt. Az egy évvel azelőtti helyzethez képest 39'5%-kal több helyközi beszélgetést és 18'5%-kal több budapesti helyibeszélgetést bonyolítottak le, amiből természetesen következik, hogy mekkora feladat hárul a távbeszélő központokra. Ugyancsak emelkedést mutat a *távbeszélőállomások számsora* is. Szeptember hónapban 1.411 db. új távbeszélőállomást kapcsoltak be. A tárgyalt hónapban tehát 0'9%-kal több távbeszélőállomás volt működésben, mint augusztusban és 12'4%-kal több, mint 1940 szeptemberében. A *rádióvevőengedélyesek számában* a tárgyalt hónapban is egyenletes emelkedés volt észlelhető. A rádióvevőengedélyesek száma Magyarországon 4.448-cal (+0'6%) 705.051-re növekedett. Ebből a budapesti rádióvevőengedélyesek száma 191.413 volt, itt az előfizetők száma egy hónap alatt 0'8%-ot gyarapodott. Egy év leforgása alatt a magyarországi rádióvevőengedélyesek száma 28'5%-kal, a budapestieké pedig 11'7%-kal növekedett meg.

A fontosabb postaforgalmi számsorok január—szeptember havi eredményeit a százalékos változásokkal együtt — 10 évre visszatekintően — alábbi táblázatunk tartalmazza:

Időszak	Közönséges és ajánlott levelek száma 1000 db.	Postautalványok száma 1.000 db.	Postautalványok összege 1.000 P	Táviratok száma 1.000 db.
1932. I—IX.	245.929	6.852'5	574.863	2.064'5
1933. I—IX.	266.148	6.562'6	572.893	1.929'3
1934. I—IX.	259.083	6.756'6	573.507	1.919'5
1935. I—IX.	289.353	7.126'3	614.112	1.924'2
1936. I—IX.	319.747	7.316'7	666.444	1.933'6
1937. I—IX.	338.663	7.568'3	513.442	2.101'4
1938. I—IX.	358.712	7.843'3	549.218	2.265'4
1939. I—IX.	443.247	10.147'0	664.741	2.902'9
1940. I—IX.	501.143	9.912'8	769.839	3.498'8
1941. I—IX.	601.069	12.620'0	1.157.748	5.175'7

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

1932. I—IX.	—	—	—	—
1933. I—IX.	+ 8'2	— 4'2	— 0'3	— 6'5
1934. I—IX.	— 2'7	+ 3'0	+ 0'1	— 0'5
1935. I—IX.	+ 11'7	+ 5'5	+ 7'1	+ 0'2
1936. I—IX.	+ 10'5	+ 2'7	+ 8'5	+ 0'5
1937. I—IX.	+ 5'9	+ 3'4	— 23'0	+ 8'7
1938. I—IX.	+ 5'9	+ 3'6	+ 7'0	+ 7'8
1939. I—IX.	+ 23'6	+ 29'4	+ 21'0	+ 28'1
1940. I—IX.	+ 13'1	— 23'1	+ 15'8	+ 20'5
1941. I—IX.	+ 19'9	+ 27'3	+ 50'4	+ 47'9

Postaforgalmunk első háromnegyedévi eredményeit tíz évre visszamenőleg vizsgálva kitűnik,

hogy bár a növekedés már az 1932—33 években megindult, nagyobb arányokat csak az 1938. évben kezdett öltetni és így megállapítható, hogy a postaforgalom növekedése szorosan összefügg a területvisszacsatolásokkal. 1941 január—szeptemberében kb. két és félszer annyi közönséges és ajánlott levelet, kétszer annyi postautalványt és kétszer annyi táviratot adtak fel, mint 1932 január—szeptember havában.

Áralakulás.

Szeptember hóban a háborús gazdálkodás természetes következményeként az árszínvonal fejlődése tovább tartott, de nem haladta meg azt a mértéket, amelyet az eddigi havonkinti áralakulásokból megállapíthattunk. Így tehát az erőskezü ártartás rányomta bélyegét számsoraink e hónapi alakulására is. A *hivatalos nagykereskedelmi árindex* 3'2 ponttal (+2'5%) emelkedett és a múlt havi 129'8-es értékről 133'0-es értékre nőtt. Az elmúlt év szeptemberéhez viszonyítva a nagykereskedelmi árindex 25'8%-ot növekedett. Bár az egy hónap alatti árfejlődés majd minden árucikkre kiterjedt, mégsem volt mondható egyöntetűnek, mert a csoportindexek között pl. a nyersanyagok, gyártmányok, ipari anyagok és termékek és a gyarmatárak indexe sokkal nagyobb mértékben nőtt, mint a mezőgazdaság és állattenyésztés termékeinek, a mezőgazdasági iparnak, vagy a tüzelőanyagoknak indexe. Így tehát a tárgyalt hónapban, ellentétben a múlt év szeptember hónapjával, főleg az ipari vonalon látunk erősebb drágulást. A *mezőgazdaság és állattenyésztés termékeinek* csoportindexe a tárgyalt hónapban 130'3 ponton állott, az elmúlt havi 129'2-es állását 1'1 ponttal (+0'9%) múlta felül, az elmúlt év szeptember havi 105'9-es állását pedig 24'4 ponttal (+23'0%) szárnyalta túl. A mezőgazdaság és állattenyésztés termékeinek egy év alatti áremelkedése elsősorban az állati eredetű termékek és csak másodsorban a növényi eredetű termékek árfejlődésével magyarázható. Az *állati eredetű termékek* csoportindexe 123'1 pontról 125'3 pontra emelkedett, ez az 1'8%-os emelkedés elsősorban a tojás, másodsorban a baromfi és harmadsorban az élőállatok drágulásának a következménye. 1940 szeptember havától az *állati eredetű termékek* árindexében 43'5%-os emelkedés állapítható meg, ellentétben a *növényi eredetű termékek* árindexével, ahol egy év alatt csupán 15'9%-os növekedés jött létre. A növényi eredetű termékek árindexe egyébként az elmúlt hónapról a tárgyalt hónapra 131'9-ről 132'6-re emelkedett. Ez az alig számottevő 0'5%-os drágulás kizárólag a hüvelyesek és a burgonya árfejlődésének a következménye, mert az egyéb termékek ára a tárgyalt hónapban nem változott. A *mezőgazdasági ipar termékeinek* árindexe a maláta nagymértékű és a hulladékter-

mékek kismértékű drágulása következtében augusztusról szeptemberre 0·4%-kal 140·5 pontról 141·0 pontra nőtt. Ez az emelkedés sem mondható nagyobb arányúnak, mert hiszen egy év alatt 34·8%-ot nőtt a mezőgazdasági ipar termékeinek csoportindexe. A *gyarmatárúk* árindexe 12·4 ponttal (+ 3·4%) 362·0 pontról 374·4 pontra növekedett. Ennek a csoportindexnek alakulását a tea árának emelkedése idézte elő. Az elmúlt év szeptemberéhez viszonyítva a gyarmatárúk csoportindexe ma már 115·0 pontos (44·3%-os) fejlődést mutat, megállapítható tehát, hogy a legnagyobb drágulás a gyarmatárúknál következett be, igaz, hogy az előbb említett állati eredetű termékek drágulása is feltűnően magas volt egy év alatt (43·5%). Az *ipari anyagok és termékeinek* árindexe elsősorban a nyersanyagok és csak másodsorban az ipari gyártmányok drágulása következtében 5·5 ponttal (+ 4·3%) 126·8 pontról 132·3 pontra nőtt. A tárgyalt hónapban tehát ipari vonalon feltűnő árfejlődés nem állapítható meg, ami abból is kitűnik, hogy ennél a csoportindexnél egy év alatt is csupán 27·2 pontos (25·9%-os) fejlődés következett be, ellentétben az egy hónap alatti 5·5 pontos fejlődéssel. A két főkomponens közül, mint már említettük, a nyersanyagok ára emelkedett nagyobb mértékben, amennyiben a *nyersanyagok* árindexe 7·6 ponttal (6·3%-

kal) 121·5 pontról 129·1 pontra nőtt. Az árindex ilyenmértékű növekedését a bőrnek, a vasnak és a selyemnek drágulása idézte elő. A *gyártmányok* csoportindexe főleg a pamutárúk drágulása folytán 127·3-ról 5·7 ponttal (4·5%-kal) 133·0 pontra nőtt. Egy évre visszamenőleg figyelve a két csoportindexet, megállapítható, hogy ellentétben a szeptember havi áralakulással, egy év alatt a gyártmányok árindexe nagyobb mértékben emelkedett, mint a nyersanyagoké, amennyiben az előbbinél 28·9%-os, az utóbbinál pedig 15·7%-os növekedés jött létre. A *tüzelőanyagok* árindexe egészen jelentéktelen mértékben 0·1 ponttal fejlődött. Az augusztus havi 133·7 pontot kitevő index ugyanis a szén- és termékeinek alig számottevő drágulása következtében 133·8 pontra növekedett, egy év alatt 15·5 pontos (13·1%-os) emelkedés jött létre.

Az ipari termékek erőteljesebb árfejlődése folytán a tárgyalt hónapban, — mint már azt a múlt havi jelentésünkben említettük, — ismét *agráröllő* következett be, amennyiben az iparcikkek és a mezőgazdasági termékek ára közötti diszparitás szeptemberben már 2·0% volt.

Az új mérlegelt nagykereskedelmi árindex és a fontosabb csoportindexek szeptember hóvégi állását 10 évre visszamenőleg a százalékos változásokkal együtt az alábbi táblázat tünteti fel:

Időszak	Főátlag	Mezőgazdaság és állattenyésztés			Ipari anyagok és termékek				Agráröllő
		Állati eredetű	Növényi termékek	Összesen	Nyersanyagok	Gyártmányok	Tüzelőanyagok	Összesen	
1932 IX. hó végén	78·9	60·3	65·1	63·6	71·4	85·1	97·7	83·7	25·3
1933 " " "	66·4	49·8	40·6	43·5	73·8	82·7	95·7	82·5	47·4
1934 " " "	73·6	49·6	62·5	58·5	81·5	80·7	98·3	81·8	27·5
1935 " " "	78·7	55·8	74·2	68·4	83·4	83·1	99·1	83·7	17·7
1936 " " "	78·7	64·6	61·2	62·2	89·4	87·7	100·1	88·5	29·1
1937 " " "	86·8	68·4	70·9	70·1	95·2	95·0	103·7	95·2	26·2
1938 " " "	87·4	67·1	80·6	76·4	99·2	92·1	103·8	92·9	17·0
1939 " " "	86·5	67·4	79·6	75·8	104·4	91·6	101·6	93·4	17·2
1940 " " "	105·7	87·3	114·4	105·9	111·6	103·2	118·3	105·1	+ 2·6
1941 " " "	133·0	125·3	132·6	130·3	129·1	133·0	133·8	132·3	2·0

Időszak	Főátlag	V á l t o z á s s z á z a l é k b a n							
		Állati eredetű	Növényi termékek	Összesen	Nyersanyagok	Gyártmányok	Tüzelőanyagok	Összesen	Agráröllő
1932 IX. hó végén	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1933 " " "	- 15·8	- 17·4	- 37·6	- 31·6	+ 3·4	- 2·8	- 2·0	- 1·4	+ 87·4
1934 " " "	+ 10·8	- 0·4	+ 53·9	+ 34·5	+ 10·4	- 2·4	+ 2·7	- 0·8	- 42·0
1935 " " "	+ 6·9	+ 12·5	+ 18·7	+ 16·9	+ 2·3	+ 3·0	+ 0·8	+ 2·3	- 35·6
1936 " " "	0·0	+ 15·8	- 17·5	- 9·6	+ 7·2	+ 5·5	+ 1·0	+ 5·7	+ 64·4
1937 " " "	+ 10·3	+ 5·9	+ 15·8	+ 12·7	+ 6·5	+ 8·3	+ 3·6	+ 7·6	- 13·4
1938 " " "	+ 0·7	- 1·9	+ 13·7	+ 9·0	+ 4·2	- 3·1	+ 0·1	- 2·4	- 35·1
1939 " " "	- 1·0	+ 0·4	- 1·2	- 0·8	+ 5·2	- 0·5	- 2·1	+ 0·5	+ 1·2
1940 " " "	+ 22·2	+ 29·5	+ 43·7	+ 39·7	+ 6·9	+ 12·6	+ 16·4	+ 12·5	- 115·1
1941 " " "	+ 25·8	+ 43·5	+ 15·9	+ 23·0	+ 15·7	+ 28·9	+ 13·1	+ 25·9	+ 176·9

A fent közölt szeptembervégi adatokból megszakított menetű árfejlődést látunk. Az első áremelkedési periódus 1934. és 1935. években következett be, 1936 változatlan volt, a második áremelkedési

időszak — mintegy előrevetve a háború árnyékát — 1937. és 1938. években jött létre, 1939-ben ez az árfejlődés megállt, de az utolsó két évben már nem lehetett a háború szinte törvényszerű következmé-

nyét, az áremelkedést megállítani és ha ez a folyamat a szigorú ártartási politika következtében ugyan fokozatos is volt, mégis jóval meghaladta az előző két periódus árfejlődési mértékét.

Megélhetési költségek.

A 27 cikk alapján számított létfenntartási index szeptember hóban ugyan számottevő emelkedést mutat, mégsem haladja meg a júniusról júliusra való emelkedés mértékét, sőt ha a megélhetési indexnek egy évi alakulását vizsgáljuk, megállapítható, hogy a havonkinti átlagos emelkedést sem szárnyalja sokkal túl. A tárgyalt hónapban főleg a ruházódás költségei emelkedtek, közvetlen utána a fűtés és világítás költségei jönnek számításba, majd az élelmezés vonalán látunk aránylag kisebb mértékű növekedést.

A megélhetési index adatai a kiskereskedelmi áradatok alapján számíthatnak. A kiskereskedelmi árak alakulására pedig normális gazdasági viszonyok között következtetni lehet a nagykereskedelmi árak alakulásából, mert hiszen zavartalan gazdasági életben legtöbbször a nagykereskedelmi árak alakulását a kiskereskedelmi árak hasonló alakulása is nyomon követi. A mai háborús gazdaság közepette azonban a nagykereskedelmi áradatokból nem lehet következtetni a megélhetési index alakulására, mert a kormány helyes ártartási politikával ma már arra törekszik, hogy szükség esetén a fogyasztók érdekében a kiskereskedelmi árak alakulásába is belenyúljon, anélkül, hogy a nagykereskedelmi árak alakulását befolyásolná. Így történt ez például a haszonkulcsok leszállításánál.

A *laktérrel együtt számított* létfenntartási index augusztusról szeptemberre 135·1-ről 139·9-re nőtt, ez az egy hónap alatt 4·8 pontot kitevő emelkedés 3·6%-nak felel meg. Az egy évvel azelőtti megélhetési index 27·6 pontos (24·6%-os) növekedést mutat. Az évek óta változatlan *laktérindex* figyelembevétele nélkül számított ú. n. *laktér nélküli* létfenntartási index természetesen számszerűleg nagyobb emelkedést mutat, mint a *laktérrel együtt számított* index, így szeptemberben az augusztus havi 150·5 ponttal szemben 156·8 pontot ért el. Az emelkedés itt 6·3 pont, illetőleg 4·2%. 1940. év szeptemberében még 120·5 ponton állott a *laktér nélküli* számított indexszám, úgyhogy egy év leforgása alatt 36·3 pontos (30·1%-os) indexnövekedés jött létre.

Az *élelmezés* indexe 1·6 ponttal (1·1%-kal) haladta meg a múlt havi értéket. A 145·3 ponton álló élelmezési indexszám a babnak és a burgonyának drágulása következtében emelkedett. Az élelmezés indexe egy év alatt 37·0 pontot (34·2%-ot) nőtt.

A *ruházat* indexe a tárgyalt hónapban lényeges emelkedést mutat. A cipő kivételével majd minden ruházati cikk áremelkedése következtében ez az

indexszám 177·3 pontról 18 ponttal (10·2%-kal) 195·3 pontra ugrott fel. Feltűnően nagy emelkedésre enged következtetni az a körülmény is, hogy egy év alatt a ruházati index csupán 28·7%-ot növekedett.

Nemkülönben lényeges növekedés jött létre a *fűtés-világítás* indexszámánál, ahol a porosz szén drágulása következtében 14·5 pontos (9·5%-os) emelkedésről számolhatunk be. A 166·7 pontot kitevő indexszám egy év alatt is csak 17·9%-ot emelkedett.

A *lakásindex*, amely a kötött lakberek következtében már évek óta változatlan, szeptemberben is 86·3 ponton állott.

Alábbi összeállításunk a megélhetési költségek indexének és a csoportindexeknek szeptember havi állását tünteti fel 10 évre visszamenőleg a százalékos változásokkal együtt:

I d ő s z a k	Élelmezés	Fűtés, világítás	Ruházat	Összesen laktér nélkül
1932 IX. hó végén . . .	92·9	138·1	110·2	102·6
1933 " " " . . .	77·3	132·3	104·4	90·1
1934 " " " . . .	77·9	133·7	101·7	90·3
1935 " " " . . .	85·0	134·6	102·7	95·4
1936 " " " . . .	88·0	133·5	121·2	100·4
1937 " " " . . .	95·8	138·1	136·7	108·9
1938 " " " . . .	95·3	138·1	134·3	108·2
1939 " " " . . .	94·4	136·4	134·3	107·3
1940 " " " . . .	108·3	141·4	151·7	120·5
1941 " " " . . .	145·3	166·7	195·3	156·8

V á l t o z á s s z á z a l é k b a n

1932 IX. hó végén . . .	—	—	—	—
1933 " " " . . .	- 16·8	- 4·2	- 5·3	- 12·2
1934 " " " . . .	+ 0·8	+ 1·1	- 2·6	+ 0·2
1935 " " " . . .	+ 9·1	+ 0·7	+ 1·0	+ 5·6
1936 " " " . . .	+ 3·5	- 0·8	+ 18·0	+ 5·2
1937 " " " . . .	+ 8·9	+ 3·4	+ 12·8	+ 8·5
1938 " " " . . .	- 0·5	0·0	- 1·8	- 0·6
1939 " " " . . .	- 0·9	- 1·2	0·0	- 0·8
1940 " " " . . .	+ 14·7	+ 3·7	+ 13·0	+ 12·3
1941 " " " . . .	+ 34·2	+ 17·9	+ 28·7	+ 30·1

A *laktér nélküli* számított megélhetési index tíz évre visszamenő szeptembervégi adataiból megállapítható, hogy az utolsó két háborús évet figyelmen kívül hagyva, legdrágább volt az élet 1932., 1937., 1938. és 1939. évek szeptemberében ezzel szemben az index 1933—1935. évek szeptemberében 100 alatt mozgott. A százalékos táblából kitűnik, hogy a legnagyobb emelkedés a csoportindexek között 1935 szeptemberéről 1936 szeptemberére a ruházatban következett be (+ 18·0%), amelyet csak az 1941. évi adatok múlnak felül, amikor ugyanis egy év alatt az élelmezésben 34·2%, a ruházódásban 28·7%, a fűtés és világításban pedig 17·9%-os változást látunk.

Pénz és hitel.

A Magyar Nemzeti Bank jegyforgalma szeptember hó végén 1.908'5 millió P-t tett és jelentéktelen összeggel, 3'4 millió P-vel, 0'2%-kal esett vissza egy hónap leforgása alatt. A *leszámított váltók és előlegek* 1.016'7 millió P-t tevő értéke az előző hónaphoz képest kereken 10 millió P-vel, vagyis 1'0%-kal kevesebb. Az egy évvel azelőtti helyzethez képest azonban mind a jegyforgalom, mind pedig a leszámított váltók és előlegek összege lényegesen magasabb, az előbbinél 40'6%-os, az utóbbinál pedig 24'8%-os növekedés állapítható meg. Az *érckészletből az aranyérmék és rudak* állománya hosszú idők után jelentős mértékben 24 millió P-vel, 19'3%-kal visszaesett. Ugyanez a helyzet a *devizák és valuták* állományánál, ahol egy hónap leforgása alatt 4'2 millió P-s, 20'5%-os csökkenés következett be úgy, hogy végeredményben a devizák és valuták állománya szeptember hó végén már csak 16'3 millió P-t tett. Az egy év alatti csökkenés 61'8%-nak felel meg. A fenti adatokból természetesen következik, hogy az *összes érckészlet* is fogyott, a tárgyalt hónapban 116'4 millió P-t, 28'1 millió P-vel, 19'5%-kal kevesebbet tett ki, mint augusztusban és 30'2%-kal kevesebbet, mint 1940. év szeptemberében.

A Magyar Nemzeti Bank szeptember hóvégi jegyforgalmára vonatkozólag 10 évre visszatekintően alábbi összeállításunk ad összehasonlításra alkalmat:

I d ő s z a k	Magyar Nemzeti Bank jegyforgalma 1,000.000 P
1932 IX. hó végén	372'2
1933 " " "	361'0
1934 " " "	372'8
1935 " " "	388'7
1936 " " "	417'4
1937 " " "	457'1
1938 " " "	853'4
1939 " " "	1.087'0
1940 " " "	1.357'3
1941 " " "	1.908'5

Betétállomány. A betétállomány számsorában újból örvendetes jelenség mutatkozik: a betétek összege ebben a hónapban is emelkedett. Igaz, hogy a takarékbetétállományban jelentéktelen visszaesés következett be, azonban a folyószámlabetétállomány emelkedése a takarékbetétek visszaesését lényegesen felülmúlta. A postatakarékpénztár és a P. K. budapesti tagintézeteinél elhelyezett *takarékbetétállomány* szeptember hó folyamán 10'9 millió P-vel, 1'4%-kal 772'7 millió P-re csökkent. A múlt év hasonló időpontjával összehasonlítva, a gyarapodás 5'3%-ot tesz ki. A *folyószámlabetétállomány* 87'1 millió P-vel, 7'4%-kal 1.262'4 millió P-re

emelkedett. Egy év alatt itt igen jelentős (35'5%) gyarapodás jelentkezett. Végeredményben tehát az *összes betétállomány* szeptember hó végén 2.035'1 millió P-t tett, 76'1 millió P-vel (+ 3'9%) többet, mint augusztusban és 369'6 millió P-vel (+ 22'2%) többet, mint egy évvel azelőtt.

A 28 legnagyobb vidéki pénzügyintézet betétállományában is gyarapodás észlelhető, amennyiben a 138'5 millió P-t kitevő betétállomány 1'8 millió P-vel, 1'3%-kal volt több, mint augusztusban és 8'7%-kal volt több, mint az 1940. év szeptemberében.

A takarékbetétek és a folyószámlabetétek szeptember hóvégi állományát 10 évre visszamenőleg az alábbi összeállításunk tünteti fel:

I d ő s z a k	Takarékbetét 1,000.000 P	Folyószámlabetét 1,000.000 P	Betétek együtt 1,000.000 P	28 legnagyobb vidéki pénzügyintézet betétállománya 1,000.000 P
1932 IX. hó végén	499'4	671'3	1.170'7	94'9
1933 " " "	522'8	677'1	1.199'9	91'7
1934 " " "	565'9	657'6	1.223'5	96'8
1935 " " "	607'0	681'2	1.288'2	101'7
1936 " " "	701'6	686'7	1.388'3	105'6
1937 " " "	751'8	700'4	1.452'2	113'6
1938 " " "	613'1	727'5	1.340'6	105'3
1939 " " "	647'5	798'4	1.445'9	110'1
1940 " " "	733'8	931'7	1.665'5	129'1
1941 " " "	772'7	1.262'4	2.035'1	140'3

Fenti táblánk a közönségnek takarékosagra való törekvését igazolja. Leszámítva az 1938. és 1939. évek szeptemberi adatait, amikor is a háború előszelét érző közönség pénzét nem szívesen helyezte el a bankoknál és figyelembe véve a területvisszacsatolások következtében emelkedő bankjegyforgalmunkat, megállapítható, hogy a pénzünkben bízó közönség takarékosagra való törekvése még a legutolsó két ú. n. háborús esztendőben sem szűnt meg. Így pl. 1941 szeptemberében kb. kétszer annyi volt a takarékbetétünk és a folyószámlabetétünk, mint tíz évvel azelőtt.

Tőzsde. A budapesti tőzsde forgalma szeptember hó folyamán különösen értékösszegben hatalmas emelkedést mutat. A *hivatalos részvényindex* 22'4 ponttal, 7'9%-kal 284'8-ről 307'2-re szökött fel egy hónap leforgása alatt. Egy év alatt az emelkedés 205'4 pontot tett, ami 201'8%-nak felel meg.

A részvényindex állását szeptember hó végén, 10 évre visszatekintően a százalékos változásokkal együtt következő összeállításunk tünteti fel.

Gazdasági jelzőtábla.*)

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1 9 4 0								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	
Népmozgalom. ²⁾												
1	Házasságkötés	szám	7.277	6.924	5.940	9.676	6.149	4.506	4.812	4.440	6.210	10.560
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	8·6	7·7	6·7	10·5	6·9	4·9	5·2	5·0	6·7	11·9
3	Élveszületés	"	16.199	18.403	18.731	18.464	17.092	18.690	19.349	19.953	18.082	15.703
4	Élveszületés 1000 lélekre	"	19·1	20·3	21·1	20·0	19·2	20·3	21·0	22·4	19·6	17·6
5	Halálozás	"	11.454	13.046	16.228	13.617	11.591	11.197	11.900	10.301	10.952	10.686
6	Halálozás 1000 lélekre	"	13·5	14·4	18·3	14·8	13·0	12·2	12·9	11·6	11·9	12·0
7	Egy éven aluli elhalt	"	2.039	2.554	3.844	2.499	2.115	2.107	2.470	2.219	2.216	1.967
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	12·6	13·9	20·5	13·5	12·4	11·3	12·8	11·1	12·3	12·5
9	Gümőkórban elhalt	"	1.114	1.218	1.578	1.655	1.341	1.140	983	843	943	882
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	1·32	1·35	1·78	1·80	1·51	1·24	1·07	0·95	1·02	0·99
11	Természetes szaporodás	"	4.745	5.358	2.503	4.847	5.501	7.493	7.449	9.652	7.130	5.017
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	5·6	5·9	2·8	5·2	6·2	8·1	8·1	10·8	7·7	5·6
Munkapiac.												
13	Társadalombiztosító szervek taglétszáma	1.000	—	1.318·9	1.331·4	1.364·6	1.341·6	1.301·7	1.311·1	1.308·8	1.347·7	1.388·1
Ebből:												
14	Férfi	"	—	870·5	881·0	902·2	881·8	852·8	857·1	865·2	891·1	920·5
15	Nő	"	—	448·4	450·4	462·4	459·8	448·9	454·0	443·6	456·6	467·6
Hatósági és ingyenes magánközvetítés: ³⁾ ³⁾												
16	Munkahely	szám	17.743	18.926	23.025	20.494	20.220	23.045	20.337	19.323	17.504	16.324
17	Munkakereső	"	48.348	43.684	48.955	42.826	40.396	40.641	37.894	40.243	42.872	44.615
18	100 munkahelyre esett munkakereső	"	282	241	213	209	199	176	186	207	244	273
19	Munkaközvetítés	"	13.702	14.421	17.393	15.286	14.244	17.064	15.741	15.545	15.431	13.647
20	100 munkahelyre esett közvetítés	"	77·8	78·0	75·5	74·5	70·4	74·0	77·4	80·4	82·4	83·6
Felajánlott órabérek:												
21	Bádogos	Pengő	0·66	0·83	0·77	0·83	0·85	0·85	0·84	0·92	0·91	0·90
22	Asztalos	"	0·58	0·70	0·66	0·70	0·69	0·77	0·75	0·73	0·69	0·77
23	Szabó	"	0·67	0·76	0·61	0·75	0·71	0·78	0·85	0·82	0·79	0·76
24	Kőműves	"	0·81	0·92	0·81	0·97	0·93	0·91	0·93	0·98	0·95	0·94
25	Napszámos	"	0·45	0·53	0·47	0·53	0·53	0·52	0·51	0·51	0·57	0·50
26	Gyári munkásnő	"	0·29	0·34	0·36	0·36	0·38	0·33	0·33	0·41	0·35	0·35
27	Napszámosnő	"	0·36	0·42	0·40	0·41	—	0·41	0·43	0·44	0·50	0·45
Külkereskedelem.												
28	Behozatal összesen	1.000.000 P	40·7	49·8	64·1	56·6	56·4	61·4	43·9	46·3	41·5	42·3
29	Kivitel összesen	"	50·5	42·0	55·6	43·3	36·7	33·0	31·7	27·8	37·6	45·1
30	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	"	+ 9·7	— 7·8	— 8·5	— 13·3	— 19·7	— 28·4	— 12·2	— 18·5	— 3·9	+ 2·8
Közlekedés.												
Vasúti forgalom: ⁴⁾												
31	Szállított áru ⁵⁾ ⁶⁾	1.000 t.	2.035	2.325	2.718	2.237	2.401	2.265	2.293	2.262	2.985	2.964
32	Árutonna-kilométer ⁵⁾ ⁶⁾	1.000.000 km	297·4	359·0	438·8	345·4	378·2	363·7	364·4	320·5	395·4	404·9
33	Megrakott teherkocsi ⁵⁾	szám	139.218	152.449	162.620	159.577	159.153	144.557	153.087	146.216	195.506	192.167
34	Szállított utas ⁶⁾	1.000	8.082·3	8.847·1	8.322·0	9.071·7	9.578·1	8.315·5	8.568·3	9.300·9	9.353·0	9.856·3
35	Utaskilométer ⁵⁾ ⁶⁾	1.000.000 km	248·3	289·5	289·0	290·3	306·5	297·3	306·3	332·5	293·4	340·0
Postaforgalom: ⁴⁾												
36	Levélküldemény ⁷⁾	1.000 db	50.666	57.036	52.693	52.759	51.369	58.423	60.366	65.856	64.916	60.268
37	Csomagküldemény	"	1.084·4	1.245·5	1.094·0	1.104·3	1.058·3	1.146·7	1.131·3	1.314·2	1.540·2	1.517·1
38	Postautalvány	1.000 db	1.149·7	1.170·1	1.119·7	1.065·2	1.064·8	1.167·1	1.179·2	1.185·8	1.374·8	1.332·3
39		1.000 P	76.955	93.645	83.595	83.070	82.046	91.952	99.204	94.616	116.408	116.746
40	Távirat	1.000 db	326·6	405·1	345·3	403·2	381·1	479·7	454·0	393·4	446·8	459·1
41	Budapesti helyi beszélgetések	1.000	11.813	13.197	13.281	13.361	13.766	12.625	11.940	12.974	12.801	14.051

¹⁾ A közölt adatsorok részletes magyarázata a Magyar Statisztikai Szemle 1931. évi 2. és 9. illetve 1941. évi 5. számában található. — ²⁾ Az 1940. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ³⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1940 január havától Kárpátalja adatai is bebefoglaltatnak. — ⁴⁾ 1941 januártól a visszacsatolt keleti területtel együtt. — ⁵⁾ 1938. november havától a visszacsatolt felvidék rész. 1939. április havától Kárpátalja, 1940. szeptember havától a visszatért keleti és erdélyi részek, 1941 májusától a visszafoglalt délvidéki területek forgalmával együtt. — ⁶⁾ Az adatok csak fizetőteljesítményekre vonatkoznak. — ⁷⁾ Az utolsó 18 hónap adatai ideiglenesek. — ⁸⁾ Az ajánlott küldemények is bebefoglaltatnak. — ⁹⁾ Az 1941. év adatai ideiglenes jellegűek.

Tableau économique.*)

dec. Déc.	1 9 4 1									Unités	Désignation
	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.		
											Mouvement de la population.³⁾
7.232	8.230	16.759	7.183	8.083	10.229	8.815	6.718	7.375	7.667	nombre	Mariages
7·8	7·2	16·1	6·2	7·2	8·8	7·9	5·8	6·4	6·8	"	Mariages pour 1000 habitants
16.011	22.051	20.618	22.521	21.965	22.599	24.072	25.559	25.078	25.331	"	Nés vivants
17·4	19·2	19·8	19·6	19·6	19·5	21·5	22·1	21·7	22·6	"	Nés vivants pour 1000 habitants
12.361	17.551	18.918	18.602	16.357	16.194	14.101	13.336	14.561	14.428	"	Décès
13·4	15·3	18·2	16·2	14·6	14·0	12·6	11·5	12·6	12·9	"	Décès pour 1000 habitants
1.974	2.991	3.364	3.639	3.196	3.093	2.648	2.590	3.401	3.208	"	Décédés au-dessous d'un an
12·3	13·6	16·3	16·2	14·5	13·7	11·0	10·1	13·6	12·7	"	Décédés au-dessous d'un an, pour 100 enf. nés viv.
1.089	1.603	1.718	2.090	2.107	2.117	1.737	1.529	1.379	1.291	"	Décès par tuberculose
1·18	1·39	1·65	1·82	1·88	1·83	1·55	1·32	1·19	1·15	"	Décès par tuberculose pour 1000 habitants
3.650	4.500	1.700	3.919	5.608	6.405	9.971	12.223	10.517	10.903	"	Accroissement naturel
4·0	3·9	1·6	3·4	5·0	5·5	8·9	10·6	9·1	9·7	"	Accroissement naturel pour 1000 habitants
											Marché du travail.
1.307·9										1.000	Nombre des membr. des caiss. d'assur. soc
										"	Dont:
856·5										"	Sexe masc.
451·4										"	Sexe fémin.
											Bureaux de plac., offic. et privés grat. :²⁾,³⁾
13.473	17.790	18.819	25.463	23.907	20.723	23.523	31.791	31.528	34.094	nombre	Offres d'emploi
43.735	56.998	56.741	57.405	49.263	45.757	44.161	51.804	47.587	48.905	"	Demandes d'emploi
325	320	302	225	206	221	230	163	151	143	"	Demandes pour 100 offres d'emploi
11.316	14.615	14.998	20.997	18.047	16.317	19.254	24.864	23.877	25.351	"	Placements
84·0	82·1	79·6	82·5	75·5	78·7	81·6	78·2	75·7	74·4	"	Placem. pour 100 offres d'emploi
											Salaires horaires offerts:
0.84	0.83	0.80	0.79	0.90	0.88	0.80	0.92	0.92	1.05	pengő	Ferblantiers
0.78	0.71	0.71	0.75	0.75	0.78	0.80	0.85	0.95	0.95	"	Menuisiers
0.75	0.79	0.82	0.74	0.79	0.89	0.95	0.88	1.00	0.97	"	Tailleurs
0.98	0.96	—	0.90	0.93	0.91	1.03	1.09	1.09	1.25	"	Maçons
0.50	0.48	0.49	0.55	0.54	0.54	0.61	0.75	0.62	0.58	"	Journaliers
0.33	0.33	0.34	0.35	0.40	0.38	0.36	0.40	0.38	0.43	"	Ouvrières de fabrique
0.44	0.43	0.41	0.44	0.46	0.45	0.40	0.42	0.53	0.56	"	Journalières
											Commerce extérieur.
42.4	37.9	40.0	54.9	51.4	62.5	60.1	69.4	61.5	66.9	1,000.000 p.	Total des importations
47.8	34.6	51.2	65.6	41.4	62.9	49.0	53.0	67.7	70.8	"	Total des exportations
+ 5.4	- 3.3	+ 11.2	+ 10.7	- 10.0	+ 0.4	- 11.1	- 16.4	+ 6.2	+ 3.9	"	Excéd. des imp. sur les exp. (—) ou des exp. sur les imp. (+)
											Transports.
											Trafic des chemins de fer:⁴⁾
2.363	2.200	2.070	2.535	2.166	2.828	2.691	2.991	3.115	3.168	1.000 t.	Marchandises transportées ⁵⁾ ⁶⁾
383.9	409.8	387.6	433.9	391.5	477.5	470.5	587.0	570.6	580.8	1,000.000 km.	Tonnes kilom. ⁵⁾ ⁶⁾
155.292	149.781	141.666	173.549	138.586	187.211	178.663	200.288	205.064	215.046	nombre	Wagons chargés ⁵⁾
10.170.3	7.353.3	7.099.4	7.543.7	7.657.5	8.212.8	9.618.7	9.368.0	10.534.6	11.348.8	1.000	Voyageurs transportés ⁶⁾
355.0	239.0	230.0	245.0	262.0	301.4	313.0	346.0	390.0	420.0	1,000.000 km.	Kilomètres voyageurs ⁵⁾ , ⁶⁾
											Trafic postal:⁴⁾
78.106	64.051	59.203	65.741	68.973	69.082	62.181	70.030	69.930	71.878	1.000 unités	Correspondances ⁷⁾
1.877.5	1.393.1	1.327.2	1.437.5	1.444.9	1.491.6	1.335.6	1.600.6	1.511.9	1.787.9	"	Colis
1.415.4	1.284.1	1.249.4	1.480.3	1.359.2	1.484.0	1.388.0	1.483.6	1.398.5	1.492.9	1.000 unités	} Mandats-poste
120.744	110.505	106.791	113.185	117.348	134.998	123.253	140.334	144.813	166.521	1.000 p.	
456.7	432.0	427.6	521.2	633.1	627.6	665.2	614.2	647.6	607.2	1.000	Télégrammes
14.097	14.640	15.519	14.119	15.385	14.986	14.992	14.417	14.201	15.375	1.000	Conversations locales à Budapest

¹⁾ Pour l'explication détaillée des séries de données indiquées ici, voir les numéros 2 et 9 de 1931 et le numéro 5 de 1941 de cette Revue. — ²⁾ Pour 1940, moyennes provisoires. — ³⁾ Y compris, à partir de janv. 1939, la zone nord recouvrée, et à partir de janv. 1940, la Subcarpathie. — ⁴⁾ A partir de janv. 1941, y compr. le territoire oriental recouvert. — ⁵⁾ A partir de nov. 1938, y compr. le territoire septentr. rétrocedé; à partir d'avril 1939, y compris la Subcarpathie; à partir de sept. 1940, y compris les territoires oriental et transylvain recouverts, et à partir de mai 1941, les territoires sud repris. — ⁶⁾ Les chiffres ne se rapportent qu'au trafic payant. — ⁷⁾ Pour les 18 derniers mois, chiffres provisoires. — ⁸⁾ Y compris les envois recommandés. — ⁹⁾ Pour 1941, données provisoires.

dec. Déc.	1941									Unités	Désignation	
	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.			
891.6	876.5	910.8	923.2	1.094.2	1.002.3	1.007.0	1.135.1	1.148.0	1.162.7	1.000	Conversations interurbaines	42
149.949	151.024	152.222	153.416	154.731	158.389	159.952	162.082	163.831	165.242	nombre	Postes téléphoniques principaux	43
609.468	622.841	635.060	643.217	650.341	666.975	691.594	697.121	700.603	705.051	"	Postes récept. de T. S. F. en Hongrie	44
177.118	180.086	183.303	184.934	186.305	187.871	188.656	189.314	189.831	191.413	"	Postes récept. de T. S. F. à Budapest	45
Mouvement des prix.¹⁾												
Indice des prix de gros:²⁾												
108.7	109.3	111.2	112.7	114.7	115.4	115.9	*) 125.0	129.8	133.0	1929 = 100	Moyennes générales	46
108.1	108.3	109.2	110.9	114.5	113.9	113.4	*) 125.6	129.2	130.3	"	Produits de l'agriculture et de l'élevage	47
96.2	96.3	96.8	100.3	109.9	112.4	112.9	120.8	123.1	125.3	"	Produits d'origine animale	48
113.5	113.7	114.8	115.7	116.6	114.6	113.6	*) 127.8	131.9	132.6	"	Produits végétaux	49
107.2	107.4	107.7	107.9	107.9	107.9	108.5	138.2	140.5	141.0	"	Produits de l'industrie agricole	50
295.1	295.1	295.6	362.0	362.0	362.0	362.0	362.0	362.0	374.4	"	Denrées coloniales	51
108.7	109.7	112.9	114.3	115.4	117.3	118.6	120.4	126.8	132.3	"	Matières nécess. à l'indust. et prod. industr.	52
113.0	113.2	115.0	115.3	116.7	117.9	120.2	120.9	121.5	129.1	"	Matières premières	53
107.3	108.5	112.1	113.7	114.3	115.8	116.9	119.0	127.3	133.0	"	Objets fabriqués	54
118.6	118.6	118.6	119.6	124.0	129.1	132.3	132.6	133.7	133.8	"	Combustibles	55
+ 0.7	0.2	2.6	2.4	+ 0.2	1.6	3.0	*) + 5.5	+ 1.5	2.0	"	Ciseaux agricoles ³⁾	56
Indice du coût de la vie:												
117.5	118.9	119.0	119.3	123.3	123.3	123.9	*) 135.0	135.1	139.9	1913 = 100	Au total, y compris le loyer	57
127.3	129.2	129.3	129.6	134.9	134.9	135.8	*) 150.3	150.5	156.8	"	Au total, non compris le loyer	58
115.3	115.6	115.1	115.5	123.1	123.1	123.5	*) 143.5	143.7	145.3	"	Alimentation	59
160.6	168.4	170.6	171.2	171.8	171.8	172.0	177.3	177.3	195.3	"	Vêtements	60
144.9	147.8	147.8	147.8	147.8	147.8	151.6	151.6	152.2	166.7	"	Chauffage et éclairage	61
86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	86.3	"	Logement	62
Prix de gros:												
23.70	23.80	23.90	24.00	24.00	24.00	24.00	30.00	30.00	30.00	q, en pengós	Froment de la rég. de la Tisza, de 78 kg	63
19.70	19.80	19.90	20.00	20.00	20.00	20.00	28.00	28.00	28.00	"	Seigle de 1er ordre, de la rég. de Pest	64
0.44	0.44	0.45	0.45	0.45	0.45	0.45	0.61	0.61	0.61	kg, en pengós	Farine No 0	65
0.32	0.32	0.32	0.32	0.32	0.32	0.32	0.41	0.41	0.41	"	.. No 2	66
20.90	20.33	20.80	21.35	21.70	22.05	22.05	*) 22.05	22.05	22.05	"	.. No 6	67
2.43	2.43	2.47	2.48	2.53	2.54	2.57	2.73	2.73	2.79	l q, en pengós	Maïs, de la région d'au delà de la Tisza	68
1.29	1.19	1.25	1.41	1.47	1.60	1.47	1.47	1.50	1.50	1 kg, en pengós	Viande de boeuf, 1re qual., partie postér.	69
1.60	1.64	1.63	1.64	2.02	2.02	2.02	2.02	2.02	2.02	1 kg de poids vif, en p	Veaux	70
2.14	2.14	2.14	2.14	3.10	3.10	3.10	3.10	3.10	3.10	1 kg, en pengós	Porcs, jeunes, lourds, au-dessus de 300 kilos	71
2.60	2.35	1.98	2.03	2.08	2.20	2.33	2.40	2.55	2.96	1 kg, en pengós	Saindoux	72
1.79	1.96	1.96	1.96	1.96	1.96	1.96	1.96	1.96	2.68	"	Oeufs frais dits à thé	73
1.28	1.38	1.38	1.38	1.38	1.38	1.38	1.38	1.38	1.68	1 kg, en pengós	Cuir de veau	74
2.58	2.58	2.58	2.58	3.71	3.71	3.71	3.71	3.71	3.71	"	Cuir de boeuf	75
1.84	1.84	1.84	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	3.22	"	Laine brute, qualité A/AA	76
3.22	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 q, en pengós	Coton brut, américain	77
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Lignite, indigène	78
21.20	21.40	21.60	21.80	21.80	22.00	22.00	24.50	24.50	24.50	"	Houille, prussienne	79
22.05	22.30	22.50	22.70	22.70	22.70	22.70	26.50	26.50	26.50	"	Orge fourrag., de 1er ordre	80
9.50	10.25	10.25	10.25	10.25	10.25	10.25	12.15	12.15	13.20	"	Avoine de 1er ordre	81
42.—	42.—	42.—	42.—	42.—	42.—	42.—	42.—	42.—	60.—	"	Pommes de terre dites Ella	82
106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	106.—	"	Malt	83
93.—	93.—	93.—	93.—	93.—	93.—	93.—	93.—	93.—	93.—	1 m ³ , en pengós	Sucre en morceaux	84
3.05	3.05	3.05	3.05	3.05	3.05	3.05	3.05	3.05	3.05	1 kg, en pengós	Bois de construct., charpenté	85
1.56	1.56	1.56	1.56	1.56	1.56	1.56	1.56	1.56	1.56	"	Lin de 1er ordre	86
30.46	30.46	37.38	37.38	37.38	37.38	37.38	37.38	37.90	37.90	1 q, en pengós	Chanvre	87
3.50	3.50	3.50	3.50	3.50	3.50	3.75	3.80	3.85	3.85	"	Papier p. rotatives	88
Monnaie et crédit.												
Banque Nationale de Hongrie:												
1.386.6	1.345.5	1.344.5	1.369.1	1.680.8	1.733.9	1.755.5	1.773.3	1.911.9	1.908.5	1,000.000 p	Circulation des billets de banque	90
710.3	691.6	691.3	729.1	843.6	826.1	825.5	886.8	1.029.7	1.016.7	"	Effets escomptés et avances	91
124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	100.1	1,000.000 p	Encaisse métallique:	92
34.4	35.6	31.6	27.1	27.5	27.4	25.0	20.3	20.5	16.3	"	Or	93
158.5	159.6	155.7	151.1	151.6	151.5	149.1	144.4	144.5	116.4	"	Devises et monnaies	94
Total												

1) D'après les prix de fin de mois. — 2) Nouvel indice pondéré des prix de gros. — 3) Indique la disparité entre les prix agricoles, y compr. les produits de l'élevage, et les prix industriels. — 4) Farine de froment à pain, dite unique. — *) Chiffre rectifié.

M e g n e v e z é s	Egység	1939	1940	1 9 4 0								
		átlag Moyennes		április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	
95	Fedezeti arány	%	—	—	.	.	.	.	.	—	—	—
96	Leszámitási kamatláb	"	4·0	3·8	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	3·0	3·0
97	Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	4·5-6·5	4·4-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	3·5-6·0
98	Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2·5
99	Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	1·5-1·5
Betétállományt												
T a k a r é k b e t é t :												
100	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	147·5	140·2	136·4	136·1	138·4	142·7	150·7	150·8
101	A PK. budapesti pénzügyintézetinél	"	—	—	600·2	572·2	580·4	578·6	580·2	591·1	595·7	601·8
102	Összesen	"	—	—	747·7	712·4	716·8	714·6	718·5	733·8	746·4	752·6
F o l y ó s z á m l a b e t é t :												
103	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	101·8	110·5	124·2	120·0	136·2	134·9	133·2	153·3
104	A PK. budapesti pénzügyintézetinél	"	—	—	766·1	757·2	753·8	781·1	775·2	796·8	822·0	846·5
105	Összesen	"	—	—	817·9	867·7	878·0	901·1	911·4	931·7	955·2	999·8
B e t é t e k e g y ü t t :												
106	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	249·3	250·7	260·6	256·1	274·6	277·6	283·9	304·1
107	A PK. budapesti pénzügyintézetinél	"	—	—	1.366·3	1.329·4	1.334·2	1.359·7	1.355·4	1.387·9	1.417·7	1.448·3
108	Összesen	"	—	—	1.615·6	1.580·1	1.594·8	1.615·7	1.629·9	1.665·5	1.701·6	1.752·4
109	A 28 legn. vidéki pénzügyint. betétállománya	"	—	—	123·2	120·8	123·0	122·6	124·2	129·1	131·2	132·6
Tőzsdé:												
110	Részvényindex ¹⁾	1928 = 100	92·1	108·4	111·9	104·2	100·2	104·7	107·0	101·8	96·2	100·2
111	Eladott részvény	szám	123·378	89.285	77.976	141.332	69.181	59.590	51.299	59.946	80.027	51.720
112	Szállítások és átvételek összege	1,000.000 P	8·4	7·7	7·6	11·6	6·0	4·1	4·0	5·6	6·2	4·6
Hitelbiztonság:												
113	Csőd ²⁾	szám	3	2	2	1	2	1	2	1	2	2
114	Magán- és kényszeregyesség ²⁾	"	57	12	17	8	16	3	4	8	6	8
115	Össz. új fizetésképtelenségek Magyarországon ³⁾	"	60	14	19	9	18	4	6	9	8	10
Ebből:												
116	Új fizetésképtelenség Budapesten	"	15	4	6	4	6	2	2	3	2	2
117	Magán- és kényszeregyesség aktíva	1.000 P	3.343	792	407	79	3.440	54	132	246	79	2.170
118	Magyarországon passzíva	"	4.145	974	673	176	3.775	104	206	404	134	2.420
119	Magán- és kényszeregyesség aktíva	"	2.442	1.216	289	62	120	7	3	48	3	24
120	Budapesten passzíva	"	2.816	195	490	155	265	40	4	75	4	53
121	Óvatolt váltók Magyarországon ⁴⁾	szám	2.832	1.284	1.953	2.264	2.223	1.615	⁵⁾ 42	⁵⁾ 16	⁵⁾ 43	⁵⁾ 24
122	Óvatolt váltók Magyarországon ⁴⁾	1.000 P	1.378	784	1.002	1.325	1.128	1.084	41	12	43	44
123	Óvatolt váltók Budapesten	szám	1.192	445	637	805	726	549	9	5	9	12
124	Óvatolt váltók Budapesten	1.000 P	723	336	412	601	470	486	28	6	24	33
Zálogházi forgalom:												
125	Zálogfelvétel Budapesten	1.000 tétel	220	209	244	228	201	213	200	200	221	209
126	Zálogfelvétel Budapesten	1.000 P	4.544	4.664	5.306	5.001	4.557	4.652	4.436	4.589	5.128	4.692
127	Zálogkiváltás Budapesten	1.000 tétel	240	210	218	217	197	213	198	201	244	215
128	Zálogkiváltás Budapesten	1.000 P	4.850	4.568	4.544	4.817	4.344	4.539	4.142	4.403	5.298	4.916
129	Zálogálladék Budapesten	1.000 tétel	—	—	1.071	1.082	1.085	1.085	1.088	1.086	1.064	1.057
130	Zálogálladék Budapesten	1.000 P	—	—	23.270	23.454	23.668	23.781	24.075	24.261	24.090	23.866
131	Kényszerárverésre került Budapesten	tétel	6.205	4.248	4.991	4.206	3.799	4.438	3.999	4.124	4.495	3.757

¹⁾ Csak 18 részvény alapján számítva. — ²⁾ Csak azok az esetek vannak feltüntetve, amelyeket más eljárás nem előzött meg. — ³⁾ 1939 szeptember havától a visszacsatolt felvidéki rész és Kárpátalja, 1941 januárjától pedig a visszacsatolt keletmagyarországi és erdélyi területek adataival együtt. — ⁴⁾ 1940 január havától a visszacsatolt felvidéki rész, Kárpátalja, 1941 januártól a visszacsatolt keletmagyarországi és erdélyi területek adataival együtt. — ⁵⁾ A váltóóvások kötelező bejelentése szünetelt.

1 9 4 1										Unités	Désignation	
dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	június Juin	július Juillet	aug. Août	szept. Sept.			
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	%	Proportion de la couverture	95
3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	3·0	"	Taux d'escompte	96
3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	3·5-6·0	3·75-6·5	3·75-6·5	3·75-6·50	3·75-6·50	3·75-6·50	"	Taux d'effets de comm. de prem. ordre	97
2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	2·5	"	Taux de dépôts à préavis de 3 mois	98
1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	1·5-1·5	"	Taux de dépôts à vue	99
Effectif des dépôts :												
Dépôts d'épargne :												
159·1	167·4	174·5	175·6	173·6	179·8	163·5	167·0	170·0	158·8	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	100
649·1	653·5	660·3	660·0	605·8	627·9	630·6	633·6	613·7	613·9	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	101
808·2	821·0	834·8	835·6	779·4	807·8	794·1	800·6	783·6	772·7	"	Total	102
Dépôts s. comptes courants :												
180·4	157·9	172·0	166·0	164·8	158·7	179·0	187·3	204·0	231·1	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	103
854·8	859·8	866·4	886·6	899·0	914·7	939·1	974·6	971·3	1.031·3	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	104
1.035·2	1.017·8	1.038·4	1.052·6	1.063·8	1.073·4	1.118·2	1.161·9	1.175·3	1.262·4	"	Total	105
Ensemble des dépôts :												
339·5	325·4	346·5	341·6	338·4	338·5	342·5	354·2	374·0	390·0	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	106
1.503·9	1.513·4	1.526·7	1.546·6	1.504·7	1.542·7	1.569·7	1.608·3	1.585·0	1.645·2	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	107
1.843·4	1.838·7	1.873·2	1.888·2	1.843·1	1.881·2	1.912·2	1.962·5	1.959·0	2.035·1	"	Total	108
138·7	138·7	133·3	137·7	132·1	135·5	138·1	140·3	138·5	140·3	"	Dép. dans les 28 princ. établ. de c. de prov.	109
Bourse :												
115·9	142·0	149·8	149·6	189·4	212·6	269·0	268·6	284·8	307·2	1926 = 100	Indice des actions ¹⁾	110
152.234	353.137	460.382	1.01.234	451.722	556.548	643.303	612.939	234.579	498.576	nombre	Actions vendues	111
12·2	26·3	38·0	18·6	45·2	44·0	61·1	72·1	36·4	73·5	1,000.000 p	Montant des livraisons et des récept.	112
Sécurité du crédit :												
1	3	3	1	4	—	4	3	3	1	nombre	Faillites ²⁾	113
8	8	10	4	7	5	2	3	6	2	"	Concordats privés et judiciaires ³⁾	114
9	11	13	5	11	5	6	6	9	3	"	Total des nouv. insolvabilités en Hongrie ³⁾	115
Dont :												
2	1	1	2	1	3	3	—	2	1	"	Nouv. insolvabilités à Budapest	116
369	74	3.131	90	640	285	24	17	132	62	1.000 p	Concord. privés et judiciaires (actifs	117
493	170	3.487	182	785	441	46	32	211	147	"	en Hongrie (passifs	118
145	28	46	72	46	169	13	—	61	21	"	Concord. privés et judiciaires (actifs	119
148	78	59	145	59	189	27	—	102	106	"	à Budapest (passifs	120
9)	30	1.525	1.924	1.779	1.349	72	50	61	46	nombre	} Lettres de change protest. en Hongrie ⁴⁾	121
63	1.111	1.316	1.121	1.386	66	78	57	37	10	1.000 p		122
9	451	682	631	407	20	13	11	2	4	nombre	} Lettres de change protest. à Budapest	123
32	441·4	579·2	487·8	465·8	44·6	57·6	27·2	10·9	3·1	1.000 p		124
Mouv. des monts-de-piété :												
199	205	177	191	191	211	205	193	181	193	1.000 reconn.	} Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	125
4.570	4.570	4.120	4.548	4.246	4.667	4.418	4.293	4.066	4.532	1.000 p		126
222	196	200	269	263	204	173	186	172	201	1.000 reconn.	} Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	127
5.119	4.669	4.598	6.160	6.019	4.167	3.585	3.936	3.718	4.496	1.000 p		128
1.034	1.043	1.021	943	870	877	909	915	924	916	1.000 reconn.	} Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	129
23.317	23.218	22.740	21.129	19.356	19.856	20.689	21.046	21.394	21.430	1.000 p		130
2.393	5.177	3.642	3.555	3.577	3.334	2.924	3.684	2.887	3.106	reconnais.	Ventes par contr. aux m.-de-p. de Bpest	131

¹⁾ Seulement d'après les cours de 18 actions cotées à ce moment. — ²⁾ Cas n'ayant pas été précédés d'autres procédures. — ³⁾ Y compris, à partir de sept. 1939, la zone nord recouverte et la Subcarpathie; à partir de janv. 1941, les territoires oriental et transylvain recouverts. — ⁴⁾ Y compris, à partir de janv. 1940, la zone nord recouverte et la Subcarpathie, ainsi que, à partir de janv. 1941, les territoires oriental et transylvain recouverts. — ⁵⁾ La déclaration obligatoire des protêts était suspendue.

Időszak	Részvényindex 1929=100	Változás %-ban
1932 IX. hó végén	97.9	—
1933 " " "	78.1	— 20.2
1934 " " "	68.0	— 13.0
1935 " " "	94.0	+ 38.2
1936 " " "	138.7	+ 47.7
1937 " " "	157.2	+ 13.3
1938 " " "	116.7	— 25.8
1939 " " "	102.1	— 12.5
1940 " " "	101.8	— 0.3
1941 " " "	307.2	+ 201.8

Az eladott részvények száma egy hónap alatt 235 ezer db-bal 499 ezer db-ra ugrott fel (+112.5%). Az egy évvel azelőtti helyzethez viszonyítva az eladott részvények száma majdnem tízszeresére emelkedett. A tőzsdei forgalom erős megduzzadását nemcsak az eladott részvények számában, hanem a szállítások és átvételek összegének emelkedésében is észlelhetjük. A szállítások és átvételek összege egy hónap alatt megkétszereződött, 36.4 millió P-ről 73.5 millió P-re nőtt, ez a több, mint 100%-os emelkedés nem kivételes eset, mert hiszen egy év alatt a szállítások és átvételek összege már megtizenháromszorozódott.

A tőzsdei forgalomra vonatkozó számsorok január—szeptember havi adatait 10 évre visszamenőleg a százalékos változásokkal együtt alábbi összeállításunk ismerteti:

Időszak	Az eladott részvények darabszáma ezrekben	Változás %-ban	Szállítások és átvételek összege millió P	Változás %-ban
1932 I—IX.	1) ¹⁾ —	1) ¹⁾ —	1) ¹⁾ —	1) ¹⁾ —
1933 I—IX.	615	—	33.2	—
1934 I—IX.	641	+ 4.2	23.0	— 30.7
1935 I—IX.	1.663	+ 159.0	98.0	+ 326.0
1936 I—IX.	2.380	+ 43.1	180.0	+ 83.7
1937 I—IX.	3.491	+ 46.7	259.7	+ 44.3
1938 I—IX.	1.722	— 50.7	109.2	— 58.0
1939 I—IX.	1.162	— 32.5	71.7	— 34.3
1940 I—IX.	787	— 28.8	68.8	— 4.0
1941 I—IX.	4.002	+ 408.5	415.2	+ 503.5

1) A budapesti tőzsde zárva volt.

Hitelbiztonság. A hitelbiztonsági viszonyok szeptember hónapban tovább javultak. Ezekhez a sorokhoz azonban lényeges következtetéseket fűzni nem szabad, mert a háborús gazdálkodás, a háborús viszonyok hiteléletünk képét nagymértékben megváltoztatják, így pl. ma már az áruhitelzés sokkal kisebb jelentőségű, mint a készpénzfizetés, mert az árubeszerzések nehézségei nem engedik az áruhitel terjeszkedését. Az említettek után nem feltűnő, hogy Magyarországon szeptember hónapban csupán 1 csődeset fordult elő, 2-vel kevesebb, mint augusztusban és pontosan ugyanannyi, mint 1940 szeptemberében. Magyarországon 2 magán- és kényszerügyesség jött létre szeptember hónapban,

4-gyel kevesebb, mint augusztusban és 6-tal kevesebb, mint egy évvel azelőtt. Az összes új fizetési képtelenségek száma tehát a tárgyalt hónapban 3-at tett, 6-tal kevesebbet, mint augusztusban és ugyancsak 6-tal kevesebbet, mint egy évvel azelőtt. A magyarországi magán- és kényszerügyességek aktívái 132 ezer P-ről 62 ezer P-re, passzívái pedig 211 ezer P-ről 147 ezer P-re csökkentek egy hónap alatt. 1940 szeptemberéhez képest az aktíváknál 74.8%-os, a passzíváknál pedig 63.6%-os visszaesés mutatkozik. Az óvatolt váltók kötelező bemutatása továbbra is szünetel és ezért az erre vonatkozó számsorok még mindig alacsony szinten mozognak. Magyarországon kimutatott óvatolt váltók darabszáma szeptember hónapban 43.5%-kal 26 db-ra csökkent, az egy év előtti helyzethez képest azonban, amikor az óvatolt váltók bemutatása szintén nem volt kötelező, 62.5%-os növekedés jelentkezik. Az óvatolt váltók összege 73.0%-kal 37 ezer P-ről 10 ezer P-re csökkent, a tárgyalt hónapban 16.7%-kal volt kevesebb az óvatolt váltók összege, mint 1940 szeptemberében.

A hitelbiztonsági viszonyokra vonatkozó számsorok alakulását 10 évre visszamenőleg az évek első kilenc hónapjában a százalékos változásokkal együtt alábbi táblázatunk ismerteti:

Időszak	Fizetési képtelenségek száma	Magán- és kényszerügyességek	
		aktívája	passzívája
millió pengőben			
1932 I—IX.	1.203	51.1	74.0
1933 I—IX.	403	22.1	27.9
1934 I—IX.	426	14.8	17.9
1935 I—IX.	559	8.6	14.0
1936 I—IX.	526	8.0	13.7
1937 I—IX.	504	9.8	15.4
1938 I—IX.	692	15.1	24.3
1939 I—IX.	567	36.5	44.6
1940 I—IX.	140	6.9	8.6
1941 I—IX.	69	4.5	5.5

Változás százalékban

1932 I—IX.	—	—	—
1933 I—IX.	— 66.5	— 56.9	— 62.3
1934 I—IX.	+ 5.7	— 33.2	— 36.4
1935 I—IX.	+ 31.2	— 41.3	— 20.5
1936 I—IX.	— 5.9	— 6.9	— 2.1
1937 I—IX.	— 4.2	+ 22.5	+ 12.4
1938 I—IX.	+ 37.3	+ 54.1	+ 57.8
1939 I—IX.	— 18.1	+ 141.7	+ 83.5
1940 I—IX.	— 75.3	— 81.1	— 80.7
1941 I—IX.	— 50.7	— 34.8	— 36.0

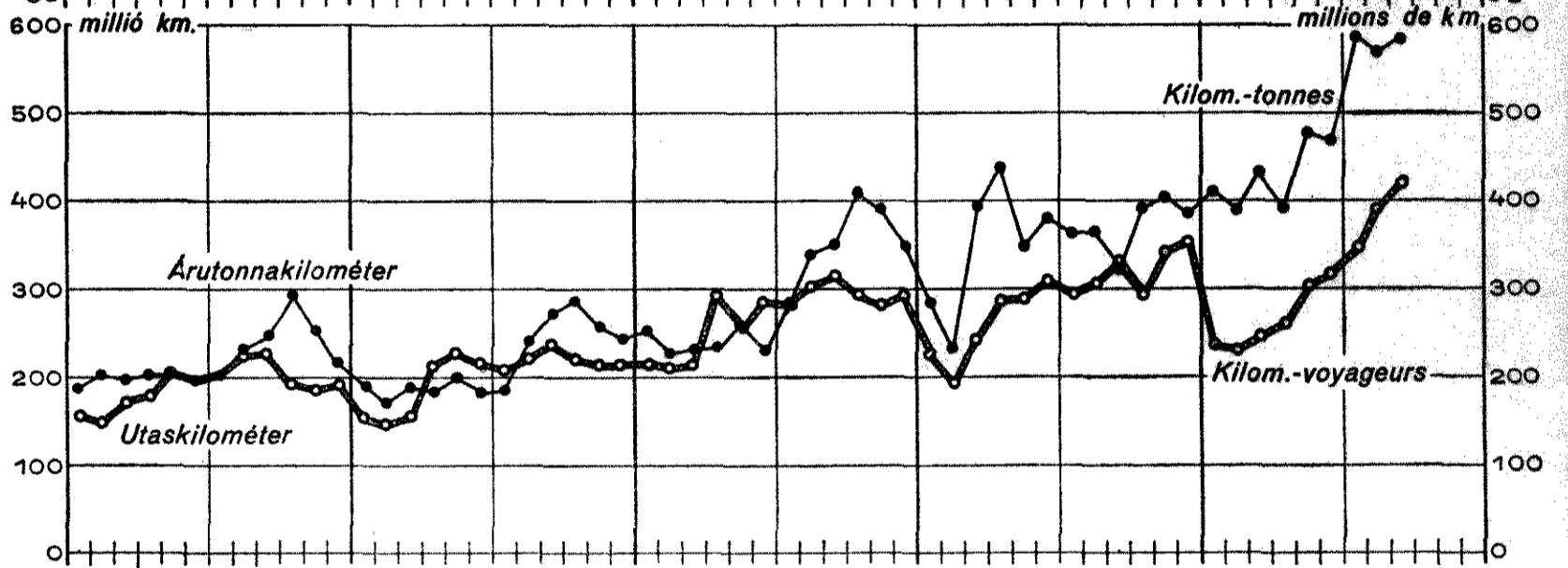
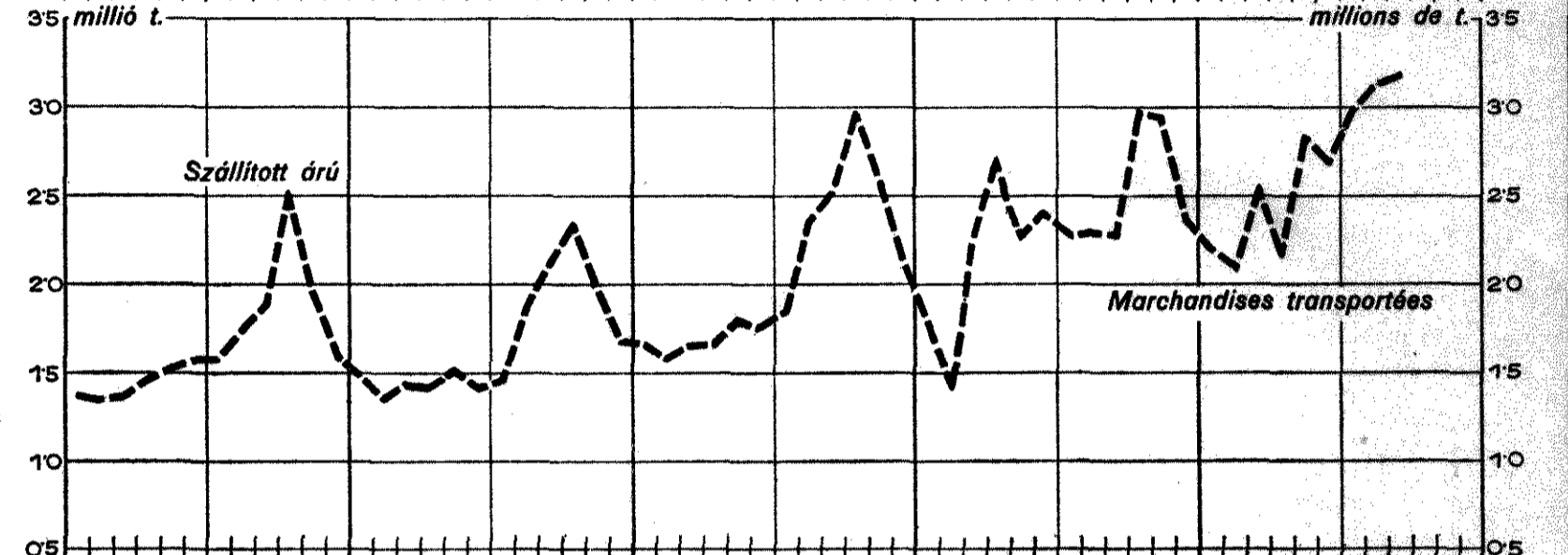
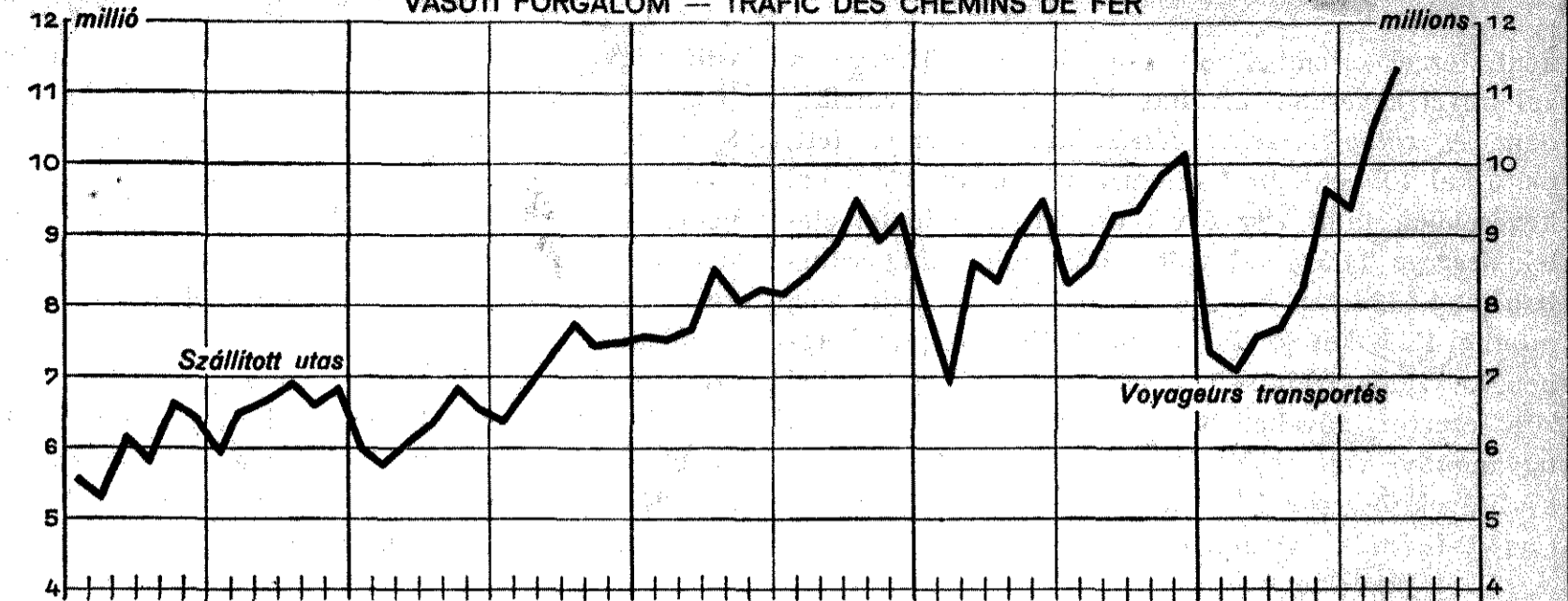
Zálogházi forgalom. A postatakarékpénztár budapesti zálogházi intézeteinek adatait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a zálogházi forgalom megnövekedett. A zálogálladék tételszáma a valamivel több kiváltás következtében lényegtelen mértékben csök-

kent, ezzel szemben a zálogálladék összege a valamivel kevesebb kiváltás következtében emelkedett. A zálogfelvételek tételszáma 193 ezret tett, 6'6%-kal többet, mint augusztusban, de 3'5%-kal kevesebbet, mint egy évvel azelőtt. A zálogfelvételek összege 11'5%-kal volt több, mint augusztusban, a 4.532 ezer P-t kitevő összeg azonban még mindig 1'2%-kal kevesebb, mint 1940 szeptemberében. A zálogkiváltások tételszáma 29 ezer tétellel 201 ezerre növekedett (+ 16'9%) és pontosan ugyanannyi volt, mint egy évvel azelőtt. A zálogkiváltások összege 778 ezer P-vel (+ 20'9%) 4.496 ezer P-re nőtt és csupán 93 ezer P-vel (+ 2'1%)

volt nagyobb, mint egy évvel azelőtt. Végeredményben tehát a zálogálladék tételszáma Budapesten 8 ezer tétellel 916 ezer tételre csökkent, ez a csökkenés egy hónap alatt 0'9%-ot, egy év alatt pedig 15'7%-ot tett, a zálogálladék összege egész lényegtelen összeggel, 0'2%-kal 21.430 ezer P-re emelkedett, az egy évvel azelőtti helyzethez képest azonban 11'7%-os visszaesés mutatkozik. A kényszerárverésre került tételek száma egy hónap alatt 7'6%-kal 3.106 ezer tételre szökött fel, adatainkból azonban megállapíthatjuk, hogy ez év szeptemberében 24'7%-kal kevesebb kényszerárverés fordult elő Budapesten, mint egy évvel azelőtt.

RAJZOK A GAZDASÁGI JELZÓTÁBLÁHOZ — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE

VASÚTI FORGALOM — TRAFIC DES CHEMINS DE FER

KÜLKERESKEDELEM — COMMERCE EXTÉRIEUR

